

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**RİZE KETENLİ KÖYÜ AĞZINDA KAVRAM ALANLARI İLE
İLGİLİ SÖZ VARLIĞI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe ALTUNSU

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL**

RİZE

2023

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL danışmanlığında, Ayşe ALTUNSU tarafından hazırlanan *Rize Ketenli Köyü Ağzında Kavram Alanları ile İlgili Söz Varlığı* adlı bu tez çalışması, 12/05/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan :	Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL	
Üye :	Doç. Dr. Ümit HUNUTLU	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem USTA	

ETİK BEYAN

Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Rize Ketenli Köyü Ağzında Kavram Alanları ile İlgili Söz Varlığı” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yezım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler, uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/ kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve/veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabacak bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

12/05/2023

Ayşe ALTUNSU

ÖN SÖZ

Rize Ketenli Köyü Ağzında Kavram Alanları ile İlgili Söz Varlığı adlı tezin konusu, bu yörede yaşayan insanların konuşma dilinde kullandığı ya da belli bir kesimin bildiği ancak eskisi kadar çok fazla ifade edilmediği için zihninin bir köşesinde sakladığı; Türkçenin yanı sıra yörede kullanılan Lazca, Rumca, Ermeniceye ait olan sözcükleri gün yüzüne çıkarmak ve bunları kavram alanları, söz varlığı unsurları ve sözcük türlerine göre sınıflandırmaktır. Ayrıca çalışmanın diğer bir konusu da başka dillere ait olduğu belirlenen kelimelerin yörede ait olduğu dildeki anlamı ile mi yoksa daha farklı bir anlamla mı kullanıldığını tespit etmek ve yöre ağzında tespit edilen kelimelerin Derleme Sözlüğü'nde yer alıp almadığını belirlemektir.

Rize Ketenli köyü ağzında derleme esnasında toplanılan kelimeler; “ahşap ile ilgili kavramlar, akraba ve aile ile ilgili kavramlar, araç - gereçler, değirmen, doğa, dokuma (feretiko), ev, giyecek, hastalık, hayvan, insan, meslek, mutfak, oyun ve oyuncak, tarım, taşıt, yer veya arazi isimleri, yön kavramları, diğer kavramlar” olmak üzere 19 kavram alanında; “deyimler, beddua ve dualar, kalıplaşmış ifadeler ve yemin ifadeleri” olmak üzere 4 söz varlığı unsuru açısından ve son olarak “sözcük türleri” (zamir, sıfat, zarf, bağlaç - edat, fiil, ünlem) bakımından ele alınıp incelenmiştir.

Çalışma boyunca bilgilerini benden esirgemeyen, her zaman sabırla sorularıma cevap veren, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Derleme esnasında bana yardım eden ve her zaman umut verici konuşan, destekçim, kız kardeşim Mahzume ALTUNSU'ya ve ayrıca tez aşamasında desteklerini, yardımlarını, güvenlerini esirgemeyen babam Mustafa ALTUNSU'ya ve annem Nurcan ALTUNSU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşe ALTUNSU
2023/RİZE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VIII
ABSTRACT.....	IX
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1
1. RİZE’NİN ADI, COĞRAFYASI, TARİHİ.....	5
1. 1. Rize’nin Adı.....	5
1.2. Rize’nin Coğrafyası	5
1.3. Rize’nin Tarihi	6
1. 4. Rize Ketenli Köyü.....	8
2. RİZE İLİ AĞZI VE RİZE İLİ AĞIZLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	9
2.1. Rize İli Ağızı	9
2.2. Rize İli Ağızları ile İlgili Çalışmalar.....	11
3. DİLDE KAVRAM ALANLARI, KAVRAMLAŞTIRMA (ANLAMLAMA) VE AĞIZLARDA KAVRAM ALANI VERİLERİ.....	12
3.1. Dilde Kavram Alanları, Kavramlaştırma (Anamlama).....	13
3. 2. Ağızlarda Kavram Alanı Verileri.....	16
4. KETENLİ KÖYÜ AĞZINDA KAVRAM ALANLARI İLE SÖZ VARLIĞI UNSURLARI VE SÖZCÜK TÜRLERİ	18
4. 1. Rize Ketenli Köyü Söz Varlığında Yer Alan Kavram Alanları.....	18
4. 1. 1. Ahşap ile İlgili Kavramlar.....	18

4. 1. 2. Akraba ve Aile ile İlgili Kavramlar	19
4. 1. 3. Araç ve Gereçler	21
4. 1. 3. 1. Aydınlatmayı Kolaylaştıran Araç - Gereçler	21
4. 1. 3. 2. Yük Taşımayı Kolaylaştıran Araç - Gereçler	22
4. 1. 3. 3. Diğer Araç - Gereçler.....	23
4. 1. 4. Değirmen.....	26
4. 1. 5. Doğa.....	26
4. 1. 5. 1. Doğa Olayları.....	27
4. 1. 5. 2. Zaman Adlandırmaları	28
4. 1. 6. Dokuma (Feretiko).....	29
4. 1. 7. Ev	32
4. 1. 8. Giyecek	36
4. 1. 8. 1. Ayağa Giyilenler	36
4. 1. 8. 2. Başa Giyilenler.....	36
4. 1. 8. 3. Bedene Giyilenler	37
4. 1. 8. 4. Bele ve Omuza Takılanlar.....	38
4. 1. 8. 5. Takılar	38
4. 1. 9. Hastalık	39
4. 1. 10. Hayvan	39
4. 1. 10. 1. Böcekler	39
4. 1. 10. 2. Kuşlar	40
4. 1. 10. 3. Suda Yaşayan Hayvanlar	42
4. 1. 10. 4. Diğer Hayvanlar	42
4. 1. 10. 5. Hayvanlarla İlgili Kavramlar	42
4. 1. 11. İnsan	45
4. 1. 11. 1. Organlar	45

4. 1. 11. 2. Fiziki Özellikler ile İlgili Kavramlar	46
4. 1. 11. 3. Karakter Özellikleri ile İlgili Kavramlar.....	47
4. 1. 11. 4. İnsanlara Verilen Lakaplar.....	55
4. 1. 11. 5. İnsanlarla İlgili Diğer Kavramlar	55
4. 1. 12. Meslek.....	57
4. 1. 13. Mutfak.....	57
4. 1. 13. 1. Yemek Çeşitleri.....	59
4. 1. 13. 2. Yemekle İlgili Diğer Kavramlar	61
4. 1. 14. Oyun ve Oyuncak.....	62
4. 1. 15. Tarım.....	62
4. 1. 15. 1. Ağaçlar	63
4. 1. 15. 2. Bitkiler	65
4. 1. 15. 3. Ekin	66
4. 1. 15. 4. Meyve ve Sebzeler	67
4. 1. 15. 4. 1. Sebzeler.....	69
4. 1. 15. 4. 2. Meyveler.....	70
4. 1. 15. 5. Yabani Otlar	69
4. 1. 15. 6. Tarımla İlgili Diğer Kavramlar	71
4. 1. 16. Taşıt.....	72
4. 1. 17. Yer ve Arazi İsimleri.....	73
4. 1. 18. Yön Kavramları.....	75
4. 1. 19. Diğer Kavramlar.....	77
4. 2. Ketenli Köyünde Yer Alan Söz Varlığı Unsurları	86
4. 2. 1. Deyimler.....	86
4. 2. 2. Beddualar ve Dualar.....	91
4. 2. 2. 1. Beddualar	91
4. 2. 2. 2. Dualar	92

4. 2. 3. Kalıplaşmış İfadeler	92
4. 2. 3. 1. Kızgınlık Anında Kullanılan Kalıplaşmış İfadeler	92
4. 2. 3. 2. Diğer Kalıplaşmış İfadeler	93
4. 2. 4. Yemin İfadeleri	94
4. 3. Sözcük Türleri.....	94
4. 3. 1. Zamirler.....	94
4. 3. 1. 1. Kişi Zamirleri.....	94
4. 3. 1. 2. İşaret Zamirleri.....	96
4. 3. 1. 3. Belgisiz Zamirler.....	97
4. 3. 2. Sıfatlar	98
4. 3. 3. Zarflar.....	98
4. 3. 4. Bağlaç ve Edatlar	101
4. 3. 5. Fiiller.....	103
4. 3. 6. Ünlemler.....	140
5. KETENLİ KÖYÜ AĞZINDA YER ALAN KELİMELERİN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDEKİ GÖRÜNÜMLERİ	142
5. 1. Derleme Sözlüğü'ndeki Anlamı ile Yöre Ağızındaki Anlamı Aynı Olan Kelimeler.....	143
5. 2. Derleme Sözlüğü'nde Yöre Ağızındaki Anlamından Farklı Bir Şekilde Anlamlandırılan Kelimeler	149
5. 3. Derleme Sözlüğü'ne Katkıları.....	156
6.SONUÇ.....	189
KAYNAKÇA.....	196
EKLER.....	201
ETİK KURUL KARARI	289

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü : Yüksek Lisans

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL

Hazırlayan : Ayşe ALTUNSU

Yıl : 2023

Sayfa Sayısı : 289

ÖZET

**RİZE KETENLİ KÖYÜ AĞZINDA KAVRAM ALANLARI İLE İLGİLİ SÖZ
VARLIĞI**

Ağızlarda standart dile oranla belirli bir kavram alanına ait daha fazla söz varlığı unsurunun yer aldığı söylenebilir. Bu nedenle ağızlar üzerine yapılan dil çalışmalarının Türkçenin tarihsel gelişiminin tespiti noktasında önemli olduğu kadar yapıldığı bölgenin tarihi, kültürü, günlük hayatı, ilişkili olduğu kavramlarla ilgili bilgi vermesi açısından da değerlidir. Bir bölgede baskın olan gelenek görenekler, kültürel özellikler, tarım ve hayvancılık ile ilgili uygulamalar, doğa olaylarının isimlendirilmesi, halk hekimliği, el sanatları ve mahalli meslekler gibi konular, yörenin söz varlığının şekillenmesinde de etkili olur. Anadolu Ağızları söz varlığı incelendiğinde bir kavram alanıyla ilgili kelimelerin bir yörede hiç kullanılmazken başka bir yörede oldukça fazla kullanıldığı görülebilir. Bu nedenle Anadolu Ağızları içerisinde önemli bir yere sahip olan Karadeniz Ağızları özelinde çalışılan Rize Ketenli köyü ağızı söz varlığının tespiti; yörenin kültüründen mahalli mesleklerine, tarım ve hayvancılık anlayışından halk hekimliğine, doğayı anlamlandırmasından günlük hayatına kadar pek çok kavram alanıyla ilgili bilgi verecek, yörede önemli olan kavramların neler olduğunu da ortaya koyacaktır.

Rize Ketenli köyü ağızı ile sınırlı olan bu çalışmanın amacı; yöre ağızında kullanılan ve artık kullanılmadığı için unutulmaya yüz tutmuş kelimeleri tespit etmek ve bunları kavram alanlarına göre sınıflandırarak kayıt altına almaktır. Bu kapsamda ilgili yörede gerek yöre halkı ile tek tek gerekse bir arada bulundukları ortamlarda görüşülerek derlemeler yapılmıştır. Ses kayıt cihazıyla derlenen malzeme deşifre edilmiş ve tespit edilen söz varlığı malzemesi on dokuz kavram alanı çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Ayrıca tarih boyunca araştırmaya konu olan bölgede farklı millet ve toplulukların yaşadığı da göz önünde bulundurularak tespit edilen söz varlığı unsurlarından hangilerinin bu milletlere ait olduğunu tespit edebilmek amacıyla yörede daha önceden yaşadığı bilinen hakların dillerine (Rumca, Lazce ve Ermenice gibi) ait sözlüklerden de tespit edilen kelimeler kontrol edilmiştir. Böylece yöre ağızının söz varlığında hangi dillerin etkili olduğu da ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışma etimolojik bir araştırma olmadığından sözlüklerde verilen bilgilere bağlı kalınmış, kelimeler ile ilgili etimolojik bir incelemeye gidilmemiştir. Son olarak tespit edilen söz varlığı unsurlarının Derleme Sözlüğü'nde yer alıp almadıkları, yer alıyorsa anlam açısından farklılık gösterip göstermedikleri de incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rize Ketenli köyü, ağız, söz varlığı, kavram, kavram alanı.

Recep Tayyip Erdoğan University Institute of Graduate Studies

Department : Turkish Language and Literature

Thesis Type : Master's thesis

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Gül YILMAZ ÇAL

Author : Ayşe ALTUNSU

Year : 2023

Pages : 289

ABSTRACT

THE VOCABULARY ABOUT CONCEPT AREAS RİZE KETENLİ VILLAGE DİALECT

It can be said that dialects contain more vocabulary elements belonging to a certain conceptual field compared to the standard standard language. For this reason, language studies on dialects are important in terms of determining the historical development of Turkish, as well as giving information about the history, culture, daily life of the region where it is made, and the concepts it is related to. The dominant traditions in a region, cultural features, practices related to agriculture and animal husbandry, naming of natural events, folk medicine, handicrafts and local professions are also effective in shaping the vocabulary of the region. When the vocabulary of Anatolian Dialects is examined, it can be seen that the words related to a concept field are not used at all in one region, but are used quite a lot in another region. For this reason, the determination of the Rize Ketenli village dialect vocabulary, which has an important place in the Black Sea Dialects, which has an important place in Anatolian Dialects, will give us information about many conceptual fields from the culture of the region to the local professions, from the understanding of agriculture and animal husbandry to folk medicine, from interpreting nature to daily life. It will also reveal what the concepts are.

The aim of this study, which is limited to the dialect of Rize Ketenli village; The aim is to identify the words used in the dialect of the region and which have been forgotten because they are no longer used, and to classify them according to their conceptual fields and record them. In this context, compilations were made in the relevant region by meeting with the local people individually or in the environments they were together. The material compiled with the voice recorder was deciphered and the determined vocabulary material was classified within the framework of thirty-four concept fields (insert these fields here in parentheses). In addition, in order to determine which vocabulary elements belong to these nations, taking into account that different nations and communities have lived in the region that has been the subject of the research throughout history, the words determined from the dictionaries of the languages of the rights known to have lived in the region before (such as Greek, Laz and Armenian) has been checked. Thus, it has been tried to reveal which languages are effective in the vocabulary of the local dialect. Since the study is not an etymological research, the information given in the dictionaries has been adhered to, and an etymological analysis of the words has not been made. Finally, it has also been examined whether the vocabulary elements identified are included in the Compilation Dictionary, and if they do, whether they differ in terms of meaning.

Keywords: Rize Ketenli village, dialect, vocabulary, concept, concept area.

KISALTMALAR

bkz.	:	Bakınız
DLT	:	Dîvânu Lugâti't - Türk
DLTD	:	Dîvânu Lugati't - Türk Dizini
DS	:	Derleme Sözlüğü
EDPT	:	An Etymological Dictionary of Pre - Thirteen Century Turkish
ET	:	Eski Türkçe
GTS	:	Güncel Türkçe Sözlüğü
KBS	:	Köken Bilgisi Sözlüğü
Krş.	:	Karşılaştırınız
M.Ö.	:	Milattan Önce
M. S.	:	Milattan Sonra
OT	:	Osmanlı Türkçesi
TDES	:	Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TETTL	:	Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı
vb.	:	ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	:	ve diğerleri; ve devamı
YTS	:	Yeni Tarama Sözlüğü
yy	:	Yüzyıl
—	:	Ulama
—	:	Diftong

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Rize Ketenli Köyü Ağzında Kavram Alanları ile İlgili Söz Varlığı adlı tezin konusu, bu yörede yaşayan insanların konuşma dilinde kullandığı ya da belli bir kesimin bildiği ancak eskisi kadar çok fazla ifade edilmediği için zihninin bir köşesinde sakladığı; Türkçenin yanı sıra Lazca, Rumca, Ermenice gibi farklı dillere ait olan sözcükleri gün yüzüne çıkarmak ve bunları kavram alanları, söz varlığı unsurları ve sözcük türlerine göre sınıflandırmaktır. Ayrıca çalışmanın diğer bir konusu da başka dillere ait olduğu belirlenen kelimelerin yörede ait olduğu dildeki anlamı ile mi yoksa daha farklı bir anlamla mı kullanıldığını tespit etmektir, tespit edilen söz varlığına ait verilerin Derleme Sözlüğü'nde olup olmadıklarını ortaya koymaktır.

Araştırmanın Amacı

Rize Ketenli köyü ağzının söz varlığını derleme esnasında elde edilen sözcükler aracılığı ile ortaya çıkarmak ve kavram alanları, söz varlığı unsurları ve sözcük türlerine göre sınıflandırarak ad bilimi açısından incelemektir. Bu yöre ağzında varlığını sürdüren konuşma dilindeki Türkçe ya da farklı dillere ait olan kelimeleri belirlemek; unutulmaya yüz tutmuş daha çok orta ve yaşlı kesim tarafından bilinen, kullanılan veya dile aktaran, konuşan bir kesim olmadığı için sadece zihnin belli bir yerinde saklanan sözcükleri gün yüzüne çıkartıp Derleme Sözlüğü'ne bir nevî katkı sağlamak çalışmanın diğer bir amacıdır.

Araştırmanın Önemi

Yapılan incelemeler sonucunda çalışmaya konu olan yöre ağzı ile ilgili bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, yöre halkının konuşma dilinde kullandığı Türkçe ya da başka dillere ait söz varlığı unsurlarını ortaya koyma açısından mühim görülmektedir. Ayrıca elde edilen bu söz varlığı sonucunda geçmiş zamanlarda bu bölgede yaşamış veya şu an hâlâ yaşamakta olan dillerin etkisinin devam edip etmediğini belirlemek, önemli görülen diğer bir husustur.

Araştırmanın Yöntemi

Rize merkeze bağlı Ketenli köyünün söz varlığı unsurlarını tespit etmek amacıyla derleme alanı olan Ketenli köyünde 1 ya da 2’den fazla kişinin bir araya gelmesiyle derlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu derlemeler; en az 15 dakika, en fazla 2 saat sürmüştür ve ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Yapılan derlemelerden sonra elde edilen veriler, ilk olarak daha öncesinde Rize ve yöresi ağızlarıyla ilgili yapılan çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Daha sonrasında Ketenli köyünün söz varlığı içerisinde yer alan kelimelerin Türkçe kökenli olanları için; *Divânü Lügâti’t Türk, Yeni Tarama Sözlüğü, Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, An Etymological Dictionary of Pre - Thirteenth - Century Turkish* isimli sözlüklere bakılmıştır. Başka dillerden geçenlerin tespiti noktasında ise *Lazca - Türkçe Sözlük, Rumca - Türkçe Sözlük, Romeika - Türkçe Sözlük* isimli sözlükler kaynak olarak kullanılmıştır. Elde edilen tüm veriler, Türkçe, Lazca ve Rumca sözlüklerden kontrol edildikten sonra “kavram alanları, söz varlığı unsurları ve sözcük türleri” başlıkları altında alfabetik sıralamaya göre ifade edilmiştir. Son olarak yörenin söz varlığını yansıtan tüm sözcükler; Derleme Sözlüğü’nden kontrol edilmiş ve görünümleri ile ilgili olarak “Derleme Sözlüğü’ndeki Anlamı ile Yöre Ağızındaki Anlamı Aynı Olan Kelimeler”, “Derleme Sözlüğü’de Yöre Ağızındaki Anlamından Farklı Şekilde Anlamlandırılan Kelimeler”, “Derleme Sözlüğü’ne Katkılar” olmak üzere üç kategori belirlenmiştir.

Veri Toplama Tekniği ve Analizi

Derlemelerin gerçekleştirildiği Rize Ketenli köyünde 21 erkek, 30 kadın olmak üzere toplam 51 kişiyle görüşme sağlanmıştır. Kadın kaynak kişilerin 26’sı ev hanımı, 4’ü öğrencidir. Erkek kaynak kişiler ise 14 emekli, 2’ser öğrenci, 1’er öğretmen, inşaat ustası, mevsimlik işçi, işletmeci, çiftçiden meydana gelmektedir. En az 15 dakika en çok 2 saat süren ve ses kayıt cihazı ile kaydedilen görüşmeler, yöre halkının günlük hayatında zaman geçirdiği ev, bahçe, çaylık gibi yerlerde gerçekleştirilmiştir. Yöre halkıyla her gün vakit geçirdiği, alışkın olduğu ortamlarda görüşülerek daha rahat olmaları sağlanmak istenmiş, böylelikle daha çok veri elde etmek amaçlanmıştır. Kaynak kişi seçerken yöreye ait söz varlığı unsurlarını daha iyi tespit edebilmek, daha çok veriye ulaşabilmek amacıyla 60 yaş

üzeri ve daha çok herhangi bir eğitim almamış kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır. Ancak derleme esnasında orta yaşta olan bazı kaynak kişilerin yörede kullanılan söz varlığı unsurları noktasında zengin bir birikime sahip oldukları görülmüştür. İlkokul ya da ortaokul mezunu olan bu kişilerin böyle bir birikime sahip olmalarının en büyük nedeni; sürekli köyde yaşamaları ve aile büyükleriyle iç içe olmalarıdır.

Rize ağızları ile ilgili yapılan en kapsamlı çalışma; Turgut Günay'a ait *Rize İli Ağızları* adlı eserdir.¹ Bu eser, Rize ve çevresinde ya da diğer bölgelerde yapılan ağız araştırmalarında önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Bunun dışında *Rize İli Hemşin Ağzı*², *Türkçenin Hemşin Ağzı*³ ve *Rize Çamlıhemşin Ağzı*⁴ olmak üzere Çamlıhemşin ve Hemşin yörelerinin ses ve şekil bilgisini ortaya koyan yüksek lisans çalışmaları bulunmaktadır.⁵ *Rize Ketenli Köyü Ağzında Kavram Alanları ile İlgili Söz Varlığı* adlı araştırmanın bu çalışmalardan ayrılan tarafları; bu yörenin söz varlığını ortaya çıkararak kavram alanları, söz varlığı unsurları ve sözcük türlerine göre sınıflandırmak, başka dillere ait olan kelimeleri tespit etmek ve Derleme Sözlüğü'nde olmayan kelimeler ile bu sözlüğe katkıda bulunmaktır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, Rize merkeze bağlı olan Ketenli köyü ile sınırlıdır. Bazı kişilerin kendini yetersiz görmesi, sürekli aynı kelimelerin farklı kişiler tarafından ifade edilmesi; derleme esnasında başka dillere ait olduğu düşünülen kelimelerin elde bulunan sözlüklerde yer almaması inceleme esnasında karşılaşılan zorluklardır. Ketenli köyü ile sınırlandırılan bu çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Rize adının nereden geldiği, tarihi, coğrafyası ve Ketenli köyünden bahsedilmiştir. İkinci bölümde; Rize ili ağzı ve bu alanda yapılan çalışmalar dile

¹ Turgut Günay, *Rize İli Ağızları* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003).

² Serkan Pehlivan, *Rize Hemşin İli Ağzı* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002).

³ Osman Kuyumcu, *Türkçenin Hemşin Ağzı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

⁴ Ebru Sarıahmet, *Rize Çamlıhemşin Ağzı* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

⁵ Rize ve yöresi ağızları ile ilgili yapılan bildiri ve makale çalışmaları da bulunmaktadır: G. YILMAZ ÇAL, "Türk Kültüründe Kuşlar Bağlamında Atmacacılık Geleneği ve Rize Ağzındaki İzleri," XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Samsun, Turkey, pp. 927 - 940, 2019; Ü. HUNUTLU, "Türkçenin Çayla ilgili Söz Varlığı", 11. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Samsun, Turkey, pp.2178 - 2190, 2019; E. ÖZTÜRK, "Rize Ağzında Zaman Bildiren Kiplerin Görev Değişiklikleri", Turkish Studies, vol. 11, no. 4, pp. 795 - 806, Apr. 2016.

getirilmiştir. Üçüncü bölümde; kavramlaştırma, kavram alanları ve ağızlardaki kavram verileri ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Dördüncü bölümde; Rize Ketenli köyünün söz varlığı; kavram alanları, söz varlığı unsurları ve sözcük türlerine göre sınıflandırılmış ve ad bilimi açısından incelenmiştir. Son bölümde ise sınıflandırılan kavramların içerisinde yer alan kelimelerin Derleme Sözlüğü'nde ne şekilde yer aldığı ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Bu beş bölümden sonra Ketenli köyünün söz varlığı unsurları içerisinde yer alan tüm kelimelerin çalışmada hangi sayfalarda yer aldıkları ile ilgili bilgi içeren dizin kısmı yer almaktadır. Dizinden sonra kaynakça ve son olarak da ekler kısmı bulunmaktadır.⁶

⁶ Ekler içerisinde Ketenli köyü söz varlığı unsurlarını yansıtan yemek ve giyim kavramları ile ilgili olanların dışındaki tüm fotoğraflar, derleme esnasında tarafımızdan çekilmiştir.

1. RİZE’NİN ADI, COĞRAFYASI, TARİHİ

1. 1. Rize’nin Adı

Rize adının kökeni ile ilgili birçok görüş vardır. Bu görüşlerden en çok kabul edileni; pirinç anlamına gelen *rhisi* kelimesinden geldiği düşüncesidir. Diğer bir yaygın görüş; insanların toplandığı yer anlamına gelen *rhizion* kelimesinden geldiğidir. Bu isim, yerleşim yerinin yakınlarından geçen *Rhizias Irmağı*’nın adına da kaynaklık etmektedir. İlin coğrafi özelliklerini ortaya koyan bir adlandırma olarak dağ eteği anlamına gelen *rhizo* sözcüğünden gelmiş olma ihtimali de ileri sürülen diğer bir görüştür (Erol vd., 2020, s. 24 - 25).

Rize ırmağı, eski kayıtlarda *Rhizo*, *İrizios*, *Rhizios* şekillerinde geçmektedir. Rize’nin ismini bu ırmaktan almış olabileceği genel kabul gören bir düşünce olarak ifade edilmekte ve bu adların, bölgenin Roma hakimiyetine girdiği bir dönemde ırmağa verilmiş olabileceği ileri sürülmektedir. Ayrıca Trabzon’un bazı köylerinde yeşil mısıra verilen *rıza* adının da Rize kelimesinin kaynağı olabileceği ifade edilen bir diğer görüştür (Ak, 2003, s. 23).

Bölgenin tarihini anlatan W. E. Allen, Doğu Karadeniz’de yer isimlerinin çoğunun Lazca kökenli olduğunu ifade eder; fakat Lazca bilenler, yer isimlerinin Lazcada olmadığını dile getirmektedirler. M.Ö. IV. yüzyılın başında Trabzon’a gelen *Ksenefon* ise bazı yer isimlerinin eski kabileler zamanından kalma olduğunu ifade etmiştir (Ak, 2003, s. 24).

1.2. Rize’nin Coğrafyası

Rize ili, kuzeyde Karadeniz, güneyde ise yükseltisi 25000 metreyi bulan Rize dağları ile sınırlanmakta, Batı sınırını Der pazarı, Kalkandere; Doğu sınırını ise Çayeli ilçesi oluşturmaktadır. Şehir; batıda Fener Burnu, doğuda Taşlıdere arasında bir koyun çevresinde kurulmuştur. Kuzey sınırını, yükseltisi 300 - 500 metre arasında değişen tepeler oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz’in Karadeniz kıyısında bulunan Rize’nin kurulduğu alanın morfolojik özellikleri farklılık göstermektedir. Yerleşmenin en yoğun olduğu kıyı şeridi, yükseltisi 300 metre, genişliği 1 kilometre ve boyu ise 7 kilometre şeklinde bir alanı kapsamaktadır. Kıyının iç kesimlerine doğru genişlik, 150 metre ile 1 santimetre arasında değişmektedir. İç kesim ve kıyı

şeridinin tamamı, yerleşme alanı olarak kullanılmakta, güneydeki tepelere doğru ise yerleşme azalmaktadır. Yaklaşık 30 km²'lik alana yayılmış olan şehirde topoğrafik yapı engebeli olmasına rağmen her yerde yerleşmeler görmek mümkün olmaktadır (Aslan vd., 2020, s. 23 - 24).

Rize'nin Karadeniz ile sınır oluşturan alanlarında görülen dar kıyı düzlüklerinin birçok yerde genişliği birkaç yüz metre arasında değişmekte ve akarsu ağızlarında biraz da olsa genişlemektedir. Falezler ve taraçalar, kıyıda yer alan bir diğer morfolojik birimlerdir. Doğu Karadeniz dağlık kuşağında tam olarak 3000 metre yükseltiye ulaşan Rize'nin bir diğer karakteristik topoğrafyasını oluşturan ise keskin ve birbirine yakın sırtlar, dik yamaçlı vadilerdir (Aslan, vd., 2020, s. 25).

Rize ağızları, coğrafi açıdan kapalı bir alanda yer almaları; bölgenin dışarıdan özellikle de diğer bölgelerden göç almaması gibi nedenlerle değişim ve etkileşimlere kapalı, ama eğitim olanakları ve merkezlerle de yakın ilişkileri nedeniyle de ölçünlü dille sıkı ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu gibi nedenlerle tarihi ve sosyo - kültürel bakımdan olduğu kadar ağız çalışmaları bakımından da Karadeniz Bölgesi, önemli bir merkez olarak görülmektedir.⁷

1.3. Rize'nin Tarihi

Doğu Karadeniz Bölgesi, ne bir medeniyete merkezlik yapmıştır ne de ilk çağda meydana gelip gelişen medeniyetlerin ve kurulan devletlerin etkisi altında kalmıştır. Güneyden geçidi zorlaştıran yüksek dağlarla çevrilmiş olması; batıdan doğuya, doğudan batıya geçişi engelleyen ve zorlaştıran derin vadilere sahip olması; her zaman bol sulu akan ırmaklardan meydana gelmesi gibi etkenlerden dolayı Doğu Karadeniz Bölgesi; göçlere, nüfus hareketlerine, savaşlara kapalıydı. İkliminin yağışlı olması, tarıma uygun olmayan arazi yapısı nedeniyle insanları cezbetmemişti. Bunlardan ötürü tarihi kaynaklar, bu bölgeden çok az bahsetmişlerdir (Ak, 2003, s. 22).

Rize hakkında bilgi veren kaynaklar, buranın tarihini Doğu Karadeniz içerisinde kurulan ve Rize'yi sınırlarına dâhil eden *Trabzon merkezli yönetimler* ile ele almışlardır. Buradan hareketle Rize tarihi, *Miletlilerin* deniz üzerinden Doğu Karadeniz kıyılarına geldikleri; ticari nedenlerle pazar yerleri kurdukları; M.Ö.VII.

⁷ Asiye Mevhibe Çoşar, "Trabzon Ağızlarında Bir Fiil Kullanımı", Dil Araştırmaları/7 (Güz 2010), 76.

yüzyılın başlarına kadar gittiği anlaşılmaktadır. Bölge, VII. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar *İskit, Pers, Kimmer, İyonya, Past, Roma, Pontus, Bizans, Sasani* gibi devletlerin hakimiyetleri altına girmiştir (Erol vd., 2020, s. 186).

Rize ve çevresine ilk yerleşmelerin ne zaman gerçekleştiği konusunda fazla bilgi bulunmamaktadır. Ama *Gaşkalar*, M.Ö. XVI. yüzyılın ortalarında Doğu Karadeniz Bölgesine yerleşen gruplar içerisinde adı bilinen en eski topluluktur. 675 yılından itibaren *Kimmerlerin* Doğu Karadeniz'e yerleşmeye başladığı ve Anadolu, Azerbaycan'da ilk bozkır kültürünü yaşayan *Proto - Türklerin* olduğu ve M.Ö. 670 yılından sonra *Miletlilerin* bölgeye deniz üzerinden gelerek Karadeniz sahillerinde ticari amaçlarla pazar yerleri kurduğu belirtilmektedir. M.Ö. 401 yılında Rize ve çevresinde *İskitler, Makron ve Kolhların* yaşadığı ve Rize'nin bir ticari liman olduğu anlaşılmaktadır. M.Ö. 336 yılında Gürcistan'a Büyük İskender tarafından yapılan seferde *Kıpçaklar* ile karşılaşıldığı ifade edilmektedir (Bostan, 2020, s. 20).

Rize'den ilk söz eden kaynak; M.S. 131- 132 yılları arasında *Arrianus* tarafından kaleme alınan *Karadeniz Seyahati*'dir. Ama Rize'den ilk köy yerleşim yeri olarak bahseden ise M.S. VI. yüzyılda Bizans tarihçisi *Procopius*'dur (Bostan, 2020, s. 19).

Rize ve çevresi XI. yüzyılda Türk egemenliği altına girmiştir. Malazgirit Zaferi'nden sonra bir süreliğine *Danişmentlilerin* kontrolü altına girmiş olan Rize (1098), Türkiye Selçukluları zamanında Erzurum valileri tarafından yönetilmiştir. Bizanslılar I. Haçlı zaferinden yararlanarak burayı yeniden ele geçirmişler ve belli bir süre bölgede *Gabras hanedanı* hüküm sürmüştür. IV. Haçlı seferinden sonra ise Rize ve çevresi Komnenosların Gürcü Krallığı'nın yardımıyla *Trabzon Rum İmparatorluğu*'nun sınırları içerisinde kalmıştır (Erol vd., 2020, s. 187).

Venedik ve Cenevizli denizcilerin ticaret nedeniyle uğradıkları önemli bir limana sahip olan Rize; *Trabzon Rum İmparatorluğu ile Türkiye Selçukluları, Bizans, Gürcü Krallığı ve bölgede etkili olan diğer siyasi kuruluşlar* arasında hakimiyet mücadelesine sahne olmuştur. 1243 yılında meydana gelen Köseadağ bozgunundan sonra ise Moğollar, Anadolu'ya hakim olmuş ve Rize de bütün Anadolu gibi yeni bir döneme giriş yapmıştır (Erol vd., 2020, s. 187).

1. 4. Rize Ketenli Köyü

Rize, Merkez ilçesinde bulunan Gündoğdu beldesine bağlı olan Ketenli köyü, merkeze 20 kilometre uzaklıktadır. En son 2020 yılında yapılan veriler; nüfusun 349 olduğu ifade edilmiştir. En yüksek sayım, 1985 yılında 606 olarak belirtilmiştir. Bu yıldan günümüze gelene kadar gerçekleştirilen nüfusun azalmasına iş ya da herhangi bir nedenden dolayı yapılan göçler sebep olmuştur. Köyün yoğunluğu kışın oldukça azalmakta, yazın ise çay hasatı ya da tatil için gelen hanelerden dolayı artmaktadır. Son zamanlarda yaz mevsiminde pandemi ya da büyük şehir ortamından uzaklaşma isteği gibi nedenlerden dolayı da köyün ev ve nüfus sayılarında artış olmuştur.

Ketenli köyü; Karoğulları, Orsidi, Balcılar, Koşkoşlar olmak üzere dört mahalleden oluşmaktadır. Okul, sağlık ocağı ya da dolmuş hattı bulunmamaktadır. Halk ulaşım için özel araba ya da taksi kullanmaktadır. 60 - 65 yıl öncesinde aktif olan iki katlı küçük bir okul, birkaç sene öncesinde onarılarak camiye atanan imamların kullandığı bir apartman haline dönüştürülmüştür. Köyde bir çay fabrikası, her mahallede olmak üzere de dört adet çay alım yeri bulunmaktadır.

Köyün yüksekliğinin fazla olmasından dolayı havası; yazın serin, kışın ise soğuk geçmektedir. Çay hasatının yapılmasının yanında fasulye, mısır, patlıcan, biber, domates vb. sebzeler; mandalina, armut, elma, portakal, limon, incir gibi de meyveler yetiştirilmektedir. Çay hasatı; köy halkı, Rize ve çevresinden gelen yarıcı denilen kişiler veya halkın para ile toplattırdığı işçiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Geçmişte köyden İstanbul'a yapılan göçler ve burada gerçekleştirilen büyük iş yatırımlarından dolayı çay hasatı ve geliri; bazıları için önemsiz bir hâl almıştır, bazıları için ise hâlâ geçim kaynağı olarak devam etmektedir.

2. RİZE İLİ AĞZI VE RİZE İLİ AĞIZLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Rize İli Ağzı

XI. yüzyıldan itibaren farklı ağız özelliklerine sahip Oğuz boylarının Anadolu topraklarına yerleşmesi, bu topraklarda farklı ağızların oluşmasına sebep olmuştur. Bunun dışında Anadolu'ya bazı amaçlarla gelen Oğuz dışı Türk unsurlarla yabancı unsurların da Anadolu ağızlarının meydana gelmesinde büyük etkileri olmuştur (Karahan, 2014, s. 1).

Leyla Karahan, Anadolu ağızlarını; belirlediği ses, şekil ve söz dizimi özellikleri açısından “doğu grubu ağızları, kuzey grubu ağızları, batı grubu ağızları” olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Rize ili, kuzeydoğu grubu içerisinde yer almaktadır. Bu ağız grubu içerisinde Rize ve Trabzon illeri ile; Hopa, Arhavi, Borçka ilçeleri bulunmaktadır. Karahan, bu grubu da yine kendi içerisinde üç alt gruba ayırmıştır. Rize'nin merkezi; bu gruplar içerisinde Trabzon ili, Kalkandere, İkizdere, Büyükköy ilçeleri ve Rize'nin beldesi olan Gündoğdu ile birlikte yer almaktadır.⁸

Karahan, Kuzeydoğu Grubu ağızlarının özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:⁹

Alıntı kelimeler yer alan uzun ünlüler kısaltmaktadır (çami).
Alıntı sözcüklerin ses yapısı daha çok gerileyici benzeşme yoluyla değişmektedir (Helime). Tek heceli sözcüklerin ünlüsü bazı ünsüzlerin etkisi ile incelmektedir (hep).
Ünlü kalınlaşması belirli bir faktöre bağlı kalmadan ek ünlüsünden kök ünlüsüne kadar uzanmaktadır (tutun).
Çok heceli kelimelerin sonundaki “ı, u, ü” ünlüleri “i” ünlüsü ile karşılanmaktadır (gözi).
Ünlü incilmesi bütün ünsüzlerin yanında meydana gelmektedir (kız).
“l, r” ünsüzleri önünde “urus, urum” gibi bir iki örnek dışında ünlü türemesi görülmemektedir.
ñ ünsüzü yoktur (senun).
h ünsüzü sadece ön ve iç seste bulunmaktadır (heyirli).
Şimdiki zaman eki; dar, düz ya da dar yuvarlak ünlülüdür (alıyu, gelir).
Duyulan zaman eki tek şekilli ifade edilmektedir (duymış).
Çokluk 1. Şahıs istek ekinin yerine “-alım/ -elim” eki kullanılmaktadır (bakalım).
Hâl ekleri arasındaki görev değişikliği diğer Anadolu ağızlarına göre daha belirgindir.
“Ben onı şaşayırım”, “Enişteye dağvet eder”, Eskide çok yemek yapılırdı”.
“-çi” yapım ekinin tonlu şekli bu ağızlarda kullanılmaktadır (yolçi).

⁸ Leyla Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014), 97, 98.

⁹ Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, 98, 99.

Ahmet Caferoğlu, Rize ve Trabzon, Trabzon’a bağlı Akçabaa ile Vakfikebir ilçeleri, Giresun ve Ordu olmak üzere Kuzeydoğu Karadeniz Bölgesini, belirlemiş olduğu farklı ağız özellikleri neticesinde üç grupta toplamaktadır.¹⁰

Turgut Günay, Rize yöresini; Rize - Merkez, merkeze bağlı Gündoğdu beldesi, Güneysu, Kalkandere, İyidere, İkizdere, İkizdere’ye bağlı Güneyce, Der pazarı, Çayeli’ye bağlı Büyükköy *birinci ağız grubu*; Çayeli ilçe merkezi ve yakın çevresi *ikinci ağız grubu*; Çamlıhemşin ilçesi ve buraya bağlı Hemşin *üçüncü ağız grubu*; Çayeli ilçesine bağlı Kaptanpaşa (Senoz) ve buranın köyleri *dördüncü ağız grubu*; Pazar, Ardeşen, Fındıklı ve Artvin iline bağlı Hopa, Arhavi ilçeleri *beşinci ağız grubu* olmak üzere beş kategoriye ayırmaktadır.¹¹

Rize ağız bölgesini diğer Anadolu ağızlarıyla karşılaştırdığında farklılıkların benzerliklerden fazla olduğunu dile getiren *Günay*, söz konusu farklılıkları şu şekilde sıralamaktadır:¹²

ı > í, i; ö > ó, o; ü > ú, u yönlerindeki ünlü değişimleri, bölgede herhangi bir faktöre veya belli bir fonetik duruma bağlı kalmaksızın her çeşit kelimeyi tesiri altına alabilen ve bölgedeki bütün ağız yöreleri için söz konusu olabilen yaygın bir eğilimden kaynak bulmaktadır. Bunun sonucunda Rize ili ağızlarında diftonglar ve yazı dilinin etkisiyle de ortaya çıkan bazı analogik biçimler dışında ı, ö, ü ünlülerine rastlanmamaktadır.

Tonsuz ünsüzlerin korunması ve tonlu ünsüzlerin tonsuzlaşması: Günümüzde daha çok İç ve Doğu Anadolu bölgeleri ağızlarında üst bir seviyeye ulaşan tonlulaşmanın Rize ili ağızlarında sağlam bir yaşam alanı bulamadığı görülmektedir. tiken “diken”; toku- “doku-”; úizle- “gizle-”; kòv “gök” vb. örnekler, bölgede bu gelişmenin diğer Anadolu ağızlarına; hatta yazı diline oranla da daha alt seviyede kaldığını ifade etmektedir. Bölgede eski bir Kıpçak yerleşmesinin düşünülmesine fırsat veren bu özellik, içerisinde tonlu ünsüz barındıran bazı şekilleri de benzeştirme yoluyla kendi paraleline almaktadır. Bu biçimde pirak- < bırak-; kurbet < gurbet; tohtor < doktor gibi birçok örnekte meydana gelen tonsuzlaşma, Rize ili ağızlarını diğer ağızlardan ayırmaktadır.

c, ç, g, k ünsüzlerinin sızışması, Rize ili ağızlarını Anadolu ağızlarının büyük bir bölümünden ayıran önemli bir özellik olarak görülmektedir.

Benzeşmezlik ve uyumsuzluklar: Türkçenin en eski yazılı kaynaklarından bu yana hızlı bir gelişme gösteren ve şu anda çoğu Anadolu ağızlarında sağlam temeller etrafında sakinleşmiş olan ses benzeşmesi ve uyumu, bölgede çok dar bir alanda kalmaktadır. Buna karşılık benzeşmezlik ve uyumsuzlukların yaygın ve yoğun bir hâl aldığı görülmektedir. Bu durumu oluşturan nedenlerden biri, bölgede yaygın eğilimlere ya da bazı fonetik özelliklere bağlı olarak meydana gelen ses değişimleri; diğeri de ekleşme sırasında bazı aykırı sıralarda kullanılmasına dayanan kalıplaşmalardır.

Kelime vurgusu, sondan bir önceki hecede bulunmaktadır.

Yüklem, cümle başına geçmektedir.

¹⁰ Ahmet Caferoğlu, *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994), 13.

¹¹ Günay, *Rize İli Ağızları*, 28, 29.

¹² Günay, *Rize İli Ağızları*, 27, 28.

Rize ili ağızlarını beş gruba ayıran *Günay*, Rize il merkezi, Kalkandere, İkizdere ilçeleri, İkizdere ilçesine bağlı Güneyce, Çayeli ilçesine bağlı Büyükköy, merkeze bağlı İyidere, Derepazarı, Gündoğdu ve Güneysu bucakları, I. ağız yöresine dahil etmektedir. Bu ağız yöresinin diğer dört ağız yöresinden ayrılan yönleri, iki önemli noktada birleşmektedir:¹³

r ünsüzünün normaline göre daha arkada boğumlanması ve tonsuzlaşması.
I. ve II. tekil şahıs, II. çoğul şahıs eklerinde kalın, dar, yuvarlak ünlü içeren -um, -sun, -sunuz biçimlerinin kullanılmaları.

2.2. Rize İli Ağızları ile İlgili Çalışmalar

Rize ili ağızları kapsamında yükseköğretim kurumunda yapılan çalışmalar, diğer bazı ağızlara nazaran oldukça azdır. Bu çalışmalar; bir doktora, üç yüksek lisans tezinden oluşmaktadır.

Rize ağızı için önemli bir eser olan *Turgut Günay*'ın yazdığı *Rize İli Ağızları* bir doktora çalışmasıdır. Bu eserde; giriş, inceleme, metin ve sözlük olmak üzere dört bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümünde; Rize ilinin tarihi, coğrafyası, sosyo - kültürel durumu ve folkloru hakkında bilgi vermenin yanı sıra; yörede konuşulan Türkçenin sınırları ile Rize ağızının Standart Türkiye Türkçesiyle Anadolu ağızlarından farklı yönleri ortaya koyulmuştur. İkinci kısımda; Rize ilinin farklı yörelerinde yaşayan 57 kişi ile yapılan derleme metinleri üzerinden Rize ağızının ses ve biçim bilgisi ele alınmış ve incelenmiştir. Üçüncü bölümde derleme metinleri, son bölümde ise sözlük kısmı yer almaktadır.¹⁴

2002 yılında *Serkan Pehlivan* tarafından hazırlanan *Rize Hemşin Ağızı* adlı çalışmada; 23 Hemşinli kaynak kişi ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ışığında Hemşin ağızının ses ve şekil özellikleri ortaya koyulmuştur.¹⁵

Bir diğer çalışma; *Osman Kuyumcu*'ya ait 2006 senesinde tamamlanan *Türkçenin Hemşin Ağızı* adlı yüksek lisans tezidir. Bu tezde 50'nin üzerindeki kaynak kişiyle derleme yapılmıştır. Bunun sonucunda Hemşin ağızının Standart Türkiye Türkçesinden ayrılan ses ve şekil özellikleri tespit edilmiştir.¹⁶

Son olarak da 2018 yılında *Ebru Sarıahmet* tarafından hazırlanan *Rize Çamlıhemşin Ağızı* adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu yüksek lisans tezinde

¹³ Günay, Rize İli Ağızları, 29.

¹⁴ Günay, Rize İli Ağızları, 11, 12.

¹⁵ Serkan Pehlivan, Rize Hemşin İli Ağızı.

¹⁶ Osman Kuyumcu, Türkçenin Hemşin Ağızı.

derlemeler sonucunda elde edilen verilerle amlıhemşin ağzının ses ve şekil özellikleri ortaya koyulmuştur.¹⁷

¹⁷ Ebru Sarıahmet, Rize Çamlıhemşin Ağzı.

3. DİLDE KAVRAM ALANLARI, KAVRAMLAŞTIRMA (ANLAMLAMA) VE AĞIZLARDA KAVRAM ALANI VERİLERİ

3.1. Dilde Kavram Alanları, Kavramlaştırma (Anamlama)

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde söz varlığı kavramı; “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁸ Bayram Baş, bu tanımda yer alan kavramların hiçbirinin tam olarak söz varlığını karşılamadığını ve bu terimin yukarıda belirtilenlerin tamamını bir arada toplayan en üst seviye olduğunu izah etmektedir (Baş, 2012, s. 81). Zeynep Korkmaz, Gramer Terimler Sözlüğü'nde söz varlığı ve kelime hazinesi terimlerini bir tutarak “Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” olarak açıklamaktadır (Korkmaz, 1992, s. 100). Doğan Aksan ise Türkçenin Söz Varlığı adlı eserinde “Sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar - ya da dil bilimdeki terimiyle göstergeler - olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” şeklinde söz varlığı kavramını açıklamaktadır (Aksan, 2000, s. 7).

Bir lisanın söz varlığı denildiğinde akla sadece sözcükler gelmemeli, bunun yanında dilde yer edinmiş deyimler, atasözleri, kalıp sözler, farklı anlatım kalıpları da göz önünde tutulmalı ve bu kavram, bunların bütünüyle ele alınıp incelenmelidir. Hem kendi öğelerinden hem de yabancı kökenli öğelerden oluşan bir dilin söz varlığı; insan organları, vücut bölümleri, yiyecek - içecek, kullandıkları araç - gereçler, doğa ve tarım ile ilgili kavramlar, gereksinim duyduğu eylemler, sayı sistemi gibi birçok alanı kapsamaktadır (Aksan, 2002, s. 14).

Bireylerin okudukları bir metni ya da dinlediklerini kusursuz bir şekilde anlayabilmeleri ve kendilerini düzgün bir şekilde anlatabilmeleri açısından söz varlığı çok önemli bir yere sahiptir (Türkben, 2018, s. 996). Bir dilin, dönemin, herhangi bir türdeki eserlerin, metnin, yazarın, zümrenin söz varlığı üzerine inceleme yapılan çalışmalar, dili inceleme bakımından geniş bir alana sahiptir (Özbek, 2015, s. 28).

¹⁸ ... (TDK Sözlük, 15 Aralık 2021).

Dil biliminin leksikoloji (sözlük bilimi) dalı içerisinde bir çalışma alanı olan söz varlığı çalışmaları, konuşma dili ve yazı dili olmak üzere temel olarak iki hedefe odaklanmaktadır. Çalışmaların çoğunluğu, konuşma dili üzerine malzeme toplamak oldukça güç olduğu için yazılı dilden elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır (Baş, 2011, s. 28).

Somut (ağaç, bina, masa, sandalye vb.) ve soyut (aşk, kıskançlık, dostluk, düşmanlık vb.) olmak üzere ikiye ayrılan *kavram*; “nesnelerin, duygu ve düşüncelerin zihindeki tasarım biçimi” olarak ifade edilmektedir (Hengirmen, 1999, s. 245). Başka bir kaynakta ise bireylerin yaşadığı ve bulunduğu ortamdaki nesnelere, olay ve durumlara yönelik kişiye ait gözlem ve deneyimlere dayanan; tasarımların zihinde yer alan ve bir soyutlama yoluyla da dile çevrilen yönü olarak açıklanmaktadır. *Kavramlar*; insanların büyüdüğü çevreye, deneyimlerine ve ruhsal durumlarına göre kişiden kişiye farklılıklar göstermenin yanında aynı dil içerisinde bulunan insanlar arasında yaklaşık olarak aynı özelliğe sahiptir. Örneğin; sadece köy *ekmeğini* bilen bir kişinin zihninde canlandırdığı *ekmek* kavramı, şehirde yaşayan kişinin zihninde canlandırdığından farklı olabilmekte ya da köyden hiç dışarıya adımını atmamış bir kişinin zihnindeki *ev* kavramıyla, bir şehirlinin zihninde hayal ettiği *ev* kavramı fark oluşturabilmektedir. Fakat yine de farklı yerlerde yaşayan iki kişinin zihninde hayal ettiği canlandırmalar, aynı özelliği yansıtmaktadır (Aksan, 2006, s. 41 - 42).

İnsanoğlu; yaşadığı çevrede hazır bulduğu şeyleri, kendi ihtiyaçlarına göre biçimlendirmekte ve kümelere ayırmaktadır. Her kümeye denk gelen kavramları meydana getirmekte ve daha sonrasında bunlara adlar vermektedir. Bu oluşturulan adlar da bir kavramın yerini tutarak onun göstergesi olma yolunda ilerlemektedir. Böylelikle gerçek nesnelerin yerini tutan, onların olmadığı zamanlarda onlardan söz edilebilmesini, bununla birlikte hatırlamayı, geleceğe yönelik canlandırmalar yapmayı sağlayan insandaki gösterge kullanabilme yeteneğinin var olmasından gelmektedir (Erkman - Akerson, 2000, s. 64 - 65).

Her dil, sözcük denilen dil öğeleri ile oluşturulmaktadır. *Saussure*’den bu yana bu birimler için *gösterge* ifadesi kullanılmaktadır. Ona göre; “Dil, bir sözcükler listesi değil, bir göstergeler dizgesi.” olarak ifade edilmektedir. Örneğin; *kemirici bir hayvan*, Türkçede *tavşan* göstergesi ile ifade edilmektedir. Bu gösterge, tavşan

denilen hayvan ile onun adını birleştirmemekte; bir dil topluluğunda bir kavramla, insan zihninde ona bağlı olarak oluşan ses imgesini birleştirmektedir. Bu ses imgesi, düşünülen ses değil; sesin zihinde oluşan izi, imgesi olarak belirtilmektedir. Bu, ancak konuşma organları ile sese çevrildiği zaman düşünülen ses, meydana gelmektedir. (Aksan, 2006, s. 33 - 34).

Yaşadığımız dünyada nesne ve olayların belli bir ses bileşimiyle simgeleştirilerek kavramlaştırılmasına anlam biliminde *anlamlama* denilmektedir. Türkler, en eski dönemlerinde güneşi, *kün* ses bileşimiyle ifade etmişler; güneşin doğuşu ile batışı arasındaki süreyi de bununla (*kün*) dile getirerek bu göstergenin çok anlamlı durum haline gelmesini sağlamışlardır. Yine başka bir örnek verilecek olursa; Türklerin *kuş* adını vererek genel bir kavram özelliği kazandırdığı canlı türü; Almancada *vogel*, Rusçada *ptítsa*, Macarcada *madár* göstergeleriyle simgeleşerek yeniden genel bir kavramın meydana getirilmesine neden olmuşlardır (Aksan, 2006, s. 31).

Türkçede var olan türetmeyle kavramlaştırma, kendi öğelerinden faydalananak yeni kelimeler oluşturma eğilimi daha çok Anadolu ağızlarında hayatını devam ettirmektedir. Ağızlarda yer alan 80 - 10. 000 civarındaki söz varlığı içerisinde Eski Anadolu Türkçesinden bugüne kadar gelen öğelerin yanında; belli ek ve gövdelerden faydalananak, kimi zaman da az kullanılan eklere dayanılarak türetilmiş özgün sözcükler yer almaktadır. (Aksan, 2002; 67). Türkçe veya Anadolu ağızlarının bu kadar güçlü bir şekilde yeni bir kavramı oluşturma eyleminin en büyük nedeni; Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması, kelime türetmeye olan uygunluğu, imge gücü, birleştirme kabiliyeti gibi etkenlerdir (Uç, 2010, s. 254).

1931 yılında Alman dilcisi *Trier* tarafından oluşturulan ve dil alanı, sözcük alanı terimleriyle de anılan *kavram alanı*; zihinde gruplanırken, genellenirken, farklı özellikleriyle diğer kavramlardan ayrılırken ve tanımlanırken kendi içerisinde oluşturduğu alan olarak ifade edilmektedir. Bu alan, o kavrama yakın, komşu kelimelerle; kendisini oluşturan alt anlamlı kelimelerin toplamından oluşmaktadır (Karçığa, 2015, s. 2516).

İnsan zihninde var olan bir yetenek, dünyadaki nesneleri sınıflandırmayı ve genel kavramlara ulaşmayı sağlamaktadır. Gülün, papatyanın, menekşenin ortak özelliklerine dayanılarak yapılan bir sınıflama “*çiçek*” kavramına; at, kedi, inek,

tavuk, horoz gibi yaratıklar “*hayvan*” olan genel kavrama ulaştırmaktadır. Bununla beraber yapılan sınıflandırmalarla; canlı, bitki, memeli vb. genel kavramlar oluşmaktadır. Her dil topluluğu; bu kavramları, öz benliğinin algılaması ve anlatmasıyla farklı yollardan farklı ilişkiler kurarak oluşturmaktadır (Aksan, 2006, s. 40).

Bu çalışmada; Rize Ketenli köyü ağzında yer alan söz varlığı üzerinde ayrıntılı bir araştırma yapılarak kavram alanları, söz varlığı unsurları ve sözcük türleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Tezin konusu sadece söz varlığı ile alakalı olduğu için kavram alanları, ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılmış, Rize’de bir üründen ziyade kültür haline gelen dokuma (feretiko), değirmen kavramları ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

Tespit edilen söz varlığı; “ahşap ile ilgili kavramlar, akraba ve aile ile ilgili kavramlar, araç - gereçler, değirmen, doğa, dokuma (feretiko), ev, giyecek, hastalık, hayvan, insan, meslek, mutfak, oyun ve oyuncak, tarım, taşıt, yer veya arazi isimleri, yön kavramları, diğer kavramlar” olmak üzere 19 kavram alanında; “deyimler, beddua ve dualar, kalıplaşmış ifadeler ve yemin ifadeleri” olmak üzere 4 söz varlığı unsuru açısından ve son olarak “sözcük türleri” (zamir, sıfat, zarf, bağlaç - edat, fiil, ünlem) bakımından ele alınıp incelenmiştir.

3. 2. Ağzlarda Kavram Alanı Verileri

Her bir dilin ve toplumun kendine özgü bir söz varlığı olmasının yanında o dilin farklı ağız ve lehçelerinde de birçok değişik sözcük, deyim, atasözleri gibi kalıp sözlere rastlamak mümkündür. Günümüzde standart Türkiye Türkçesinde bulunmayan çoğu sözcük, Türkiye’nin farklı bölgelerinde varlığını sürdüren ağzlarda görülmektedir. Bu kavramlar; o yörenin meşgul olduğu iş bölümleri, iklim koşulları, kullandığı araç gereçler gibi birçok kavram alanını kapsamaktadır (Aksan, 2000, s. 9).

Anadolu ağzları, çok zengin bir söz varlığına sahiptir. Bu kavram çeşitliliğinin oluşmasındaki en büyük etkenler; insanların doğayla iç içe yaşamaları, tarım ve hayvancılık ile uğraşmaları sonucu çok zengin, somut kavramların ortaya çıkması ya da Türk’ün duygu ve düşüncelerini, farklı durum ve davranışlarını detaylı bir şekilde ifade etme eğiliminin ürünü olan soyut kavramların oluşması olarak

açıklanmaktadır. Bunların yanında bir diğer önemli etken; Anadolu ağızlarının çağlar boyunca Türkçenin bütün anlatım teknikleri ve türetme kurallarından faydalanmış olması olarak ifade edilmektedir. Örneğin; yazı dilinde çok eskiden beri kullanılan *um-* kökünden *umgu*, “umut, dilek, iyi dilek” , *umarsız*, “çaresiz” , *umaysız*, “düşüncesiz, saygısız” , *umsalak*, “umutsuz, her gördüğünü isteyen” *umsundurmak*, “umutlandırmak” gibi hâlâ ağızlarda kullanılmakta olan örnekler, dikkat çekmektedir (Aksan, 2001, s. 69 - 70).

4. KETENLİ KÖYÜ AĞZINDA KAVRAM ALANLARI İLE SÖZ VARLIĞI UNSURLARI VE SÖZCÜK TÜRLERİ

4. 1. Rize Ketenli Köyü Söz Varlığında Yer Alan Kavram Alanları

Rize Ketenli köyünün sahip olduğu söz varlığı, derleme esnasında elde edilen kelimeler sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bu söz varlığının çoğunluğu, Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Geriye kalan kısım ise Rumca, Lazca, Ermenice kökenli ve inceleme esnasında hangi dile ait olup olmadığı bulunamayan kelimelerden meydana gelmektedir. Bu kelimelerden bazıları, sadece bir hanede yaşayan kişi veya kişiler tarafından bilinmekte ya da köyün bir veya iki mahallesinde kullanılmaktadır. Bunlar, kavram alanları bölümünde dipnotlarda belirtilmiştir. Türkçe ya da başka dillerde yer alan kelimelerden yeni sözcükler türetilmesi; sesleri daha kolay ifade edebilmek için bazı farklılıkların meydana getirilmesi; eski zamanlarda Rumların Rize ve çevresinde yaşamalarından dolayı Rumca, Rize içerisinde yaşayan Lazların etkisiyle de Lazca kelimelerin var olması gibi birçok özellik, kavram alanlarında göze çarpmaktadır.

Ketenli köyünün kavram alanları; “ahşap ile ilgili kavramlar, akraba ve aile ile ilgili kavramlar, araç - gereçler, değirmen, doğa, dokuma (feretiko), ev, giysiler, hastalık, hayvan, insan, meslek, mutfak, oyun ve oyuncak, tarım, taşıt, yer veya arazi isimleri, yön kavramları, diğer kavramlar” olmak üzere toplam 19 kavram alanında ele alınıp incelenmiştir.

4. 1. 1. Ahşap ile İlgili Kavramlar

çita: İnce tahta.

- Yok mi çitanuz? Tutuşturalım onla. (Yok mu ince tahtanız? Tutuşturalım onunla.)

çupi: Çok ince dal.

- Bi ince çupi cetu baa da. (Bir ince dal getir bana.)

davli: Yanmış odun parçası.

- Kızdurma beni, bi davli indururum kafana hā. (Kızdırma beni, yanan bir odun parçasıyla vururum kafana.)

doğdi: Odun parçası.¹⁹

feh̄ti: Odundan örgü, çit.²⁰

ğes: Sopa.²¹

- Ha bi ğes vurdum belüne, yuru. (Bir sopa vururum beline, yürü.)
- Kafana bi ğes qorum hā. (Kafana sopayla vururum ha.)

ğoncidi: Mezara konulan tahta.

- Emicemun ğonciderini torunoposi qodi. (Amcamın mezarına tahtaları torunu koydu.)

ince çeḡlisa: İnce tahta parçalarına verilen isim olarak kullanılmaktadır.

qopali: İri sopa.²²

- Habu qopaliylā doverum seni hā. (Şu iri sopayla döverim seni.)
- Vuraćasun kafasına bi qopali. (Vuracaksın kafasına bir sopayla.)

qutali: Odun parçası.²³

- Hau qutalıları toplā yoldan, yaqaruq olari. (Şu odun parçalarını topla yoldan, yakarız onları.)

pati: Tahtanın incesine verilen isim.²⁴

4. 1. 2. Akraba ve Aile ile İlgili Kavramlar

emiće: Amca.²⁵

dedeka: Anlamında sevgi, şefkat olan dede kelimesini çağrıştırmaktadır.²⁶

¹⁹ DS’de olmayan *doğdi* kelimesi, Lazcada “balta, kazma gibi avadanlıkların sap giydirilen kısmı, saplık” anlamında yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 153.

²⁰ DS’de *feh̄ti* kelimesi bulunmamaktadır. Rumcada *fraxtó* “çit, çitli, çit çekilmiş”; *fraksi* “çit”; *fraksim* “çitle çevirme, engelleme” anlamlarında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 519.

²¹ DS’de *ğes* kelimesi yer almamaktadır. Lazcada *ğesi* “yaşlı bir ağacın kuruması ya da dipten kesilmesinden dolayı toprak üzerinde kalan büyük parçası” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, Lazca -Türkçe Sözlük, 363.

²² DS’de *kopali* sözcüğü bulunmakta ama farklı anlamlara (findık kırmaya yarayan ağaçtan yapılmış ağaç ,buğday ve biber dövmek için kullanılan tokmak) gelmektedir. DS, “kopali”, IV/2921. Lazcada *kopali*, “kendir ya da pamuk dövmede kullanılan topuz, tokmaz” anlamlara gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 432

²³ DS’de “kısa odun parçaları” anlamında *kutal* kelimesi bulunmaktadır. DS, “kutal”, IV/3018. Bu sözlükte derleme esnasında ifade edilen *kutali* sözcüğü yer almamaktadır. Rumcada *kutali*, “tomruk, kütük, ahşap çırpıcı, ahşap mikser” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 324.

²⁴ DS’de *pati* sözcüğü, yöredeki anlamından farklı olarak “yassı; küçük çocuk eli, ayağı; ineklerin burnunda olan siyah leke” manalarına gelmektedir. DS, “pati”, V/3412.

²⁵ Rumcada *emica* (Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 12), *emikas*, *emicékas*, *emicéka*, *emucéka* (Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 246), “amca” anlamına gelmektedir.

ğoy: Aynı anne ve babadan olmayan kişi, üvey kardeş.²⁷

- Biz onla ğoyık. (Biz onunla üvey kardeşiz.)

ğoyluk: Üvey olma durumu.

- Habu ğoyluk ne çoti bişedu he. Kardeşleri duşurdi birbirine. (Şu üveylik ne kötü bir şeydir. Kardeşleri düşürdü birbirine.)

herif: Kadının kocası, eşine hitap şekli.

- Herif, bi bak hele. (Adam, bir bak şöyle.)

ğari: Kadın, hanım anlamına gelmektedir. Bu kullanım kaba olduğu için birçok kişi tarafından yadırganmakta ve sevilmemektedir.

- Ğari, yemek hazır mı? (Hanım, yemek hazır mı?)
- Ğarī, atturma ğafami tepeme. (Kadın, sinirlendirme beni.)

ğeregin: Dayının hanımı.

ğizopo: Kız evlat.

kúflet: Ev ahâlisi, çoluk çocuk anlamına gelmektedir.

- Kúfletun neredu? (Çocukların nerede?)
- Kúfleti bi doyuraym. (Ev ahalisini bir doyurayım.)

neneğā: Anlamında sevgi, şefkat olan nene kelimesini çağrıştırmaktadır.²⁸

paçi: Kız evlat.²⁹

- Paçi, bi çay döldur bağa. (Kız, bir çay doldur bana.)
- Paçiyi bi yollā da yoğurt vereym size. (Kızı bir gönder, yoğurt vereyim size.)

paçiğā: Anlamında sevgi, şefkat olan kız çocukları için kullanılmaktadır.³⁰

pāy: Kız, kadın.³¹

²⁶ Rumcada *-ka* eki, kelimelere; sevimlilik, küçüklük, şefkat anlamları yükleyen bir yapım ekidir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 281.

²⁷ DS’de yer almayan *ğoy* kelimesi, Rumcada “üvey” anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 16.

²⁸ Rumcada *nenēka*, *nanāka* “nene” olarak geçmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 372.

²⁹ DS’de *paçi* kelimesi, aynı anlamda yer almaktadır. Rumcada *peđí* “çocuk”; *peđikó* “çocuğu, çocukça, çocuğa ait”; *peđópo* “küçük çocuk” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 399.

³⁰ DS’de olmayan *paçiğā* kelimesindeki *-ka* eki, Rumcada kelimelere; sevimlilik, küçüklük, şefkat anlamları yükleyen bir yapım ekidir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 281.

³¹ Lazcada *paynu* “bayan adı” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 827. Elimizde bulunan sözlüklerin herhangi birinde *pāy* kelimesine ve yörede var olan anlamına rastlanılmamıştır. Lazcada *paynu* kelimesi, zamanla *pāy* şeklini almış olabilir ya da Rumcada yer alan *paçi* kelimesine yakın bir kelime de oluşturulmuş olabilir.

- Pāy bi baḵ hele. (Kız bir bak hele.)
- Pāy sen nere ḵāldun hē? (Kadın, sen nerelerdeydin?)

peş: Kardeşler arasında sonraki sırada yer alan kişi.³²

- Benum peşum Ayşedu. (Benden sonra gelen Ayşe'dir.)

uşak: Erkek evlat, çocuk, oğul.³³

- Uşaḡi uyuttun mi? (Oğlanı uyuttun mu?)
- Darlama beni uşak. (Üzme beni çocuk.)

uşakopo: Çocuk veya oğlan evlat.³⁴

- Uşakopo cel bi seveyim seni. (Oğlum gel bir seveyim seni.)
- Uşakopo uyudi mi? (Çocuk uyudu mu?)

4. 1. 3. Araç ve Gereçler

Bu kavram alanı; “aydınlatmayı kolaylaştıran araç - gereçler”, “yük taşımayı kolaylaştıran araç - gereçler” ve “diğer araç - gereçler” olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır.

4. 1. 3. 1. Aydınlatmayı Kolaylaştıran Araç - Gereçler

balıḡçi lambasi: Aydınlatma aracı.

çeḡli: Işıḡın olmadığı zamanlarda aydınlatma amacıyla kullanılmak üzere odundan yapılan bir araç.

gaz feneri: Gaz ile yanan, elle tutulan, rüzgarda sönmeyen, dört tarafı camlı olan bir aydınlatma aracı.

el lambasi: Aydınlatma aracı.

fitili lamba: Gaz ile çalışan bir aydınlatma aracı.

likmen lambasi: Aydınlatma aracı.

lükús: Elektrik yokken ispirto maddesi ya da gaz ile aydınlatmayı sağlayan bir araç.

şişeli lamba: Gaz ile çalışan bir aydınlatma aracı.

³² DS'de bulunan ama farklı anlamlara (yüzü dönük, ters; kağıt oyunlarında el tutma, üçetek denilen kadın giysisi) gelen bir kelime olarak ifade edilmektedir. DS, “peş”, V/3437, 3438.

³³ DS'de *uşak* sözcüğü, “kuzusu ölen sağılan koyun” anlamında yer almaktadır. DS, “uşak”, VI/4046.

³⁴ Yörede bazı kelimelerde yer alan *-opo* eki, Rumcada isimlere küçüklük katan bir yapım ekidir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 390.

4. 1. 3. 2. Yük Taşımayı Kolaylaştıran Araç - Gereçler

bodakali: Ağaçların yüksek kısımlarında yer alan meyveleri almaya yarayan uzun saplı bir toplama aracı.³⁵

hotka: Uzak çaylıklarda ve araba yolunun olmadığı yerlerde teleferik kullanılmaktadır. Teleferikte herhangi bir yükün özellikle de çay bezinin koyulduğu tahta, araba lastiği veya demir yapımı dikdörtgen bir bölüm. Teleferiğin bir parçası da diyebiliriz.

hubi: Çay torbası.³⁶

iskele: Yüksek yerlere ulaşmak veya ağaçlara çıkmak için kullanılan uzun, odundan yapılmış bir merdiven çeşidi.³⁷

karnali: Ahırda ineğin altına sermek için ormandan toplanılan kuru yaprakların koyulduğu aralıklı, uzun bir sepet. Geçmiş zamanlarda yapraklar, bu sepet ile taşınırdı. Ama günümüzde bu işlevini yitirmiş, evlerin bir köşesinde ss olarak durmaktadır.³⁸

kasnak: Teleferikte bulunan çok uzun demir telinin sarıldığı bölüm. Bu demir teli, teleferiği çok uzakta olan çay bezinin ya da herhangi bir yükün olduğu yere ulaştırmaktadır.³⁹

kukari: Çok uzun sapı olan, ucunda bez ya da file torba bulunan bir meyve toplama aracı. Bununla meyve ağaçlarının yüksek kısımlarında bulunan meyveler, kolaylıkla toplanmaktadır.⁴⁰

kuyiça/kuyiça: Küçük meyve toplama sepeti.

sergi: Çay bezi.⁴¹

³⁵ DS’de yer almayan *bodakali*, Lazcada “ucunda file takılı olan uzun sırık” anlamında yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 66.

³⁶ DS’de *hubi* sözcüğü, “civcivleri yiyen bir çeşit kuş” anlamında yer almaktadır. DS, “hubi”, III/2441.

³⁷ DS’de *iskele* sözcüğü, “yüklük” anlamına gelmektedir. DS, “iskele”, IV/2557.

³⁸ DS’de *karnali* kelimesi, “zerinde sapı olan yayvan bir sepet, karnı büyük kişi” anlamında ifade edilmektedir. DS, “karnali”, IV/2667. Rumcada *karnali*, “küçük sepet” anlamında bulunmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 292.

³⁹ DS’de bulunan ama farklı anlamlara (birbirine geçme kalın tahtalardan yapılmış köy odası, davul, zurna, zilli maşı vb. çalgılar eşliğinde oynana bir halk oyunu, koyun ve keçilerin boyunlarına koyulan çan takılmış tahta çember vb.) gelen bir kelime olarak dile getirilmektedir. DS, “kasnak”, IV/2677.

⁴⁰ DS’de aynı anlama gelen *kukari* kelimesi, Rumcada *kukári*, *kukarás* olarak yer almakta ve “meyve toplamaya yarayan ucu eğri uzun sırık, kargamsı uzun sırık” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 318.

muta: Ahırda ineklerin altına sermek için ormanlardan toplanılan kuru yaprakların koyulduğu seyrek biçimde olan bir sepet.

seğ(h)ter: Fındık çubuğundan yapılan çok geniş bir sepet. Daha çok ahırda ineklerin altına serilen “hoholi” adı verilen kuru yapraklar bu sepetle taşınırdı. Günümüzde bu taşıma işlevini çay bezleri üstlenmiştir. Bu sepet, bazı evlerin duvarlarında süs olarak asılmakta ya da bir köşeye bırakılmaktadır.

tenta: Çayın döküldüğü bez.⁴²

teris: Çay filizlerinin döküldüğü kare, sert bir bez parçası.

- Buçún hayin yorulđum, terisleri hep yıkadum. (Bugün çok yorulđum, çay bezlerini hep yıkadım.)
- Terisi aç. (Çay bezini aç.)
- Terisleri ćeturdun mi? (Çay bezlerini getirdin mi?)

teyter/ tiyeter: Aşağıya doğru daralan uzun bir meyve toplama sepeti. Bununla daha çok üzüm toplanmaktadır.

tor: Ağacın yüksek yerlerindeki meyvenin kolaylıkla alınmasını sağlayan uzun saplı bir meyve toplama aracı.⁴³

tuluğ/tuluh: Çay toplarken dolu olan çay makasının boşaltıldığı bir sepet çeşidi.⁴⁴

varangel: Teleferik. Çay bezini veya herhangi bir yükü çeken araç.⁴⁵

4. 1. 3. 3. Diğer Araç - Gereçler

barotluluk: Tüfeğı doldurmak için içerisine barut veya kurşun koyup kullanılan, bele takılan ağaç yapımı bir araç.

⁴¹ DS’de *sergi* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlara (kilim; balkon; sofa bezi; tarla sınırı; yatak, yorgan ve yastık takımı vb.) gelmektedir. DS, “sergi”, V/3591. KBS’de “alıcının görmesi ve seçmesi için dizilmiş şeylerin tümü ve bunların dizildiğı, sergilendiğı yer” olarak açıklanmaktadır. Gülensoy, Köken Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 755.

⁴² DS’de *tenta* kelimesi bulunmamaktadır. Bu kelime, GTS’de “güneşten korunmak için bir yerin üzerine açılan naylon, bez vb. şeylerden yapılan örtü” anlamına gelen *tente* kelimesi ile birebir aynıdır, sadece anlamları farklıdır. Güncel Türkçe Sözlük, “tente”.

⁴³ DS’de bulunan ama farklı anlamlara (toy, işe alışkın olmayan; ince örgülü balık ağı; boncuktan yapılan bilezik; başörtüsü; çok hareketsizlikten ileri gelen hamalık; yakılmış sığır tezeğı vb.) gelen bir fiil olarak ifade edilmektedir. DS, “tor”, VI/3968, 3969.

⁴⁴ DS’de *tuluğ/tuluh* kelimesi, bulunmakta ama farklı anlamlara (pekmez, yağ gib şeyleri koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, şişman, yanak, şakak vb.) gelmektedir. DS, “tuluğ/tuluh”, V/3990.

⁴⁵ DS’de *varangel* sözcüğü, yöredeki anlamından farklı olarak “vinç” anlamına gelmektedir. DS, “varangel”, VI/4092.

buğrem: Demirden yapılmış su borusu.

cağ: Atkı, patik, çorap gibi örgü işlerinde kullanılan kalın bir tığ.⁴⁶

çafi: Ağız kısmında iki ya da dört dişi olan uzun saplı bir araç. Bu araç, çay alım yerleri veya fabrikalarda çayı karıştırma ve havalandırmada; ahırlardaki gübreyi dışarı atmada ya da güneşte bırakılan otları karıştırmada kullanılmaktadır.⁴⁷

çay orağı: Ot, diken, ince ağaç dallarını kesmeye yarayan alet. Eski zamanlarda çay makası yokken bununla çay yaprakları kesildiği için bu şekilde bir adlandırma yapılmıştır. Günümüzde ise bu işlevini tamamen kaybetmiştir.

çirka: Taş kırma aleti.

değenek/değnek: 1. Baston. 2. Baston işlevi gören uzun sopa.⁴⁸

dirgen: Ahırda gübreyi çıkarmaya yarayan, ucunda iki dişi olan bir araç.⁴⁹

doğdi: Kazmanın demir yapımı olan vurma kısmı.⁵⁰

gelberi: Soba veya kuzinadaki ateşi karıştırmaya ve külü ön tarafa çekmeye yarayan bir araç.⁵¹

kırnat: Su musluğu.

koçyali: Eski zamanlarda tarlalarda ekilen sebzeleri, yabani hayvanlardan korumak için yapılan sesli bir araç. Hayvan, bu sesi duyar duymaz kaçmaktadır. Günümüzde bu aletin görevini gübre veya naylon poşetler üstlenmektedir. Bahçede bulunan bir ağaç dalına ya da harçi denilen sırığa bu poşetler asılmakta ve çoğu kez de fayda sağlamaktadır.

koşa: Kova.

- Bi küçük koşayla su çetu bağa. (Bir küçük kovayla su getir bana.)

⁴⁶ DS'de *cağ* sözcüğü, hem aynı anlamda (çorap şişi) hem de farklı anlamlarda (kağının yan taraflarına yükün düşmemesi için konulan ağaçlar, şemsiye teli, av çantası, tütün veya para koymaya yarayan kese, parmaklık; büyük çuval vb.) yer almaktadır. DS, "cağ", III/843, 844.

⁴⁷ DS'de *çafi* kelimesi, "tırnak" anlamına gelmektedir. DS, "çafi", II/1033.

⁴⁸ DS'de *değenek* kelimesi, "kalınca uzun sopa, baston, asa" anlamında yer almaktadır. DS, "değenek", II/1384. Yine aynı anlama gelen *değnek* ise "cirit oyunu" anlamında ifade edilmektedir. DS, "değnek", II/1403. Yörede bu iki kelimenin diğer bir anlamı olan "oklava", mutfak kavram alanında yer almaktadır.

⁴⁹ DS'de *dirgen* sözcüğü, "harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aygıtı, çatal" anlamında ifade edilmektedir. DS, "dirgen", II/1515, 1516.

⁵⁰ Lazcada *doğdi* kelimesi, "balta, kazma gibi avadanlıkların sap giydirilen kısmı, saplık" anlamında yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 153.

⁵¹ DS'de *gelberi* sözcüğü, hem aynı anlama (ocaktaki ateşi öne çekmeye yarayan araç) hem de farklı anlamlara (lamba koymaya yarayan seyyar ayak, eğri, başörtüsü, tırmık, ağzı enli çapa, bulguru karıştırmaya yarayan bir araç, öküz arabalarında tekerin takılmamasını sağlayan ve kolluğa destek yapan kısım vb.) gelmektedir. DS, "gelberi", III/1972, 1973.

koftere: Eski zamanlarda ineğin yem kabı olan gerdelin bir parçasını ya da herhangi bir şeyi kesme aleti.⁵²

kol izari: Ağaç kesmeye ve tahta biçmeye yarayan kol gücü isteyen bir alet. Günümüzde *hızır* aletinin yöre ağzında telaffuzu bu şekildedir.

kurna: Musluk.⁵³

libir maşası: Eski çay kesme aleti. Günümüzde bunun görevini çay motoru üstlenmektedir.

naçak: Baltanın küçüğüne denilir.⁵⁴

namaz tahtası: Seccade yerine kullanılan uzun tahtadan yapılmış bir araç.

sapankaya: Sert bir cismi atmaya yarayan, ip ve lastikten yapılan bir oyun aracı.

sirma: Teleferiğin teli.⁵⁵

tabaka: Sigara izmaritinin konulduğu tabak.⁵⁶

tahra: Çay orağına benzeyen ve onun işini yapan kesici alet. Çalı kesme aracı. Odun yapmaya yarayan küçük balta.

tahtaravalli: Tarladaki taze mısırları, yabancı hayvanlara karşı korumak amacıyla yapılan, ses çıkartan bir araç.

torpi: Tahta ya da odunu soyma, törpileme aleti.

varya: Balyoz.⁵⁷

vrçî: Domuz kılından yapılmış inek tarağı.⁵⁸

yağlık: Havlu.⁵⁹

yığne: İğne.

⁵² DS'de *koftere*, yer almamaktadır. Rumcada *kofteró*, *koftéri*, *kóftiko* kelimeleri, “kesici alet ya da herhangi bir şey” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 325.

⁵³ Arapça kökenli olan *kurna* kelimesi, DS'nde hem aynı (musluk) hem de farklı anlamda (evin karanlık yolu, koridor) bulunmaktadır. DS, “kurna”, IV/3010.

⁵⁴ DS'de *naçak* kelimesi, hasta anlamına gelmektedir. DS, “naçak”, IV/3231. Lazcada *nacaği*, “küçük balta, nacak” anlamında ifade edilmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 615. Rumcada ise *naçaxin*, “küçük balta” olarak yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 372.

⁵⁵ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (taranmış yün, yumuşak) gelen bir kelime olarak ifade edilmektedir. DS, “sırma”, V/3620.

⁵⁶ DS'de *tabaka* kelimesi bulunmakta ama farklı anlama (ahırların üzerine yapılan ikinci kat) gelmektedir. DS, “tabaka” V/3798.

⁵⁷ DS'de yer almayan *varya* kelimesi, Lazcada “balyoz” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 940. YTS'de “çekiç, tokmak” olarak geçmektedir. Dilçin, YTS, 240.

⁵⁸ DS'de aynı anlama gelen *vrçî* kelimesi, Rumcada *vurtsí* olarak yer almakta ve “tarak, hayvan tarağı” anlamında ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 207.

⁵⁹ YTS'de *yağlık* “mendil, bez parçası, peşkir” olarak geçmektedir. Dilçin, YTS, 242.

- Odunluğun içine düştü bi çiya, çıktı yangun. (Odunluğun içine ateş kıvılcımı düştü, çıktı yangın.)

haçaluk/hakâluk: Bahçe.

- Haçaluktan cıttum. Biraz çimen çestum ineğume. (Bahçeye gittim. Biraz ot yaptım ineğine.)
- Seval'un hakâluğu ot kaynāy. (Seval'ın bahçesinde çok ot var.)

kaçimali: Ateşin külü, toz parçacıkları.

kafulluk: Dikenlik.⁶⁴

- Bizum çayluk önceden kafulluğu idi. (Bizim çaylık önceden dikenlikti.)
- Kafulluğu bi temizliim. (Dikenliği bir temizleyeyim.)

kaş: Hem kayalık hem de topraktan oluşan dik yer.⁶⁵

- Hau kaşı bi temizliim. (Şu dik yeri bir temizleyeyim.)
- Bahçemun usti hep kaşdu. (Bahçemin üstü hep dik alandan oluşmaktadır.)

koma: Yüksek, dik bayır.⁶⁶

- Atarum seni komadan aşâ hā. (Atarım seni bayırdan aşağıya.)
- Bizim çayluğun altı hep komadu. (Bizim çaylığın altı hep dik bayırdır.)

kumbule: Dağın zirvesi.⁶⁷

kungul: Yüksek yerlere verilen ad. Köyümüzde böyle bir isme sahip yüksek bir yer bulunmaktadır. Daha çok oturma, mangal yeri olarak kullanılmaktadır.

piltara/piltoro: Irmak ismi.

4. 1. 5. 1. Doğa Olayları

çaçal yağmuri: İnce, kısa süren yağmur.

⁶⁴ DS'de *kaful* kelimesi, "dikenlik; çalılık; bağlanmadan bir yere toplanmış biçilmiş ekin, bitki topluluğu" anlamlarında yer almaktadır. DS, "kaful", IV/2594. Rumcada "dikenlik, çalılık, fındık ocağı" şeklinde ifade edilmektedir. Altunbaş, RTS, 20.

⁶⁵ DS'de *kaş* kelimesi, yörede kullanılan anlamdan farklı olarak "uçurum, tepe, bağ ve bahçelerde toprak yığarak yapılan sınır, yokuşun düzlüğe çıkılacak yeri, patika yol, su kaynağı, balkon, dam, patika, ince yol" vb. anlamlarda ifade edilmektedir. DS, "kaş", IV/2678.

⁶⁶ DS'de *koma* kelimesi, hem aynı anlama (dik bayır) hem de farklı anlamlara (küçük tümsek, kuma, haydi, bak) gelmektedir. DS, "koma", IV/2914.

⁶⁷ DS'de olmayan bir kelimedir. Rumcada "tepe" anlamına gelen *kumbin* kelimesi yer almaktadır. Altunbaş, RTS, 26.

- Bu akal yağmuridu, eser birazdan. (Bu akal yağmurudur, sonlanır.) birazdan.)

iše: Çiy.

- aylúklara ise var mı? Bi bağ da oğa ore ideruđ. (aylıklarda çiy var mı? Bir bak, ona göre gideriz.)

duman: Sis.

- Hava bućun çok dumanlidu. (Hava buđün çok sisli.)

halaći/halać: Dolu.⁶⁸

- Akşam halać vurdi. (Akşam dolu yađdı.)

kalaş: Sıcak esen hava olarak ifade edilmektedir.⁶⁹

- Dún çok kalaş varidi. (Dün hava sıcak esiyordu.)
- Çok kalaş esēy. (ok sıcak esiyor.)

lem: Nem.

- Havada lem var mı? (Havada nem var mı?)

iliman: Çok sıcak olmayan hava durumu.

- Hava iliman esēy, idelum mı aylúđa? (Hava serin esiyor. Gidelim mi çaylığa?)

nafiran: Yıldırım.

- Nafiran kafana vursun. (Yıldırım kafana çarpsın.)

patuli: Kar tanesi.

tor: Karların erimesi.⁷⁰

4. 1. 5. 2. Zaman Adlandırmaları

abril: Nisan ayı.

buldur: Geçen sene.

⁶⁸ DS'de "dolu" anlamında *halać* kelimesi bulunmaktadır. DS, "halać", III/2256. Rumcada *xalázi* "dolu" anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 537.

⁶⁹ DS'de yer almayan *kalaş* kelimesi, Lazcada *kalaşi* olarak ifade edilmekte ve "sıcak hava akımı, dağlardan denizlere doğru esen sıcak rüzgar, kalaş" anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 410. Rumcada ise; *kalaş* "kıble, kıble yeli" anlamındadır. Altunbaş, RTS, 20.

⁷⁰ DS'de *tor* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlara (ince örgülü balık, ince balık ağı gibi örülmüş para kesesi; inci gerdanlık; özölemeyen ilmik; baş örtüsü, kadınların başlarına örttükleri çarşaf; çok hareketsizlikten ileri gelen hamlık; buzağılamamış 3 yaşındaki inek yavrusu vb.) gelmektedir. DS, "tor", V/3968, 3969.

- Buldurdurda çayla, hıyar, kabak ne kada çuzel olmıştı. (Geçen sene salatalık, kabak ne güzel olmuştu.)

çuruğayi: Temmuz ayı. Bu ayda yağmur çok fazla yağmaktadır. Evin kapılarının önü hep yosunlaşmakta ve çamaşır zor kurumaktadır.⁷¹

harman ayi: Ağustos ayına verilen isimdir. Bahçeye ya da çayıra dikilen mısırlar, bu ayda orakla kesilip biçilmektedir.

husyan: Aralık ayı.⁷²

istavrit: Eylül ayı.⁷³

ğara kış: Çok sert geçen bir kış mevsimi.

ğerez ayi: Haziran ayı.⁷⁴

- Sen kerez ayına doğmuşsun. (Sen haziran ayında doğmuşsun.)

ğindi: İkinci vakti.

- Kindiye ne kada var? (İkinci ezanına ne kadar var?)

ğucuğayi: Şubat ayı.

ohtori/ ohtovri/oğtober/oğtobri/oğtobur/oğtovri: Ekim ayı.⁷⁵

orak ayi: Ağustos ayı. Bahçeye ya da çayıra dikilen mısırlar, bu ayda orakla kesilip biçilmektedir.

yari geçe: Gece yarısı.

- Uyandığımda yari geceydi. (Uyandığımda gece yarısı olmuştu.)

yeni yıl: Ocak ayı.

4. 1. 6. Dokuma (Feretiko)

Dokumacılık, insanoğlunun varoluşundan günümüze kadar devam etmekte olan bir süreçtir. Başlangıçta dış etkenlerden korunmak ve örtünmek amacıyla yapılan dokumacılık, zamanla bu ihtiyacın önüne geçip sanat haline

⁷¹ DS'de "temmuz ayı", *çürük ay* olarak geçmektedir. DS, "çürük ay", II/1308. Rumcada da *çürük ayı* olarak ifade edilmektedir. Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 358.

⁷² DS'de yer almayan *húsyen*, Rumcada *húsrıyenas* olarak ifade edilmekte ve "aralık ayı" anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 19.

⁷³ DS'de yer almayan *istavrit*, Rumcada "eylül ayı" olarak ifade edilmektedir. Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 358.

⁷⁴ DS'de "haziran ayı", *ğiraz ayı* olarak ifade edilmektedir. DS, "ğiraz ayı", IV/2876. Rumcada *ğirez*, "haziran ayı" olarak yer almaktadır. Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 358.

⁷⁵ Yunancada *oktovaios* "ekim ayı" olarak kullanılmaktadır. Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 358.

dönüştürülmüştür. Fakat; el dokumacılığı, batıda oluşan sanayileşmeyle beraber Anadolu'nun her alanında olduğu gibi dokumacılıkta da etkisini göstermeye başlamış ve yaşam biçiminde oluşan değişimlerle birlikte son zamanlarda giderek unutulmaya yüz tutmuştur. Dokumalar; oluşturulduğu bölgenin iklim ve coğrafi şartlara, kullanılan malzeme, yaşam biçimine ve kültürüne bağlı olarak farklılık göstermektedir. Sıcak iklimin olduğu bir bölgede pamuk, ipek, keten ipliği kullanılırken; soğuk iklimin hüküm sürdüğü yerlerde ise yün ve kıl gibi iplikler kullanılmaktadır.⁷⁶

Geçmişten 15. yüzyıla uzanan Rize'ye özgü olan feretiko bezi, bu yöreye ait geleneksel bir dokumadır. Üretiminde kullanılan kendir; ketene göre ince, daha sağlam ve uzun ömürlü liflere sahip olması bakımından önemli görülmektedir.

Rize'deki havalar, yağışlı ve güneşli gün sayısı yüz günün altında olduğundan dolayı kendir liflerinin nişastalanmasını önler, bundan ötürü de liflerin ince ve yumuşak kalması sonucu iplerin eğirmesini kolaylaştırmaktadır. Eski zamanlarda kendirin yasaklanması ile tarlalar, çay bahçesine dönüştürülmüştür. Ve evlerde yer alan dokuma tezgahları birer birer ortadan kaldırılmıştır. Unutulmayla karşı karşıya gelen feretiko, zihinlerde yaşarken; günümüzde geliştirilen Rize Bezi Projesi ile yeniden canlanmaya çalıştırılmaktadır.⁷⁷

alamedî: Kilim dokumada ipin sarıldığı alet.⁷⁸

andi: Feretiko dokuma işleminin yapıldığı ocak, kilim dokuma makinesi.⁷⁹

arısağ/arışak: Feretikoda yiğ adlı aletin alt kısmına verilen isim.

bağ: İp.⁸⁰

feretikó: 1. Kumaş çeşidi. 2. Feretiko gömleği.⁸¹

hambi: Feretiko yapım aşamasında oturulan yer, koltuk.

⁷⁶ Keziban Selçuk, Rize Feretiko ve Bayburt Ehram Dokumacılığı Üzerine Bir Deneme, Türk Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2019.

⁷⁷ bkz. Rize Karadeniz Hazineleeri. com. tr. Rize - bezi - feretiko.

⁷⁸ DS'de *alamedî* kelimesi, "iplik sarmakta kullanılan çıkırığın pervanesi" anlamına gelmektedir. DS, "alamedî", I/193.

⁷⁹ DS'de *andi* kelimesi, hem aynı (tezgah) hem de farklı anlama (çok akıllı, kurnaz) gelmektedir. DS, "andi", I/261.

⁸⁰ DS'de *bağ* sözcüğü, "bir yere bağlanmış beş çile pamuk ipliği, çatıda kullanılan esas kirişler, madenlerde kazılan yerlerin çökmesini engellemek için konulan dirseklerin birleştiği yer, tepsi, kablumbağa, boğazda deri altında olan şiş" vb. anlamlara gelmektedir. DS, "bağ", I/472, 473.

⁸¹ DS'de aynı anlama gelen *feretikó*, Rumcada "bir kumaş çeşidi" olarak yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 520.

kałami: Feretiko dokuma esnasında kalın ipin sarıldığı alet.⁸²

kopeli: Dokuma aleti.⁸³

maķaķi/maķoķi: Geçmişte kilim, feretiko gibi şeylerin yapıldığı eski dokuma aleti.⁸⁴

marķuķ: Yeni dokuma aleti.

masure/masuri: 1. Dokumada ince ipliğin sarıldığı alet. 2. Dikiş makinesinin iplik sargı aleti.⁸⁵

mitari: Dokuma tezgahında tarağı, aşağı yukarı çeken araç.

pitemi: Dokumada yapılan ipliğin koyulduğu yer.⁸⁶

puşķul/puşķul: Feretiko işlenilen aletin bir parçası.

roķa: Dokumada kalın ipin sarıldığı alet.⁸⁷

roķopodi: Dikiş için tel yapma aracı, ipin işlendiği alet. Dokumada kendir ipinin sarıldığı “roka” adı verilen aletin koyulduğu yer.⁸⁸

taraķ: Feretiko dokuma tezgahındaki mekik.⁸⁹

usķuli: Feretiko işlenilen aletin bir parçası.

⁸² DS’de olmayan *kalami* kelimesi, Lazcada “kraliçe arının konduğu yaklaşık bir karış uzunluğunda hava deliği bulunan kamıştan çubuk, meyve aşılama da kullanılan dal parçası, çubuk” olarak yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 409.

⁸³ DS’de yer almamaktadır. Lazcada *kopali* kelimesi, “topuz; kendir ya da pamuk dövmede kullanılan topuz” anlamlarına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 432.

⁸⁴ DS’de *mako*, *makoci*, *makoçi* biçimlerinde yer almakta ve “dokuma tezgahında ipliği çeken ağaç mekik anlamına gelmektedir. DS, “makoci”, IV/3108. Rumcada ise *makoci* olarak yer almakta ve “mekik” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 30.

⁸⁵ DS’de yer almayan *masure*, *masuri* kelimeleri, günümüzde dikiş makinesinin bir parçası olan, ip sarılan *masura* aletinin farklı bir telaffuz şeklidir.

⁸⁶ DS’de *pitemi*, “yarım metre boyunda bir uzunluk ölçüsü” anlamına gelmektedir. DS, “pitemi”, V/3465. Rumcada *pithemi* olarak geçmekte ve “bir karış uzunluk ölçüsü” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 36. Lazcada ise *pitami* “karış” manasında bulunmaktadır. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 849.

⁸⁷ Rumcada *roka* kelimesi, “örekenin başı, işlenecek kendirin sarıldığı silindirimsi parça” anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 431.

⁸⁸ DS’de olmayan *rokopodi* kelimesi, Pontus Rumcada *rokopódi* biçiminde “örekenin dip sapı” anlamına gelmektedir (öreke; yün, keten gibi şeylerin eğirilirken tutturulduğu, bir ucu çatal değnek). Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 431. Lazcada *rokapidi* “kendir dokuma tezgahına ait parçalardan biri” anlamında yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 860.

⁸⁹ DS’nde hem aynı anlama (dokuma tezgahındaki mekik) hem de farklı anlamlara (tarla ekildikten sonra tohumu örtmeye yarayan dişli araç, taş yontmaya ve düzeltmeye yarayan bir çeşit demir araç, leçi yolu, avlu korkuluğu, istiridye) gelmektedir. DS, “tarak”, V/3833.

4. 1. 7. Ev

tomele/temele: Eski ahşap evlerde bulunan ateşliğin etrafındaki taşlara verilen isim. Taşların üzerine ateşlikte kullanılan kazan, tencere gibi şeyler koyulurdu. Bunun yanında ekmek de daha iyi pişsin diye bu taş kullanılırdı.

ateşlük: Eski ahşap evlerde ateşin yakıldığı bölüm. Ateşliğin çok uzun bir bacası bulunmaktaydı, bu bacadan uzun bir zincir asılır, güğüm veya çaydanlık buna asılırdı. Etrafında herhangi bir koruma yoktu, açık haldeydi. Ateşliğin bulunduğu kısım, hem mutfak hem de oturma odası işlevi görmekteydi. Ayak basılan yer toprak veya taştan oluşmaktaydı. Yemek yapma, çay ve su ısıtma gibi işler burada yapılırdı. Ayrıca tüm ev halkı, ateşliğin etrafında oturup ısınır ve sohbet ederlerdi. Günümüzde bu ateşliğin yerini kuzinalar almıştır.

avli: Evin bahçesi, kapı önü, avlu.

bucağ dibi: Evin dış veya iç bölümündeki bir köşe.⁹⁰

bulme/bülme/burme/bolme: 1. Evin bir bölümü, oda, ahşap evlerin oda bölmeleri. 2. Yatak odası. 3. Bir evi donatmak.⁹¹

çaçel: Orta ve Doğu Karadeniz'e özgü mimari yapı olan serenderin orta katı.⁹²

çadır direği: Çatının toplanan kısmının altındaki iki direğe denilmektedir.

çapana: Kapının menteşesine verilen isim.⁹³

darni: Evlerde çatının alt kısmına verilen isim, ev ve çatının ortası, çatı katı. Eski zamanlarda burada daha çok ot muhafaza edilirdi. Ama günümüzde kışlık herhangi bir ürün veya arada bir alınıp kullanılan araç - gereç koyulmaktadır.⁹⁴

- Kabakları cıt darnidan al. (Kabakları git çatı katından al.)

ev içi: Eski ahşap evlerde ateşliğin olduğu bölüm. Burası hem mutfak hem de oturma odası işlevi görürdü.

ğaçaluk: Evin bahçesi.

⁹⁰ DS'de *bucak dibi*, yörede ifade edilen anlamdan farklı olarak "odanın arkası" anlamına gelmektedir. DS, "bucak dibi", I/776.

⁹¹ DS'de *bulme* ve *bülme* kelimeleri aynı anlama (oda) gelmektedir. DS, "bülme", I/820. Yine "oda" anlamında yörede ifade edilen *bolme* ve *burme* sözcükleri ise yer almamaktadır.

⁹² Rumcada *çaçel*, "serender döşemesi" anlamında yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 11.

⁹³ DS'de *çapana* sözcüğü, hem aynı anlamda (kapı menteşesi) hem de farklı anlamlarda (hasta gözde toplanan pislik, eski ayakkabı) yer almaktadır. DS, "çapana", II/1073.

⁹⁴ Rumcada *dıranı*, "çatı", *direni* "tavan arası" anlamında yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 11.

ğolokopi: Ahşap evlerin köşelerindeki boşluklardan suyun gittiği yer, gider.

ğosti: 1. Çok yüksek ateş. 2. Sobanın çok közlü olması. Taze mısır bu kızgın ateşin yanında kızartılır. Eski zamanlarda hangi evden duman çıkıyorsa o evden kiremitle *ğosti* alınırdı.

hale: Tuvalet.

han: Evlerin alt kısmında yer alan, ahırın hemen yanında yaprak koyulan yer.⁹⁵

hayat: 1. Eski ahşap evlerde odalara açılan bölüm, evin antresine verilen isim. 2. Evin bir bölümü. 3. Evin odalarının ön kısmı. 4. Evin salonu.⁹⁶

kapı: Evin avlusu, ön kısmı.⁹⁷

- Kapıyı supurdun mi? (Avluyu süpürdün mü?)
- Cel, biraz kapıya oturalım. (Gel, biraz evin önünde oturalım.)

kenef: Tuvalet.

kilistara: Eski kapılarda olan bir anahtar.

kopeli: Tokmak.

kórdizme: Eski tahta evleri taşıyan kalın bir ağaç.

kúllük/küllük: Ateşlikte odunların yandığı yer, orada biriken kül yeri.⁹⁸

- Kız kaldı küllüğe. (Kız kaldı küllükte.)

kupli: Asma kilit.⁹⁹

lamberi: Eski evlerin içini sıcak tutmak ve soğuktan korumak için yarısına kadar yapılan tahta.

mabeyin: Evin salon kısmı.

maran: Yazlık dağ evi.¹⁰⁰

⁹⁵ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (at, eşek gibi hayvanların yattığı yer, dükkan, kısa zaman, ekin biçilirken tarlanın bölündüğü küçük parçalar) gelen bir kelime olarak dile getirilmektedir. DS, "han", III/2270.

⁹⁶ DS'de hem aynı (koridor, hol, sofa; oda) hem de farklı anlamlara (arsa, ahır, eski ev, balkon, yayla evi, köylerde çamaşır yıkanan yer, avlu, vb.) gelmektedir. DS, "hayat", III/2315.

⁹⁷ DS'de *kapı* sözcüğünün anlamı, "hükümet; sokak, dışarı" anlamlarına gelmektedir. DS, "kapı", IV/2633.

⁹⁸ DS'de *küllük* kelimesi, yörede ifade edilen anlamın birebir aynısını içermemektedir. Bu kelime, "çöp tenekesi, küllerin veya süprüntülerin atıldığı yer, dağın en yüksek tepesi, samanlık, insanların yaşadığı mahalle, çamaşır yıkamak için içinde küllü su bulundurulmuş çukur, eğrelti otu, ateş küreği, kuluçka" gibi anlamlara gelmektedir. DS, "küllük", IV/3031, 3032.

⁹⁹ DS'de aynı anlama gelen *kupli*, Rumcada "asma kilit" anlamında yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 27.

mesediço: Eski tahta evlerde iki odanın ortasından giden oturma yerinin tam üstünde olan evi taşıyan kalın bir ağaç.¹⁰¹

miteris: Evin koridoru, hol.¹⁰²

ocak: Eski ahşap evlerde mutfak ve oturma bölümünün bir olduğu yerdeki ateşlik.¹⁰³

ok ağacı: Evlerin çatısında çadır direği denilen iki direğin üzerine uzatılan ağaç.

omuz: Evin çatısında bulunan dört adet ağaç. Bunlar, “ok ağacı” denilen yerde birleşip bağlanmaktadır.¹⁰⁴

pah(ğ)ça: Evlerin yanında tek katlı, geniş bir kulübe. Hem ot koyma yeri hem de ambar olarak kullanılmaktadır. Alt kısmında ise ahır bulunmaktadır.

paraşami/paroşami/pereşami: Ahşap evlerde bulunan ateşliğin arkası, ocak başı, yanı, yakıldığı yer, büyük bacası.¹⁰⁵

pelçi/pelki/perçe/pilaği: Eski ahşap evlerde mutfak ve oturma yerinin bir olduğu yerde bulunan ateşlikte ekmeğin veya mısır ekmeğinin yapıldığı kısım. Ateşin üstündeki taş ayarlanır, pişirilmeyi bekleyen mısır ekmeği bu taşın üzerine konur ve pişirilmeye bırakılırdı.¹⁰⁶

podes: Serenderin taşıyıcı direklerinin üzerinde bulunan, farenin çıkmamasını sağlayan yuvarlak kısım.

¹⁰⁰ DS’de *maran* sözcüğü, hem aynı (küçük ev, kulübe) hem de farklı anlamlara (sebze ekilen tarla bahçesi, araba, kağıt tekerleği; araba tekerleğinin demir ya da kısmı; çay bardaklarını koymaya yarayan, içi göz göz ayrılmış tahta sandık) gelmektedir. DS, “maran”, V/3128.

¹⁰¹ DS’de bulunmayan *mesediko* kelimesi, Rumcada *mesodoko* olarak yer almakta ve “orta giriş” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeiko - Türkçe Sözlük, 359

¹⁰² DS’de yer almayan *miteris* kelimesi, derleme esnasında sadece bir kişi tarafından ifade edilmiştir. Arzu Kar, Ketenli köyü, Karoğulları mahallesi.

¹⁰³ DS’de bulunan ama farklı anlamlara (eski ve soylu aile, bir yerde toplu olarak bulunan fındık ağaçları, su değirmenlerinde suyun akıtıldığı ve çarkın indirildiği yer, fide ya da ağaç dikmek için açılan çukur vb.) gelen bir kelime olarak ifade edilmektedir. DS, “ocak”, V/3264.

¹⁰⁴ DS’de *omuz* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlara (boyun, dağ yamacı) gelmektedir. DS, “omuz”, V/3282.

¹⁰⁵ Rumcada *paraşami*, “ocak başı, ocak yanı” anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeiko - Türkçe Sözlük, 403.

¹⁰⁶ DS’de sadece *pileki* kelimesi bulunmaktadır. Kelimenin anlamı; “mısır ekmeği pişirilen, toprak ya da taştan yapılmış yuvarlak tepsi gibi kap” şeklinde ifade edilmektedir. DS, “pileki”, V/3454. Bu kelime, Rumcada *pileki*, *plakin* biçimlerinde yer almakta ve “ekmek pişirilen sac, ekmek taşı” anlamlarına gelmektedir. Altunbaş, Rumca Türkçe Sözlük, 36.

sayabağı/saraybağı/sere bağı: Eski ahşap evlerin çatısının dışarıya çıkan kısmına veya ot bağlarının asıldığı yere denilmektedir. Eski zamanlarda otlar, bu dışta kalan kısma asılır ve kurutulmaya bırakılırdı.¹⁰⁷

selender: Eski ahşap evlerin yanında dört ayaklı olan, tahta yapımı bir yapı, nayla. Eski zamanlarda mısırlar burada kurutulmaya bırakılırdı. Ayrıca farenin zarar verebileceği tüm gıda malzemeleri burada koruma altına alınırdı. Günümüzde köyde yapılan yeni binalardan dolayı çoğu selender yıkılmıştır.

sokak: Eski ahşap evlerin içinde bulunan koridor.¹⁰⁸

yüklük: Evin içinde yorgan ya da yastıkların koyulduğu bir dolap çeşidi.

4. 1. 7. 1. Evde Kullanılan Eşyalar

falamidi: Sandığın ufak gözü.¹⁰⁹

- Kıpçaları cıt falamididen al. (Düğmeleri git sandığın küçük gözünden al.)

ışkemi/ışkemi/eskemi: İskemle.

ironi: Daha çok yaşlıların oturduğu sandalye çeşidi.

kevret: Yatak.

- Kevretum hazır mı? (Yatağım hazır mı?)

kormi: Geleneksel tahta yapımı küçük iskemle.¹¹⁰

pali: İskemlenin ayaklarının her biri.¹¹¹

peşkir: Kökeni Farsça olan kelime, havlu anlamına gelmektedir.

peşuk: Tahta beşik.

post: Seccade, paspas, kilim olarak kullanılabilen hayvan derisi.

seçe/seçe: Oturma grubunun olmadığı zamanlarda iki üç kişinin oturabileceği tahtadan bir divan, koltuk çeşidi.¹¹²

¹⁰⁷ DS'de sadece *saraybağı* kelimesi bulunmakta ve "çatı" anlamına gelmektedir. DS, "saraybağı", V/3545.

¹⁰⁸ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (ağılı yılan, gezme) gelen bir kelime olarak yer almaktadır. DS, "sokak", V/3659.

¹⁰⁹ DS'de yer almayan *falamidi*, Rumcada *falamîdi* "çekmece" anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 518.

¹¹⁰ Rumcada *kormi* sözcüğü, yöredeki anlamından farklı olarak "gövde, vücut, ağaç gövdesi veya bitki sapı; kovandan ayrılan yeni yetişmiş arı kolonisi" anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 315.

¹¹¹ Rumcada *pali*, "kazık" anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 401.

4. 1. 8. Giyecek

Giyecek kavram alanı; “ayağa giyilenler”, “başa giyilenler”, “bedene giyilenler”, “bele ve omuza takılanlar”, “takılar” olmak üzere beş grupta sınıflandırılmıştır.

4. 1. 8. 1. Ayağa Giyilenler

çapula: Önü kapalı olan bir terlik çeşidi.¹¹³

çaruk: Öküz postundan yapılan bir ayakkabı çeşidi.

hamalika/hamal lastiği: Ayakkabı işlevi gören bir lastik çeşidi, kalos lastiği.

hedik: Kışın kar üzerinde batmamak için ağaçtan yapılmış ayağa geçirilen bir ayakkabı çeşididir.¹¹⁴

ışkampı: Ayakkabı.

koçoçi: Ayakkabı yerine kullanılan lastik. Bu lastiğe *of lastiği* de denilmektedir.

nalim: Abdest alırken kullanılan bir terlik çeşidi, takunya, nalın.

şoşan: Çocukların giydiği lastik çeşidi.

yemeni: Boyası ve cilası olmayan bir ayakkabı çeşidi.¹¹⁵

4. 1. 8. 2. Başa Giyilenler

baş çeşani: Başa sarılan örtü.

çember: Kadın başörtüsü.¹¹⁶

¹¹² DS’de *seke* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlara (yuvarlak, tatlı bir çeşit armut; pike, yatak örtüsü; odanın ayakkabı konulan yeri, eşik; alçak ayaklı, aralıksız iskemle; tahta sıra) gelmektedir. DS, “seke”, V/3569.

¹¹³ DS’de *çapula* kelimesi, hem aynı (kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı) hem de farklı anlamda (başörtüsü) yer almaktadır. DS, “çapula”, II/1078, 1079.

¹¹⁴ DS’de *hedik* kelimesi, hem aynı anlama (kara batmamak için ayağa giyilen, altı şerit şeklinde kesilmiş gönlerle kaplı, yuvarlak bir çeşit kar ayakkabısı) hem de farklı anlamlara (haşlanmış buğday, mısır gibi tahıllar; aşure; pekmez ve yarmayla yapılan bir çeşit çorba; kaynamış buğdayla ceviz içini karıştırmak vb.) gelmektedir. DS, “hedik”, III/2327, 2328. TETTL’de ise “haşlanmış buğday, kara batmamak için ayağa giyilen yuvarlak bir kar ayakkabısı”olarak ifade edilmektedir. Tietze, TETTL, 288.

¹¹⁵ DS’de *yemeni* kelimesi, hem aynı (ayakkabı) hem de farklı anlama (hindi) gelmektedir. DS, “yemeni”, VI/4243.

¹¹⁶ DS’de *çember* sözcüğü, hem aynı anlama (başörtüsü) hem de farklı anlamlara (on iki telli çalgı, çerçeve, oda bölmelerinde giriş altına konulan direk, araba tekerleklerine takılan demir vb.) gelmektedir. DS, “çember”, II/1127, 1128.

çeşan: Başörtüsü. Günümüzde bu örtüyü daha çok yaşlılarımız kullanmaktadır.

foter/ fotor: Çaylıklarda veya bahçelerde güneşten korunmak için kullanılan bir şapka türü.¹¹⁷

taķe: Fes.

yaşmak: Baş örtüsü.¹¹⁸

4. 1. 8. 3. Bedene Giyilenler

anteri: Entari.¹¹⁹

basma: Kumaşı renkli, yumuşak olan bir etek çeşidi.¹²⁰

fústan: Elbise.

içlíuk: Gömlek.¹²¹

kabalak: Eski zamanlarda çay toplarken yağmurdan korunmayı sağlayan muşambalar (yağmurluklar) yoktu. Eskilerimiz ıslanmamak için boş gübre torbalarını üstten keserlerdi ve başlarından geçirirlerdi. Buna kabalak denilirdi. Bir nevi yağmurluk da diyebiliriz.¹²²

ķayta(o)n: Yöresel kıyafete veya pantolona benzeyen bir giysi çeşidi.

ķurdelek: Çay toplarken kişinin ıslanmasını engelleyen yağmurluk.¹²³

- Ķurdeleğumi ćetu. (Kurdeleğimi getir.)

¹¹⁷ DS’de bulunmayan *foter* kelimesi, TETTL’de *fotör, fotür, fötr* biçimlerinde yer almakta ve “ince keçeden yapılmış erkek şapkası” anlamına gelmektedir. Tietze, TETTL, 81. Rumcada da *foter* “şapka” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 14.

¹¹⁸ DS’de *yaşmah* kelimesi, “başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü” olarak ifade edilmektedir. DS, “yaşmah”, VI/4199. Bu anlamıyla yörede kullanılan anlamı, tam olarak uyuşmamaktadır. YTS’de *yaşmak*, “örtmek, kapatmak, gizlemek” anlamlarında yer almaktadır. Dilçin, YTS, 250.

¹¹⁹ DS’de *anteri* sözcüğü, hem aynı (entari) hem de farklı anlama (erkek gömleği) gelmektedir. DS, “anteri”, I/281.

¹²⁰ DS’de *basma* sözcüğü bulunmakta ama farklı anlamlarda (helva yoğrulan kazan; iskambil kağıdı ile oynanan bir oyun; sapı, yaprak gibi genişçe olduğu için demet yapılamayan pastal halinde satılan bir cins tütün yaprağı; gübre, tezek) yer almaktadır. DS, “basma”, I/544.

¹²¹ DS’de *içlik*, hem aynı anlama (mintan) hem de farklı anlamlara (yelek, pamuklu mintan, iç giyilen hırka, iç gömleği, yatak doldurmaya yarayan yün, pamuk vb. şeyler) gelmektedir. DS, “içlik”, IV/2507, 2508.

¹²² DS’de *kabalak* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlara (geniş, etli, tüylü kabak yaprakları biçiminde yaprakları olan, kırdı ya da su kenarlarında yetişen bir bitki, arpacık soğanı, çam ağacının soyulmuş kabuğu, büyük, toprak testi vb.) gelmektedir. DS, “kabalak” IV/2580, 2581. Derleme esnasında sadece bir kişi tarafından ifade edilmiştir. Tenzile Kar, Ketenli köyü/ Koşkoşlar mahallesi.

¹²³ DS’de bulunmayan *kurdelek* kelimesi, derleme esnasında sadece bir kişi tarafından ifade edilmiştir. Tenzile Kar, Ketenli köyü/ Koşkoşlar mahallesi.

muşamba: Çay toplarken giyilen yağmurluk.¹²⁴

pontul: Pantolon.

uruba: Elbise, elbise kesmek.

ust: Kıyafet, giysi.¹²⁵

4. 1. 8. 4. Bele ve Omuza Takılanlar

dolaylık: Bahçede veya çaylıkta herhangi bir işle uğraşırken kirden korunmak adına kullanılan bir etek çeşidi. Bu eteğin bele sarılan iki ipinin olması ve bu ip bozulduğunda dümdüz bir kumaş haline gelmesi bakımından normal etekten ayrılmaktadır.¹²⁶

kuşak: Bele sarılan bir kumaş çeşidi.¹²⁷

mağasli çeşan: Omuza sarılan örtü.

peşte(a)mal: Bel kısmına sarılan örtü.

4. 1. 8. 5. Takılar

ağurluk: Kadın ya da gelinin ziynet eşyası.

- Emine'nun celini ağurluktan kalķamāydi. (Emine'nin gelininin çok altını vardı.)

beşi birli: Beş tane çeyrek altından oluşan gerdanlık, beşi bir arada.

- Celine beşi birli mi taķacaķsunuz? (Geline beşi bir arada mı takacaksınız?)

kaleçi: Boncuk.

- Annem çemberume kaleçiylā oya yaptı. (Annem tūlbentime boncukla oya yaptı.)

ķopça: Düğme.

- Eteğumun ķopçası kopti. (Eteğimin düğmesi koptu.)

¹²⁴ DS'de olmayan *muşamba* kelimesi, GTS'de "bir tarafına kauçuk ya da yağlı boya sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilen kalın bir bez çeşidi, su geçirmeyecek biçimde yapılmış yağmurluk" anlamlarına gelmektedir. Güncel Türkçe Sözlük, "muşamba".

¹²⁵ DS'de *üst* kelimesi, hem aynı anlama (giysi) hem de farklı anlamlara (geri kalan, artan; mal değişiminde malı daha değerli olanın aldığı para) gelmektedir. DS, "üst", VI/4077.

¹²⁶ DS'de aynı anlama gelen *dolaylık* kelimesinin kökeni; "dolamak, sarmak" anlamlarına gelen *dola-* fiilidir.

¹²⁷ DS'de *kuşak* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlara (tahta kapıların arkalarına yatay çakılan tahta parçası, kayığın kenarlarını çevreleyen tahta, evin sağlam olmasını sağlamak için pencere başlarından geçen evi çevreleyen ağaçlar, çevre) gelmektedir. DS, "kuşak", IV/3015.

4. 1. 9. Hastalık

amel: İshal olma durumu.

- İneğum çok hayin amel oldu. Bi amel ilacı alusun bağa. (İneğim çok kötü ishal oldu. Bir ishal ilacı alırsın bana.)

arapiyas: Dudakların çatlaması.

ķarnağrisi: Karın ağrısı.

- Gece ķarnağrisi ile uyandım. (Gece karın ağrısı ile uyandım.)

mayasil: Alerji.

- ķada ķaşiniyrum ķi mayasil oldum. (O kadar kaşınıyorum ki alerji oldum.)

zūkkān/zūkān/zūçan: Nezle.¹²⁸

- Çocuği zūkkān tutti. (Çocuk nezleye yakalandı.)

4. 1. 10. Hayvan

Bu kavram alanı; “böcekler”, “kuşlar”, “suda yaşayan hayvanlar”, “diğer hayvanlar”, “hayvanlarla ilgili kavramlar” olmak üzere beş kategoride ele alınıp incelenmiştir.

4. 1. 10. 1. Böcekler

çağana: Yengeç.¹²⁹

- Bu cól çağana dolidu. (Bu göl yengeç doludur.)

çeğle: Bit.¹³⁰

çiçili: Solucan.¹³¹

çilimbura: Ateş böceği.

çuncuri/çuncurida: Çok fazla ısırın, ince bir sinek çeşidi.

fafatuķa/fafatara: Kelebek.¹³²

¹²⁸ DS’de yer almayan *zūkkān/zūkān/zūçan* kelimeleri, Rumcada zūkan “nezle” olarak geçmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 48.

¹²⁹ DS’de aynı anlama gelen *çağana*, Rumcada *çahana* olarak yer almakta ve “yengeç” anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 10.

¹³⁰ DS’de *çeğle* sözcüğü, “kumdan büyük, çakıldan küçük taş; büyüklü küçüklü taş yığını” anlamlarına gelmektedir. DS, “çeğle”, II/1107.

¹³¹ DS’de aynı anlama gelen *çiçili* kelimesi, Rumcada cicil “solucan” olarak yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 10.

furfura: Minik kelebek, uçan minik böcek.

furlayan: Çekirge. İsmi bir yerden bir yere zıplamasından dolayı almıştır.

ğanća: Kene.¹³³

- Ğanća ėibi yapıřtun. (Kene gibi yapıřtın.)

ġomo: Topraktan çıkan bir böcek türü.

ġomokutavi: Dana burnu böceği. Atmaca, kuş vb. uçan hayvanları tutmak için yem olarak kullanılmaktadır.

koĥlidi: Sümüklü böcek, salyangoz.¹³⁴

leta: Sarı, uzun bir böcek.¹³⁵

miya: İnce sivri sinek.¹³⁶

momoli: Küçük haşerelerin tamamına verilen isim.¹³⁷

naĥra: Örümcek.¹³⁸

pumburi/punburi: Büyük bir sinek çeşidi.¹³⁹

şepidi: Eşek arısı.

şima: Arının mevsimsiz kendine ait olmayan başka bir peteğe bıraktığı oğul.

vurvura/vuvuła: Havada uçarak ses çıkaran bir böcek çeřidi.

4. 1. 10. 2. Kuşlar

ała ĥarga: Çiha kuřu.¹⁴⁰

ćennetuĥa: Yaka kısmında kırmızı rengi olan bir kuř çeşidi.¹⁴¹

¹³² DS’de *faşatara* biçiminde yer alan kelime, Rumcada *farfara* “kelebek” olarak geçmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 518.

¹³³ Rumcada *ġantzā* “kene” anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 214.

¹³⁴ DS’de yer almayan *kohlidi* kelimesi, Rumcada *kohliğ* “salyangoz” olarak yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 24.

¹³⁵ DS’de *leta*, yörede bilinen anlamından farklı olarak “derilerin harçtan çıktıktan sonra bol suda yıkanması” manasına gelmektedir. DS, “leta”, IV/3075.

¹³⁶ DS’de *miya* hem aynı (sinek) hem de farklı anlamda (tembel) bulunmaktadır. DS, “miya”, IV/3206.

¹³⁷ DS’de *momoli*, “börek” anlamına gelmektedir (DS, “momoli”, IV/3210). Rumcada *momóla* “kara sinek”, *momóç* “tırtıl, kurtçuk” anlamlarında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 364.

¹³⁸ Lazcada *rahna*, Yunancada *arahni* “örümcek” anlamına gelmektedir. Osman Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı (Rize - Trabzon - Artvin), (İstanbul: Çatı Yayınları, 2013), 403.

¹³⁹ DS’de aynı anlama gelen *pumburi* kelimesi, Rumcada *pumpúri*, *vomviks*, *vomvir*, *bumburas* “tüylü arı, bombus” olarak ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 421.

¹⁴⁰ DS’de *ala ĥarga* bulunmakta ama farklı anlamlara (birkaç tüyü renkli olan ve saksagağandan küçük olan bir kuş çeşidi, çeşitli sesler çıkaran zararlı bir kuş) gelmektedir. DS, “ala ĥarga”, I/190.

ćicili: Saka kuşu.¹⁴²

ćatalića: Bir kuş çeşidi.

ćigćirina: Çok küçük bir kuş çeşidi.

ćiħa: Alakarga, ıhlamur ağacında yuva yapan bir kuş türü. Atmaca gibi *ćiħa* da yılın belli zamanlarında yakalanmaktadır. Günümüzde çok pahalı bir kuş olan *ćiħa*, kimileri için bir zevk, kimileri içinde de bir gelir kaynağıdır.

ćişon: Boz bir rengi olan göçmen kuşu.

espenuka: Serçenin bir çeşidi.

ğaćo: 1. Atmacanın yakalanmasını kolaylaştıran bir kuş türü. Atmacayı yakalamak için ilk bu kuşu yakalamak gerekir. Daha sonra “abyak” denilen saklanma yerinin önünde bu kuş, uçurulur. Ve atmaca kolaylıkla kendini atmaca sevdalısına teslim eder. 2. Böcek türü de bulunmaktadır.

ğayduri: Florya kuşu.

ħuširet: İsmi sesinden kaynaklanan; başı kara, yakası mavi olan bir kuş çeşidi.

ħoħori: Baykuş.

ķarabaş: 1. Çitlembik kuşu. 2. Atmacanın kolaylıkla yakalanmasını sağlayan bir kuş çeşidi. Bu kuş, “abyak” denilen saklanma yerinin önünde uçurulmakta ve atmaca, bu kuşu görür görmez kendini teslim etmektedir. İsmi kafasının üst kısmında bulunan renkten almaktadır.

ķıştúlya: Atmacanın yakalanmasını kolaylaştıran bir kuş türü.

ķukudi: Mayıs ayında tarla ekimine başlanması gerektiğini *kuku kuku* diye öterek haber veren bir kuş türüdür. Bir diğer adı, “guguk kuşu” olarak ifade edilmektedir. Bu kuş, ağaçlardaki ince dallara konmaktadır.

puli: 1. Yavru kümes hayvanları, piliç. 2. Atmacanın rahatlıkla yakalanmasını sağlayan bir kuş türü.¹⁴³

zerdava: Kediye benzeyen, gece uçan bir kuş çeşidi.

¹⁴¹ Rumcada *-ka* eki; isimlere küçüklük, sevimlilik, şefkat anlamları yükleyen bir yapım ekidir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 281.

¹⁴² DS’de *cicili*, “süslü” anlamında yer almaktadır. DS, “cicili”, II/895.

¹⁴³ DS’de *pulí* kelimesi, hem aynı anlamlarda (kuş yavrusu; piliç; büyümemiş, küçük kalmış kabak; çocuk) hem de farklı anlamda (ağaç sabanın iki yanında elle tutulacak yer) yer almaktadır. DS, “puli”, V/386. Rumcada “yavru, kuş, sevgili” anlamında bulunmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 421. Yörede “küçük kabak ve çocuk anlamı da kullanılmaktadır. Bu iki anlama, ilgili kavram alanında yer verilmiştir.

4. 1. 10. 3. Suda Yaşayan Hayvanlar

çiroli: Kefal balığının küçüğü.

çita: Küçük balıklar için kullanılır.

ğavroz: Suda yaşayan ama yenmeyen bir hayvan.

- Bu colde balık yok, ğavroz tuttum. (Bu gölde balık yok, ğavroz tuttum.)

laho: Mezgit balığı.

4. 1. 10. 4. Diğer Hayvanlar

anağula: Köstebek.

dúve: Sütü sağılan inek.

ılan: Yılan.

kolevistara/kolistara/kolistavra: Kertenkele.¹⁴⁴

langona/angona: Küçük, zehirsiz bir erkek kör yılanı.¹⁴⁵

pardi: Çakalın yaşlısı. Ketenli köyünde pardinin bağırması sonucu birinin öleceği şeklinde bir batıl inanç bulunmaktadır.¹⁴⁶

peçeta: Yarasa.

pişi: Kedi.

sürüngen: Yılan.

tohli: Erkek buzağı.¹⁴⁷

4. 1. 10. 5. Hayvanlarla İlgili Kavramlar

abyak: Atmaca yakalamak için kişinin gizlendiği yer. Atmaca gözetleme kulesi. Bu kulenin önünde atmacanın yakalanmasını kolaylaştıran *ğaço*, *kıztülya*, *puli*, *gomokutavi* isimli kuş çeşitleri uçurulur. Bunun sonucunda atmaca, kolaylıkla

¹⁴⁴ DS’de *kolevistara/kolistara/kolistavra* kelimelerinden herhangi biri yer almamaktadır. Rumcada *kolisávrá*, “kertenkele” olarak ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 309.

¹⁴⁵ DS’de *angona/langona* kelimeleri, aynı anlama gelmektedir. Rumcada *lankóna* “sarı yılan” olarak geçmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 333.

¹⁴⁶ DS’de *pardí*, hem “çakal” hem de “bağ, bahçe çevresine yapılan çit” anlamına gelmektedir. DS, “pardi”, V/3397. Rumcada *paróí* “çakal” anlamında bulunmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 405.

¹⁴⁷ DS’de *tohli* kelimesi, aynı anlama gelmektedir. Rumcada *tohlin* “büyük kuzu” anlamındadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 43.

ağa takılır. Bu gizlenme yeri, atmaca sevdalısı tarafından yapraklı ağaç dallarından ya da büyük filelerden yapılmaktadır.

ahır bağı: Ahşap evin bodrum katı.

ahpon: Gübre.¹⁴⁸

- Haburanun toprağı ahponlidu. (Buranın toprağı gübrelidir.)
- Fasulyelerume birazopo ahpon ayirusun. (Fasulyelerime biraz gübre ayırırsın.)

ahraltı: Ahır.

çon: Hayvanın derisi.

çaqum: Örümcek ağı.

çózama/kózama: İneğin idrarı, idrarının biriktiğı yer.

ferik: Çok küçük olan tavuk yumurtalarına denilmektedir.¹⁴⁹

gerdel: İneklere yem verilen kap.¹⁵⁰

haçaluk/hakáluk: Ahır etrafında ineğin gübresinin atıldığı yerler, pis kısımlar.

hopeçi: Bakımsız, göbekli inek yavrularına denilmektedir.

hus: İneğe mısır unu ile karıştırılıp verilen bir yemek çeşidi.

kaçan: Hayvanın içkembesi.¹⁵¹

kavran: Arı peteğı.¹⁵²

kebre: Tezek, gübre.¹⁵³

konidi: Bitin yumurtası.¹⁵⁴

¹⁴⁸ DS'de *ahpon*, aynı anlama gelmektedir. Rumcada *ahpin* "hayvan gübresi" olarak yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 2.

¹⁴⁹ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (yumurtlamaya yeni başlayan tavuk; dişi piliç, dişi hindi; taze fasulye; genç,taze; ortak, kuma; buğday başaklarının yeni sertleşmeye başladığı zamanı vb.) gelen bir kelime olarak ifade edilmektedir. DS, "ferik", III/1846.

¹⁵⁰ Rumca bir kelime olan *gerdel*, DS'de hem aynı (Süt vb. şeyler koymaya ve hayvanlara yem vermeye yarayan kova şeklinde olan tahta kap) hem de farklı anlamlara (kepçe, çamur taşımaya yarayan tahta teskere, ayakkabıcıların işlenmek için gön, kösele koydukları kap) gelmektedir. DS, "gerdel", III/1995, 1996.

¹⁵¹ DS'de *kaçan* sözcüğü, hem aynı anlama (inek içkembesi) hem de farklı anlamlara (tapu senedi, herhangi, ne zaman, yeşil yapraklı mısır) gelmektedir. DS, "kaçan", IV/2587.

¹⁵² DS'de *kavran* kelimesi, hem aynı anlama (petek) hem de farklı anlamlara (ağaçtan oyulmuş kapaklı kavanoz; içi boş, ağaç fiçı; kervan, yolcu topluluğu) gelmektedir. DS, "kavran", IV/2692. Rumcada *kavrani*, "varil, ahşap küp" anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 281.

¹⁵³ DS'de *kebre* kelimesinin "gübre" anlamının yanında "tımara edilen hayvanların tozlarını silmekte kullanılan, kıldan yapılan sert, tımar kesesi" anlamı da bulunmaktadır. DS, "kebre", IV/2715.

ķotori: Tezek, ineğin dışkısı.

ķahmi: İnek yemi. Bu yemeğin özelliği; lahana yaprağı, arpa, yulaf gibi otların karıştırılıp pişirilmesidir.¹⁵⁵

ķahmi ķazani: İneğin yem kazanı. Bu kazana her şey koyulmaktadır.

ķori: Hamile bir ineğin memelerinin şişmesi.¹⁵⁶

mayaķi: İneği bağlamak iķin kullanılan kolyeye benzeyen ip.

meleşmek: İneğin yatarken ve kalkarken ses ķıkarması.

mesur: Ahırda otun ve ineğin yem kabı olan gerdelin koyulduğu yer.

muruķas: İneğin geviş getirmesi.

naķra ķetani: Örumcek ağı.

pali: Ahırda ineğin ipinin sarıldığı ķatal kazık.¹⁵⁷

panti: Ahırda ineğin yemek yediği, otun konulduğu yer.¹⁵⁸

patoma: Ahırda ineklerin üzerine bastığı tahta yer.¹⁵⁹

pimi/pili: Un ile karıştırılan, ineğe verilen bir yemek ķeřidi.

siğir ķazani: İnek yeminin hazırlandığı geniş bir kazan.

viķa: Atmaca kuşunun konulduğu değenek, sopa.

yūkli: Hamile hayvan.

- Bu sięir, yūkli ėibidu. (Bu sıęır hamile gibi gōrōnōyor.)

zoli: Hayvanın iliği.¹⁶⁰

¹⁵⁴ DS’de yer almayan *konidi*, Rumcada *koniĊa* “pire” olarak yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Tōrkķe Sōzlōk, 24.

¹⁵⁵ DS’de aynı anlama gelen *lahmi* kelimesi, Rumcada *laxmi* olarak geķmekte ve “kōpeęin yemeğinin verildiği tabak” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Tōrkķe Sōzlōk, 338.

¹⁵⁶ DS’de *lori* kelimesi, “kōtō” anlamında yer almaktadır. DS, “lori”, IV/3089. Rumcada *lori*, “sōnek, şerit, uzantı, sarmaşık tōrō bitki sapı, bir peynir ķeřidi” gibi anlamlara gelmektedir. Tursun, Romeika - Tōrkķe Sōzlōk, 346.

¹⁵⁷ DS’nde aynı anlama gelen *pali* kelimesi, Rumcada “kazık” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Tōrkķe Sōzlōk, 401.

¹⁵⁸ DS’de *panti* kelimesi, hem aynı anlamda (ahırda taş ya da tahtadan oluk biķiminde yapılmış hayvan yemliği) hem de farklı anlamlarda (idmansız, yerinden kımlıdamayan kimse; eski giyecek) yer almaktadır. DS, “panti”, V/3394. Rumcada *panōinin* “yemlik” anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Tōrkķe Sōzlōk, 34. (ē) ünsōzünün Tōrkķede karşılığı bulunmamakla birlikte IPA karşılığı orijinal biķimiyle aynıdır. Ama Helence cōmleleri, Latin karakterler ile yazmaya ķalıřanlar, bu ünsōzō /th/ ile ifade etmişlerdir. Tursun, Romeika - Tōrkķe Sōzlōk, 29.

¹⁵⁹ DS’de yer almayan *patoma* kelimesi, Rumcada “dōřeme, taban” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Tōrkķe Sōzlōk, 408.

¹⁶⁰ Rumcada *zoli*, “ilik” manasında yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Tōrkķe Sōzlōk, 48.

4. 1. 11. İnsan

Bu kavram alanı; “organlar”, “fiziki özellikler ile ilgili kavramlar”, karakter özellikleri ile ilgili kavramlar”, insanlara verilen lakaplar”, insanlarla ilgili diğer kavramlar” olmak üzere beş kategoride ele alınıp incelenmiştir.

4. 1. 11. 1. Organlar

çipa: Göbek.

ışkafi: Organ.

harhali: Göz kapağı.

- Cözünun harhalişi hiç donmēy. (Göz kapağı hiç açılmıyor.)

kataça: Alın.¹⁶¹

kotila: Ense.¹⁶²

kusğun: Kuyruk sokumu.¹⁶³

munćur/munćuri: Dudak.¹⁶⁴

- O munćurlaruna ne diim. (O dudaklarına ne edeyim.)
- O munćurlaruni yesun nenen. (O dudaklarına kurban olsun nenen.)

muşi: Ayak topuğu.¹⁶⁵

omur kayişi: Omurilik.

- Ağaştan duşti aşā, omur kayişi zedelendi. (Ağaştan düştü aşağıya, omuriliği zedelendi.)

tomeçi: Göğüs kemiği.

- Öyle duşti ki tomeçilari çatladı. (Öyle düştü ki göğüs kemikleri kırıldı.)

¹⁶¹ DS’de *kataça* sözcüğü bulunmamaktadır. Rumcada *katsin* “alın” anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 22.

¹⁶² DS’nde yer almayan *kotila* kelimesi, Rumcada “ense” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 317.

¹⁶³ Rumcada *kuspídi* “kuyruk sokumu” olarak yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 323.

¹⁶⁴ Rumcada *munzur* “yanak” anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 32. *munzúri* ise “yüz kısmı, hayvanın burun kısmı” anlamında bulunmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 366.

¹⁶⁵ Rumcada *muşin* “ayak topuğu” anlamında ifade edilmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 32. *muşi* ise “bacak kemiği, hayvan tırnağı” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 368.

4. 1. 11. 2. Fiziki Özellikler ile İlgili Kavramlar

aruk: Zayıf.¹⁶⁶

- Amcamun celini çok aruktu. (Amcamın gelini çok zayıftır.)

bambi: Şişman.

- Benim oğlum küçükken çok bambiydi. (Benim oğlum küçükken çok şişmandı.)

çali baçak: Zayıf.

- Paçi, o halun nedu he? Oldun çali baçak. (Kız, o halin nedir? Çok zayıflamışsın.)

çiçili: Zayıf kişiler için kullanılır.¹⁶⁷

degere: Zayıf bir kişiyi nitelendirmektedir.

didali: Zayıf insanlar için kullanılır.¹⁶⁸

ğanca: Zayıf kız çocukları için kullanılmaktadır.

gerdel: Kafası çok büyük olan kişiye söylenmektedir. İneklere yem verilen kap olan gerdele benzediği için böyle bir yakıştırma, insanlar tarafından oluşturulmuştur.¹⁶⁹

gudele: Bir kişinin kafasında cadı şapkası gibi herhangi bir şapkanın olması veya saçını sivri şekilde yapması.

- Gudele baş.
- Gudele gibi kafası var.

ğangel: Beli eğri olan kişi.

ğumbi: Şişman olan kişi.

ğunduli: Etine dolgun, şişman.¹⁷⁰

¹⁶⁶ DS’de *aruk* kelimesi, hem aynı anlamda (zayıf, cılız) hem de farklı anlamlarda (saman taşımak için yapılmış bir çeşit küfe, özsüz tahıl, taşınması kolay eşya, çürümeye yüz tutmuş, hastalık, kıskançlı vb.) ifade edilmektedir. DS, “aruk”, I/316, 317. EDPT’de “yorgun, bitkin, zayıf” olarak belirtilmektedir. Clauson, EDPT, 214.

¹⁶⁷ DS’de aynı anlama gelen *çiçili* kelimesi, yörenizde hem solucan anlamında kullanılmakta hem de zayıf insanları nitelendirmektedir. Rumcada *cicil* “solucan” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 10.

¹⁶⁸ DS’de *didali* kelimesi yer almamaktadır. Lazcada, *dida*, “yaşlı kadın, nine” *didaleburi*, “yaşlı kadınlara özgü, onların yapabileceği, onlara uygun iş” anlamlarında kullanılmaktadır. Bucaklışı vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 142 - 43.

¹⁶⁹ DS’de *gerdel*, hem aynı anlama (süt vb. şeyler koymaya veya hayvanlara yem vermeye yarayan kova şeklinde tahta kap) hem de farklı anlamlara (kepçe, çamur taşımaya yarayan tahta teskere, ayakkabıcıların işlenmek için gön, kösele koydukları tahta kap) gelmektedir. DS, “gerdel”, III/1995, 1996. TETTL’de *gerdel*, *gerder*, *kerdel*, *kerder* biçimlerindeki kelimeler, “kova şeklinde tahta kap” anlamında yer almaktadır. Tietze, TETTL, 133.

kepçe ağız: Büyük ağza sahip olan kişileri ifade etmektedir.

kúmbi: Çok kilolu olan kişi.¹⁷¹

ķuriķa: Zayıf olan kişiler için ifade edilmektedir.

likmen: Çok zayıf.¹⁷²

- Hepten zayıfladı. Óldi bi likmen. (Çok zayıfladı. Benzedi kemiğe.)

pozvoli: Kilolu kişiler için kullanılır.

şurnuli: İri, sarkık dudak.

vabis: Çok kilolu olan kişi.¹⁷³

vunduli: Kilolu bebek.¹⁷⁴

yiri: Şişman.¹⁷⁵

- Habu paçi, ne ķada yiridu. (Bu kız ne kadar şişmandır.)

zutra: Zayıf kişiler için ifade edilmektedir.

4. 1. 11. 3. Karakter Özellikleri ile İlgili Kavramlar

açdeğer: Çok yiyen veya gözü aç olan kişiler için kullanılmaktadır.

- Açdeğer misun? Bütün yemekleri bituriysun. (Açgözlü müsün? Bütün yemekleri bitiriyorsun.)

aķsi: 1. Sakar olan kişi. 2. Sinirli.¹⁷⁶

- Ne ķada aķsi bişesun. Tabaķi hemen ķirdun. (Ne kadar sakarsın. Tabaķı hemen kırdın.)
- Onun eşi çok aķsidu. (Onun eşi çok sinirlidir.)

alil: Saf bir kişiyi nitelemek için kullanılmaktadır.¹⁷⁷

¹⁷⁰ Lazcada *ķuntu*, “kabarık tüyleri olan köpek, cins olarak ufak olmakla birlikte tombulca köpek” anlamında yer almaktadır. Bucaklışı vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 367.

¹⁷¹ DS’de bulunmayan *kumbi* kelimesinin Lazcada “iri gözyaşı ya da kar tanesi, incir meyvesinin tepesinde bulunan delik kısımda oluşan reçine” gibi birçok anlamının yanında “çok güzel” manası da bulunmaktadır. Bucaklışı vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 442.

¹⁷² DS’de bulunan ama farklı anlamlara (tenekeden yapılmış idare lambası, kandil) gelen bir isim olarak dile getirilmektedir. DS, “likmen”, IV/3080. Yörede hem “çok zayıf” hem de “lamba” anlamı kullanılmaktadır. İkinci anlama araç - gereç kavram alanında yer verilmiştir.

¹⁷³ DS’de yer almayan *vabis* kelimesinin Rumcadaki *varis* (dişil), *varesa* (eril) “ağır” anlamına gelen sözcükler ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Altunbaş, RTS, 46.

¹⁷⁴ DS’de *vunduli*, yer almamaktadır. Rumcada bu kelime, “bebek” anlamına gelmektedir. Vahit Dursun, Romeika - Türkçe Sözlük, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2021.

¹⁷⁵ DS’de aynı anlama gelen *yiri* kelimesi, başına -y sesi getirilerek oluşturulan bir sözcük olarak konuşma dilinde kullanılmaktadır.

¹⁷⁶ DS’de olmayan *aksi* kelimesi, TETTL’de “ters, suratsız, huysuz” anlamlarında gösterilmektedir. Tietze, TETTL, 131.

- Komşumuzun çocuğı alil olmış. (Komşumuzun çocuğı saf olmuş.)

ander: Kötü kişileri ifade etmektedir.¹⁷⁸

- Onun kaynanası çok ander bişedu. (Onun kaynanası çok kötüdür.)

bet: Çirkin.¹⁷⁹

- Ćelini hayin bettu. (Gelini çok çirkin.)
- kız ne kada bettu. (O kız ne kadar çirkin.)

ćadołoz: 1. Kötü. 2. Gözü açık, çok konuşan kişi.¹⁸⁰

- Onun kaynanası çok ćadołozidi. (Onun kaynanası çok kötüydü.)
- Ćadołoz nēdeysun? (Burada gözü açık karaktere sahip kişiye karşı ifade edilmektedir.)

ćambaz: İki yüzlü kişi.¹⁸¹

- Bizum bi komşumuz var, çok cambazdu. (Bizim bir komşumuz var, çok ikiyüzlüdür.)

ćazi: Kötü kalpli, merhameti olmayan kişiler için kullanılır. Yaşlılarımız küçük bir çocuğa kızdığında da bu kelimeyi kullanmaktadır.¹⁸²

ćıpkır: Gevşek, sağı solu belli olmayan kişilere denilmektedir.

ćaçara: Çok konuşan kişiler için ifade edilmektedir.¹⁸³

¹⁷⁷ DS’de olmayan *alil* kelimesi, TETTL’de “illetli, hastalıklı” manasında bulunmaktadır. Tietze, TETTL, 155.

¹⁷⁸ DS’de *ander* kelimesi, hem aynı anlama (kötü) hem de farklı anlamlara (insanlara ya da hayvanlara beddua yerine “sahipsiz kal” anlamındaki kullanımı, ölüden kalan eşya, çirkin, tembel, pis vb.) gelmektedir. DS, “ander”, I/258, 259. Rumcada “cansız, çirkin, işe yaramayan” olarak ifade edilmektedir. Altunbaş, RTS, 3.

¹⁷⁹ DS’de *bet* kelimesi, bulunmakta ama farklı anlamlarda (çok, ana su yolundan tarlaya su kesilen yer, güzel, iyi) yer almaktadır. DS, “bet, I/645. TETTL’de *bed, bet* şekillerinde yer almakta ve “kötü, düşmace; çirkin ses; asık, somurtkan surat” anlamlarında ifade edilmektedir. Tietze, TETTL, 301.

¹⁸⁰ DS’de *cadalos*, “cömert, yiğit, becerikli; ağız kalabalığı ile bir şeyi elde eden şirret” anlamına; *cadaloz* ise “bilgili, duygulu; haylaz, yaramaz” anlamına gelmektedir. DS, “cadalos”, “cadaloz”, II/840. TETTL’de *cadalaz, cadolos* sözcükleri, “çok konuşan, şirret ve huysuz kadın” anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 411.

¹⁸¹ DS’de *cambaz* kelimesi, “birbirine geçmiş iki zincirin herhangi bir halkasına geçirilen çomak” olarak ifade edilmektedir. DS, “cambaz, II/853. TETTL’de *cambaz, canbaz* “canı ile oynayan, hayatını tehlikeye sokan ip cambazı, akrobat; at yetiştirip satmakla yetinen kimse” olarak belirtilmektedir. Tietze, TETTL, 416.

¹⁸² DS’de *cazi* kelimesi, “fitneci, cadı” anlamlarında yer almaktadır. DS, “cazi”, II/870. TETTL’de *cadı, cadu, cazı, casu* biçimlerinde bulunmakta ve “insanlara kötülük yapan hortlak, huysuz ve çirkin, ihtiyar kadın, büyücülükten anlayan ve büyücülük yapan kadın” anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 412.

- Çaçaralık etma. (Çok konuşma.)
- Televizyondaki çaçaraları dinleyrum. (Televizyondaki çok konuşan kişileri dinliyorum.)

çahçapuris: Çok konuşan, yaygara koparmaya sebep olan kişiler için denilmektedir.

çapula: Çok konuşan kişiler için ifade edilmektedir.¹⁸⁴

çaruk ağız: Büyük ağız veya çok konuşan kimse.

çatara: Yaramaz.

çevdo: Ciddiyetten yoksun, laubali insanlara söylenilmektedir.

çifut: Yaramaz çocuk.

- Hau çifuta bak da, çifutluk yapma. (Şu yaramaza bir bak, yaramazlık yapma.)

dandaniça: Başı boş gezen kişi.¹⁸⁵

dar cânli: Sabırsız olan kişi.

- O çok dar cânlidu. Yerinde duramāy. (O çok sabırsızdır. Hiç yerinde duramaz.)

deremen ağız: Çok yemek yiyen kişi.

duduli: Akılsız, beceriksiz, yavaş insanlar için söylenilmektedir.

dunhof: Akılsız, gerizekalı anlamında kullanılmaktadır.

farfara: Geveze bir kişi.¹⁸⁶

firildağ: Yerinde duramayan kişi.

- Çok firildağ bi kızdu. (Yerinde duramayan bir kızdır.)

fırlama: Akıllı fikri yaramazlık peşinde olan kişi.¹⁸⁷

- Habu uşak çok fırlama olacak. (Bu çocuk çok haylaz olacak.)

¹⁸³ DS’de bulunmayan *çaçara* kelimesi, Lazcada “konuşacağı yeri ve zamanı bilmeyen gereksiz konuşan ve anlamsız davranışlarda bulunan kişi, patavatsız” anlamına gelmektedir. Bucaklışı vd., Lazca -Türkçe Sözlük, 121.

¹⁸⁴ Yörede hem ayakkabı hem de çok konuşan kişi anlamında ifade edilen *çapula* kelimesi, DS’nde “kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı, başörtüsü” anlamlarında yer almaktadır. DS, “çapula”, II/1078, 1079.

¹⁸⁵ DS’de bulunan ama farklı anlama (kuyruk sallayan kuş) gelen bir kelime olarak yer almaktadır. DS, “dandaniça”, II/1357.

¹⁸⁶ Pontus Rumcada *farfāra* “kelebek”, *farfarizo* “bir işi bitirmeden diğerine geçmek” anlamlarında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 518.

¹⁸⁷ DS’de olmayan *fırlama* kelimesi, TETTL’de “çok kurnaz, açığöz, anasının gözü” biçiminde belirtilmektedir. Tietze, TETTL, 55.

fufuça/fufuka: Çok naif, çıtkırıldım, korkak kişiler için ifade edilmektedir.¹⁸⁸

- Bu kıada fufuka niyesun hē? (Bu kadar korkak niyesin?)

ğazğanis: Kendi kendine söylenmek, içi içini yemek.

ğezep: Merhametsiz, kötü olan kişiler için kullanılır.¹⁸⁹

- Onun surati ğezep akāy. (Merhameti olmayan birine benziyor.)

ğurzuła: Sevimsiz.¹⁹⁰

haşeri: Yaramaz çocuk.¹⁹¹

hayin: Kötü kalpli, gaddar, düşüncesiz, kıymet bilmeyen, değer vermeyen kişi, hain.

- Sen çok hayinsun. (Çok gaddarsın/kötü kalplisin.)
- Olara sakın kız vermayun, çok hayindule. (Onlara sakın kız vermeyin, çok haindirler.)
- Hau adam çok hayindu. (Şu adam çok kötü kalplidir.)

hers: 1. Sinir, öfke. 2. Hırs.¹⁹²

hersli: Kızgın, sinirli.¹⁹³

- Paçi niya bu kıada hersli durıy? (Kız niye bu kadar sinirli duruyor?)

hırlı: İyi, doğru kişiler için kullanılmaktadır.¹⁹⁴

- Hoş o hırlı bişe değildi. (Hoş o iyi biri değildir.)
- Hırlı bişe olsan bu çoye celmezdun. (İyi birisi olsan bu köye gelmezdin.)

hırlak: Çok yemek yiyen, aç gözlü olan kişi.¹⁹⁵

¹⁸⁸ DS’de olmayan *fufuka* kelimesi bulunmamaktadır. Rumcada *fufuza* “çıtkırıldım” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 15.

¹⁸⁹ DS’de bulunmayan *ğezep* kelimesi, Rumcada *ğazep* biçiminde “bela, çile” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 16.

¹⁹⁰ Lazcada *ğurzuła* kelimesi, “zehir; veba; afet; kötü niyetli, fesat kişi” anlamında ifade edilmektedir. Bucaklışı vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 369.

¹⁹¹ DS’de “yaramaz” anlamında yine Rize yöresinde ifade edilen *haşar* kelimesi yer almaktadır. DS, “haşar”, III/2302. TETTL’de *haşarı*, *haşari* şekillerinde “ele avuca sığmayan çocuk” anlamına gelmektedir. Tietze, TETTL, 269.

¹⁹² DS’de *hers* kelimesi, “öfke” anlamına gelmektedir. DS, “hers”, III/2347. Bu kelime, Rumcada “kin” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 18.

¹⁹³ DS’de *hersli* kelimesi, “hırslı” anlamında yer almaktadır. DS, “hersli”, III/2348. Yörede “sinirli, öfkeli” anlamında kullanılan bu kelime, Rumcada “kin” anlamına gelen *hers* kelimesinden türetilmiştir. Altunbaş, RTS, 18.

¹⁹⁴ DS’de *hırlı* kelimesi, “iyi kimse, uslu; yaramaz, şımarık, kötü kimse; hayırlı, uğurlu; hilekar” anlamlarına gelmektedir. DS, “hırlı”, III/2371.

- Bu kada hıtlak niyesun hē? (Bu kadar yemek nasıl yiyorsun?)
- O çocuk çok hıtlaktu. (O çocuk çok açgözlüdür.)

hızan: Cimri.¹⁹⁶

- Benum babānem çok hızanidi. (Benim babaannem çok cimriydi.)
- Çok hızan bişesun sen. (Çok cimri bir şeysin sen.)

hobur: Çok öfkeli olmak.¹⁹⁷

- Bi çorsan hoburdi. (Bir görsen, çok öfkeliydi.)

hoqe: Sinir, öfke.¹⁹⁸

- Bu kada hoqe nasi var sağa he? kime benzedun sen? (Bu kadar öfke nasıl var sende? Kime benzedin sen?)

huyli: Alıngan kişi.¹⁹⁹

- Ne kada huyli bi paçisun sen he. (Ne kadar alıngan bir kızsın sen he.)
- Huyli olmağ iyi bişe diil. (Alıngan olmak iyi bir şey değil.)

kaybana: Kötü karaktere sahip kişi.²⁰⁰

- O kaybana kari, nedur senden çektuğum he? (Kötü kadın, nedir senden çektiğim he?)
- Kaybana, neredu? (Kötü kalpli nerededir?)

kofo: Sağır olan kişi.²⁰¹

koqona: Çok şık, süslü giyinen kişiler için kullanılmaktadır.²⁰²

- Koqona duğune mi cidēysun? (Süslü, düğüne mi gidiyorsun?)

¹⁹⁵ DS’de *hıtlak*, farklı anlamlara (gırtlak, hortlak, ham kavun) gelen bir kelime olarak dile getirilmektedir. DS, “hırtlak”, III/2374.

¹⁹⁶ DS’de *hızan* hem aynı anlama (cimri) hem de farklı anlamlara (açgözlü, tembel, yoksul, aile, çoluk çocuk, bağ evi vb.) sahip olan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. DS, “hızan”, III/2381, 2382.

¹⁹⁷ DS’de *hobur* kelimesi, farklı anlama (koyun veya keçi sürülerinin gecelediği çit ya da duvarla çevrili yer) gelmektedir. DS, “hobur”, III/2390.

¹⁹⁸ DS’de *hoke* “bilgiçlik taslayan, güzel konuşmak isteyip de sözü hoşla gitmeyen kimse” anlamlarına gelmektedir. DS, “hoke”, III/2396. Rumcada *xolı* “sinir, küs”, *xolestós* “küs, kırılgan, suratı asık” anlamlarında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 556.

¹⁹⁹ GTS’te *huyli*, “herhangi bir huyu olan; işkilli, kuşkulu; ürkek, sinirli binek hayvanı” olarak açıklanmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük, “huyli”.

²⁰⁰ DS’de *kaybana* kelimesi, bulunmakta ama farklı anlamlara (cimri; uğursuz; tembel; işe yaramaz, kötü eşya; ölünün arkada bıraktığı sahipsiz eşya ya da hayvan; beceriksiz) gelmektedir. DS, “kaybana”, IV/2699. Rumcada “tembel adam” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 22.

²⁰¹ DS’de “sağır” anlamında *kofo* kelimesi yer almaktadır. DS, “kofo”, IV/2901. Rumcada *kofi* (dişil), *kofo* (eril) kelimeleri “sağır” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 23.

²⁰² DS’de yer almamayan *kokona* kelimesi, Lazcada “güzel görünümlü tavuklar” için söylenilmektedir. İsmail Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 2007.

ķorkızan: Korkak kişiler için söylenir.

- Ne ķada ķorkızansun. (Ne kadar korkaksın.)

ķudurmiş: 1. Sürekli hareket halinde olan kişi. 2. Öfkeli, sinirli kişi.

- Ķudurmiş bi dur yerune da. (Hiç yerinde duramayan kişiyi ifade etmektedir.)
- Başumuza ķudurmiş ķesildi. (Çok sinirli oldu bize karşı.)

ġahmi: Akılsız insan.²⁰³

ġala: Akılsız.²⁰⁴

- Sen ġala misun? (Sen akılsız mısın?)

ġalik: 1. Akılsız kişi. 2. Çelimsiz.²⁰⁵

ġapara: Akılsız, aptal.²⁰⁶

- ġapara ġapara ķonişma. (Akılsız akılsız konuşma.)

ġopi: Bilgisiz insanları küçümseme, kınama.

masti: Kötü kalpli, merhametsiz yaşlı teyzeler için de kullanılmaktadır.

Ayrıca yaramazlık yapan bir kız çocuğuna, yaşlı bir teyze tarafından da söylenilmektedir. Günümüzde kullanımı hâlâ mevcuttur. Biriyle şakalaşırken de ifade edilmektedir.²⁰⁷

māsus: Yaptıklarının veya davranışlarının gerçek olmaması, karşısındakini sergiledikleri ile kandırması.

- Māsus ediyo, inanma oğā. (Yalandan yapıyor, inanma ona.)
- Māsustan mi yapāysun? (Kandırıyor musun?)

²⁰³ DS’de *lahmi* kelimesi, “güçsüz, bitkin kimse; kepek, su ve tuz karıştırılarak yapılan hayvan yemi” anlamlarında yer almaktadır. DS, “lahmi”, IV/3060. Rumcada “mısır ekmeği ile yapılan karışık lahana yemeği” anlamında ifade edilmektedir. Altunbaş, RTS, 28.

²⁰⁴ DS’de *lala*, “kız kardeş, lale” anlamlarına gelmektedir. DS, “lala”, IV/3061. Lazcada *lalaxi* “serseri” manasındadır. Metin Erten, Lazca - Türkçe Sözlük, 184. Bu anlamın tam tersi olarak GTS’te *lala*, “çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle ilgilenen kimse, şehzadelerin özel eğitmenleri, padişahların vezirlerine seslenirken kullandıkları ifade” olarak açıklanmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük, “lala”.

²⁰⁵ DS’de *lalik* kelimesi, “dilsiz, dili tutulmuş ne söyleyeceğini şaşırmış; domates; yemeni” ifade edilmektedir. DS, “lalik”, IV/3062. Pontus Rumcada *lālis* “dilsiz, sessiz”; *lalūkas* “dilsiz” anlamında kelimeler bulunmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 335.

²⁰⁶ DS’de hem aynı (ahmak) hem de farklı anlama (dalak) gelmektedir. DS, “lapara”, IV/3066.

²⁰⁷ DS’de *masti* kelimesi, bulunmakta ama farklı anlamlara (kısa boylu; dişi kedi, köpek; av köpeği) gelmektedir. DS, “masti”, IV/3134. Bu kelime, Rumcada kız çocuklarına “seni gidi cadı” anlamında söylenilmektedir. Altunbaş, RTS, 30.

merakli: Duygusal, içten, ağlamaklı olan olan kişi. Bu durum; konuşmalarına, duruşuna yansımaktadır.

- Fadime teyze, bućun çok merakliydi. (Fadime teyze, bugün ağlayacak gibiydi.)
- Hoca, ezani çok merakli okudi. (Hoca, ezanı çok içten okudu.)

mihla: Kızgınlık veya sinir anında karşı tarafa “akılsız, akli olmayan” anlamında söylenilen kalp kırıcı bir söz. Daha çok o *mihla* şeklinde ifade edilmektedir.²⁰⁸

mudara: Kötü hâli olan kişileri ifade etmede kullanılmaktadır.²⁰⁹

- Çok mudara hâlüm var. (Çok kötü hâlim var.)

muzur: Yaramaz, meraklı kişiler için kullanılır.²¹⁰

- Muzurluk etma. (Yaramazlık etme.)
- Bóyle işlere çok muzurdu. (Böyle işlere çok meraklıdır.)

nebedil: Kötü bir insan.

noniķa: Yavaş hareket eden kimseler için kullanılır.

- Bu kada noniķalık olu mi he. (Bu kadar yavaş hareket etmek olur mu he?)
- Noniķā, bi şeyi beceremedun. (Yavaş olan kişi, bir şeyi beceremedin.)

para ćanlisi: Paraya aşırı düşkün olan kimse.

- O çok para ćanlisidu. (O çok parayı sever.)

pasaķli: Kirli kişi.²¹¹

- Pasaķli, bi banyo ol da. (Pis çocuk, bir banyo ol da.)
- Olarun yemeķi yenmez, çok pasaķlidule. (Onların yemeķi yenmez, çok kirlidirler.)

perili: Çok temiz kadınlar için ifade edilmektedir.

- Perili, evi paķladun mi? (Temiz kadın, evi temizledin mi?)

²⁰⁸ DS’de bulunan ama her biri yemekle ilgili anlamlar (kıymalı yumurta yemeķi, yağda pişirilmiş yumurta üzerine yoğurt dökülerek yapılan yemek vb.) içeren bir kelime olarak belirtilmektedir. DS, “mihla”, IV/3198.

²⁰⁹ DS’de hem aynı (kötü, işe yaramaz; güçsüz) hem de farklı anlamlara (eğreti, beceriksiz az, güç, vb.) gelmektedir. DS, “mudara”, IV/3216. Rumcada *mudura*, “işe yaramaz” anlamında yer almaktadır. Altunbaş, RTS, 32.

²¹⁰ DS’de olmayan *muzur* kelimesi, Rumcada “meraklı” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 32.

²¹¹ DS’de *pasaķlı* kelimesi, “giyimine ve giyimine özen göstermeyen, temiz ve düzenli olmayan” olarak ifade edilmektedir. DS, “pasaķlı”, V/3405.

pis boğaz: Çok yiyen, açgözlü kişi.

- Bu kıada niya pis boğazsunuz he? (Bu kadar niye açgözlüsünüz he?)

pisiruk: Çok korkak.²¹²

- Ben çok pisirugum, cıdemem oriya. (Ben çok korkağım, gidemem oraya.)
- Bu kıada pisiruk olmayin yā. (Bu kadar korkak olmayın ya?)
- Sen çok pisiruksun. (Sen çok korkaksın.)

porsuk: Birisinin hatırında kötü kalan kişi.²¹³

salahana: Boş gezen kişi için ifade edilir.

- Bu çocuk hepten oldi salahana. (Bu çocuk tamamen oldu boş gezen kişi.)
- Bu kıada salahanaluk olu mi? (Bu kadar boş gezilir mi?)

saldabaş: Başıboş gezen kimse.²¹⁴

tavara: Eli çok bol olan kişiler için ifade edilmektedir.²¹⁵

termaş: Yaramaz çocuk.²¹⁶

- Coriy misun? ya ba termaşı. (Görüyor musun? baksana yaramaza.)

ters: Sinirli, dengesiz kişiler için kullanılır.²¹⁷

- Sen benum tersumi cırdun mi hiç? (Sen benim sinirli halimi gördün mü hiç?)
- Olarun çok ters bi yapisi var. (Onların çok dengesiz bir yapısı var.)

uykı torbasi: Çok uyuyan kişi için kullanılmaktadır.

²¹² DS'de *pısırık* kelimesi, bulunmakta ama farklı anlamlara (sis, hastalıklı kimse; nezle; büyümemiş gelişmemiş kimse) gelmektedir. DS, "pısırık", V/3448, 3449. GTS'te "tutuk, aşırı çekingen, yüreksiz, beceriksiz" anlamlarına gelmektedir. Güncel Türkçe Sözlük, "pısırık".

²¹³ DS'de bulunan ama farklı anlamlarda (karışık, güçsüz, kırlarda biten içi dolu kötü mantar) yer alan bir kelime olarak ifade edilmektedir. DS, "porsuk", V/3472. KBS'de *porsu-*, "öfkelenip kızarmak" anlamına gelmektedir. Krş. *bozar-* "renk değiştirmek, utanmak, solmak, yüz ekşitmek". Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 701.

²¹⁴ DS'de *saldabaş*, yer almamaktadır. KBS'de *salbaş* sözcüğü, "serseri" anlamında yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 723.

²¹⁵ DS'de *tavara* sözcüğü, "karabasan, kabus; eğri bacak" anlamlarına gelmektedir. DS, "tavara", V/3848. Rumcada "karabasan" anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 465.

²¹⁶ DS'de bulunan ama farklı anlamlara gelen *termaş* kelimesi, "dengesiz ve düzensiz davranışları olan kişi, görünüşü iyi olmayan, uğursuzluk getirdiğine inanılarak sahibinin ölümünden sonra ortada kalmış hayvan ya da eşya" olarak ifade edilmektedir. DS, "termaş", V/3895. Rumcada "sahibi olmayan, başıboş" anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 43.

²¹⁷ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (gübre, suçlu, koyunlarda tırnak içlerinde ince kurtların oluşmasına neden olan bir hastalık) gelen bir kelime olarak dile getirilmektedir. DS, "ters", V/3896.

- Ameliyatından sora öldi uyki torbasi. (Ameliyatından sonra çok uyuyor.)

yangaz: Yaramaz.²¹⁸

- O kada yangaz bi çoçuğu ki eldurdi beni bućun. (O kadar yaramaz bir çocuktur ki, çok yordu beni bugün.)

zirzop: Düzensiz kişiyi ifade etmektedir.

zubut: Sinirli olan kişiyi ifade etmektedir.

- Olmışsun ayni bi zubut. (Çok öfkeli duruyorsun.)
-

4. 1. 11. 4. İnsanlara Verilen Lakaplar

Lakaplar; kişinin saçı, kilosu, kafa boyutu, boy ölçüsü gibi özellikleri dikkate alınarak meydana getirilen veya kişiye ait olan ismi, yine ona yakın bir adlandırma yapılarak oluşturulan ögelerdir. Bunun yanında yörede soyadları aynı olanların her biri de aynı lakaba sahip olmaktadır.

Patoma, Pistoma, Ameşiler, Cürćenli, Didima, Fesler, Fişkani, Fitoz (Ketenli köyünde Altunsu soyadına sahip olan kişiler için söylenilen bir lakap),²¹⁹ Ğalozli, Ğandara, Hutuş, Kaķas, Kaşımır, Kataralar, Koti baş (kafası büyük olan kişi), Kuvas, Lapak,²²⁰ Mahmut, Mumut, Paçoroş, Parohot, Peçibaş, Perkep, Sarı çıyan (Saçı sarı olan kişi), Sepet baş, Şukuli (Şükran ismine sahip kişi), Topçu, Vuvupi, Yavlaķoz, Zerdali.

4. 1. 11. 5. İnsanlarla İlgili Diğer Kavramlar

çaħuli: Saçı birbirine karışmış kişiler için kullanılır.

çapra: Üstü başı kirli olan kişi.²²¹

duşkún: Hamile.

²¹⁸ DS'de *yangaz* sözcüğü, hem aynı anlama (yaramaz, haylaz) hem de farklı anlamlara (takılmayı seven, güldürücü; dertli; eğri; yalancı) gelmektedir. DS, "yangaz", VI/4166. Lazcada yangazi, "yaramaz, geveze" anlamlarına gelmektedir. Bucaklışı vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 966.

²¹⁹ DS'de *fitoz* sözcüğü, "böbürlü, kibirli; güzel; gelinlerin başlarına çevre ile yapılan hotoz şeklinde bir saç biçimi" anlamlarına gelmektedir. DS, "fitoz", III/1874.

²²⁰ DS'de *lapak*, "iri kar tanesi, deveye yedirilen kepek topağı, oyunda önceden kararlaştırılan sayıya gelindiğinde söylenen sözcük" anlamlarında yer almaktadır. DS, "lapak", IV/3065.

²²¹ DS'de aynı anlama gelen *çapra* kelimesi, Lazcada "çarpık, yamuk, çapraz, şaşı" anlamlarına gelmektedir. Bucaklışı vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 123. Rumca Sözlük'te *çapri* (dişil) ve *çapros* (eril) kelimeleri de "şaşı" anlamında yer almaktadır. Altunbaş, RTS, 10 - 11.

- Kari duşkıundu da, hoş arkasına yük alamaz. (Kadın hamile, hoş arkasına yük alamaz.)

ferman: Hâl.

- Hiç fermanum yok. (Hiç hâlim yok.)
- Ferman mi piraktun bağa? (Hâlimi kaçırdın sen benim.)

fukara: Fakir, yoksul, kötü durumda olan kişi.

- Çok fukara bi adamdu. (Çok fakir bir adamdır.)
- Çok fukara bi hâlüm var. (Çok kötü bir halim var.)

iki canli: Hamile olan kişi.²²²

- Kızı ne yorāysun? İki cânlidu, éormēy misun? (Kızı niye yoruyorsun? Hamiledir, görmüyor musun?)

itmiş: Uzun süre ortalıkta olmayan kişi.

- İtmış, nereyeydun bu zamana kada? (Kaybolmuş, neredeydin bu zamana kadar?)

kısaćunli: Kısa ömre sahip olan kişiler için ifade edilmektedir.

- Kısaćunli olasun. (Çok az yaşayasın.)

koćakari: Yaşlı bir teyze.²²³

- Koćakari, nasısun? (Teyze nasılsın?)
- Oldum koćakari da. (Yaşlı teyze oldum da.)

koćamiş: Yaşlı bir amca.

kukudi: İsmi ağaçların dallarına konan *kukudi* adlı kuştan alan, ağaçlara çok çıkan kişiler için kullanılmaktadır.²²⁴

lahoros: Sıcaktan bunalmak.²²⁵

meraķ: Acı.

- Teyzenun çok meraķi var. (Teyzenin çok acısı var.)

yanliyak: Yalın ayak.

²²² DS’de *ikicanlı* kelimesi, “kırmızı toprakla karışık yer” anlamında ifade edilmektedir. DS, “ikicanlı”, IV/2515.

²²³ DS’de yer almamaktadır. KBS’de *koca* “yaşlı, eş, koca, iri, kocaman”, *koca-* fiili ise “yaşlanmak” anlamına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 539.

²²⁴ DS’de *kukudi* “baykuş” anlamında yer almaktadır. DS, “kukudi”, IV/2993. Rumcada *kuku*, “ötücü kuş, yusufcuk” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 26.

²²⁵ Rumcada *loha* “sıcak, nem, buğu” anlamlarına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 29.

- Yanlıya nere cideysunuz böyle? (Yalın ayak nereye gidiyorsunuz böyle?)

yituğ: Uzun süre ortalıkta olmayan kişi.

- Yituğ, bu zamana kada nerëydunuz? (Kayıp, bu zaman kadar neredeydiniz?)

yól kızi: Evlenme çağına erişmiş genç kız.

yúkli: Hamile.²²⁶

- Sen yúkli misun? (Sen hamile misin?)

yúrek: Cesaret.²²⁷

- Yúrek var mı sağa? (Cesaret var mı sende.)
- Sağa biraz yúrek olsa böyle demezdun. (Sende biraz cesaret olsa böyle demezdin.)

4. 1. 12. Meslek

paytar: Veteriner, baytar.²²⁸

- Bu buzağa paytar bi baksun. (Bu buzağa veteriner bir baksın.)
- Paytarlık işumuz yoktu. (Veterinerlik işimiz yoktur.)

ćambaz: Kasap.²²⁹

- Ćambaz, ineğime az para verdi. (Kasap ineğime az para verdi.)

4. 1. 13. Mutfak

gaz ocağı: Tüp yokken kullanılan bir ocak. Yemekler burada pişirilirdi.²³⁰

bakraç: Süt sağılırken sütün damlayıp biriktiği demir kap.

çari: Süt süzgeci.

²²⁶ DS'de "gebe" anlamında *yuklü, yüklü* sözcükleri yer almaktadır. DS, "yüklü" VI/4330.

²²⁷ DS'de *yürek* sözcüğü hem aynı anlamda (cesaret) hemde farklı anlamlarda (lop yumurta sarısı, parmak uclarında tırnağın altındaki yumuşak et, karın, mide bağırsak) yer almaktadır. DS, "yürek", VI/4334.

²²⁸ DS'de hem aynı anlamda (baytar) hem de farklı anlamlarda (kesilmiş ağaçların yeniden fışkıran sürgünleri; ormandan ağaçları keserek elde edilen tarla; beş dönümden küçük tarla; killi topraklı, verimsiz tarla vb.) bulunmaktadır. DS, "paydar", V/3418.

²²⁹ DS'de *cambaz* kelimesi, bulunmakta ama farklı bir anlam (birbirine geçmiş iki zincirin herhangi bir halkasına sokulan çomak) olarak ifade edilmektedir. DS, "cambaz", II/853. GTS'de "Osmanlı Devleti'nde atlı olan ve savaşlarda padişahın önünde düşmana karşı ilk saldırıya geçen birlik; at alıp satan ve yetiştiren kimse; usta, becerikli kişi, hilekar, kurnaz; akrobat" anlamlarında açıklanmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük, "cambaz".

²³⁰ Mutfaka ait araç - gereçler bu kavram alanında ifade edilmiştir.

çupi: Kürdan.

değeneğ/değneğ: Oklava.

- Değneğün var mı? (Oklavan var mı?)

dibek: Buğdayın dövülme işleminin yapıldığı araç.²³¹

el değirmeni: Un yapmak için kullanılan bir araç.

gelgür: Delikli kepçe.

huvi: Bir çamur kabı.

ğadi: Sadece taze fasulye turşusunun muhafaza edildiği ağaç ya da tahta yapımı olan; 40 kot alan; ortası geniş, uc kısımları dar olan; uzun, çok büyük bir saklama kabı.

ğavurma tavası: Kavurmanın yapıldığı geniş bir tava. İçerisinde sadece kavurma yemeği yapıldığı için böyle bir adlandırma yapılmıştır.

ğap: Bulaşık.

- Ėapları dizdun mi? (Bulaşıkları yerleştirdin mi?)
- Ėapları yıka da cel. (Bulaşıkları yıka da gel.)

ğorse: Eski zamanlarda içerisine köz koyup ekmek pişirilen mutfak eşyası.

ğumbuliçi: Tabağın dolu hâli.²³²

ğunduri: Birçok şeyin doğrandığı kütük şeklinde olan doğrama tahtası.

ğaperi/leperi: Kavurma tavasında kavurmayı karıştırma işlemini gerçekleştiren, odundan yapılmış uzun bir araç.²³³

mança Ėazani: Lahana yemeğinin yapıldığı kazan.

peçi: Sığırın içkembesinin kurutulduğu küpün ağzına bağlanan, kapak işlevi gören, hayvan derisinden yapılmış bir örtü.

sac ayağ: Ahşap evlerde bulunan ateşlikte tencere, kazan veya çaydanlığın altına konulan demirden yapılmış üç ayaklı bir araç.

şerevaz: Üzümün ezilme işleminin yapıldığı geniş kap.

²³¹ DS'de *dibek* sözcüğü bulunmakta ama farklı anlamlarda (ağaç yayıkların içindeki uzun ağaç sopa, hayvanların su içmesi için ağaç ya da taştan oyulmuş yalak, çeşmelerdeki delikli taş tekne) yer almaktadır. DS, "dibek", II/1479.

²³² DS'de *ğumbuliçi* sözcüğü bulunmamaktadır. Rumcada *kumûli* kelimesi, "yığın" anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 320.

²³³ DS'de olmayan *ğaperi* kelimesi ile ilgili olabilecek kelime, Lazcada *ğapera*, *ğapia* olarak geçmekte ve "lahana ezmek için kullanılan ucu geniş tahta, değirmenlerde öğütölmüş olan unu doldurmaya yarayan geniş, yayvan ve ahşaptan oluşun bir kürek" gibi anlamlara gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 452.

tekne: Ağaçtan yapılmış ekmek yoğrulan geniş bir kap.²³⁴

terek: Mutfakta tabak, bardak, sahan gibi birçok şeyin koyulduğu; beş, altı kattan oluşan; önü açık, tahta raflar.²³⁵

tusuluk/tusilik: Süs kabağından yapılan tuzluk.

yaşık: Meyve kasası.²³⁶

4. 1. 13. 1. Yemek Çeşitleri

ağno: Farklı bir yemek çeşidi.²³⁷

çiliğani: Et haşlaması.²³⁸

çeğer: Ciğer.

çilbur: Süt, mısır unu, yağ ve peynirden yapılan yemek, muhlama. Günümüzdeki muhlama yemeğinde süt bulunmamaktadır.

çirihta: Krep.

etmeğasi: 1. Mısır ekmeği ve kavurmanın karıştırılıp yapıldığı bir yemek çeşidi. 2. Ekmek parçalarının veya peksimet olan ekmeklerin pişirilmiş hâli.²³⁹

- Bayat ekmeğe varidi, olari atacağıma etmeğasi ettum. (Bayat ekmekler vardı, onları atacağıma etmeğasi ettim.)

ezme lahana: Lahanadan yapılmış yemeğin blenderdan geçirilmiş hâli. Blender makinesi olmadan önce insanlar, tahta kaşık yardımıyla bu lahana yemeğini ezerlerdi. Bu yüzden bu şekilde adlandırma yapılmıştır.

hamsi çirihtasi: İçerisinde hamsi olan bir köfte çeşidi.

²³⁴ DS'de *tekne* sözcüğü, yörede kullanılan anlamdan farklı olarak “kaplumağa, buğday öğütülürken buğdayı taşın deliğine azar azar akıtan tahta depo, sebze ve meyve koymaya yarayan ağaç kap” anlamlara gelmektedir. DS, “tekne”, V/3868.

²³⁵ DS'de *terek*, hem aynı anlamda (raf) hem de farklı anlamlarda (asma, ağaç, nişasta ile yapılan bir tatlı çeşidi, merdiven gibi set set olan dağ) bulunmaktadır. DS, “terek”, V/3890, 3891.

²³⁶ DS'de *yaşık* kelimesi, hem aynı anlama (meyve sandığı) hem de farklı anlamlara (yaşıt; yağsız, katıksız) gelmektedir. DS, “yaşık”, IV/4199. Lazcada *yaşıği*, “kasa, sandık” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, Lazca - Türkçe Sözlük, 966.

²³⁷ Rumcada *ağnofayı*, “nadir bulunan yemek” anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 56.

²³⁸ DS'de yer almayan *çiliğani* kelimesi, Lazcada “kuyruk yağının veya böbrek yağının kızartılmasından sonra arda kalan kısım, yağ posası” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 128.

²³⁹ Lazcada *etmeğa*, “kuru fasulye, lahana, türlü gibi yemeklere mısır ekmeği katılıp suyu çekilene kadar pişirmek suretiyle elde edilen bir yemek” olarak ifade edilmekte ve yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 232.

hamsiķoli: İsmiini içindeki hamsiden alan bir yemek çeşidi. Fırında, kuzinada pişirilmekte ve her öğün yiyilmektedir.

harali: Etin kavrulmuşunun tenekeye koyulmadan önceki hâli.

harhali çorbasi: Taze fasulyeden yapılan bir yemek çeşidi.

haşlama: Lahanadan yapılan bir yemek çeşidi.²⁴⁰

haşuli: Mısır ekmeğinden yapılan etli bir yemek çeşidi.

hopi çorbasi: Kurutulmuş yeşil fasulyenin kabuğu ile birlikte yapılan bir ekşi yemek çeşidi.

kabaķ felisi: Kabaķı kabuğu ile beraber büyük dilimlere ayırarak ve kuzinada pişirerek oluşan bir tatlı çeşidi.²⁴¹

ķepçeli lahana: Bir yemek çeşidi. İsmiini; bu yemeğın ezilmesini sağlayan tahta, ucu düz bir kaşık türünden almaktadır.

ķoleti peyniri: Yuvarlak bir peynir çeşidi. İsmiini, yuvarlak şekli olan koleti ekmeğinden almaktadır.²⁴²

ķoleti/ķoloti: Bazlama.Tavada ya da kuzina üzerinde pişirilen yuvarlak ekmek. Daha çok kahvaltıda tereyağı ile tüketilmekte ve her öğün de yenilmektedir.²⁴³

ķoliva: Suda pişmiş taze mısır.²⁴⁴

ķorkoti/ķorkota: Mısırın değirmende iri kırılmış hâli. Bu, haşlama ve sarma yemeğinde kullanılmaktadır.²⁴⁵

ķuymaķ: Mısır unu, peynir ve tereyağı ile yapılan bir yemek çeşidi,muhlama. Her öğün yenilebilmektedir.

manća: Büyük kazanda yeşil fasulyeden yapılan bir yemek çeşidi.

²⁴⁰ DS’de *haşlama* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlara (tütün, mısır gibi bitkilere zarar veren sıcak, bunaltıcı hava, pişmiş patates, ekmek hamuruna katılmak için hazırlanan mısır hamuru, tütün fidesi, taze börölce) gelmektedir. DS, “haşlama”, III/2304.

²⁴¹ Rumcada *feli* kelimesi; “elma, armut, kabak vb. dilimleri” olarak ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 519.

²⁴² DS’de yer almayan *koleti/koloti*, ismini Rumcada “tekerlek biçimli peynir” anlamına gelen *golot* kelimesinden almaktadır. Altınbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 15.

²⁴³ DS’de *kolot*, *kolotu* sözcükleri, “ocak ya da tandırda pişirilen una yoğurt, yumurta, yağ karıştırılarak yapılan ekmek çeşidi” anlamına gelmektedir. DS, “kolot”, IV/2912.

²⁴⁴ DS’de yer almayan *koliva* kelimesi, Rumcada “suda haşlanmış mısır” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 309.

²⁴⁵ DS’de *korkoti* kelimesi, “iri öğütölmüş mısır ve bu mısır çeşidinden yapılan bir yemek” anlamına gelmektedir. DS, “korkoto”, IV/2926. Rumcada “yarma, yarılmış mısır” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 314.

minci kayağanasi: Minci, un ve tereyağı ile yapılan bir yemek çeşidi. Daha çok kahvaltılarda tüketilmektedir.

minci: Çökelek, lor peyniri.²⁴⁶

muhlama: Mısır unu, peynir ve tereyağı ile yapılan bir yemek çeşidi. Her öğün yenilebilmektedir.²⁴⁷

oturtma: Kara lahanadan yapılan bir yemek çeşidi, haşlama.²⁴⁸

pafuli/ pasmanika/paspanika: Patlamış mısır.²⁴⁹

pepeçura: Siyah üzüm, mısır unu ve şekerle yapılan bir tatlı çeşidi.²⁵⁰

sütli: Sütlaç.

termoni: Üzüm, şeker, mısır unundan yapılan bir çeşit tatlı, pepeçura.²⁵¹

tifti: Süt, yoğurt veya çaya eklemek doğranıp daha çok kahvaltıda yenilen bir yemek çeşidi. Küçük çocuklar için yapılmaktadır. Bu, “çay tiftisi” ya da “süt tiftisi” olarak karışımıza çıkmaktadır.

4. 1. 13. 2. Yemekle İlgili Diğer Kavramlar

harli: 1. Çok kızgın ateş. 2. Çok sıcak yemek.

- Harli ateşe ko yemek. (Çok kızgın ateşe koy yemeği.)
- Hep onume harli yemek koyāysun. (Hep önüme sıcak yemek koyuyorsun.)

haşlak: Çok sıcak, kaynamış bir yemek veya sıcak bir içecek.²⁵²

- Yemek çok haşlaktu. (Yemek çok sıcak.)

²⁴⁶ DS’de *minci* kelimesi, aynı anlama gelmektedir. Rumcada *minzin* “çökelek, lor, peynir” olarak geçmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 32.

²⁴⁷ Rumcada *muhlama*, “yağlı, unlu yemek” anlamında yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 32.

²⁴⁸ DS’de *oturtma* sözcüğü, “dip, bükülmüş yufkaları tepsiye dizerek yapılan bir çeşit tatlı, kıldan yapılmış kilim, harman yerindeki ekin demetlerinin yığını” gibi farklı anlamlara gelmektedir. DS, “oturtma”, V/3300.

²⁴⁹ DS’de aynı anlamda (patlamış mısır) *pasmanika/paspanika* kelimeleri yer almaktadır. DS, “pasmanika”, V/3406. Lazcada *papakudi* “patlamış mısır” olarak geçmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 824.

²⁵⁰ DS’de aynı anlama gelen *pepeçura* kelimesi, Rumcada *pepetsúra* olarak yer almakta ve “üzümden yapılan bir tür tatlı” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 410.

²⁵¹ DS’de yer almayan *termoni* kelimesi, Lazcada “üzüm suyu, mısır unu, fasulye ile yapılan Lazlara özgü bir yemek türü, aşure; lahana, mısır unu ve fasulye tanesinden yapılan ve pekmezle servis edilen bir yemek, şeftali suyunun içine kavurulmuş fındık atılmak şartıyla elde edilen içecek” anlamlarında yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 896.

²⁵² DS’de *haşlak* sözcüğü, hem aynı anlama (sıcak) hem de farklı anlamlara (yeni aşılanmış zeytin ağacı, yarı pişmiş ekme, fakir, kötü) gelmektedir. DS, “haşlak”, III/2304.

haşli: Çok sıcak, kaynamış bir yemek veya içecek.

likançi: Yavan.

moli: Bir yemeğin içerisinde bulunan unun topaklanması.

tumurli/tumuli: Ekmek kırıntısı.²⁵³

- Tumulilaruni ye da, sofraya hep tumuli koveriysun. (Ekmek kırıntılarını ye, sofraya hep kırıntı bırakıyorsun.)

yiğanti: Herhangi bir yemek artığı.

- Tabaktaki yiğantiari toktum ineğün kazanına. (Tabaktaki artıkları döktüm ineğin kazanına.)

4. 1. 14. Oyun ve Oyuncak

encili kuncili: Tahtaravalli.²⁵⁴

fitil topi: Çocukların oynaması için patlayan bir oyuncak türü.

gogona: Uçurtmanın küçüğü.

kalif: Küçük çocuk oyuncak evi.²⁵⁵

kupsi: Çocukların kayması için tahtadan yapılmış olan oyuncak arabaların tekerleğinin takıldığı “mazi” adı verilen kısmın ucu.

mazi: Çocukların kayması için tahtadan yapılmış olan oyuncak arabaların tekerleğinin takıldığı kısım.

met değnek: Çelik çomak oyunu.²⁵⁶

4. 1. 15. Tarım

Bu kavram alanı; “ağaçlar”, “bitkiler”, “ekin”, “meyve ve sebzeler”, “yabani otlar” ve “tarımla ilgili kavramlar” olmak üzere altı grupta ele alınıp incelenmiştir.

²⁵³ DS’de yer almayan *tumurli/tumuli* kelimeleri, Rumcada *orumuli* olarak ifade edilmekte ve “paramparça, kırıntı veya döküntü haline gelmiş” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 274.

²⁵⁴ DS’de *encili kuncili*, yer almamaktadır. Lazcada ayrı kavramlar olarak *ençili* “iri bağ, ot bağı”; *kunçili* “kuru otu yığın yapmadan bir araya toplamak” anlamlarına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 381- 442.

²⁵⁵ Rumcada *kalio*, “tarla beklemek için yapılan tek gözlü ve dört direk üzerine kurulu kulübe” anlamında yer almaktadır. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 20. Lazcada *kalivi*, “evden uzak tarlalarda ürünü, yabani hayvanlardan özellikle de domuzdan korumak amacıyla kullanılan, dört direk üzerine yükseltilmiş, derme çatma inşa edilmiş bekleme kulübesi” anlamında bulunmaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca -Türkçe Sözlük, 410.

²⁵⁶ DS’de “çelik çomak oyunu” *met deynek* şeklinde yer almaktadır. DS, “met deynek”, IV/3174.

4.1.15.1. Ağaçlar

aşlama: Meyve ağaçlarında belli zamanlarda belli tekniklerle yapılan yeni fidan oluşturma işlemi.²⁵⁷

apaskal/aposkal: 1. Çaylık, taze çayın olduğu kısımlar. 2. Bir kişinin çalışma halindeyken önünde var olan iş. Çoğunlukla çay toplarken kullanılan bir ifadedir.²⁵⁸

- Habu apaskalumi bitureyim célecóum. (Şu önümdeki işi bitireyim, geleceğim.)

çay çalisi: Çay tamileri budarıldıktan sonra yere atılan çayın sert, ince dalları. Bu dallar, çoğunlukla çaylığın bir bölümünde toplanıldıktan sonra yakılır ya da kuzina veya sobada ateşi rahat tutuşturmak adına odun olarak kullanılır.

çay çöpü: Fabrikalarda çay yapraklarının siyah çaya dönüştükten sonra geriye kalan artığı. Bu, verimi artırmak adına gübre niyetine sebze veya meyve köklerine ya da çay tamilerinin aralarına bırakılmaktadır. Bunun yanında ahırda ineğin altına da serilmektedir.

çayır: Çay tamilerinin bir arada bulunduğu yer, çay topluluğu.

çikar: Bir ağaç türü.

çuruşi: Çayın en küçük, tam büyümemiş hâli, çay filizi. Beyaz çay olarak satılan ürün, bu şekildeyken elle toplanır. Ve fabrikalarda kurutulduktan sonra tüketicilere sunulur. Toplama işlemi, meşakkatlidir.²⁵⁹

fambur: İhlamur. İhlamur ağacı.

²⁵⁷ DS'de *aşlama* kelimesi, hem aynı anlama (yeni dikilmiş fidan) hem de farklı anlamlara (eski kıyafetlere yapılan yama, meyan kökü şurubu, aşı armutu, soğutulmuş su) gelmektedir. DS, "aşlama", I/360. Bu kelimenin kökeni olan *aşıla- aşla-* fiilleri, TETTL'de "ağaca dal takmak, hastalığa karşı aşı yapmak" olarak yer almaktadır. Tietze, TETTL, 216. GTS'de *fidan* sözcüğü, "yeni yetişen ağaç veya ağaççık" anlamında açıklandığı için fidan çeşitlerine ve bununla ilgili kavramlara *tarım* kavram alanının bir alt başlığı olan *ağaç* kategorisinde yer verilmiştir. Güncel Türkçe Sözlük, "fidan".

²⁵⁸ DS'de *apuskal* olarak yer alan kelime, hem aynı (iş) hem de farklı anlamlara (sonradan tamamlanmak üzere yarım bırakılan iş, tarlalarda belleme ve kazma sınırı, işte gözetilen sıra) gelmektedir. DS, "abuskal", I/35. Rumcada *abuskal*, "insanın kendine iş edindiği şey" anlamında bulunmaktadır. Altunbaş, RTS, 1. Pontus Rumcada *aposkalı*, "orman içinde temizlenerek açılmış çayır, başlanmış veya yarım kalmış iş" manasına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 148. TETTL'de ise *abuskal*, "sonradan tamamlanmak üzere yarım bırakılan iş" anlamında bulunmaktadır. Tietze, TETTL, 82. GTS'de *çay* sözcüğü, "nemli bölgelerde yetişen bir ağaççık" anlamında ifade edildiği için çay ve ilgili kavramlara *tarım* kavram alanının bir alt başlığı olan *ağaç* kategorisinde yer verilmiştir. Güncel Türkçe Sözlük, "çay".

²⁵⁹ Rumcada *çunuşi* sözcüğü, "kırdan bulunan odun parçaları" anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 11. Lazcada ise *curumbi* "filiz" olarak ifade edilmektedir. Erten, Lazca - Türkçe Sözlük, 43.

- Bu sene çok yağmurdan fambur hep tokuldi, hiç topliyamaduk. (Bu sene çok yağmur yağdığı için ıhlamurlar hep döküldü, hiç toplayamadık.)
- Famburi çestun mi? (Ihlamur ağacını kestini mi?)

fitra: Toprakta yeni çıkmış mısır fidanı.²⁶⁰

fitruka: Kestanenin toprakta filizlenmesi, yeni bitmiş kestane fidanı.

kağata/kuğuta: Çay tohumu.²⁶¹

kapara: Büyüyememiş; geri kalmış; küçük, körpe çay filizi.²⁶²

kazmaş: Bir ağaç türü.²⁶³

kesilmiş: Büyük çay tamilerinin çay motoruyla küçük hâle getirilmesi. Bu çay, yılda 2 kez toplanmaktadır. Bu kesme, yılın sonbahar ya da ilkbahar mevsimlerinde gerçekleşmektedir. Bunu yapmaktaki amaç; çayın verimliliğini arttırmaktır.

kumbi: Çay filizi.²⁶⁴

kuspi: Çayın kökü.²⁶⁵

maği: Büyük çay tamilerinin sonbahar ya da ilkbahar mevsiminde yarısından fazlasının kesilmesinden sonra yere atılan çayın dalları. Bu dallar kuruduktan sonra sobayı, kuzinayı daha iyi tutuşturmak için kullanılmakta ya da çay bahçelerinin belli bölgelerinde bir araya toplandıktan sonra yakılmaktadır. Ateş külünün biriktiği bu verimli toprağa kabak, fasulye, mısır gibi sebzeler ekilmektedir.

orsidi: Bir ağaç türü.

pelit: Bir ağaç türü.²⁶⁶

²⁶⁰ DS’de *fitra* sözcüğü, hem aynı (tahılın topraktan yeni çıkmış hâli) hem de farklı anlama (mısır fidanı) gelmektedir. DS, “fitra”, III/1874.

²⁶¹ Rumcada *kukútsi* sözcüğü, “yemiş, zerre, ince çekirdek” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 319. Yörede kullanılan *kukuta* kelimesinin, bu kelimeyle bağlantılı olabileceği düşünülmektedir.

²⁶² DS’de *kapara* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamlarda (balık pulu, başı yarım küre şeklinde olan bir çeşit ayakkabı, sandık çivisi) ifade edilmektedir. DS, “kapara”, IV/2631.

²⁶³ DS’de *kazmaş* kelimesi, “kışın ve yazın yapraklarını dökmeyen, dağlarda yetişen bodur ağaç” anlamında bulunmaktadır. DS, “kazmaş”, IV/2714.

²⁶⁴ DS’de bulunmayan *kumbi* sözcüğü, Lazcada *curumbi* olarak ifade edilmekte ve “filiz” anlamına gelmektedir. Erten, Lazca - Türkçe Sözlük, 43.

²⁶⁵ DS’de yer almayan *kuspi* kelimesi, Pontus Rumcada “püskül” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 323.

²⁶⁶ DS’de *pelit*, “mayasız hamur ekmeği; çınar, meşe vb. ağaçlarının meyvesi” gibi farklı anlamlarda ifade edilmektedir. DS, “pelit”, V/3426.

ro opi: Yeni çıkan mısır fidelerini kopartma ve seyrekleştirme işlemine denilmektedir, yeni fidan, mısırın ayıklanan kısmı.²⁶⁷

- Biraz  ahana ro opin var mı? Çayıra di ec um. (Biraz lahana fidanın var mı? Bahçeye dikece im.)

set:  ay bahçelerinde bulunan sıra sıra dizilmiş uzun çay bölümleri. Her set arasında boşluk vardır. Toplayan kişi ve onun sepeti buradadır. Bazılarının aralıkları genişken bazılarınıninki dardır. Bu dar alana sahip çay setleri, yılın belli zamanlarında daha rahat hareket edebilmek adına kesilmektedir.²⁶⁸

yonga: Ağaç kabuğu.²⁶⁹

z l f: Çayın yaprağı.

- Çayın zülüfleri çok   zel bu sene. ( ayın yaprakları çok güzel bu sene.)

4. 1. 15. 2. Bitkiler

  neş  ozu: Ayçiçeği.

Çipin/ ifin: Bazı bölgelerde çiftin olarak anılan sarı renkli, güzel kokulu bir yaban g l . Bu bitkiye çiftin çiçeği,  ifin g lisi de denilmektedir.²⁷⁰

 ope  tiken: Sivri, acısı çok fazla olan bir diken  eşidi. Bu bitki,  akır diken olarak da anılmaktadır.

gazel: Yaprak.²⁷¹

 oholi/ ohol:  ne in altına serilmesi için ormanlardan toplanılan kuru yaprak. Bu kullanımı, yok denecek kadar çok azdır.²⁷²

²⁶⁷ DS’de yer almayan *rokopi* kelimesi, Rumcada *roköpi*, *arokopi* olarak yer almakta ve “koparılmış mısır fidesi” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 431.

²⁶⁸ DS’de *set* kelimesi bulunmakta ama farklı anlamda (sedir) yer almaktadır. DS, “set”, V/3594. GTS’de “toprağın kaymasını veya suyun akmasını önlemek için yapılan kalın duvar, bulunulan yerden daha yüksekte kalan düzlük” olarak ifade edilmektedir. Güncel Türkçe Sözlük, “set”.

²⁶⁹ DS’de *yonga* kelimesi bulunmakta ama farklı anlama (yontulmuş küçük odun parçaları) gelmektedir. DS, “yonga”, VI/4295.

²⁷⁰ DS’de * ifin* sözcüğü, hem aynı (fundaluklarda, ormanlıklarda yetişen 3 - 4 metre uzunluğunda zehirli, sarı renkli  i ek) hem de farklı anlama (tutumlu) gelmektedir. DS, “ ifin”, II/1205. Rumcada *zifin*, *tsifini* kelimeleri “sarı  i ekli orman g l ” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 499.

²⁷¹ DS’de *gazel* kelimesi, “mısır koçanı yaprakları” anlamına gelmektedir. DS, “gazel”, III/1953.

²⁷² DS’de *hohol* kelimesi, “toz, çöp, g b r” anlamında yer almaktadır. DS, “hohol”, III/2394. Rumcada *xox li*, “ufak çöp, kalınca toz” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 569.

- Biraz ormandan hoşoli toplıyayım. (Biraz ormandan yaprak toplayayım.)

komar/kumar: Sarı ve mor renkli çiçeklere sahip, kokusu çok güzel olan bir bitki.²⁷³

kad(o)matıça: Sulak yerlerde yetişen, acı tadı olan yabani bir roka çeşidi.

kukuli: Yumuşak diken.

şokali: Mısır koçanını saran yapraklar.²⁷⁴

tiken kafuli: Dikenin bol olduğu yer.

zimbilaçi/ zimilaçi: Sert bir diken çeşidi.²⁷⁵

4. 1. 15. 3. Ekin

alaf: 1. Yulaf. 2. Alev.²⁷⁶

- Etekleri alaf aldı. (Etekleri alev aldı.)

kurseli: Harman zamanında mısır ağacı belli bir yere kadar kesilmektedir. Bu kesme işleminden sonra geriye kalan kısma *kurseli* denilmektedir. Mısırın faydalı yeri kesildikten sonra geriye kalan alt kısmı. Taze mısırın kökünün kurumuş hâli. Bir şeye yaramayan bu kısım, ya çürümeye bırakılmakta ya da yakılmaktadır.²⁷⁷

otluk: Mısır, dalından koparıldıktan sonra üst kısmı yarısına kadar kesilmektedir. Bu kesme işleminden sonra geriye kalan kısma “otluk” denilmektedir. Üst kısmı ineklere verilmektedir. Otluk denilen kısım ise ya bahçede çürümeye bırakılmakta ya da kuruduktan sonra yakılmaktadır.²⁷⁸

tomon/tomen: Hasat zamanında toplanılan mısırın bir ağacın etrafında biriktirilip kule yapılması ve kurutulmaya bırakılması işlemine denilmektedir. Bir

²⁷³ DS’de aynı anlama gelen *komar* kelimesi, Rumcada *orman gülü* anlamında ifade edilmektedir. Altunbaş, Rumca Türkçe Sözlük, 24.

²⁷⁴ DS’de “mısır koçanını saran yapraklar” anlamında *şokali* kelimesi bulunmaktadır. DS, “şokali”, V/3792.

²⁷⁵ DS’de aynı anlama gelen *zimbilaçi* sözcüğü, “deve diken”, *zimilaçi* ise “kışın yemiş veren bir çeşit diken” anlamlarına gelmektedir. (DS, “zimbilaçi”, “zimilacı”, VI/4389, 4391).

²⁷⁶ TETTL’de *alaf* kelimesi, “hayvan yemi, saman, kuru ot” anlamında yer almaktadır. Tietze, TETTL, 147.

²⁷⁷ DS’de *kurseli*, aynı anlama gelmektedir. Rumcada *kurseménos* “kırpılmış, püskülü kırpılmış”; *kursévo* “kısaltmak, püskülünü kırpma”; *kursí* “püskül ve püsküle benzeyen her şey” olmak üzere yörede kullanılan *kurseli* kelimesinin kökeni ile ilgili kelimeler yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 322 - 23.

²⁷⁸ DS’de *otluk* sözcüğü, “kışa saklamak için yere dikilmiş bir sırığa bağlanarak kurutulan mısır sapları, harman yığını, kış için kurutulmuş ot yığını, kara lahanadan et ve pirinçle yapılan bir yemek çeşidi” anlamlarına gelmektedir. DS, “otluk”, V/3296.

araya getirilen bir ot topluluğu. Eski zamanlarda kışın ineğe yem olarak verilmekteydi.

4. 1. 15. 4. Meyve ve Sebzeler

4. 1. 15. 4. 1. Sebzeler

atiçi: Tam olgunluğa erişmemiş küçük bir salatalık.

balli loby: Soya fasulyesi.

çukundur: Kırmızı pancar.

furnesi/furnesi: Mısırın fırında pişirilmiş, kavrulmuş hâli. Geçmiş zamanlarda bu mısırlar, kavrulduktan sonra değirmende öğütülürdü. Muhlaması çok güzel olurdu.²⁷⁹

gülça: Mısır.

ğupi: Fasulyenin kabuk kısmı.

harhali/horholi/hahali: 1. Taze fasulyenin tanesi. 2. Fasulyeyi tanesinden ayırma işlemine de denilmektedir.²⁸⁰

kastaniça: Beyaz bal kabağı.²⁸¹

koti: Lahananın sap kısmı.²⁸²

lahana: Pancar.

lavust/laus/laust/lağus: Mısır.²⁸³

lobya: Fasulye.²⁸⁴

minćani: Taze mısırın olmamış hâli.

²⁷⁹ DS'de *furnesi*, yer almamaktadır. Rumcada bu kelime ile alakalı olabilecek *furni* "fırın", *furnízo* "fırında pişirmek", *furniko* "fırında pişmiş", *furnistö* "fırınlanmış" kelimeler yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 524.

²⁸⁰ DS'de *hahali*, "findık, fasulye gibi kabuklu bitki taneleri" anlamında yer almaktadır. DS, "hahali", III/2252. Rumcada *harhaliman* "findık soyma", *harhalizo* "findık soymak" anlamlarına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 17.

²⁸¹ DS'de yer almayan *kastaniça*, Rumcada *kastanisa* biçiminde "ak kabak" anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 21.

²⁸² DS'de olmayan *koti* kelimesi, Rumcada "lahana sapı" olarak ifade edilmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 25.

²⁸³ DS'de *lagız*, *lagoz*, *lağuz*, *lavus*, *lavust*, *lavuz* sözcüklerinin her biri "mısır, mısır unu" anlamlarına gelmektedir. DS, "lavust", IV/3059. Bu anlamda Rumcada *lazuti* yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 334. Lazcada da aynı şekilde bulunmaktadır.

²⁸⁴ DS'de *lobya* kelimesi yer almamaktadır. Rumcada *lobila*, "fasulye" anlamına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - Türkçe Sözlük, 29. Lazcada *lobya*, "fasulye, yeşil fasulye; taze fasulye, domates, soğan ve tereyağı ile pişirilen yemek" anlamlarında ifade edilmektedir. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 460.

persa: Pırasa.

roqa: Taze mısır.²⁸⁵

- Bu sene roqala iyi. (Bu sene taze mısırlar iyi.)

yer elmasi: Patates.

4. 1. 15. 4. 2. Meyveler

arap kabağı: Siyah bir kabak çeşidi.

ayapi: Küçük, yeşil, ciğerli, sulu bir armut çeşidi.

beden armudi: Kahverengi bir armut çeşidi.

feli: Kabağın kabuklu halinin büyük şekillerde kesilip fırında pişirilmesi.²⁸⁶

feruk: Bir elma çeşidi.

hambuspara/hamduspara: Ahududu, böğürtlen.

karamiş: Ağzı buruşturan bir meyve, kara yemiş.

kuşkarapi: Ağustos ayında yetişen bir armut çeşidi.²⁸⁷

kuşuçi: Meyvenin ham hâli.²⁸⁸

kumuşi: Kestanenin dikenli hâli.²⁸⁹

kuş uzumi: Frenk üzümü.

kuvari: İncirin olmamış ve yeni yaratılmış hâli.

likapa: Yaban mersini.²⁹⁰

mamuli: Diken meyvesi.²⁹¹

²⁸⁵ DS'de bulunmayan *roka* kelimesi, "mısır sapının doruğunda bulunan püsküller" anlamında Rumca dilinde yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 431.

²⁸⁶ DS'de *feli* kelimesi, hem aynı anlama (kabak dilimi) hem de farklı anlamlara (dilim, serçe kuşu, küçük kuş) gelmektedir. DS, "feli", III/1842. Rumcada "armut, elma, kabak dilimi" anlamında ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 519.

²⁸⁷ Rumcada *apidi*, "armut" anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 128. Rize yöresinde *ayapi*, *kukarapi*, *sarapi* gibi armut çeşitlerinin sonunda bulunan *api*, bu kelimedenden türetilmektedir. Rumcada *kukarapi* "kanca bir armut türü", *kukurapi* "kambur bir armut" olarak ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 319.

²⁸⁸ DS'de *kukuçi* kelimesi, hem "ham meyve" hem de "servi ağacının meyvesi" anlamında bulunmaktadır. DS, "kukuçi", IV/2993. Rumcada bu kelimenin kökeni ile alakalı olabilecek *kukú* "çocuk dilinde herhangi bir meyve, çocuğun meyveyi alması için kullanılan bir ünlem" sözcüğü yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 319.

²⁸⁹ DS'de bulunmayan *kumuşi*, Rumcada "kestane topuru, kestanenin dikenli yeşil kabuğu" anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 320.

²⁹⁰ Rumcada *likapa* kelimesinin kökeni ile ilgili olabilecek *likáns* "tarlada yetişen ve kökü yenen bir bitki"; *likaxmút* "bir bitki türü"; *likopári* "bir bitki türü" sözcükleri yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 345 - 46. Lazcada *likaba*, "büyük ayı üzümü, yüksek kesimlerde yetişen, 1 - 1,5 metre boylarında kırmızımsı ve kuş üzümü büyüklüğünde mayhoş yemişi olan, beyaz ya da pembe çiçekli çalı bitkisi" olarak ifade edilmektedir. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 458.

mizari: Cevizin yeşil olan kabuğu, olmamış en küçük hâli.

muşmula: Yeni dünya meyvesi.²⁹²

puli: Büyümemiş, küçük kalmış kabak.

sağudi: Üzüm salkımı.

salâha yabani: Bir armut çeşidi.²⁹³

sarapi: Sarı renge sahip bir armut çeşidi.²⁹⁴

4. 1. 15. 5. Yabani Otlar

ağuli ot: Zehirli ot.

arço lahana: Özellikle ineklerin çok sevdiği kırmızı saplı bir ot çeşidi.²⁹⁵

çeğliça: Bir ot çeşidi.

çişona: Ağaçların gövdesine sarılan yada çaylıklara dolanan bir ot çeşidi, sarmaşık.

- Bu çayluğı çişona kapladı hep. (Bu çaylığı sarmaşık ot kapladı hep.)

çofa: 1. Kısa, çok sık bir ot çeşidi, çim. 2. Otların toprakla beraber kopması.²⁹⁶

çopek çimeni: Bir ot çeşidi.

ğumeti: “Tomari” adına sahip otun bir çeşidi.²⁹⁷

harman çimeni: Bir ot çeşidi.

ince çeğlisa: Bir ot çeşidi.

isir: Bir ot çeşidi.²⁹⁸

²⁹¹ DS’de yer almayan *mamuli*, Rumcada *mamûla* şekliyle yer almakta ve “gıcır diken, saparna” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 352.

²⁹² DS’de *muşmula* sözcüğü, “salyangoz” anlamına gelmektedir. DS, “muşmula”, IV/3224. Rumcada *muşmûli* “döngel” anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 367.

²⁹³ DS’de yer almayan *salahana yabani*, ismini Rize, merkez ilçesine bağlı olan *Salarha* beldesiden almaktadır.

²⁹⁴ DS’de yer almayan *sarapi* armut çeşidi, sarı renge sahip olduğu için bu şekilde adlandırılmaktadır. İnceleme esnasında başka dillere ait elimizde yer alan sözlüklerde böyle bir kelimeye rastlanılmamıştır. Ama yine sonu *-rapi* ile biten *kukarapi*, *kukurapi* gibi armut çeşitleri Rumcada bulunmaktadır.

²⁹⁵ DS’de olmayan *arço lahana* kelimesi, Rumcada *arço lăxana* biçiminde; “sığır kuyruğu otu” anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 163.

²⁹⁶ DS’de *çofa* kelimesinin anlamı, “otların toprakla birlikte kopması” şeklinde geçmektedir. DS, “çofa”, II/1256.

²⁹⁷ DS’de yer almayan *ğumeti*, Rumcada *ğumédi* “bir bitki türü” olarak ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 224.

ķanaķi: İneklerin ķok sevdiği bir ot ķeşidi.²⁹⁹

ķara yaprak: Kışın ormanlarda olan üzerinde kırmızı tanelerin olduğu bir ot ķeşidi.³⁰⁰

ķazyak ķimeni: İneğe yedirilen bir ķeşit ot.³⁰¹

ķoķulı yabani ot: Bir ot ķeşidi.

ķulak yapraği: Kan ķıbanına faydası olan bir ot ķeşidi.

ķalaķi: Bir ot ķeşidi.

ķapaza: Kışın ortaya ķıkan bir ķeşit ot.³⁰²

lı(i)hķi: Bir ot ķeşidi.

maķitali/matiķali: Eğrelti otunu bir ķeşidi. Bu ot ķeşidi, “aşķ merdiveni” olarak da adlandırılmaktadır.

mayis dali: Eğrelti otunun dallı olanı.

mezar oti: Daha ķok mezarlıkta yetişen bir ot ķeşidi.

paķatara: Bir otun kōķi.

pamaķula/pambakula: Ćimene benzeyen bir ot ķeşidi.³⁰³

pambuliķ: Tüylü bir ot ķeşidi.³⁰⁴

siğran/sirgan: Isırgan otu.

siliva: Kışın ortaya ķıkan bir ot ķeşidi.

sivri ot: Bir ot ķeşidi.

²⁹⁸ DS’de yer almamaktadır. Lazcada *isiri* “sapı kalın bir çayır türü” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 383. Rumcada ise *isır* “bir bitki türü” olarak geçmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 277.

²⁹⁹ DS’da *kanaķi* kelimesi, mevcut değildir. Rumcada *kanāsi* “bir çimen türü”, *kanāvi* “kendir” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 288 - 89.

³⁰⁰ DS’de *kara yaprak* “bir ķeşit elma” olarak yer almaktadır. DS, “kara yaprak”, IV/2655.

³⁰¹ DS’de olmayan *kazyak ķimeni*, günümüzde var olan *kaz ayağı* adlı ot ķeşidinin yöre ağzındaki kullanımıdır.

³⁰² DS’de *lapaza*, hem “kaydırak oyunu” hem de “yaprakları uzun ve enli bir bitki” anlamında bulunmaktadır. DS, “lapaza”, IV/3066. Bu ot, günümüzde var olan *kuzu kulağı* otunun yöredeki ismidir. Rumcada *lāpazo*, “kuzu kulak, ekşi kulak otu” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 336.

³⁰³ DS’de bulunmayan *pamakula/pambakula* bitkisi, Rumcada *pambakōxorto* olarak yer almakta ve “yaprakları pamuklu bir bitki türü” olarak ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 401.

³⁰⁴ DS’de *pambık*, *pambuh*, *pambuk*, *pamuk*, *panbığ*, *panbılı* kelimeleri, “pamuk” anlamına gelmektedir. DS, “pambık”, V/3389. Yöre ağzında *pambuliķ* bitkisi, pamuğa benzetildiği için bu şekilde adlandırılmaktadır. Lazcada *pambuği* “pamuk” anlamındadır. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 823. Rumcada ise *pambaki*, “pamuk” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 401.

tağuli/tahuli: Bir ot çeşidi. Rize’ye özgü olan kara lahana ve hamsikoli yemeğine de katılmaktadır.

tamar: Bir ot çeşidi. Mide ve kalbe faydası olan bir ilaç olarak da kullanılabilir.

tarağiça: Eğrelti ailesinden olan bir ot çeşidi. Bu ot çeşidine *aşk merdiveni* de denilmektedir.

tomari: Yemeği de yapılan bir ot çeşidi.³⁰⁵

yiri çeğlisa: Bir ot çeşidi.

zuzulata: Kışın çıkan bir ot çeşidi.

4. 1. 15. 6. Tarımla İlgili Diğer Kavramlar

avropa ćubresi: Bir gübre çeşidi. Yılın ilk çay sezonu olan mayıs ayından önce çaylıklara verilmektedir. Bahçedeki meyve ve sebzeler için de kullanılmaktadır.

- Avropa ćubren varisa biraz ver bağa da, sora verurum sağa. (Avrupa gübren varsa biraz ver bana da, sonra veririm sana.)
- Bahçedeki fasulyaları hep avropa ćubresiyâ tıktım. (Bahçedeki fasulyeleri hep avrupa gübresi ile diktim.)

azina: Toprağa bir şeyler ekmek için kullanılan; düz, yemyeşil, dere kenarlarında bulunan, sulak bir tarla anlamına gelmektedir.

ćendir: Salatalık fidanlarının sarıldığı ince, kuru dal parçaları.³⁰⁶

ćivit: Herhangi bir meyve veya sebzenin çekirdeği.³⁰⁷

ćiyam: Henüz değmemiş meyve, ham.

ćupuri: Üzüm, armut, hurma vb. meyvelerin pekmezi yapıldıktan sonra suyunun çıkarılma işlemi, çöpe giden üzüm kabukları ve sapları.

ħarći: Taze fasulye dallarının sarıldığı sırık.³⁰⁸

³⁰⁵ DS’de *tomari* kelimesi, “tamamı, tümü” anlamlarına gelmektedir. DS, “tomari”, V/3956. Lazcada *tomalyari limboza*, “bir eğrelti türü” anlamındadır. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 906.

³⁰⁶ DS’de *ćendir* kelimesi, bulunmakta ama farklı anlamlara (yağsız veya sinirli et, zayıf bayan) gelmektedir. DS, “ćendir”, II/1135.

³⁰⁷ DS’de *ćivit* kelimesi, hem aynı anlama (meyve ve sebzelerin çekirdeği) hem de farklı anlamlara (bir çeşit ot, kocakarı ilacı, güneşin oluşturduğu çil, gebe kadınların yüzlerinde oluşan leke, pişirilmiş sütün soğuduktan sonra üzerinde oluşan yağ tabakası vb.) gelmektedir. DS, “ćivit”, II/1249.

³⁰⁸ DS’de aynı anlama gelen *ħarći* kelimesi, Rumcada “fasulye çalısı” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 17.

- Hırçım hiç yoktu . Biraz lobyı hırçısı yapacaım. (Sırıgım hiç yoktur, biraz fasulye sıırıgı yapacağım.)

hupi/hopi: Meyve ve sebzelerin dış kabuğu. Yörede genellikle taze fasulyenin kabuğu için ifade edilmektedir.³⁰⁹

isirlúk: Mısıır tarlası anlamına gelmektedir.³¹⁰

ķaber: Mısıır tohumunun bir çeşidi.

ķarabař: Bazı mısıırlarda tane yerine top gibi çıkan siyah bir hastalık. Birkaç mısıır tanesinde olabilmektedir. Bunu hayvanlar, özellikle de inekler yemektir.³¹¹

litropi: Toprağa geç ekilen sebzelere denilmektedir.

mutuşı: Meyvenin olgunlaşmaya yüz tutmuş hâli.

oćak: Fasulye ya da kabak dikmek için oluřturulan çukur.

perćem: Mısıırın püskülü.³¹²

pomo/pormo: Erken büyüyen meyve veya sebze.

- Pomo lobyı var mı? (Erken büyüyen fasulye tohumu var mı?)
- Bizum pormo armutumuz var. (Bizim erken büyüyen armutumuz var.)

puřkúl/puřkúl: Mısıırın püskülü.

sumar: Büyümemiş, olgunlaşmamış meyve ya da sebzelerin tamamı.

- Bu sene uzumle sumar öldi. (Bu sene üzümle geç oluştu.)
- Anam sumar fasúlyadan turşi yaptı. (Annem geç yetişen fasulyeden turşu yaptı.)

usķući/ućķući: Mısıır tanelerinin gövdesinden alındıktan sonra veya taze mısıırı yedikten sonra geriye kalan sert kısmı.

4. 1. 16. Taşıt

maķina: Araba.

- Hasan'un maķinası ćeldi mi? (Hasan'ın arabası geldi mi?)

³⁰⁹ DS'de *hopi* sözcüğu, "mısıır koćanın ve fasulyenin kabuğu" anlamında ifade edilmektedir. DS, "hopi", III/2406.

³¹⁰ DS'de *isirluk*, yer almamaktadır. Lazcada *isiri* "sapı kalın bir çayır türü" anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 383.

³¹¹ DS'de *ķarabař* kelimesi, hem aynı anlama (mısıırlarda olan bir mantar) hem de farklı anlamlara (evlenmemiş erkek; çitlembik kuşu; bir cins ot; içi boş, çürük; pancar vb.) gelen bir kelime olarak yer almaktadır. DS, "ķarabař", IV2639.

³¹² DS'de *perćem* kelimesi, hem aynı anlamda (mısıır püskülü) hem de farklı anlamlarda (asmaların ince ve çabuk kırılabilen kökleri, sığıır derisinin kafa tarafı vb.) yer almaktadır. DS, "perćem", V/3430.

taka: Bir çeşit sandal.³¹³

tiyare: Teyyare.

4. 1. 17. Yer ve Arazi İsimleri

Yer adlandırmaları, arazinin yapısı; bulunduğu yer ve buraya yakın olan herhangi bir su kaynağı; güneş ya da yağmur alıp almadığı; içerisinde bulunan ağaç, ot çeşitleri; daha öncesinde bu yerlerin geçirmiş olduğu doğal afetler; geçmiş zamanlarda ne şekilde kullanıldıkları gibi birçok konuya göre yakıştırmalar yapılarak uygun isimler ile oluşturulmuştur.

Ağlamişle, Asmağlık, Beyuğ çaylık, Cücüman, Çoy (köyün yukarı kısmı), Çoy dağı (Köyün aşağı kısmı), Çutuk dağı, Eğretilik, Eruğun altı, Eskihozan, Findukluk (Eski zamanlarda burada fındık bahçeleri vardı), Gere, Harğun başı, Hendek altı, Heri, İlica yırmağı, İmambaşı, Kanaçılık (İsmi “kanaç” denilen ottan adını almıştır), Kara ağaçlık, Kaya, Kayağlık, Çelün mali, Kestanelik, Koleçanun yurdu, Kopmuş, Korunun başı, Leğa, Lizoral, Maran, Maranun yani, Meşe, Misirlik, Muşmulanun sirt, Paçakoz, Piltara/piltoro, Sirtopo, Sirtun dibi, Suyun başı, Tarla başı, Taşlık, Tefekol, Tepe, Yırmağlık, Zetina yırmağı.

aponconoz: Ketenli Köyü’nün eski ismi. Osman Çoşkun -oz ekinin Türkçe olduğunu ve anlamının belirsiz olduğunu dile getirmiştir.³¹⁴

ardin: Ardin, Ardın, Kıpçak boylarından biridir. ET’de ardin; arkası anlamına gelmektedir.³¹⁵

azina: Farsçada azine “bayram günü, cuma günü” anlamlarına gelmektedir.³¹⁶

çayir: Köyün tamamının sahip olduğu bir arazi ismi.

çikarlık: Bir bitki türü olan bu kelime, Yunancada çikar “mimba, kaynak” anlamına gelmektedir. Lazcada çikari “su” anlamına gelmektedir.³¹⁷

çünkati: Çaylıktan oluşan bir arazi ismi. Bu yerin etrafında üçgen şeklinde bir yol bulunmaktadır.

³¹³ DS’de taka, hem aynı anlamda (sandal) hem de farklı anlamlarda (kuzu, koyunların baş kısımlarına takılan çingirak; zayıf, güçsüz; sarma telle işlenmiş kadife ya da kalın ipekli eski gelin giysisi; başlık ya da terliklere dikilen altın) yer almaktadır. DS, “taka”, V/3807.

³¹⁴ Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 40.

³¹⁵ Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 42.

³¹⁶ Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 52.

³¹⁷ Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 91

dağ: Arazi ismi. Bu kelime, bir araziyi nitelendirmesinin yanında köyün camisi veya fabrikasını da nitelendirmektedir .

- Çıkāyrum dağa. (Çıkıyorum camiye.)
- Çok hain sıkıldım, bi çıkaym dağa. (Çok fazla sıkıldım, bir yukarıya çıkayım.)

fehtiden içerisi: Odundan örülen ağaçların birbirine çakıldığı arazi. ³¹⁸

güneli: Güneş alan arazi.

isirlük: Mezarlık olan yere verilen isim. Bazı mezarlıklarda isir denilen ottan bulunduğu için bu şekilde adlandırılmaktadır. ³¹⁹

kołtuq: Kuytu bir yer olan arazi ismi.

koma: Yüksek, dik yer, sırt.

küllama: Birçok kişinin bu şekilde adlandığı arazileri bulunmaktadır. Bu arazide çay setleri geniş olabilmektedir. Çay bahçeleri olmadan önce bu “küllama” denilen yerlere ateşin külü ile birlikte mısır ekilirdi.

likofos/likofoz: Yer ismi. Rumcada *likos- fos*; kurt çukuru anlamına gelmektedir. ³²⁰

makitami: Sarp bir orman.

mamulapi: Mamul, Türkçe yer adı, Mamulu ise Türkmen kollarından bir tanesidir. ³²¹

şöz/şöz: Güneşin vurmadığı yer, taşlık. ³²²

şozopo: Hiç güneş almayan, ıslak bir arazi.

yavlaqoz: Büyük vadi, uğursuz vadi. Kıpçakçada *yavlak* “büyük, korkunç” ET’de “kötü, fena, uğursuz” anlamlarına gelmektedir.

³¹⁸ Rumcada *fraxto* “çit, çitli, çit çekilmiş”; *fraksi* “çit”; *fraksimo* “çitle çevirme, engelleme” anlamlarında kelimeler yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 519.

³¹⁹ Rumcada *isir* “bir bitki türü” olarak geçmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 277.

³²⁰ Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 195.

³²¹ Çoşkun, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı, 204.

³²² DS’de *şoz* kelimesi, yer almamaktadır. Lazcada *şozi* “güneş almayan yer” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 886.

4. 1. 18. Yön Kavramları

başuḫari/baş yuḫari: Yukarı.³²³

beri: Bu tarafa.³²⁴

bey aṣaḡi/beyiṣaḡa: Aşağı.

yan: Taraf.³²⁵

4. 1. 19. Diğer Kavramlar

aḡno: Yabancı bir misafir.³²⁶

- Aḡno misafir ėeldi bize. (Yabancı misafir geldi bize.)

aḡu/avu: Zehir.³²⁷

- Bu ne káda aći, sanḡim avu. (Bu ne kadar acı, sanki zehir.)
- Aḡu mi ḡodun oḡa? bu káda aći. (Zehir mi koydun ona? bu kadar acı.)

ahret: Ahiret.

- Dunya ahret ḡardaṣum olsun. (Dünya ahret kardeşim olsun.)
- Ahrete iki elum yaḡasına olćak. (Ahirette iki elim yakasında olacak.)

aj: Aç.

- Aj olán insanun ḡafası ḡalıṣmaz. (Aç olan insanın kafası ḡalıṣmaz.)

ajlúḡ: Açlık.

- Dedenun evine ajlúḡ ḡektunuz mi? (Dedenin evinde açlık ḡektiniz mi?)
- Ajlúḡtan eliyrum, bi yemek verun baḡa da. (Açlıktan ölüyorum, bir yemek verin bana da.)

aptes: Abdest.

- Bi aptes aláim. (Bir abdest alayım.)

³²³ DS'de *başyukari*, hem “yokuş yukarı” hem de “maden ocaklarında yukarı doğru açılan baca” anlamına gelmektedir. DS, “başyukari”, I/567, 568.

³²⁴ DS'de *beri* kelimesi, yörede kullanılan anlamdan farklı olarak “koyunların sıra halinde sağılması, davar sağılan yer, davarın sağılma zamanı” manalarına gelmektedir. DS, “beri”, I/630.

³²⁵ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (sedir; sedir kilimi, halısı; arkadaş, köylerde yapılan kerpiç yapılara boydan boya konulan ağaç, dört tekerlekli arabanın çıkarılıp takılabilen parmaklıkları) gelen bir kelime olarak dile getirilmektedir. DS, “yan”, VI/4161.

³²⁶ Rumcada *áḡnostos* kelimesi, “tanıdık olmayan, tanınmayan, yabancı” anlamlarına gelen bir kelime olarak ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 57.

³²⁷ DS'de *avu* sözcüğü, hem aynı anlama (zehir) hem de farklı anlamlara (meşe ve defneye benzeyen ve odunu yakılan ağaç, ormanların taşlıklarında yetişen zehirli bir bitki, ilkbaharda bazı ot ve meşe yaprakları arasında bulunan zehirli bir kurt) gelmektedir. DS, “avu”, I/394. TETTL'nde *aḡı*, *aḡu* şeklinde yer almaktadır. Tietze, TETTL, 114.

- Aptesun varisa habu ur'ani bi al. (Abdestin varsa şu Kur'an - 1 Kerim'i bir al.)

aykiri: Dik yol, bayır.³²⁸

- Habole aykiri iderum ben, siz idun. (şöyle dik yoldan giderim ben, siz gidin.)
- Aykiri da nasi ıkacaşuk? (Dik yoldan da nasıl ıkacaşız?)

bařardak: Eski zamanlardaki beřiklerde bebeęin dűřmesini engellemek için kenarda bulunan bez parçalarına takılan tahta çubuk.³²⁹

baraa: Uzak yerlerden çay bezini veya herhangi bir yűkű çeken telefereęin bazı parçalarının olduęu kűűk beton veya tahta kulűbe. Bu kulűbe, bařlangıçta teleferięe ait bazı araçların yaęmurdan ıslanıp zarar gűrmemesi için yapılmıřtır. Bűylelikle hem ıslanmaması gereken araçlar hem de çay bezini çeken kiři yaęmurdan korunmaktadır.

bayű: Bayaęı, epeyce, oldukça.

- Buún bayű çay topladı. (Bugűn bayaęı çay topladık.)
- Elbisele bayű pűliydi. (Elbiseler bayaęı pahalıydı.)

becit: nemli.³³⁰

- Becit miydi da hemen indun merkeze? (nemli miydi de hemen gittin merkeze?)

beydava: 1.Bedava. 2. Çok ucuz. 3. Beddua.

- Buĺa beydava miydi da? Bu ada aldıun. (Bunlar bedava mıydı da bu kadar aldın.)
- Mandalinala beydavaydı pazara. it senda al da. (Mandalinalar çok ucuzdu. Git sende al da.)
- Beydava niya edeysun babűne? unahtu unah. (Beddua niye ediyorsun babaanne? Gűnahtır gűnah.)

³²⁸ DS'de *aykırı* kelimesi, "yamaç, yan; karşı; hafif şaşı olan gűz; kağnılarda nden arkaya doğru uzatılan sıruk; dűz yol, kestirme yol" anlamlarına gelmektedir. DS, "aykırı", I/422.

³²⁹ DS'de *bařardak* kelimesi, hem aynı anlama (ocuęun dűřmemesi için beřięe veya salıncaęa baęlanan enli kuřak) hem de farklı anlamlara (ocuk kundaęı, kűűk çocukların gűęűslerine sarılan kuřak, harman aktarılırken altta kalan diri saplar) gelmektedir. DS, "bařardak", I/478, 479. Lazcada *bařirdaęı* olarak geçmektedir. Bucaklıřı, vd., Lazca - Tűrke Sűzlűk, 55.

³³⁰ DS'de *becit* kelimesi, hem aynı (nemli, gerekli) hem de farklı anlama (zor, gű) gelmektedir. DS, "becit", I/592, 593. TETTL'de "gerekli, önemli, acele" anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 301.

beyuḳ Büyük.

- Çayıra beyuḳ bi ílan éordum. (Çaylıkta büyük bir yılan gördüm.)
- Sarmaları çok beyuḳ sarmışsun. (Sarmaları çok büyük sarmışsın.)

biḷsaḡa: Ters, kötü.

- Íşlerum biḷsaḡa éitti. (İşlerim çok ters gitti.)

birḷuḳ: Bir hane içerisinde aile ile bazı akraba üyelerinin beraber yaşaması.

- Biz ḳaynanam, eltimle 10 sene birḷuḳ yaşıadıḳ. (Biz kaynanam, eltimle 10 sene beraber yaşadık.)
- Siz olálan birḷuḳ misunuz? (Siz onlarla beraber mi yaşıyorsunuz?)

éomuḳ: Kemik.

- Sarmaya éomuḳ ḳodun mi éúzel olu. (Sarmaya kemik koydun mu güzel olur.)
- Yorgunluktan paçının éomuḳları hep çıktı. (Yorgunluktan kızın kemikleri hep çıktı.)

éílavli: Kesici aletlerin biletilmiş şekli.

- Habu taḡraya bi éílavli ver da. (Şu küçük baltayı bir bilet de.)

éoz: Nazar.

- Çok ḡayin esnedum, éoz var saḡa. (Çok fazla esnedim, nazar var sende.)

éaḡumi: Saç, ip, yumak vb. şeylerin karışması, birbirine dolanması.

éambi: 1. Saç örgüsü. 2. Taze mısırın kabuklarının birleştirilip düğümlendiği şekil.³³¹

éaput: Eski bez parçası.

- Bi éaput ver baḡa da haburanun çirini alám. (Bir eski bez parçası ver bana da buranın kirini alayım.)

éayir: Bahçe.

- Çayirdan biraz ot ettum, ḡayin yorulḡum. (Bahçeden biraz ot ettim, çok yorulḡum.)
- Çayirdan ḡiyar alálum da bi éacık edelum. (Bahçeden salatalık alalım da, bir cacık yapalım.)

éeremit: Kiremit.

³³¹ DS'de "saç örgüsü" anlamında *çamı/çami* sözcükleri yer almaktadır. DS, "çamı", II/1065.

- Ruzcáardan sizun çatınun çeremitleri hep kırıldı. (Rüzgardan sizin çatının kiremitleri hep kırıldı.)

çıban: Yara, çıban.

- Sirtum döldi hep çıban. (Sırtımda çok yara var.)
- Çıbanlarıni koparma binam. (Yaralarını koparma oğlum.)

çikli: Halka.

çimidi: Ezme, mıncık mıncık etme.

çumuşi: Yumak halinde olan şeylere denilir.

dağvet: Davet.

- Altunsu aylesini dağvet ettunuz mi? (Altunsu ailesini davet ettiniz mi?)
- Kızları dağvet etsan da, beni mi bekledun? (Kızları davet etseydin de, beni mi bekledin?)

dağğa: Dakika.

- Yirmi dağğa öldi, daha ortalıkta yoktu. (Yirmi dakika oldu, ortalıkta yok daha.)

darlık: Sıkıntı.

- Sabahtan beri içüme bi darlık var. (Sabahtan beri içimde bir sıkıntı var.)
- Bu kada darlık niya var sağa he? Beni da sikintiya soktun. (Niye bu kadar sıkıntılısın he? Beni de sıkıntıya soktun.)

ebedilik: Ömrü çok uzun olan eşya, giysi vb. şeylerin her biri.

- Bu ebediliktu, al oni. Kaçırma sakın. (Bu ömürlüktür, al onu. Kaçırma sakın.)

esse: Gerçek.

- Yalan, esse bilmēyrum, o dedi bağa. (Yalan, gerçek olup olmadığını bilmiyorum, o dedi bana.)

eşik: Işık.³³²

³³² DS'de bulunan ama farklı anlamlara (odun kesmek için kullanılan üç ya da dört ayaklı sehpa; etraf, çevre; dış, dışarı; merdiven; ayakkabı ökçesi; elma, armut gibi meyvelerin yenildikten sonra geriye kalan çekirdekli kısmı) gelen bir kelime olarak ifade edilmektedir. DS, "eşik", III/1792.

- Binam eşiği bi kapat da birazopo yukliyyayim. (Oğlum ışığı bir kapat da biraz uyuyayım.)

fafataris: Kalp çarpıntısı.

faşlaqa: Pis.

fosuk: Çay bahçesinde etrafında tamilerin olduğu çay bezinin açıldığı küçük bir boş alan.³³³

fufuçi: Dolu bir çay veya ot sepetinin bastırılmamış hali olarak kullanılmaktadır.

- Bu sepete hiç çay komadun, hepten fufuçi. Biraz bastur oni dā. (Bu sepete hiç çay koymadun, hiç basılmamış, biraz bastır onu da.)

fufula: Hafif.

fuşki: Dışkı.³³⁴

ğaloçi/haluçi: Balgam, tükürük.³³⁵

- Bi ğaloçi korum kafana. (Bir tükürük atarım kafana.)
- Ğaloçi atti bağa. (Tükürük attı bana.)

ğara ğura/ hara hura: Çok hızlı, karmakarışık, dağınık.³³⁶

- Senun hep ğara ğura işlerun var. (Sen çok dağınıksın.)
- Bulaşukları maşınaya hara hura yerleşturdi da. (Bulaşıkları makineye karmakarışık bir şekilde yerleştirdi de.)

ğavroz: Eski zamanlarda çocuk bezi yokken beşiklerde bebeğin dışkısını ve idrarını yaptığı yer, lazımlık.³³⁷

gırgır şamata: Eğlence, şaka.

- Çayluklara gırgır şamata ile cúnle geçēy. (Çaylıklarda eğlence ile günler geçiyor.)

³³³ DS’de bulunan ama yöredeki anlamını birebir karşılamayan *fosuk* kelimesi, “içi boş, çürük; gücü, kuvveti yerinde olmayan kimse” anlamlarına gelmektedir. DS, “fosuk”, III/1877. Bu kelime derleme esnasında sadece bir kişi tarafından ifade edilmiştir. Tenzile Kar, Ketenli köyü/Koşkoşlar mahallesi.

³³⁴ DS’de yer almayan *fuşki* kelimesi, Rumcada “dışkı” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 525. Lazcada ise “at ve benzeri hayvanların dışkısı” olarak yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 250.

³³⁵ DS’de “tükürük” anlamında *haloti* sözcüğü yer almaktadır. DS, “haloti”, III/2261.

³³⁶ Rumcada *ğaraguri* “gümbürtü” anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 214.

³³⁷ DS’de yer almayan *ğavroz* kelimesi, Lazcada *ğavozi* olarak geçmekte ve “beşikte çocukların dışkılarını yapmaları için popo altına konan, yaklaşık 20 cm derinliğinde, 7- 8 cm çapında huni biçiminde kap” olarak ifade edilmektedir. Bucaklışı, Lazca - Türkçe Sözlük, 361.

ğolókopis: Yuvarlanıp bir yerden aşağıya doğru gitme.

harķ: Küçük su yolu. Yağmur çok yağdığı zaman yol kenarlarında biriken su topluluğu, ark.

- Yağmur yağduğunda harķla tıkanıy. (Yağmur yağdığında arklar tıkanıyor.)

haşluk: Harçlık.

- Paran var mı binam? Haşluk vereyim sağa? (Paran var mı kızım? Harçlık vereyim mi sana?)

hayif/ hayf: İntikam, öç.³³⁸

- Paçiya niya vurdun ulā? Hayfumi aldım, iyi ettum. (Kıza niye vurdun ula? İntikamımı aldım, iyi ettim.)

he dā: Aynen, tabi.

- Ne kada güçlüdu he. He dā. (Ne kadar güçlü değil mi? Aynen.)
- Bućun bu çayluğı bitürećeksun. He dā. (Bugün burayı bitireceksin. Tabi.)

hoħoli: Karışık.

hudut taşı: Çay bahçelerinin sınırlarına koyulan taş. Geçmiş zamanlarda yürüyemeyen çocukların ayakları, engelinin ortadan kalkması için bu taşla sürülürdü. Bu işlemden sonra yürüyen çocuklar da olurdu.³³⁹

irgat: İmece usulü.

istuf: Rahatı bozmama durumu.³⁴⁰

- Kalkma, kalkma. Hiç bozma istufuni. (Kalkma, kalkma. Hiç bozma rahatını.)

kaad: Kağıt.

- Hau kaadi ver bağa da sobayı tutuştıraym. (Şu kağıdı ver bana da sobayı yakayım.)

kaçaşan: Dik olan yerler.

³³⁸ DS’de yer almayan hayf/hayıf kelimeleri, TETTL’de “haksızlık, zulüm, bela; yazık” anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 281.

³³⁹ DS’de hudut taşı, yer almamaktadır. Bu şekilde adlandırılmasının nedeni; “sınır” anlamına gelen hudut kelimesinden kaynaklanmaktadır. Bu kelime, köyde kullanılmamaktadır ve kelimeye derleme esnasında da rastlanılmamıştır. Ama sınır anlamında sinor kelimesi ifade edilmektedir.

³⁴⁰ DS’de yer almayan istif sözcüğü, TETTL’de “geminin en dipteki ambarı, orada yerleştirilmiş yüklerin yığını” olarak ifade edilmektedir. Tietze, TETTL, 420.

- Çay kamyoni kaçafandan düştü, pert oldu hepten. (Çay kamyonu uçurumdan düştü, tamamen paramparça oldu.)

kağve: Kahve.

kanći: Küçük dilim.³⁴¹

- Kuşa bi kanći ekmek veriyorum. (Kuşa küçük bir dilim ekmek veriyorum.)

karñağrisi: Sıkıntı.

- Bir karñağrisi var, çıkar ortaya yakında. (Bir sıkıntısı var çıkar ortaya yakında.)

kartuli: Baca kurumu.

kavadi: Yırtık, eski bez parçaları.

- Kavadiylā işaret ko çay bezlerine. (Eski bez parçası ile işaret koy çay bezlerine.)

kavara: Yellenme.³⁴²

kayret: Gayret.

- Kayret edelum da habu çayiri bitirelum. (Gayret edelim, şu çaylığı bitirelim.)

kerip: Garip.

- Hocanın çok kerip bi hâli varidi. (Hocanın çok garip bir hali vardı.)

kevi: Sıkı anlamına gelmektedir.

- İpi kevi bağladun mi? (İpi sıkı bağladın mı?)
- Bezi kevi tut. (Bezi sıkı tut.)

kiti kiti: Yavaş yavaş, acele etmeden anlamlarına gelmektedir.

- Ben buradan aşā kiti kiti ederum. (Ben buradan aşağıya yavaş yavaş yürürüm.)
- Hadi binam yemeğuni kiti kiti ye. (Haydi canım, yemeğini yavaş yavaş ye.)

kitli: Kilitli.

³⁴¹ DS'de *kançi*, "meyve dilimi" anlamında yer almaktadır. DS, "kancı", IV72620. Rumcada *kantzi* sözcüğü, "dilim, ceviz içi dilimi, elma ve armut dilimi" anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 289.

³⁴² DS'de *kavara*, hem aynı anlama (yellenme) hem de farklı anlamlara (arıların yemesi için petekte bırakılan bal, balı alınmış petek; yalan; gürültü) gelmektedir. DS, "kavara", IV/2688. Rumcada "yellenme" anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 281.

- Kapi kitle miydi saba? (Kapı kilitli miydi sabah?)

ķoma ķutus: Hızlıca, hemencecik, çabucak.

- Çaylıķı ķoma ķutus topladı. (Çaylıķı hemencecik topladı.)
- Koma ķutus citti burdan. (Çabucak uzaklaştı buradan.)

ķopeli: Gayri meşru çocuk.³⁴³

ķopidi: Yavaş anlamına gelmektedir.

ķumbuli: Yıķın.³⁴⁴

- Tabaķuma bi ķumbuli yemek ķodi. (Tabaķıma bir yıķın yemek koydu.)

ķunci: Yokluk.

ķupliķa: Hıçkırıķa verilen isim.³⁴⁵

- Kūpliķa tutti beni. (Hıçkırık tuttu beni.)

liķda: Kaygan olan her şey.³⁴⁶

meneviş: Bir metalı cilalama.

na: Bu ifade, “al, buyur” anlamlarında kullanılmaktadır.³⁴⁷

- Kūmanda neredu? Na. (Kumanda nerededir? Buyur.)
- Sūti uzat. Na. (Sūtu ver, al.)

navi: Tulum çalgısının aķız kısmı.

oćak: Soy.³⁴⁸

- Ocaķı ķurusun. (Soyu ķurusun.)

orć(k)ūnme: Korku.

- Orkūnmeni ķaldurayim. (Korkunu yok edeyim.)

orneķ: Oya, elişi.

³⁴³ Rumcada *ķopeli* kelimesi, “aksi, gayri meşru çocuk” anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 313.

³⁴⁴ Rumcada *kumūli* “yıķın”, *kumulezo*, *kumulóno* “yıķmak, yıķın hāline getirmek”, *kumulīka* “küçük yıķın” kelimeleri yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 320.

³⁴⁵ DS’de aynı anlama gelen *kuplika* kelimesi, Rumcada “hıçkırık” anlamına gelmektedir. . Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 321.

³⁴⁶ DS’de *liķda* kelimesi; “selin, akarsuyun getirdiķi ince çamur, birikinti” anlamında yer almaktadır DS, “lıķda”, IV/3077.

³⁴⁷ DS’de *na* ifadesi, hem aynı anlamda (al, buyur) hem de farklı anlamlarda (anne; efendim, buyurun; işte) yer almaktadır. DS, “na”, IV/3233. Rumcada “al, şu, işte” anlamlarında ifade edilmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 371.

³⁴⁸ DS’de *ocak* sözcüķü, hem aynı anlama (fide ya da aķaç dikmek için açılan çukur) hem de farklı anlamlara (bir yerde toplu olarak bulunan fındık aķaçları, su deķirmenlerinde suyun akıtıldıķı ve çarkın indirildiķi yer, eski ve soylu aile vb.) gelmektedir. DS, “ocak”, V/3264.

- Orneği yaptun mı? (Oyayı yaptın mı?)

paçavra: Eski, yırtık bez parçaları.³⁴⁹

- Bir paçavra ver da habu yeri silüp atayım. (Bir eski bez parçası ver de şu yeri silip atayım.)

pāli: Pahali.

- Pazar, hayin pāliydi. (Pazar, çok pahalıydı.)
- elbise pālidu, almani sakın. (O elbise pahalıdır, alma onu sakın.)

pataķ: Çamur, kir.³⁵⁰

- Eve cirma öyle, ayakların pataktan batāy. (Eve girme öyle, ayakların kirden batıyor.)
- Habu halun nedu, öldun hep pataķ. (Bu halin nedir? öldun hep çamur.)

patiķa: 1. Dar yol. 2. Mezarlığın ayak ve baş kısmına koyulan tahta.

- Patiķa yoldan cıtmaķa ķorktum. (Patika yoldan gitmeye korktum.)

pimpak: Tertemiz.

- Paçi pimpak etti evi. (Kız tertemiz etti evi.)

pitari: Küçük.³⁵¹

puçi: Şiş, gergin karın.

puķar: Topraktan çıkan soğuk, lezzetli bir su.

- Sizun marana puķar var midu? (Sizin maranda pınar var mı?)

sebab: Sevap.

- Habu çayı alim yerine cету da, çok beyuķ sebab işlersun. (Şu çayı alım yerine getir de, çok büyük sevap işlersin.)

serbes: Serbest.

sıh: Sık.

- Łaћanalari çok sıh tıķtun. (Lahanaları çok sık diktin.)

sinor: Kendine ve başkasına ait çaylıkları ayıran sınır.³⁵²

³⁴⁹ DS'de *paçavra* kelimesi, "beceriksiz" anlamında yer almaktadır. DS, "paçavra", V/3378. Rumcada *paçavúra* "çaput, el bezi" anlamında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 407.

³⁵⁰ DS'de *pataķ* kelimesi, hem aynı (kir) hem de farklı anlamlara (olgunlaşmamış incir, çok meyveli ağaçları hafifçe sallayarak fazlalarını silme işlemi, fındıkların toplu olarak bulunduğu dalcık, dayak vb.) gelmektedir. DS, "pataķ", V/3409. Rumcada *pataķlúxi* "bataķlı" anlamında bulunmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 406.

³⁵¹ DS'de yer almayan *pitari* kelimesi ile ilgili olabilecek sözcük, Rumcada *pitasiimi* olarak yer almakta ve "iş görür çocuk, görev verilesi yardım edebilecek çocuk" anlamına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 415.

sopaľuk: “Dayağı haketmek” anlamına gelmektedir. Daha çok kişi, istenmeyen bir şeyi yaptığında veya hoş olmayan bir şey söylediğinde ona karşı ifade edilmektedir.

- Sen tam bi sopaľuksun. (Sen dayağı hak ediyorsun.)

suser: G6mmme kilit.³⁵³

şaloti: Salya.³⁵⁴

şamandura: Buruşturulan bir kağıt parçası.

şayit: şahit.

şilt: Para cüzdanı.

şina: Kolay çözülen düğüm.³⁵⁵

tel: 1. Çamaşır ipi. 2. Teleferik.

- Bućún çamaşırları dışardaki tele astum. (Bugün çamaşırları dışarıdaki çamaşır ipine astım.)
- Teli verun ařā, bezleri kıoyalım. (Teleferiği verin aşağıya doğru, bezleri koyalım.)

tentene: Dantel, oya.

toğbe: T6vbe.

toķľuk: Bereket, bolluk.

- Bu kıada toķľuk olu mi? Rabbim sađa řućırle 6lsun. (Bu kadar bereket olur mu? Rabbim sana řükürler olsun.)

túķān: Dükkan.

v6ľľa: Vallahi anlamında kullanılmaktadır.

- V6ľľa, dún 6ordum 6ları. (Vallahi, dün gördün onları.)

yalağuz: Yalnız.

- Sen eve yalağuz miydun? (Sen evde yalnız mıydın?)

³⁵² DS’de aynı anlama gelen *sinor* kelimesi, Rumcada da “sınır” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 39.

³⁵³ Lazcada “genelde ambarlarda ya da seyrek olarak evlerde kullanılan, anahtar ve sürgüsü büyük olan bir kilit çeşidi” anlamında *suseri* kelimesi, yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 876.

³⁵⁴ DS’de *şaloti* kelimesi yer almamaktadır. Rumcada *řāfla* “salya”; *řafléas* “salyaları akan”; *řāfliđma* “salyaları akıtma”; *şaflizo* “salya akıtmak”; *řaflú* “salya” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 439.

³⁵⁵ Lazcada *şina*, “kaspā denilen parçanın üzerine sarılmış ip yumağı, ince naylon ipliği, bir ip bağlama biçimi” anlamlarında yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 882.

yalin: Çıplak.³⁵⁶

- Yalin ayak çıkma dışarı, hastalancağsun. (Çıplak ayak çıkma dışarıya, hasta olacaksın.)
- Yalin ayak dolaşma, çorap éiy, karnun ağarcak. (Çıplak ayak dolaşma, çorap giy, karnın ağırarak.)

yarayışli: Faydalı, fayda sağlayan şey.

- Bu çok yarayışli bi çay makinesidu. (Bu çok faydalı bir çay makinesidir.)

yeni açma: Etrafı açık, aydınlık olan düz bir yer.

yenlik: Hafif.³⁵⁷

- Bu bezle hiç yenlik diil. (Bu bezler hiç hafif değil.)
- Sepetun çok yenliktu. Biraz daha ko oğa da. (Sepetin çok hafiftir. Biraz daha koy ona da.)
- Sepetuni yenlik et. (Sepetini hafif et.)

yiri: Büyük, iri.

- Salataluk hayin yiriydi. (Salatalık çok büyüktü.)
- Bu sene elmalarumuz yiri öldi. (Bu sene elmalarımız iri oldu.)

yúk: Bitmek bilmeyen iş zinciri.

- Senun çok yúkun var. Sora celurum. (Senin çok işin var. Sonra gelirim.)
- Eve paçinun çok yúki var. (O evde kızın çok işi var.)

yumurcak: 1. İyileşmeyen cıban. 2. Bela.

- Yumurcak vursun o kafaya. (Bela bulsun seni.)

zanq: Çam ağaçlarının gövdesinde bulunan akışkan sıvı.

zirilti: Ses.

- Bi zirilti duyāy misun? (Bir ses duyuyor musun?)

³⁵⁶ DS'de *yalin* kelimesi, hem aynı anlamda (çıplak) hem de farklı anlamlarda (yazın esen sıcak yel; düz; parlak; tek kat, hafif, ince; zayıf yüzlü; dik yer, bayır) ifade edilmektedir. DS, "yalın", VI/4147.

³⁵⁷ DS'de aynı anlama gelen *yenlik* kelimesi, Lazcada *yengliği* olarak yer almaktadır. Bucaklışı, vd., Lazca - Türkçe Sözlük, 967.

4. 2. Ketenli Köyünde Yer Alan Söz Varlığı Unsurları

Ketenli köyünde yer alan söz varlığı unsurları; deyimler, beddualar ve dualar, kalıplaşmış ifadeler, yemin ifadeleri olmak üzere 4 grupta sınıflandırılmıştır.

4. 2. 1. Deyimler

aćindan nefesi kok-: Fakir olmak.

- Yā aćindan nefesi okāy, anatma baa oni. (Ya ekmek alacak parası yok, anlatma bana onu.)

aralūuni al-: Birinin iyi ya da kötü herhangi bir davranışını veya söylemini desteklemek, savunmak.

- Paının aralūuni niya aliysun? (Kızı niye destekliyorsun?)
- Alim yerine heres onun aralūuni aldı. (Alım yerinde herkes onu savundu.)

ayağa tı-: Kaldırmak.

- Gece uyuyamadım i, sebi tıtı beni ayā. (Gece uyuyamadım ki, çocuk kaldırdı beni.)

aykiri al-: Sinirlenip bulunduğu ortamı terk etmek.

- Syledulerume darandı, aldı aykiri. (Söylediklerime sinirlendi, terk etti, gitti.)

betine ćit-: Kötü hissetmek, garipsemek.

- apı omşumun łambası yanmayınca çok betume ćidēy. (Kapı komşumun lambası yanmayınca kendimi kötü hissediyorum.)
- Uşakopolā indi merkeze, ev çok betume ćitti. (Çocuklar merkeze indi, evde yalnız başıma kalınca kötü hissettim kendimi.)

ćingar ıar-: Kavga, gürültüye sebebiyet vermek.

- Fabrikaya arıla saba ćingar ıardı. Yııldı ortauk. (Fabrikada kadınlar kavga çıkardı. Koptu kıyamet.)

ćoe de-: Boyu uzun olan kişiler için ifade edilmektedir.

- Hau paiya ya bi ba. Boyi ćoe deecek. (u kıza ya bir bak. Boyu neredeyse göe ulaşacak.)

ćote vur-: Umursamamak, söz dinlememek.

- Hauni ya ba, ćotina vurıy beni. (Şuna ya bak, hiç umursuyor mu ki beni?)

ćoti çık-: Çok çalışmak, yorulmak.

- Ćoti çıkmaktan bi hal oldu. (Çok çalışmaktan bir hal oldu.)

ćoti duyma-: Umursamamak, söylenilenleri duymak istememek.

- Bak ki duyāy mi beni hau? Ćoti duymāy. (Bak duyuyor mu beni şu? Duymamazlıktan geliyor.)

ćotini tereğē ko-: Tembelleşmek.

- Hiç bişenin uçından tutmāy, ćotini kodi tereğē. (Hiç bir şeyin ucundan tutmuyor, iyice tembelleşti.)

ćotini yiprat-: Kişinin kendini yorar derecesinde gayret etmesi, çabalaması.

- İş etmekten ćotini yipratıy. (Çok fazla yoruyor kendini.)

ćalimli koniş-: Kibirli konuşmak.

- çok ćalimli konuşu. Şimdiden diim sağa. (O çok kibirli konuşur. Şimdiden diyeyim sana.)

ćatapāt ćel-: Bir anda karşılaşmak.

- Ćayıra inerken onla ćatapāt ćeldum. (Çaylığa inerken onunla bir anda karşılaştım.)

ćeneye vur-: Çok konuşmak.

- Bućun da ćeneye vurdile. Bi susmadile. (Bugün de çok konuştular. Bir susmadılar.)

ćotek ye-: Sert bir darbe almak.

- Ahıra bi ćotek yedum. (Ahırda sert bir darbe aldım.)
- Ćayluğa ćiderken ćotek yedum. (Çaylığa giderken sert bir darbe aldım.)

ćule kał-: Bir genç kızın evlenme yaşı gelmiş olmasına rağmen evlenmemesi.

- Bizim ocaklara çok ćule kałmış kız var. (Bizim soyda evlenmemiş çok kız var.)

dara dūş-: Sıkıntı içerisinde olmak.

- Sen bi dara dūšta ćoreym seni. (Seni bir sıkıntı bulsun da göreyim seni.)

- Sakin dara düşme, herşeyunden haberdar et bizi. (Sakin sıkıntıya düşme, her şeyinden haberdar et bizi.)

haburaya kadar cel-: Sabredememek, tahammül edememek.

- Dayanamāyrum da , haburama kıada celdi. (Dayanamıyorum da, burama kadar geldi.)

hayf al-: İntikam almak.

- Hayfini aldı da uşaktan. (İntikamını aldı da çocuktan.)

hayf çikar-: Sinirini başkasından çıkarmak.

- Yā ondan hayfuni niya çikariysun? (Ya sinirini ondan niye ondan çıkarıyorsun.)

hoḥol/hoḥoli ol-: Düğüm hâline gelmek, karışmak.³⁵⁸

- Bu saçunun hali nedu? Hep hoḥol oldu. (Bu saçının hali nedir? Çok karıştı.)
- Yumak, hoḥoli oldu, bi çöz oni da. (Yumak, çok karıştı, bir çöz onu da.)

hovini al-: Sinirini canlı, cansız herhangi bir şeyden çıkarmak.³⁵⁹

- Kıza bağırarak eyice hovini aldı. (Kıza bağırarak iyice sinirini ondan çıkardı.)

iştahli çaliş-: Severe, isteyerek bir işe kendini vermek.

- O haberi almadan önce o kıada iştahli çalişıydu ki. (O haberi almadan önce o kadar severe yapıyordu ki işini.)

keçileri kaybet-: Aklını kaybetmek. Daha çok şaka amaçlı birisine söylenilmektedir.

- Bu kıada cúlmeķ olu mi? Keçileri mi kaybettunuz? (Bu kadar gülmek olur mu? Aklınızı mı kaybettiniz?)

ķendini taşı-: Tembel olmak, kendi hizmetini bile yapamamak.

- O ķendini taşımaķa bile acızdu. (Onun kendine bile yararı yoktur.)

³⁵⁸ DS’de *hohol* kelimesi, “toz, çöp” anlamında yer almaktadır. DS, “hohol”, III/2394. Rumcada *xoxóli* “ufak çöp, kalınca toz” anlamlarına gelmektedir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 569.

³⁵⁹ DS’de *hovunu almak* “kızgınlıķını gidermek, kırsını almak” biçiminde yer almaktadır. DS, “hovunu almak”, III/2421. TETTL’de *hovla-* / *hoğla-* / *hola-* / *hoyla-* / *ho et-* / *hoy et-* fiilleri, “saldırmak” anlamına gelmektedir. Tietze, TETTL, 322. Rumcada ise *hov* kelimesi, “doğgunluk, tokluk” anlamında bulunmaktadır. Buradan hareketle *hov almak* ifadesi, sinir ya da öfkeyi birisine saldırarak bastırmak ve böylece tokluk hissine ulaşmak” olarak yorumlanabilir. Altunbaş, RTS, 18.

kevi tut-: Tüm güç ile bir şeyi tutmak, bırakmamak.

- Odunlari kevi tutun, düşmesun. (Odunları sıkı tutun, düşmesin.)

koz de-: 1. Bir yerde çok durmak, kalmak, gelmek istememek. 2. Dedigini yaptırmak.

- Koz dedi. (İlla da gelmeyeceğim dedi.)
- Ne etti, etti. Koz dedi. (Ne etti, etti. Dedigini yaptırdı.)

kupas dur-: Eğri durmak.

- Niya kupas durıysun? (Niye eğri oturuyorsun?)

laşkaluğa ver-: Şımarmak.

- Hepten verdun laşkaluğa hā. (Çok şımarydın.)

lav al-: Terlemek.

- Bu cüneşe lav aldum hepten. (Bu güneşte terledim tamamıyla.)

leş ol-: Islanmak.

- Habu ustume ya bi bak, leş oldum. (Şu üstüme ya bir baks, ıslandım.)

maķas vur-: Çay toplamak.

- Bütun cún maķas vurdum. (Bütün gün durmadan çay topladım.)

peşe dús-: Birisinin arkasına takılmak.

- Sebilerun hepsi peşumuze düşti. (Çocukların hepsi arkamıza takıldı.)

peşe kaķ-: Kimsenin iznini almadan sevdiklerinden habersiz evi terk ederek ailesinin rızasının olmadığı birisiyle gitmek, evlenmek. Kaba bir ifade olan “kocaya kaçmak” da denilmektedir.

- Senun çizun peşe mi kaķtı? (Senin kızın kaçarak mı evlendi?)
- peşe kaķarak mı evlendi? (O ailesine sormadan mı evlendi?)

pif koķ-: Kötü kokmak.

sefilluķ çek-: Yoksul olmak.

- Olarun uşakopolari çok sefilluķ çekmiştir çocuğiken. (Onların çocukları çok yoksulluk görmüştür çocukken.)

sevdaļuğa dús-: Aşık olmak.

- Uşagum sevdaļuğa mi düştun sen? (Oğlum aşık mı oldun sen?)

sikintiya kaķ-: Sıkıntı içerisinde olmak, içinden çıkamamak.

- Habulalan sikintiya kaķmışım. Nēdeçoğumi bilmiyrum. (Bunlarla yüzünden sıkıntı içerisindeyim. Ne yapacağımı bilmiyorum.)

su ol-: Baştan aşağıya ıslanmak.

- Bu halün nedu? Bi su olmışsun. (Bu halin nedir? Baştan aşağıya ıslanmışsın.)

tiğ boğaz et-: Birini aşırı derecede sıkıştırmak, zor duruma sokmak.

- O kada sori sordi çi tiğ boğaz etti beni. (O kadar soru sordu ki bezdirdi beni.)

tiğ nefes ol-: Çok hızlı yürümekten yorulmak, nefes nefese kalmak.

- Hau bayiri çıkana kada tiğ nefes oldum, canum çıktı. (Şu bayırı çıkana kadar nefes nefese kaldım, canım çıktı.)

tuğalete düş-: Tuvaletten geç çıkmak.

- Hauni ya bak, tuğalete mi düştü? Ne etti? (Şuna ya bak. Tuvaletten çıkamadı bir türlü.)

yaşına bas-: Bir insanın ya da hayvanın yaşını doldurması.

- Buzokopom yaşına bastı. (Buzokopom yaşını doldurdu.)
- Bu sene 3 yaşına basacak. (Bu sene 3 yaşını dolduracak.)

yedukleri ayri citme-: İki kişinin her zaman yan yana olması, hiç ayrılması.

- Olarun yedukleri ayri citmez. (Onlar hep beraberdir.)

yüreği bölün-: Midenin bulanması.

- Sofradan ya kaldır oni, yüreğüm da bölündi. (Sofradan ya kaldır onu, midem bulandı.)

yüreği fafataris et-: Fenalaşmak, bayılacak gibi olmak.

- Çay toplarken yüreğüm cüneşten fafataris etti. (Çay toplarken güneşten bayılacak gibi oldum.)

yüreği etme-: Acı veya üzüntü sonucu kişinin isteksiz olması.

- Cenazeye citmağa yüreğüm etmedi. (Cenazeye gitmek istemiyorum.)
- Yüreği etmedi da paçinun, ne darlâysun oni? (Kızın canı istemiyor da, neden zora sokuyorsun onu?)

zit kap-: Nefret etmek, soğumak.

- Hepten zit kaptum olari, hiç coresum yok. (Çok soğudum onlardan, onları hiç göresim yok.)

zotozot cît:- İnatlaşmak.

- Zotozot cidēy benla. (İnatlaşıyor benimle.)

4. 2. 2. Beddualar ve Dualar

4. 2. 2. 1. Beddualar

beydava: Beddua.

- Hayin beydava edēy. (Çok fazla beddua ediyor.)
- Adun batsun.
- Ander kı́lasun. (Kötü olasın, fena bir vaziyet alasın.)
- Başun dertten kırtulmasun.
- Boyun posun devrilsun.
- Cózunden burnundan celsun fitil fitil.
- Cózune dizune dursun. (Yaptıklarım sana haram olsun.)
- Cotułuğumden konuşanun cefenini yırtaim.
- Elfāh sağa tepeden baksun.
- Elfāh cözlerun tersine baksun.
- Ettuklerum sağa haram, zehir, zıkkım olsun.
- Eyi cún cormeyesun.
- Hayrini cormeyesun.
- Kısaćunli olasun. (Ömrün az olsun.)
- Kóturum olasın. (Felç olasın.)
- Kıncılān kışinasun. (Yokluk ile burun buruna gelesin.)
- Ocağı kırusun. (Soyu kırusun.)
- O dillerun kırusun.
- O vuruła vursun sağa.
- Paqlık olasun. (Yok olasın.)
- Tomele arķana gezesun. Tomele, ahşap evlerde ateşliğin arkasında bulunan bir taş parçasıdır. Çok ağır olduğu için böyle bir beddua eskilerimiz tarafından kullanılmıştır. Yani; hem mecazi (sıkıntı, hastalık vb.) hem de gerçek anlamda yükün hiç eksik olmasın anlamına geldiğini söyleyebiliriz.
- Toprak doyursun cözini.

➤ Yaşuma célesun. (Benim yaşıma gel de yaşamış olduğum zorlukları sende yaşa inşaAllah.)

➤ Yumurćak vursun o kafaya. (Bela bulsun seni.)

4. 2. 2. 2. Dualar

dova: Dua.

- Habu odunları darniya bi taşı uşağum hayde. Dova edecem sağa ha. (Şu odunları çatıya bir taşı oğlum hadi. Dua edeceğim sana.)

➤ Benden çok yaşıyasun. (Ömrün uzun olsun.)

➤ Bereketli olsun. (Çay toplayan kişi veya kişilere “çayın verimi çok olsun” anlamında söylenilmektedir.

➤ Bir cúnun bin olsun.

➤ Çok heyir coresun. (Çok hayır göresin.)

➤ Darlık cormiyesun. (Hiçbir sıkıntın olmasın.)

➤ Elmişlerunun canına citsun. (Okuduğum sureleri ölmüş yakınlarının ruhuna hediye ediyorum.)

➤ Heálal hibbi olsun.

➤ Pır olasun. (Hayatın hep su gibi temiz olsun.)

➤ Sedekana olsun. (Verdiğin para sadaka yerine geçsin.)

➤ Su verenlerin çok olsun.

➤ Yattuğı yer nur olsun. (Kabrın nur ile dolsun.)

4. 2. 3. Kalıplaşmış İfadeler

Bu kavram alanı; kızgınlık anında kullanılan kalıplaşmış ifadeler, diğer kalıplaşmış ifadeler olmak üzere iki grupta sınıflandırılmıştır.

4. 2. 3. 1. Kızgınlık Anında Kullanılan Kalıplaşmış İfadeler

boğ canli: Kızgınlık anında söylenilen bir ifade olarak kullanılmaktadır.

boğ koşınan: Kızgınlık anında söylenilen bir ifade olarak kullanılmaktadır.

cotumi yiyen: Küçümseme ifadesi.

cotumun cenari: Küçümseme ifadesi.

çopek işesun o suratina: Hakaret anlamında yöre ağzında ifade edilmektedir.

edeym ağzuna: Hakaret ifadesi.

fañan yiýenun kızi/ ođli: Hakaret ifadesi.

4. 2. 3. 2. Diğer Kalıplaşmış İfadeler

ander řalasıća: Kötü olasıñ, fena bir vaziyet alasıñ.

aldi yúrudi: Çok zengin olmak.

ayağlarırumun fermani şesildi: Ayaklarımda hiç derman kalmadı.

başı şesile: “Kurban ol” anlamına gelmektedir. Birini kötüleyen veya o kötülediği kışıyi kıskanan bireylere karşı kullanılır.

bi tavanun balúđi: Aynı anne babadan olan çocukların ya da aynı evde yaşıyan kışilerin her biri.

- Bi tavanun balúđiyiđ da niya óyle eděysun? (Aynı evde yaşıyoruz da, niye óyle yapıyorsun?)

ćan darlúđi: Sıkıntı.

- Can darlúđi mi óldi sağa? Nólđi? (Sıkıntın mı var? Ne oldu?)

ćani darlúđli: İçi içine sığmayan, sabırsız kışiler için ifade edilmektedir.

- Onun ćani çok darlúđlidu. Bekleyemez oriya. (O çok sabırsızdır. Bekleyemez orada.)

dúnya ahret şardaşum ólsun: Bir kan bağı olmadığı halde karşıındakini kardeşı yerine koymak.

hersun çıķması: Sinirlenme, ófke durumlarını gösteren bir ifadedir.

- Çok hersun çıķtı oğa. (Çok sinirlendim ona.)

kirdi şodi aşā: Çok kötü dağıtmak, parçalamak, kullanılmaz hale getirmek.

- Haniydi demeyeyduk oğa. Mutfaği kirdi şodi aşā. (Haniydi demeyeydik ona. Mutfağa çok kötü dağıttı.)

o binam: Çocuklara ya da genç kız ve oğlanlara daha çok yaşlılar tarafından ifade edilen bir seslenme şekli.

- O binam ćel bi seveyim seni. (Yavrum gel bir seveyim seni.)

o paçi: Çocuklara ya da genç kızlara daha çok yaşlılar tarafından kullanılan bir seslenme şekli.

- O paçi doğerum seni hā. (Kız döverim seni bak.)

oy anami satti da durdi: Şaşkınlık, korku, üzüñtü anında ifade edilmektedir.

oy başuma celenle: Şaşkınlık, korku, üzüntü anında ifade edilmektedir.

oy iğildum: Acıklı bir haber duyulduğunda veya acıklı bir olay karşısında verilen tepki.

oy kildum: Şaşırtma ifadesi.

o yumurcak vursun munçurlere: Hem beddua hem de sevgi anlamında ifade edilmektedir.

vū başuma celenle: Şaşkınlık durumlarında kullanılmaktadır.

ya ba: Bir bak, bir baksana.

- Ya ba, buni niya buriya tıktun? (Bir baksana, bunu buraya niye diktin?)

ya kov(ğ)er beni: Beni rahatsız etme.

yatacak yeri yok: Kötü olan birinin ölümünden sonra dile getirilmektedir.

4. 2. 4. Yemin İfadeleri

- Burdan hauriya cıtmıim. (Buradan şuraya gitmeyeyim.)
- Cózum çıksun. (Gözüm çıksın.)
- İçi cózum çor olsun. (İki gözüm kör olsun.)
- Sabaa çıkmıyayım. (Sabaha çıkmayayım.)
- Voĺĺa billā. (Vallahi billahi.)

4. 3. Sözcük Türleri

Sözcük türleri; “zamirler”, “sıfatlar”, “zarflar”, “bağlaç ve edatlar”, “fiiller”, “ünlemler” olmak üzere altı alt başlıkta sınıflandırılmıştır.

4. 3. 1. Zamirler

Zamirler; “kişi zamirleri”, “işaret zamirleri”, “belgisiz zamirler” olmak üzere üç kategoride ele alınıp incelenmiştir.

4. 3. 1. 1. Kişi Zamirleri

bağa: 1. teklik şahıs olan “ben” zamirinin yönelme eki almış hâli.

- Bulari yaptığuni bağa niya anlatmadunuz? (Bunları yaptığını bana niye anlatmadınız?)
- Sepeti bağa uzat. (Sepeti bana uzat.)

benle/benían: Benimle.

- Uşakopo benle beraber yatti. (Çocuk benimle beraber yattı.)
- Benían éceleçesunuz çaylığa. (Benimle geleceksiniz çaylığa.)

benum: İlgi eki alan 1. tekil şahıs.

- Benum deduğumi oğa niya dedun? (Benim dediğimi ona niye dedin?)

bizle/bizían: Bizimle.

- O paçinun bizle ilçisi yoktu. (O kızın bizimle ilgisi yoktur.)
- Bizían celmişidi, neredu şini? (Bizimle gelmişti, nerededir şimdi?)

bizum: İlgi eki alan 1. çoğul şahıs.

- Bizum sozumuzi dinlemesan óyle olu. (Bizim sözümüzü dinlemezsen öyle olur.)

oğa: 3. teklik şahıs olan “o” zahirinin yönelme eki almış hâli.

- Oğa ben nēdeçoğumi çok iyi bilīyrum. (Ona ben ne edeceğimi çok iyi biliyorum.)
- Dún oğa mi çay topladunuz? (Dün ona mı çay topladınız?)

olá/olár: 3. çokluk şahıs zamiri.

- Olá var ya ne fenadu. (Onlar var ya ne kötüdür.)
- Oláardan bi halt olmaz. (Onlar bir işe yaramaz.)

olarda: Bulunma hâli eki alan 3. çoğul şahıs.

- Anahtar neredu? Olarda káldi heralde. (Anahtar nerededir? Onlarda kaldı herhalde.)

oláardan: Ayrılma hâli eki alan 3. çoğul şahıs.

- Siz oláardan sora celun. (Siz onlardan sonra gelin.)

olári: Belirtme hâli eki alan 3. çoğul şahıs.

- Olári yıka da óyle cel çaylığa. (Onları yıka da öyle gel çaylığa.)

olarla: Vasıta eki alan 3. çoğul şahıs.

- Biz olarla doneruú eve, siz cidun onden. (Biz onlarla döneriz eve, siz gidin önden.)

olarun: İlgi eki alan 3. çoğul şahıs.

- Olárun deduğune inanīy misun? (Onların dediğine inanıyor musun?)

oni: Belirtme hâli eki alan 3. tekil şahıs.

- Oni ya pirak. (Onu ya bırak.)

- Oni sen şımarttun öyle. (Onu sen şımarttın öyle.)

onla/onlan: Onunla.

- Onla konuşmam ben bi daha. (Onunla konuşmam ben bir daha.)
- Onlan yollarımız çoktan ayrıldı. (Onunla yollarımız çoktan ayrıldı.)

sağa: Teklik şahıs olan “sen” zamirinin yönelme eki almış hâli.

- İşçile size gelececek mi yarın? (İşçiler size gelecek mi yarın?)
- Aldıklarımı sağa vereceğim. (Aldıklarımı sana vereceğim.)

senle/senlan: Seninle.

- Senle çelsun paçi dā. (Seninle gelsin kız da.)
- Onun senlan ne ilçisi var? (Onun seninle ne ilgisi var?)

senun: İlgi eki alan 2. tekil şahıs.

- Senun topladıúıların neredü? (Senin topladıkların nerededir?)

sizle/sizlan: Sizinle.

- Çarşıya sizle çiderum. (Çarşıya sizinle giderim.)
- Cenaze evine sizlan çelu da nene. (Cenaze evine sizinle gelir de nene.)

sizun: İlgi eki alan 2. çoğul şahıs.

- Sizun ettüklerunuzi ebbedi unutmam. (Sizin ettiklerinizi asla unutmam.)

4. 3. 1. 2. İşaret Zamirleri

buğa: “bu, o” işaret zamirlerinin yönelme eki almış hâli.

- Buğa ne var? (Bunda ne var ?)
- Olari kı buğa da. (Onları koy ona da.)

ebiri: Diğer.

- Ebirini beğenmedum, bu çok çúzelidi. (Diğerini beğenmedim, bu çok güzeldi.)
- Sen buni al, ben ebirini alám. (Sen bunu al, ben diğerini alayım.)

habu/hağu/hau: Tekil olan “bu, o, şu” işaret zamirlerinin yerine kullanılmaktadır.³⁶⁰

³⁶⁰ Günay, Rize İli Ağızları adlı eserinde, *havu* < *ha o*; *havurda* < *ha orda*; *havurda* < *ha orda*; *havuriya* < *ha oraya* gibi kelimelerde yer alan -v sesinin bir yuvarlak ünlü ile bir düz ünlü arasında meydana gelen ünsüz türemesi olduğunu izah etmektedir. Günay, Rize İli Ağızları, 96. Rumcada

- Habu, o kada çoti bişedu ki. (Bu, o kadar kötü bir şeydir ki.)
- Hağu nedu? (Bu nedir?)
- Hau beni çou hayin darlattı. (O beni çok fazla üzdü/yordu.)
- Hauni ver bağa. (Şunu ver bana.)

habuğa: Yönelme eki almış olan işaret zamirlerinin her birinin yerine kullanılmaktadır.

- Habuğa bi tut da içeri çoturelum. (Buna bir tut da içeri götürelim.)
- Benum dedüklerumi habuğa sóyledun mi? (Benim dediklerimi ona söyledin mi?)
- Habuğa bi baú da. (Şuna bir bak da.)

hauni/habuni: Belirtme eki alan işaret zamirlerinin yerine kullanılmaktadır.

- Habuni córiy misun? (Bunu görüyor musun?)
- Hauni eve niya soktun? (Onu eve niye aldın?)
- Habuni al da. (Şunu al da.)

habura: Yön eki alan “bura, ora, şura” kelimelerinin yerine kullanılmaktadır.³⁶¹

- Haburaya cel. (Buraya gel.)
- Haburaya çek bezi. (Şuraya çek bezi.)
- Haburasi Mustafa amcamun çayluğidu. (Orası Mustafa amcamın çaylığıdır.)

oğa: İşaret zamiri olan “o” kelimesinin yönelme eki almış hâli.

- Oğa ne var? (Onda ne var?)
- Domatesleri kodum oğa. (Domatesleri koydum ona.)

4. 3. 1. 3. Belgisiz Zamirler

biyāyimi: Bazıları.

- Biyāyimi öyle düşünu. (Bazıları öyle düşünür.)

da avú kelimesi, “bu” anlamında yer almaktadır. Bu kelime, *auto* - *auto* şahıs zamirinin; Romeika *auto*, *aguto*, *avuto*, *havuto* formlarının kısaltılmışı olarak ifade edilmekte ve cümle başında *havu* biçiminde kullanılmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 48.

³⁶¹ Derleme Sözlüğü’nde *habura* kelimesi “buraya” anlamında ifade edilmektedir. Ama Ketenli köyü yöresinde “buraya” diyebilmek için *habura* kelimesine (y)-a sesi getirilmektedir. Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, ed. Ömer Asım Aksoy vd., (Ankara, Türk Dil Kurum Yayınları, 2019), “habura”, II/ 2247.

hepsi: Hepsi, tamamı.

- Ana, dedemlerin hepsi gelecek mi? (Anne, dedemlerin hepsi gelecek mi?)
- Çayun hepsini iç, koverma bardağa. (Çayın tamamını iç, bırakma bardakta.)

4. 3. 2. Sıfatlar

4. 3. 2. 1. İşaret Sıfatları

habele/habole/haboyle: Böyle.³⁶²

Habole insanlarla ebbedi uğraşmam. (Böyle insanlarla asla uğraşmam.)

- Haboyle celini nere bulacaydun? (Böyle gelini nerede bulacaktın?)

habu/hağu/hau: Tekil işaret sıfatlarının yerine kullanılmaktadır.³⁶³

- Habu çedinun ne işi var eve? (Bu kedinin ne işi var evde?)
- Hau masayı çim úirdi? (O masayı kim kırdı?)
- Hağu elmayı ya ver bağa. (Şu elmayı artık ver bana.)

4. 3. 3. Zarflar

azopo: Çok az, azıcık.

- Sútliđan azopo ye, baú nasi olmış? (Sütlaçtan azıcık ye, bak nasıl olmuş?)

bihov/bihova: Birazcık, biraz.³⁶⁴

- Bihov oturun da. (Biraz oturun da.)
- Ya bihov cel yanuma. (Ya biraz gel yanıma.)
- Bihova dinlenun uşaúla (Birazcık dinlenin çocuklar.)

bihovaya: Hemen, hemencecik.

- Hauni coriy misun? Bihovaya bi çay sepeti nasi topladı? (Bunu görüyor musun? Hemencecik bir çay sepeti nasıl topladı?)

bílama: Bir nebze, bir parça, biraz.

³⁶² DS’de “böyle” anlamında *habule* kelimesi yer almaktadır. DS, “habule”, II/2247.

³⁶³ DS’de *habu* kelimesi, “bu, işte, dilsiz” anlamlarında yer almaktadır. DS, “habu”, II/2247.

³⁶⁴ DS’de “hemen, çabucak” anlamlarında *bihava*, *bihoyda* kelimeleri yer almaktadır. DS, “bihava, bihoyda”, I/689. Derleme alanımız olan Ketenli köyünde “hemen, hemececik” anlamında *bihovaya* ifadesi kullanılmaktadır.

- Bılama úo tabağuma, yiyemēyrum sora. (Birazcık koy tabağıma, yiyemiyorum sonra.)
- Bılama ayır bağa da, ćelinće tıķerum oları. (Biraz ayır bana da gelince dikerim onları.)

birłan: Birdenbire, hemen.

- Birłan kaçtı ayāğ. (Birdenbire kalktı ayağa.)
- Bóyle şeyle birłan olmaz hōş. (Böyle şeyler hemen olmaz hoş.)

birazopo: Çok az, birazcık.³⁶⁵

- Birazopo úestureyim. (Birazcık uyuyayım.)
- Birazopo al habundan da. (Birazcık al bundan da.)

ćúzelćene: Güzelce.

- Ćúzelćene odevuni yap. (Güzelce ödevini yap.)
- Evi ćúzelćene temizle, hemi çizum? (Evi güzelce temizle, tamam mı kızım?)

deyine: Diye.³⁶⁶

- Ćayluğa ćitmedum deyine úizdile bağa. (Ćaylığa gitmedim diye kızdılar bana.)

deyman: Devamlı, her zaman.

- Deyman bizum eve ćeliy dā. (Devamlı bizim eve geliyor da.)
- Ułā, deyman dema bağa oni. (Ula, her zaman deme bana onu.)

ebisoy/hebisoy/hebisoy: Diğēr türlü, bir diğēr şekilde.

- Tencereyi ebisoy úo dolāba. (Tencereyi diğēr türlü koy dolaba.)
- Hebisoy yapsan olmaz mı? (Diğēr bir şekilde yapsan olmaz mı?)

ebbedi: Hiçbir zaman, asla.

- Ebbedi konuşmam olālan. (Asla konuşmam onlarla.)
- Deduklerini ebbedi yapmaz bizumúilerun. (Dediklerini asla yapmaz bizimkilerin.)

epeyćene: Epey, epeyce, bayağı.

- Yemek epeyćene var, yeter bize. (Yemek epey var, yeter bize.)

³⁶⁵ DS'de olmayan *birazopo* kelimesinde yer alan *-opo* eki, Rumcada isimlere küçüklük katan yapım eklerinden biri olarak kullanılmaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 390.

³⁶⁶ DS'de "diye" anlamında *deyi* kelimesi bulunmaktadır. DS, "deyi", II/1446.

- Yağun olması için epeyce sallaman lazım. (Yağın olması için epeyce sallaman lazım.)

eyicene: İyice.³⁶⁷

- Çorbayı eyicene úaruştur. (Çorbayı iyice karıştır.)
- Láhanayı eyicene úaruştur, dibine tutmasun. (Lahanayı iyice karıştır, tencereye yapışmasın.)

furfur: Rüzgarın çok hafif esmesi.

- Çayluğa hava çok úuzelidi, furfur esti hava. (Çaylıkta hava çok güzeldi, çok hafif rüzgar esti.)

habele/habole/haboyle: Böyle.³⁶⁸

- Habele cel paçi. (Böyle gel kız.)
- Haboyle mi edelumni? (Böyle mi yapalım onu?)

hane: Hani anlamına gelmektedir.

- Hane oturmağa celecektunuz? (Hani oturmaya gelecektiniz?)

haşindi: Şimdi, az önce, birazdan.

- Haşindi piraķ oni. (Şimdi bırak onu.)
- Emicem haşindi cítti. (Amcam az önce gitti.)
- Haşindi hazırlicāğum yemeği. (Birazdan hazırlayacağım yemeği.)

hayin: 1.Sıkıca, kuvvetlice. 2.Çok fazla.

- Çay bezini hayin sık. (Çay bezini sıkıca bağla.)
- Çok hayin yemek yer o. (Çok fazla yemek yer o.)

hemenćećuķ: Çabucak, hemen.

- Hemenćećuķ bitur da cel. (Çabucak bitir de gel.)
- Káplari hemećećuķ yıķa. (Bulaşıkları çabucak yıka.)

hepten: Tamamen, çok.

- Habu paçi, hepten şımardi. (Şu kız, çok şımardı.)
- Çayluğa hepten isándum. (Çaylıkta tamamen ıslandım.)
- Hepten deli etti beni da. (Çok sinirlendirdi beni da.)

ķuķuķopo: Çok küçük, küçücük, küçük bir şekilde.³⁶⁹

³⁶⁷ DS'de "iyice, adamakıllı" anlamında *eyiceme*, *eyicemen* kelimeleri yer almaktadır. DS, "eyiceme, eyicemen", III, 1821.

³⁶⁸ DS'de "böyle" anlamında *habule* kelimesi yer almaktadır. DS, "habule", II/2247.

- Çizum ekmeğleri kuçukopo ko tabağuna da boğulacaksun. (Kızım ekmeğleri küçük bir şekilde koy tabağına da, boğulacaksın.)
- Ekmeğün ucundan bi kuçukopo ver bağa da. (Ekmeğin ucundan çok küçük parça ver bana da.)

nasi/nasī: Nasıl anlamının yanında şaşırma ifadesi olarak da kullanılmaktadır.

- Nasī ne dersun? (Nasıl ne diyorsun ya?)
- Bu kada yeri nasi topladun? (Bu kadar yeri nasıl topladın?)

niçun: Niçin, ne için.

- tamiyi niçun topladunuz? (O tamiyi niçin topladınız?)
- Buriya niçun celecēydi. (Buraya niçin gelecekti?)

okene: Öteki, oradaki, yukarıdaki anlamlarına gelmektedir.

- Okene halaya cideyrum. (Yukarıdaki halaya gidiyorum.)

şini: Şimdi.³⁷⁰

- Şini celur baban. (Şimdi gelir baban.)
- Yemeği şini yapıyrum. (Yemeği şimdi yapıyorum.)

4. 3. 4. Bağlaç ve Edatlar

açan/açanki/haçanki: Mademki.³⁷¹

- Açanki celmiçeydile, niya söz verdile bize? (Mademki gelmeyeceklerdi, niye söz verdiler bize?)
- Haçanki öyleydi, bağa niçun böyle dedi? (Mademki öyleydi, bana niçin böyle dedi?)

ahā/ahān: İşte burada, işte orada.

- Kılidi nāptun? Ahā, cormēy misun? (Kilidi ne yaptın? İşte burada, görmüyor musun?)

³⁶⁹ DS'de yer almayan *kuçukopo* kelimesinde yer alan *-opo* eki, Rumcada isimlere küçüklük katan yapım eklerinden biridir. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 390.

³⁷⁰ DS'de "şimdi" anlamında *şindi*, *şimcik*, *şimdıcak*, *şimdicek*, *şimdik*, *şinci*, *şincik* kelimeleri yer almaktadır. DS, "şindi", V/3782.

³⁷¹ DS'de *açan* (DS, "açan", I/57.) ve *haçan* (DS, "haçan", III/2248, 2249.) kelimelerinin "madem, mademki, ne zamanki, -diği vakit, ne yazık" anlamları bulunmaktadır.

- Telefon neredu? Ahān, cormēy misun? (Telefon nerede? İşte orada, görmüyor musun?)

anćaķa: Sadece, şimdi.³⁷²

- Anćaķa telefonla oyna. (Sadece telefonla oyna.)
- Balıķlari anćaķa temizleyebildi. (Balıķların temizlenmesini şimdi bitirebildi.)

beķi/ beķim: Belki.

- Beķim ćideruz duķune. (Belki gideriz dūķune.)
- Yalan sóyledi beķi. (Yalan söyledi belki.)

ćúnķim: Çünkü.

- Oni niya daķvet etmedunuz? Ćúnķim ķoniķmāyruk. (Onu niķin davet etmediniz? Çünkü konuşmuyoruz.)

enćami: Yani, hiç olmazsa.³⁷³

- Enćami ćiderum evine da. (Hiç olmazsa evine giderim de.)

meķersam/ meķersem/ meyersa: Meķer, meķerse.³⁷⁴

- Meķersam arķamdan bulari o sóylemiş. (Meķerse arkamdan bunları o söylemiş.)
- Meyersa telefoni bozulmiş. (Meķer telefonu bozulmuş.)

oki: Mademki.³⁷⁵

- Oki ćelmićēydi, niya dedi baķa óyle? (Mademki gelmeyecekti, niye dedi bana óyle?)

(-dan) serep: (-den) dolayı anlamında olan bir edattır.

- Habundan serep ćarşıya ćidemēyrum. (Bundan dolayı ćarşıya gidemiyorum.)
- Evi habundan serep mi terk etti? (Evi bundan dolayı mı terk ettin?)

yanē: “Tabii ki, ne sandın, herhalde” anlamlarında kullanılmaktadır.

- Bóyle olmasi eyi óldi da. Yanē. (Bóyle olması iyi oldu. Tabii ki.)

³⁷² DS’de *ancaka* kelimesi, “zorla, kesin olarak” anlamlarına gelmektedir. DS, “ancaka”, I/ 255.

³⁷³ DS’de yer almayan *enćami* kelimesi, Lazcada “nasıl olsa, her nasılsa, sonunda” anlamlarında yer almaktadır. İsmail, Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, (İstanbul: Chivi Yazıları, 2007), 224.

³⁷⁴ DS’de “meķerse” anlamında *meķemse* kelimesi bulunmaktadır. DS, “meķemse”, IV/ 3151.

³⁷⁵ DS’de aynı anlama gelen *oki* kelimesi, Lazcada “mademki” anlamına gelmektedir. Bucaklışı, vd., Büyük Lazca Sözlük, 684.

yoğusem: Yoksa.

- Paçi yoğusem evi mi terk etti? Ne etti? (Kız yoksa evi mi terk etti? Ne etti?)

zati: Zaten.

- Yağmur yağacak zati. Vermene cerek yok. (Yağmur yağacak zaten. Vermene gerek yok.)

4. 3. 5. Fiiller

aclan-: Acıkmak.

- Ben çok hayin aclandım. (Ben çok fazla acıktım.)
- Aclandun mi uşagum? (Acıktın mı oğlum?)
- Çok hayin aclandım, bi yemek verun bağa dā. (Çok fazla acıktım, bir yemek verin bana da.)

ac ol-: Acıkmak.

- Ac öldün mi? Yiyelüm mi beraber? (Acıktın mı? Yiyelim mi beraber?)
- Çay toplarken çok çapuk ac olıyle işçile. (Çay toplarken çok çabuk acıkıyor işçiler.)

açıl-: 1. Gemi ya da teknenin sahilden uzaklaşması. 2. Çekingen birinin başkalarıyla kaynaşması, gezmesi. 3. Borca girmek.³⁷⁶

- Takalā açılıy. (Sandallar uzaklaşıyor.)
- Açıl biraz açıl. Bu kıada çekingen olma (Kaynaş biraz kaynaş. Bu kadar çekingen olma.)
- Bu kıada açıldun, daha duğun olmağı, sora nēdeceksunuz? (Bu kadar borca girdin, daha düğün olmadı, sonra ne edeceksiniz?)

afkur-: 1. Bir köpeğin havlaması. 2. Yüksek sesle, hoş gitmeyen tarzda konuşmak. 3. Umursamamak.³⁷⁷

³⁷⁶ DS’de olmayan *açıl-* fiili, TETTL’de “yola çıkmak, uzaklaşmak, kaybolmak, çözülmek, kendine gelmek, iyileşmek, yabancılığı bırakıp birine kalbini açmak, masrafa girmek” olarak gösterilmektedir. Andreson Tietze, Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, (İstanbul, Simurg Yayıncılık, 2002), 93.

³⁷⁷ DS’de *afkur-*, hem aynı anlama (köpek havlaması) hem de farklı anlamlara (birinin yüzüne karşı edepsizce bağırarak, haykırmak, okuyup üflemek) gelmektedir. DS, “afkurmak”, I/73. TETTL’de *afgur-* / *afkır-* fiilleri, “köpek havlaması” olarak tanımlanmıştır. Bu iki fiilin yanında; *bağır-* /

- Çópek afkuriy dā. (Köpek bağılıyor da.)
- Afkurma, çes sesuni. (Konuşma, kapa çeneni.)
- Afkur. (Buradaki anlamda karşı taraftaki bireyin kendisini ve konuşmasını değersizleştirmek, umursamamak vardır.)

ağulān-/avulān-: Kaşınmak, zehirlenmek, mikrop kapmak.³⁷⁸

- Pasli tavadan yedi, avulāndi. (Paslı tavadan yedi, zehirlendi.)

ahas et-: Esnemek.

- Buçun çok ahas ettum. Nazar mi değdi bağa. (Bugün çok esnedim. Nazar mı değdi bana?)

aħnoz et-: Esnemek.³⁷⁹

- Devamli aħnoz ettum, durdum. (Devamlı esnedim, durdum.)

aķlān-: 1. Birinin suçsuz olduğunun ortaya çıkması. 2. Temiz olmak.

- Aķlāndi çok şuçúr. (Suçsuz olduğu ortaya çıktı çok şükür.)
- Kapile aķlāndi sen celdukten sora. (Kapının önleri temizlendi sen geldikten sonra.)

aķtaril-: Devrilmek.³⁸⁰

- Perdeleri asarken aķtarildum. (Perdeleri asarken devrildim.)

al-: 1. Yanında götürmek. 3. İki gencin isteme merasiminde kız tarafının bu evliliğe onay vermesi, kabul etmesi. 4. Satın almak. 5. Elde etmek. 6. Çıkarmak.³⁸¹

- Paçiyi çoye cıderken yanuma alurum. (Kızı köye giderken yanımda götürürüm.)
- Omer'e o kızi alduk çok şuçúr. (Ömer'e kızı istedik çok şükür.)
- Ben pazardan o beğenduğum kumaşı aldum. (Ben pazardan o beğendiğim kumaşı satın aldım.)

beğir- / böğür- / çağır- / çemkir- / çımkır- / dızgır- / dızkır- fiillerinin böyle bir ses taklidinden çıkmış olabileceği vurgulanmıştır. Tietze, TETTL, 105.

³⁷⁸ TETTL'de *ağū, ağı* "zehir" anlamına gelen bir kelimedir. Tietze, TETTL, 114. Dîvānu Lügāti't - Türk'te *agu* "zehir" olarak yer almaktadır. Besim Atalay, Dîvānu Lügāti't - Türk Dizini (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1985), 13.

³⁷⁹ DS'de *aħnoz* kelimesi bulunmamaktadır. Rumcada *anahazmeman* "esneme" *anahazmume* "esnemek" anlamalarına gelmektedir. Ahmet Altunbaş, Türkçe - Rumca Rumca - Türkçe Sözlük (PDF: 2011), 3.

³⁸⁰ DS'de aynı anlama gelen *aktarıl-* fiili, Yeni Tarama Sözlüğü'nde "düşürölmek, başkası tarafından yıkılmak, kendi kendine devrilmek, yüz çevirmek" anlamlarında yer almaktadır. Cem Dilçin, Yeni Tarama Sözlüğü (Ankara: Türk Kurumu Yayınları, 2018), 18.

³⁸¹ YTS'de *al-* fiili, "basamak, yenmek, istila etmek, kaplamak; ele geçirmek, yakalamak, elde etmek; gereken şeyi kendine mal etmek" olarak açıklanmaktadır. Dilçin, YTS, 20.

- Bu sene, bahçeden geçen seneye nazaran hayin misir aldım. (Bu sene, bahçeden geçen seneye nazaran çok mısır topladım.)
- Kabağın içindeki çivitleri hep aldım. (Kabağın içindeki çekirdekleri hep çıkardım.)

anağulis et-: İstifra etmek.³⁸²

- Çayluğa cüneş vurınca anağulis etti paçi. (Çaylıkta güneş vurunca kustu kız.)

analıs et-: Kirli çamaşırları, daha çok sıcak suda bekleterek yumuşatmak.³⁸³

- Çamaşırları analıs ettun mi? (Çamaşırları suda beklettin mi?)
- Beyazları analıs ettum, o yuzden tertemiz oldu. (Beyaz çamaşırları suda beklettum, o yüzden tertemiz oldu.)

ang-/anga-: Anmak, birinin hakkında konuşmak.³⁸⁴

- Kulağum çinlāy, sankim biri angāy beni. (Kulağım çınıyor, sanki biri konuşuyor hakkımda.)
- Çayluğa dun angdum seni, geçen surum beraberduķ diye. (Çaylıkta dün andım seni, geçen sürüm beraberdik diye.)

ar et-: Utanmak.³⁸⁵

- Komşidan meyve istemağa ar ettum. (Komşudan meyve istemeye utandım.)

arukla-: Zayıflamak.³⁸⁶

- İneğum çok arukladı, hiç yemek da yemēy. (İneğim çok zayıfladı, hiç yemek de yemiyor.)
- Senun çocuğun ne kada arukladı. (Senin çocuğun ne kadar zayıfladı.)

³⁸² DS’nde yer almayan *anağulis* kelimesi, Rumcada *anağulizo* “kusası gelmek, midesi bulanmak”, *anağulisma* “kusası gelme, midesi bulanma” gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Vahit Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, (İstanbul: Heyamola yayınları, 2021), 108

³⁸³ Rumcada *analısi* “yumuşama, sızma, çözülme”; *analız* “çözülme, yumuşamak, yumuşatmak” anlamlarında yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 109.

³⁸⁴ DS’de *ang-* fiili, “birinin arkasından konuşmak, laf etmek, anmak” anlamlarında yer almaktadır. DS, “angmak”, I/267. TETTL’de *an-* fiili, “hatırlamak, aklına getirmek; hatırlayıp dile getirmek, adından bahsetmek; ölmüş bir kimse için merasim düzenlemek” olarak ifade edilmiştir. Tietze, TETTL, 169.

³⁸⁵ TETTL’de *âr* kelimesi “utanç” anlamına gelmekte, *arlan-* fiili ise “utanmak” olarak açıklanmaktadır. Tietze, TETTL, 189- 198.

³⁸⁶ DS’de *arukla-* fiili, aynı anlama gelmektedir. TETTL’de *arık*, *aruk* kelimeleri (*ar-* yorulmak), “zayıf, sıksa, yorgun, tükenmiş” *arukla-* “zayıflamak” olarak belirtilmiştir. Tietze, TETTL, 203.

aşla-: 1. Çay demliğindeki suyun bitmesi sonucu tekrardan su takviye etmek. 2. Herhangi bir ağacın üzerinde belli bir süre sonra tekrardan fide vermesi için bazı işlemler yapmak. 3. Bir sıcak suyu ılık ya da soğuğa yakın bir seviyeye getirmek, ayarlamak.³⁸⁷

- Çayı aşlamışım, içeceksan al. (Çaya su ekledim, içeceksen al.)
- Mandalina ağaçlarının her birini aşladım. (Mandalina ağaçlarının her birinin fide vermesini sağladım.)
- Suyi aşladım, cel, yıkan. (Suyu ayarladım, gel, yıkan.)

atil-: Dengeyi kaybetmek, sendelemek.³⁸⁸

- Evun içine dolanırken birden atıldım. (Evin içinde dolanırken birden düşecek gibi oldum.)

at-: 1. Fırlatmak. 2. Bir sorunun cevabı bilinmediği halde uydurarak yanıtlamak. 3. Yüklemek.³⁸⁹

- Attini cózume da, şini çok ağrıy. (Fırlattı onu gözüme de, şimdi çok ağrıyor.)
- Sınavdaki tum sorıların cevabını attım. (Sınavdaki tüm soruların cevabını uydurdum.)
- Atma yā. (Uydurma ya.)
- Atun bezleri arabaya, celīyrum. (Yükleyin çay bezlerini arabaya, geliyorum.)

atlat-: 1. Çok sinirlenmek, kızmak. 2. Hastalık veya kötü bir durumun sona ermesi, bitmesi.³⁹⁰

- Oni öyle córinçe atlatı. (Onu öyle görünce çok kızdı.)
- Hemen ne atlatıysun? (Hemen niye sinirleniyorsun?)
- Çok şuçur ameliyatı atlatı. (Çok şükür ameliyatı bitti.)

³⁸⁷ DS'de *aşla-* fiili, hem aynı anlama (ağaç aşlamak) hem de farklı anlamlara (katmak karıştırmak, yün giysilerin yırtıklarını örmek, yamamak, düşüncesini başkasına benimsetmek vb.) gelmektedir. DS, "aşlamak", I/360.

³⁸⁸ DS'de *atil-* fiili, "kapı, pencere kerestelerinin eğilmesi" anlamına gelmektedir. DS, "atılmak", I/369. EDPT'de ise "fırlatılmak, vurulmak; çiçeklerde bulunan tomurcukların patlaması" anlamında yer almaktadır. Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth- Century*, (Oxford: Oxford University Press, 1972), 56.

³⁸⁹ DS'de *at-* fiili, hem aynı (yüklemek) hem de farklı anlamlara (sinek yumurtlaması vb.) gelmektedir. DS, "atmak", I/372. TETTL'de "fırlatmak; uzaklaştırmak, çıkarmak; koymak, (söz, yalan, nutuk) ortaya atmak" biçimlerinde yer almaktadır. Tietze, TETTL, 219.

³⁹⁰ DS'de *atlat-* fiili, "aklımı kaybetmek" anlamında bulunmaktadır. DS, "atlatmak", I/371.

attur-: Birinin sinirlenmesi veya öfkelenmesine sebep olmak.

- Karī, atturma afami tepeme. (Kadın, sinirlendirme beni.)

avla-: 1. Balık tutmak. 2. Bir erkeğin karşı cinsten bulunan birinin gönlünü elmesi.³⁹¹

- Hamsi avladun mi? (Hamsi tuttun mu?)
- Ulā, ız avlamaya mi ittunuz? (Ula, kızların gönlünü elmeye mi gittiniz?)

ayanla-: Havanın aydınlanması.³⁹²

- Hava ayanlasun, öyle idelum. (Hava aydınlansın, öyle gidelim.)

ban-: Ekmeği herhangi bir yemeğe batırıp yemek.³⁹³

- Turiyi banupta yiyeceksun. (Turuyu ekmeği batırarak yiyeceksin.)

bas-: 1. Bazı eylemleri çok yapmak. 2. Yemeğe malzemelerin birini fazla koymak.³⁹⁴

- Basti sağa duvai. (ok dua etti sana.)
- Yemeğe bastum biberi. (Yemeğe biberi çok koydum.)

bat-: 1. İflas etmek, her eyini kaybetmek. 2. Sel veya heyelan sonucu olumsuz görüntünün oluşması. 3. Çamura saplanmak. 4. Kirlenmek. 5. Kendisini sinirlendiren bir kişinin yaptığı iyi veya kötü herhangi bir hareketten hoşlanmamak. 6. Çok olmak.³⁹⁵

- O geçen sene batmıidi zati. (O geçen sene iflas etmişti zaten.)

³⁹¹ TETTL’de *avla-* fiili, “av ile meşgul olmak, av hayvanlarını ve kuları avlamak; yakalamak, tutmak; zapt etmek, çevirmek” biçiminde açıklanmıştır. Tietze, TETTL, 230.

³⁹² DS’de “karanlığın aydınlanması, fena havanın iyileşmesi, ağır hastanın tehlikeyi atlatması” anlamlarına gelen *ayanlama* sözcüğü bulunmaktadır. DS, “ayanlama”, I/407.

³⁹³ DS’de *ban-* fiili, hem aynı (batırmak) hem de farklı anlamlara (tatmak, yemeğe başlamak, yemeğin kıyısından azıcık yemek, parmakla karıştırmak, batmak, her tarafi bulamak vb.) gelmektedir. DS, “banmak”, I/521, 522. KBS’de “batırmak, daldırmak” olarak ifade edilmiştir. Tuncer Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007), 111. EDPT’de ise “bir sıvıya batırmak” olarak tanımlanmıştır. Clauson, EDPT, 348.

³⁹⁴ DS’de hem aynı (izinsiz bir yere girmek) hem de farklı anlamlara (oyunda yenmek, kümes hayvanlarının kuluçkaya yatması vb.) gelmektedir. DS, “basmak”, I/544, 545. EDPT’de “ezmek, sürpriz yapmak, saldırmak” gibi anlamlara gelmektedir. Clauson, EDPT, 370. YTS’de ise “yenmek; kapatmak; üstüne oturmak; atmak, savurmak; kaplamak” gibi anlamlara gelmektedir. Cem Dilçin, YTS, 37.

³⁹⁵ DS’de hem aynı (amura saplanmak, gömülmek; çok olmak) hem de farklı anlamlara (acımak, batar gibi ağırmak) sahip bir fiildir. DS, “batmak”, I/572. KBS’nde “bir sıvının üstündeyken içine gömülmek” şeklinde geçmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 120.

- Bu heyelândan sora her yer batti. (Bu heyelandan sonra her yer çok kötü oldu.)
- Araba batti çamura. (Araba çamura saplandı.)
- Ustum başum hep batti. (Üstüm başım hep kirlendi.)
- Ahır batāy, cideyim bi temizliim oni. (Ahır çok kirlenmiş, gideyim bir temizleyeyim onu.)
- Habu batāy cözume. (Buna tahammül edemiyorum.)
- Bu sene ağaçlarda kiraz batacak. (Bu sene ağaçlarda kiraz çok olacak.)

bertil-: Toprağın patlaması, çatlaması.³⁹⁶

- Łahana tıktuğum bahçenun toprāğ hep bertilmiş. (Lahana diktiğim bahçenin toprağı hep çatlamış.)

beyin-: Büyümek.³⁹⁷

- Paçi, ne kada beyindun sen. (Kız, ne kadar büyüdü sen.)

beyit-: Büyütmek.

- Ortanćanun sebilerini ben beyittum. (Ortanca oğlumun çocuklarını ben büyüttüm.)
- Uşak beyitmek kolay mı sanāysun? (Çocuk büyütmek kolay mı sanıyorsun?)

bez-: 1. Sıkılmak. 2. Bıkmak.³⁹⁸

- Uşak, bucún çayluğa hayin bezdi. (Oğlan çocuk, bugün çaylıkta çok sıkıldı.)
- Çay toplamaktan bezdum hepten de yā. (Çay toplamaktan çok sıkıldım da ya.)
- Bezdu artuğ yeter, pirağun beni. (Bıktım artık yeter, bırakın beni.)

³⁹⁶ DS’de *bertil-* fiili, hem aynı anlama (toprağın çatlaması) hem de farklı anlamlara (surat asmak, somurtmak; incinmek, burkulmak, morarmak) gelmektedir. DS, “bertilmek”, I/637. TETTL’de ise *bert-/ berti-/ bertik-/ bertil-/ bertin-* fiilleri, “incinmek, burkulmak, morarmak” anlamlarında ifade edilmektedir. Tietze, TETTL, 321.

³⁹⁷ DS’de *beyin-* fiili, “büyümek, gururlanmak” anlamlarına gelmektedir. DS, “beyinmek”, I/647.

³⁹⁸ DS’de *bez-* fiili, “yaranın iyileşmesi, mısır ve fasulye gibi sebzelerin tanelerinin dolgunlaşmaması” anlamlarına gelmektedir. DS, “bezmek”, I/652, 653. TETTL’de *bez-* fiili, “bezgin hâle gelmek, bıkmak, artık hoşlanmamak” şeklinde yer almaktadır. Tietze, TETTL, 329. EDPT’de ise “titremek, bir şeyden ürpermek, tiksinti duymak, birinin sevdiği bir şeyden zevkini kaybetmek” anlamlarında ifade edilmektedir. Clauson, EDPT, 389.

bit-: 1. Fidanın ya da ekilen herhangi bir sebze, meyve tohumunun filizlenmesi, büyümesi, ortaya çıkması. 2. Mahvolmak, tükenmek. 3. Çok beğenmek. 4. Bir anda ortaya çıkmak.³⁹⁹

- Tıktuğum fasulyele hep bitti. (Diktiğim fasulyeler hep çıktılar.)
- Bittum ben yā, evi nasi toplıcağum? (Mahvoldum ben ya, evi nasıl toparlayacağım?)
- Elbiseye bittum ben. (Elbiseyi çok beğendim ben.)
- Kapiyi açtım, bi anda bitti karşıma. (Kapıyı açtım, bir anda çıktı karşıma.)

bitur-: Mahvetmek, yormak.⁴⁰⁰

- Kocam olacak adam biturdi beni biturdi. (Kocam olacak adam mahvetti beni mahvetti.)
- Habu uşak var ya hepten biturdi oni. (Bu oğlan var ya tamamen yordu onu.)

boğal-: Bunalmak.⁴⁰¹

- Boğalıyrum, bi parkun beni. (Bunalıyorum, bir bırakın beni.)
- Buçun çayluğa havadan serep hayin boğaldık. (Bugün çaylıkta havadan dolayı çok bunaldık.)

bolaş-: 1. Biriyle uğraşmak, dalga geçmek. 2. Kirlenmek. 3. Başlamak. 4. Hastalığın veya saçta meydana gelen bitin başkasına geçme durumu. 5. İstmeden bir şeye karışmak.⁴⁰²

- Bolaşma bağā. (Uğraşma benimle.)

³⁹⁹ DS'de *bit-* fiili, hem aynı (birden ortaya çıkmak, bıkmak) hem de farklı anlamlara (bal, reçel, pekmez vb, gıdaların şekerlenmesi, saçların birbirine dolanması vb.) gelmektedir. DS, *bitmek*", I/71, 712. TETTL'de " ot ya da saç gibi şeylerin çıkıp büyümesi, sona ermek" anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 357.

⁴⁰⁰ TETTL'de *bitir-* / *bitür-* fiilleri, "sona erdirmek, tamamlamak; başarmak; kemale erdirmek; yamamak; kökünü kurutmak, tüketmek; birini fazla yormak, ölüme yaklaştırmak; hayatın sonuna yaklaşmak; bitirememek, hep devam etmek" olarak ifade edilmiştir. Tietze, TETTL, 360.

⁴⁰¹ DS'de aynı anlama gelen *boğal-* fiili, KBS'de "bunalmak" anlamında yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 152.

⁴⁰² DS'de *bolaş-* fiili, hem aynı (çatmak, sataşmak; başlamak) hem de farklı anlamlara (bir işe istekle başlamak, engel olmak) gelmektedir. DS, "bolaşmak", I, 786, 787. TETTL'de *bulaş-* / *bolaş-* olarak "bir şeye değmekle kirlenmek, bunalmak, çamurlanmak; hastalığın sirayet etmesi; sataşmak, çatmak; (yalvararak) sunmak, istmeden bir şeye karışmak" anlamlarında ifade edilmiştir. Tietze, TETTL, 392.

- Uzerlerumuz hep bôlaştı dún cece patıka yoldan celúken. (Üzerlerimiz hep kirlendi dün gece patıka yoldan gelirken.)
- Ben bôlaştım, o yüzden kapları yıkamağa ben devam edeym. (Ben başladım, o yüzden bulaşıkları ben yıkamaya devam edeyim.)
- Okuldan paçıya bit bôlaştı (Okuldan kıza bit geçti.)
- Gribi bôlaşturdun bağa. (Gribi geçirdin bana.)
- Onun suçına ben da bôlaştım. (Onun suçuna ben de karıştım.)

boylá-: Ulaşmak, varmak.⁴⁰³

- şiniye kada çarşıyi boylamıştu. (O şimdiye kadar çarşıya ulaşmıştır.)

bozul-: Darılmak, alınmak.

- Öyle sóyledum diye bağa bozuldı. (Öyle söylediğim için bana darıldı.)

budar-: Ağacın dallarını kesmek. Bu işlem, ıhlamur ağacının çiçeklerini daha kolay toplayabilmek ya da ineğe sevdiği ağacın yapraklarını vermek için yapılmaktadır.⁴⁰⁴

- Çıktuk, budarduk fambur ağacını. (Çıktık, dallarını kestik ıhlamur ağacını.)
- Kınalıye biraz ağaç budar da. (Kınalıya biraz ağaç dallarından kes de.)

canlan-: 1. Hasta birisinin birden ayağa kalkması. 2. Tarla ya da bahçeye ekilen sebzelerin çoğalması.

- Emicem birden canlandı. (Amcam birden ayağa kalktı.)
- Tıktuğum marulıa canlandıle. (Diktiğim marullar çoğaldı.)

carcar et-: Çok konuşmak.

- Sabā kada odanun içine ancağa carcar ettile. Bi susmadile. (Sabaha kadar odanın içinde sadece konuştular. Bir susmadılar.)

çimçikle-: Birini çimdiklemek, koparmak.⁴⁰⁵

- Çimçiklema beni ulā. (Çimdikleme beni ula.)

çit-: 1. Ölmek. 2. Yürümek. 3. Geçmek.⁴⁰⁶

⁴⁰³ DS'de yer almayan *boyla-* fiili, TETTL'de "bütün vücuduyla girmek, dalmak; istemeyerek bir yere düşmek, oraya gitmeye zorlanmak" anlamlarında dile getirilmektedir. Tietze, TETTL, 376.

⁴⁰⁴ TETTL'de *buda-* biçiminde "ağacın dallarını veya uçlarını kesmek, bir şeyin ucunu kesmek" anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 388.

⁴⁰⁵ DS'de aynı anlama gelen *cimcikle-* fiili, KBS'de de "çimdiklemek" anlamına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 206.

- Bi anda cítti. (Durup dururken/ hiçbir hastalığı yokken öldü.)
- Ben habu yoldan éiderum. (Ben bu yoldan yürürüm.)
- Ordan éidebilusun. (Oradan geçebilirsin.)

éóresle-: Özlemek.⁴⁰⁷

- Çok hayin éóresledum oni. (Çok fazla özledim onu.)

éafíla-: Tırmalamak.

- Habu uşak éafíladı beni. (Bu oğlan çocuk tırmaladı beni.)
- Paçıyi éafilícağ, vermani oğa. (Kızı tırmalayacak, verme onu ona.)

éak-: 1. Odun, tahta gibi şeyleri çiviyle bir yere sabitlemek. 2. Vurmak.⁴⁰⁸

- Éak oni duvara. (Sabitle onu duvara.)
- Bi éakarum sağa, éorusun. (Bir vururum sana, görürsün.)

éatíla-: 1. Kışkanmak. 2. Kırılmak.⁴⁰⁹

- Oni bi éorsan var ya hepten éatladı. (Onu bir görsen var ya tam anlamıyla kışkandı.)
- Óyle dúşti kí tomeçilari éatladı. (Óyle düştü ki göğüs kemikleri kırıldı.)

éat-: 1. Rastgelmek. 2. Dokunmak, rahatsız etmek.⁴¹⁰

- Éayíluğa éiderken éattum oğa. (Çaylığa giderken rastladım ona.)
- Cúzel oynāydi paçi, niya éattun oğa? (Güzel oynuyordu çocuk, niye rahatsız ettin onu?)

éek-: 1. Huy ve karakter olarak birine benzemek. 2. Izdırap görmek.⁴¹¹

⁴⁰⁶ DS'de olmayan bu fiil, TETTL'de *ged- / get- / gid- / git-* biçimlerinde “bir yerden bir yere hareket etmek; uzaklaşmak, ortadan kaybolmak; uyuyakalmak, ölmek” anlamlarında geçmektedir. Tietze, TETTL, 118.

⁴⁰⁷ DS'de aynı anlama gelen bu fiil, TETTL'de *görese- / göresi- / göres- / göresi gel- / göresle-* biçimlerinde yer almakta ve “göreceği gelmek, özlemek” anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 176.

⁴⁰⁸ DS'de *çak-* fiili, “iskambil oyunlarında koz kırmak, kötülük etmek” anlamlarına gelmektedir. DS, “çatmak”, II/1045, 1046. TETTL'de *çak-* fiili, “vurarak yerleştirmek, kıvılcım çıkarmak; ağaç kesmek, iftira etmek; arayı bozmak; gizlice ihbar etmek” gibi biçimlerde açıklanmıştır. Tietze, TETTL, 464.

⁴⁰⁹ DS'de olmayan *çatla-* fiili, TETTL'de “çat sesiyle kırılıp dağılmak, yorgunluktan, bitkinlikten veya üzüntüden ölecek hâle gelmek, abdest bozmak” gibi anlamlarda yer almaktadır. Tietze, TETTL, 483.

⁴¹⁰ DS'de *çat-* fiili, hem aynı (rastgelmek) hem de farklı anlamlara (yetişmek, kan almak için vücudu ustura ile çizmek) gelmektedir. DS, “çatmak”, II/1092. EDPT'de “temelde bir araya getirmek, bir şeye katılmak, iki şeyi birbirine tutturmak, bir araya getirmek, katılmak, eklemek” olarak açıklanmıştır. Clauson, EDPT, 402.

- Habu paçi kıma çekti bóyle? (Bu kız kime benzedi böyle?)
- Buralara kimse çekmedi benum çektuğum kıada. (Buralarda kimse zorluk görmedi, benim gördüğüm kadar.)

çes-: 1. Sütün veya ayranın bozulması. 2. Susmak. 3. Durmak. 4. Koparmak.⁴¹²

- Dolaba koyduğum süt çesti. (Süt bozuldu.)
- Çes, duymiyayım sesuni. (Sus, duymayayım sesini.)
- Hava çesti. (Yağmur durdu.)
- İnek çesti ipini. (İnek kopardı ipini.)

çiçi dur-: Yaranın iyileşmesi.

çiğna-: 1. Ezmek. 2. Çiğnemek.⁴¹³

- Çamaşurları biraz çiğna. (Çamaşırları biraz ez.)
- Paçiyi ne çiğnāysun? (Kızı niye eziyorsun?)
- Sakızı ne biçum çiğnāysun? (Sakızı ne biçim çiğniyorsun?)

çik-: Oyunu kazanmak.

- Uç partide da o çikti. (Üç partide de o kazandı.)

çok-: Bir bireyin yaşadığı acı ve yorgunluk sonucunda yaşından büyük durmak, kötü hâle bürünmek.⁴¹⁴

- Fatma teyze, kocasinun eliminden sora çok çokti. (Fatma teyze, eşinin ölümünden sonra çok kötü hâle büründü.)
- Bu kıada yorma çenduni da, çoktun hepten. (Bu kadar yorma kendini de, çok kötü görünüyorsun.)

col ol-: Çok yağmur sonucu bahçe ya da arazinin sularla dolması.

⁴¹¹ DS'de çek- fiili bulunmakta ama farklı anlamlara (kız kaçırmak, hayvanların çiftleşmesi) gelmektedir. DS, "çekmek", II/1115. EDPT'de "para ödünç almak, acı çekmek, sigara içmek, çekilmek (ordu)" biçiminde izah edilmiştir. Clauson, EDPT, 413.

⁴¹² DS'de kes- fiili, hem aynı (sütün bozulması, çocuğu süttten ayırmak) hem de farklı anlamlara (palavra atmak, pazarlık etmek, birisinin yanağını okşamak, birini kötülemek vb.) gelmektedir. DS, "kesmek", IV/2768. KBS'de "birisini yermek" anlamında bulunmaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 503.

⁴¹³ TETTL'de çeyne- / çeğne- / çiğne- / çiyne- fiilleri, "çiynemek, ayak altında çiynemek, kemirmek" anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 502.

⁴¹⁴ DS'de olmayan çok- fiili, EDPT'de "diz çökmek, özellikle bir devenin aynı zamanda insanoğlunun ve daha fazlasının belli belirsiz bir şekilde batması, çökmesi" şeklinde tanımlanmıştır. Clauson, EDPT, 413.

- Dun geće o ¼ada yađdı ki          her yer. (D  n o kadar yađdı ki g  l oldu her yer.)

    - 1. Eğlencenin dozunu kaçırmak. 2. Mutluluktan havalara uçmak. 3. Bir dere veya akarsunun çok yağmur sonrası ta ma durumuna gelmesi, çok şiddetli akışa sahip olması. 4. Tarladaki ya da bahçedeki sebze topluluklarının veya meyve ağaçlarının bereketlenmesi, çoğalması.⁴¹⁵

- Ni ana bizum t raf    ti. (Ni anda bizim taraf çok eğlendi.)
- Elif, haberi duyn a    ti. (Elif, haberi alınca mutluluktan ne yapacağını çağırdı.)
- Dere bu  n    ti,  ordun mi? (Dere bug  n hiddetlendi, g rd  n m ?)
-    ana arum    tile, bu k       anaya doya au . (Lahanalarım bereketlendi, bu k    lahanaya doyacağız.)

     et- Yanan veya kesilen bir yerin ağrı sonucu sızlaması.⁴¹⁶

- Ellerum  ay n      ed y. (Ellerim çok fazla sızlıyor.)

     - çoğunlukla kalabalık bir grubun birine saldırması, etrafında toplanması.⁴¹⁷

- Dolmu     arun hepisi         u ağ  n  zerine. (Dolmu     arın tamamı saldırdı oğlana.)

      - Cimciklemek.

    - Kanseri h        n n k    n n v      n n her yerini kaplaması, organlarının g  n geçtikçe işlevini yitirmesi.⁴¹⁸

-       , hepten       . (Organları, iflas edecek duruma geldi.)

da - 1. Saldırmak. 2. Uğra mak. 3. Uykuya geçmek. 4. Birdenbire bir yere girmek.⁴¹⁹

⁴¹⁵ DS’de olmayan     - fiili, TETTL’de “kızgınlık g  stermek; ye illenmek; heyecana, a ka gelmek; dili        ; hararetle konuşmaya ba lamak” olarak izah edilmiştir. Tietze, TETTL, 453.

⁴¹⁶ Rumcada            “sızma, damlama”           “sızmak, damlamak”           “sızlamak”        “sızlama” anlamlarına gelmektedir. Altunbaş, Rumca - T    e S     , 11.

⁴¹⁷ DS’de        - fiili, hem aynı (toplanmak) hem de farklı anlamlara (g  zel, yeni giyinmek; kıyafetin eskimesi) gelmektedir. DS, “         ”, II/1303. TETTL’de        - fiili “b    n ağırlığını koyarak birinin üzerine abanmak, h      ederek     ne kapanmak, (mecazi)            , protestolarla birinin üzerine d      , birine saldırmak” şeklinde yer almaktadır. Tietze, TETTL, 539.

⁴¹⁸ TETTL’de       -, “bozulup dağılmak, vurulma y      n deride siyah lekenin meydana gelmesi” biçiminde izah edilmiştir. Tietze, TETTL, 541.

- Sizun ħoroz dāldi baġa. (Sizin horoz saldırdı bana.)
- Qaynanan nasi dāldi saġa hē? (Kayınvaliden nasıl saldırdı sana he?)
- Bi dāl da baġ nēdeyrum seni. (Bir vur da bak ne yapıyorum seni.)
- Sataşma baa, dālarum saa hā. (Uğraşma benimle, vururum sana.)
- Dāldun mi uykiya? (Uyudun mu?)
- Bi anda dāldun odaya, ayıp deġil mi yaptıġın? (Bir anda girdin odaya, ayıp deġil mi yaptıġın?)

daraġ-: 1. Sıcak havadan bunalmak. 2. Sıkılmak. 3. Beli incelmek. 4. İçi sıkılmak.⁴²⁰

- Bućun hava çok sıcaġ, ħayin daraġdum. (Bugün hava çok sıcak, çok bunaldım.)
- Ćun boyi evun içine durmaġtan daralīyrum. (Gün boyu evin içinde durmaktan sıkılıyorum.)
- Senun belun çok daralmiş. (Senin belin çok incelmiş.)
- Daralīy yūreġum, ċami bi aĉ. (Bayılacak gibiyim, camı bir aç.)
- Oy içum daralđi. (Oy içimde bir sıkıntı var.)

darġa-: Üzmek.

- Haydi darġama beni uşāġum. (Haydi üzme beni oġlum.)

darġan-: 1. Sıkılmak. 2. Kişinin bulunduğu ortamdan ve orada bulunan insanların hâl ve hareketlerinden rahatsız olmak. 3. Sıkıntıya düşmek.⁴²¹

- Darġandi da teyzesi, bi dışari ĉıġar oni da ezsun biraz. (Sıkıldı da teyzesi, dışarı ĉıkar onu da gezsin biraz.)
- Sebileden serep çok darġandum. (Çocuklardan dolayı çok sıkıldım.)

⁴¹⁹ DS’de *dal-* fiili, hem aynı anlama (saldırmak) hem de farklı anlamlara (daġılmak, kaynamaya başlamak, köpeġin havlaması) gelmektedir. DS, “dalmak”, II/1346. TETTL’de “suya atlamak, bir şey almak için elini cebine koymak, davranmak; bir yere birdenbire girmek; uykuya geçmek, düşünceye, işe kendini bırakmak” olarak ifade edilmekle birlikte “köpeġin ısırması, yılan veya arının sokması” *dala-* fiilinin içerisinde yer almaktadır. Tietze, TETTL, 550.

⁴²⁰ DS’de *daral-* fiili, “sıkıntıya düşmek, sıkışmak” anlamlarında yer almaktadır. DS, “daralmak”, II/1367. TETTL’de “dar hâle gelmek, incelmek; sıkıntıya düşmek” olarak ifade edilmiştir. Tietze, TETTL, 562.

⁴²¹ DS’de hem aynı (sıkılmak, rahatsız olmak) hem de farklı anlama (hiddetlenmek) gelmektedir. DS, “darlanmak”, II/1371. TETTL’de *darlan-*, “canı sıkılmak, sıkıntılı vakit geçirmek” anlamlarında yer almaktadır. Bu fiilin kökeni, “geçim zorluğu, para sıkıntısı” anlamına gelen “*dar*” kelimesidir. Tietze, TETTL, 564.

- Bóyle yapmalarından o kıada darıandım kı anlatamam oni sağa. (Bóyle yapmalarından o kadar sıkıldım ki anlatamam onu sana.)
- Bu sene pandemiden dolāy çok darıandık. (Bu sene pandemiden dolayı çok sıkıntıya düştük.)

değ-: Meyvenin olgunlaşması.⁴²²

- Armutla değdi, alun, yiyun uşakopla. (Armutlar olgunlaştı, alın, yiyin çocuklar.)

delilen-: Aşırı derecede birini merak etmek.

- Telefonlarımı ağmayınca delilendum hepten. (Telefonlarımı ağmayınca çıldırdım çok.)

didiş-: 1. Kavga etmek, tartışmak. 2. Uğraşmak, başa çıkmak.⁴²³

- Niya didişıysunuz? (Niye tartışıyorsunuz?)
- Ulā didişmayun. (Ula kavga etmeyin.)
- Bulalan çok didiştuğ biz. (Bunlarla çok uğraştık biz.)

dişle-: 1. Isırmak. 2. Sokmak, batırmak.⁴²⁴

- Sebi dişledi beni. (Çocuk ısırđı beni.)
- Ari mi dişledi seni. (Arı mı iğnesini batırdı sana?)

diz-: Yerleştirmek.⁴²⁵

- Kāplari dizdun mi? (Bulaşıkları yerleştirdin mi?)

doıan-: 1. Gezmek. 2. Birinin etrafında dönmek.⁴²⁶

- Boş boş buralara doıanıyle. (Boş boş buralarda geziyorlar.)
- Bu kıada doıanmak olu mi he? (Bu kadar gezmek olur mu?)
- Čedi, doıanıy etrafuma. (Kedi dönüyor etrafımda.)

⁴²² DS’de hem aynı (meyvenin olgunlaşması) hem de farklı anlama (miras kalmak) gelmektedir. DS, “değmek”, II/1403.

⁴²³ DS’de *didiş-* fiili bulunmakta ama farklı anlama (çalışmak) gelmektedir. DS, “didişmek”, II/1482. TETTL’de “hep kavga etmek, didinmek, birbiriyle dövüşmek” şeklinde belirtilmiştir. Tietze, TETTL, 613.

⁴²⁴ DS’de hem aynı anlama (ısırmak) hem de farklı anlamlara (yedi yaşındaki çocukların süt dişlerinin dökülmesi ve esas dişlerin çıkması, dişeği denilen ucu tırtıllı çekiçle değirmen taşı ya da herhangi bir şey üzerinde diş yapmak vb.) gelen bir fiil olarak ifade edilmektedir. DS, “dişlemek”, II/1521, 1522.

⁴²⁵ DS’de olmayan bu fiil, TETTL’de (ipliğe, tele) geçirmek, sıraya koymak, (harfleri) tanzim etmek, tertip etmek, söylemediğini bırakmamak anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 633.

⁴²⁶ DS’de *dolan-* fiili, “meyil göstermek, kur yapmak” anlamlarında ifade edilmiştir. DS, “dolanmak”, II/1544. TETTL’de “kendi kendine dolaşmak, gezmek; bir şeyin etrafında dönmek; sarmak, sarmalamak; dolandırılmak” olarak ifade edilmiştir. Tietze, TETTL, 640.

dolaş-: Gezmek.

- Ne dolaşıysun buralara? (Niye geziyorsun buralarda?)
- Uşakopoyi biraz dolaştır da cel. (Çocuğu biraz gezdir de gel.)

dol-: 1. Bir üzüntü veya özlem sonucunda ağlayacak gibi olmak. 2. Kırıcı, ağır sözlere karşı kişinin çok üzülməsi, bu sözleri unutamaması. 3. Patlayacak duruma gelene kadar yemek yemek.⁴²⁷

- Paçi dolıdı da ağlasun da rahatlasun. (Kız ağlayacak duruma geldi, ağlasın da rahatlasın.)
- Cózume corunmesun, çok dolmışım oğa karşı. (Gözüme gözükmesin, unutamıyorum yaptıklarını.)
- Tabağuma koma, hayin dolıdum. (Tabağıma koyma, çok doydum.)

dón-: 1. Hareket etmek, açılmak. 2. Sinirlendiği ya da hoşnut duymadığı kimseye sırtını çevirmek.⁴²⁸

- Cózunun harhalisi hiç dónmēy. (Göz kapağı hiç açılmıyor.)
- Hiç utanma yok ki, sırtını dónıdı, yattı aşā. (Hiç utanma yok ki, sırtını çevirip yattı.)

doy-: Hasret gidermek.⁴²⁹

- Bu yaz doydum Rize'ye. (Bu yaz özlem giderdim Rize ile.)
- Çocuğlaruma doydum bu sefer. (Çocuklarımla güzel hasret giderdim bu sefer.)

düş-: 1. Zayıflamak. 2. Bir şeye fazlasıyla emek harcamak.⁴³⁰

- Habu paçi ameliyattan sora hayin düşti. (Bu kız, ameliyattan sonra çok zayıfladı.)

⁴²⁷ DS'de *dol-* fiili, bulunmakta ama farklı anlamda (bir şeyin çevresinde dolaşmak) yer almaktadır. DS, "dolmak", II/1547. TETTL'de "dolu hale gelmek, çekilmek, yayın gerilmesi, silaha kurşun konulması" biçiminde yer almaktadır. Tietze, TETTL, 639.

⁴²⁸ DS'de *dón-* fiili, hem aynı (bir kimseden nefret edip yüz çevirmek, soğumak) hem de farklı anlamlara (bulanmak, altüst olmak vb.) gelmektedir. DS, "dönmek", II/1586. TETTL'de "yan sapmak, yön değiştirmek, daire çizmek, geri gelmek, değişmek, vazgeçmek, terk etmek, uğraşıp durmak" gibi anlamlarla ifade edilmiştir. Tietze, TETTL, 652.

⁴²⁹ DS'de olmayan *doy-* fiili, TETTL'de "açlığın, ihtiyacın, isteğin kalmaması; sıkılmak" anlamlarına gelmektedir. Tietze, TETTL, 647 - 648.

⁴³⁰ DS'de *düş-* fiili, "dadanmak ve bazı fiillerin sonuna getirilerek ivedilik fiili yapmak" anlamlarında yer almaktadır. DS, "düşmek", II/1639. KBS'nde "düşmek; yüksekte yere inmek, (bir toplamdan) çıkarmak, eksiltmek, indirmek" biçimlerinde yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 310.

- Kızopo, hastaluktan sora çok düşti. (Kız, hastalandıktan sonra çok zayıfladı.)
- Bu davanun üzerine çok düştile. (Bu davayı kazanmak için çok emek harcadılar.)

eğlen-: Gecikmek.

- Niya bu kıada eğlendun? (Niye bu kadar geciktin?)
- Eğlenma saķın. (Gecikme saķın.)

ehkârla-: Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

- Ehkârladum uşağum. (Yaşlandım oğlum.)

elet-: Götürmek, ulaştırmak.⁴³¹

- Bezleri alim yerine elet. (Bezleri alım yerine götür.)
- Paçiyi okula elettun mi? (Kızı okula götürdün mü?)

eliş-: 1. Rahatsız etmek, istenilmeyen şeyleri inadına yapmak. 2. Kaybolan bir nesneyi yakın bir zamanda görmek.

- Ulâ elişma uşâ. (Oğlum rahatsız etme çocuğı.)
- Yâ elişma beni. (Rahatsız etme beni.)
- Bir yerde sanķim éózume elişti. (Bir yerde sanki onu gördüm.)

eri-: Bir kişiye olan sevda sonrasında aşığın kendinden geçmesi, zayıflaması.⁴³²

- Seni éormeyeli bayâ erimişsun, ne bu halún? (Seni görmeyeli zayıflamışsın, ne bu halin?)
- Ben onun sevdasından eridum, bittum. (Ben onun sevdasından yanıp kavruldum.)

fırla-: Birden ayağā kalkmak, gidilmesi gereken yere çabucak gitmek, koşmak.⁴³³

- Sesi duyar duymaz fırıladum yataktan. (Sesi duyar duymaz hemen kalktım yataktan.)

⁴³¹ DS’de aynı anlama gelen *elet-* fiili, KBS’de de “iletmek, götürmek” anlamına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin KBS, 325.

⁴³² DS’olmayan *eri-* fiili, TETTL’de “zayıflamak, incelmek, tükenmek” anlamlarında bulunmaktadır. Tietze, TETTL, 733.

⁴³³ DS’de olmayan *fırla-* fiili, TETTL’de “ani olarak kalkıp bir yere koşmak, yerinden oynayıp bir çıkıntı teşkil etmek”; *fırlan-* fiili ise “kaybolmak, uzaklaşmak, kaçmak” anlamlarında yer almaktadır. Tietze, TETTL, 55 - 56.

- Fírlá hemen odana. (Koş hemen odana.)

fi et-: Sümkürmek.

- Uşağum fi et burnuni. (Oğlum sümkür burnunu.)

fittur-: Sinirlenmek, öfkelenmek.

- Odāy óyle ćordum, hepten fitturdum. (Odayı öyle gördüm, tamamen sinirlendim.)

geç-: 1. Çayın toplanması gereken zamandan uzun süre sonra toplanması, geç kalınması. 2. Uykuya dalmak. 3. Belli bir yaştın üzerinde olan kişilerin kendine güvenememesi.⁴³⁴

- Bu çay geçti. (Bu çay yandı.)
- Bizum çaylúkla ebbedi toplanmaz, çok geçtile, ne edećoğuk? (Bizim çaylıklar asla toplanmaz, çok yandılar, ne edeceğiz?)
- Uykuya geçti. (Uykuya daldı.)
- Bóyle şeyle geçti benden. (Böyle şeyleri yapamam.)

ger-: 1. Bir ipi iyice sıkmak. 2. Birine sıkıntı vermek, rahatsız etmek ⁴³⁵

- İpi iyi ger. (İpi iyi sık.)
- Sen bu eve ćelinće çok gerilīyrum. (Sen bu eve gelince rahat olamıyorum.)

ğallayis/ğarğaris/ğallayis et-: Bağırarak, çığlık atmak, çıldırmak, kendinden geçmek.⁴³⁶

- Ćenaze evine emicemun sebileri ğallayis ettile. (Cenaze evinde amcamın çocukları çıldırdılar.)
- Ne ğarğaris edēysun? (Ne bağırıyorsun?)

haşla-: Yemeği çok fazla kaynatmak, ısıtmak.⁴³⁷

⁴³⁴ DS’de hem aynı anlama (uykuya dalmak) hem de farklı anlamlara (yermek, çekiştirmek, sönmek) gelmektedir. DS, “geçmek”, III/1963. YTS’de *geç-* fiili, “geçinmek, yaşamak; vazgeçmek; gitmek, geçip gitmek; dahil olmak” olarak ifade edilmiştir. Dilçin, YTS, 102.

⁴³⁵ DS’de *ger-* fiili bulunmakta ama farklı anlamlarda (sıkıntı vermek, yok olmak, kapamak) ifade edilmektedir. DS, “germek”, III/2004, 2005. TETTL’de “gergin duruma getirmek, uzatmak” biçiminde açıklanmıştır. Tietze, TETTL, 132. KBS’de ise “kapamak” anlamında bulunmaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 364.

⁴³⁶ Rumcada *gargarizo* “gargaralamak, gürültü etmek” *gargariman* “gargaralama, gürültü etme” anlamlarına gelmektedir. Ahmet Altunbaş, Rumca Türkçe Sözlük,16.

- Hepten haşladunuz yemeği. (Çok fazla ısıttınız yemeği.)

herslen-: Sinirlenmek, kızmak.⁴³⁸

- Çok herslendüm oğa yā. (Çok sinirlendim ona ya.)
- Bućún hayin herslendüm sağa. (Bugün çok kızdım sana.)

hoşovis et-: Çömelmek.

hutup(b)is et-: Bitirmek, yalayıp yutmak, tabakta bir kırıntı bile bırakmamak.⁴³⁹

- Sofrada ne var ne yok, hepisini hutupis etti. (Sofrada bulunan bütün her şeyi bitirdi.)
- Tabağı hutupis ettile. (Tabağı bitirdiler.)

huyłan-: 1. Birisinden şüphelenmek, 2. Alınmak, darılmak.⁴⁴⁰

- Biraz huyłandüm ondan. (Biraz şüphelendim ondan.)
- Şini durduk yere niya huyłandun. (Şimdi durduk yere niye alındın?)

iķil-/yikil-: 1. Çok kalabalık bir ortamın olması. 2. Üzüntü, ölüm haberi, sevdiği kişinin kötü hâlde olması gibi durumlar sonucunda perişan olmak, her şeyden kendini geri çekmek, çok fazla üzüntüye kapılmak, hayatın sonu gelmiş gibi davranmak. 3. Sel ve heyelan sonucu bir arazideki toprağın tamamının veya bir kısmının kayması.⁴⁴¹

- Cenaze evi yikilīy. (Cenaze evi çok kalabalıktı.)
- Elim haberiyle iķildi, nasi dayanaćak? (Ölüm haberiyle perişan oldu, nasıl dayanacak?)

⁴³⁷ DS’de olmayan *haşla-* fiili, KBS’de “bir şeyin üzerine kaynar su dökmek, bir şeyi kaynar suya daldırmak” şeklinde açıklanmıştır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 405. Başka bir etimoljik sözlükte ise bu fiil; “azarlamak” şeklinde belirtilmiştir. Tietze, Tarihi ve ETTL, 270.

⁴³⁸ DS’de *herslen-* fiili, aynı anlama gelmektedir. Rumcada *hers* kelimesi “sinir” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 18.

⁴³⁹ Rumcada *htupiman* “didikleme, yolma” *htupimenon* “didik, didiklenmiş” *htupimenos* (eril) “didik, didiklenmiş” *htupimentsa* (dişil) “didik, didiklenmiş” *htupizo* “didiklemek, yolmak” *htupsiten* “didikleyin” *htupson* “didikle” anlamlarına gelmektedir. Ahmet Altunbaş, Rumca Türkçe Sözlük, 19.

⁴⁴⁰ DS’de *huyłan-* fiili bulunmakta ama anlamı bulunmamaktadır. DS, “huyłanmah, huyłanmak”, III/2446.

⁴⁴¹ DS’de *yikil-* fiili, hem aynı anlam (perişan olmak) hem de farklı anlamlar (hasta olmak, güreşte yenilmek, birinin evinde davetsiz yatıya kalmak) şeklinde yer almaktadır. DS, “yıkılmak”, VI/4265. KBS’de ise “yıkma işi yapılmak veya yıkmak işine konu olmak; herhangi bir sebeple çökmek, göçmek; istenmeyen biri için çekilip gitmek, (mec.) yüklenmek vb. anlamlara gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 1137.

- O haberi alınca yıkıldı. (O haberi duyunca çok üzüldü.)
- Oy içildum, bu da mi éceleýdi başuma? (Mahvoldum, bu da mı gelecekti başıma?)
- Dun akşam burala yıkıldı hepten. (Dün akşam burası çok kötü oldu.)

ikra et-/ikret-: Nefret etmek, tiksirmek.⁴⁴²

- Habu kontejandan serep çay teşürmekten ikra ettum. (Şu kontenjandan dolayı çay toplamaktan nefret ettim.)
- O meyveden hamileluğumde hepten ikretmişum. (O meyveden hamileliğimde tamamen tiksiniştim.)

irkil-: Korkmak, ürkmek. 2. Uyurken bir anda silkelenmek.⁴⁴³

- Hayin irkildum ondan. (Çok fazla korktum ondan.)
- Uyurken bi anda irkildum. (Uyurken bir anda silkelendim.)

işkillen-: Şüphelenmek.⁴⁴⁴

- Birazopo işkillendum buriya éelen adamdan. (Birazcık şüphelendim buraya gelen adamdan.)

işle-: 1. Herhangi bir yoldan araba ile ya da yürüyerek geçmek. 2. Elişi yapmak. 3. Arıların güzel havalarda sürekli çalışması.⁴⁴⁵

- Çimse bu yolladan işlemez. (Kimse bu yollardan geçmez.)
- Bućún habu yoldan çok araba işledi. (Bugün bu yoldan çok araba geçti.)
- Dún arıla çok éúzel işledi. (Dün arılar çok güzel çalıştı.)
- Ben işledum habu çemberi. (Ben yaptım bu çemberi.)

işmar et-: 1. Göz kırmak. 2. Küçük bir bebeğin çevresine gülücükler saçması.⁴⁴⁶

⁴⁴² DS’nde olmayan bu fiil, TETTL’nda *ikrah et-* şekliyle “nefret etmek, kabul edememek, tiksirmek” anlamlarında bulunmaktadır. Tietze, TETTL, 379.

⁴⁴³ DS’de *irkil-* fiili, “düşünmek, kalabalık bir topluluğun bir kişinin ya da herhangi bir şeyin etrafında toplanması” anlamlarına gelmektedir. DS, “irkilmek”, IV/2553. TETTL’de *irkil-* /*ilkil-* olarak “birikmek, toplanmak; dik durmak, yükselmek, dikilmek; ürkmek, korkmak, tiksirmek” anlamlarında ifade edilmiştir. Tietze, TETTL, 408.

⁴⁴⁴ DS’de *işkillen-*, “alınmak, içerlemek” anlamlarına gelmektedir. DS, “işkillenmek”, IV/2564. TETTL’de *işkil*, “kuşku, şüphe, vesvese” *işkil et-* / *işkille-* fiilleri, “haber etmek, dolaşmak” *işkile var-* / *işkillen-* “şüphelenmek, alınmak” olarak açıklanmıştır. Tietze, TETTL, 426.

⁴⁴⁵ DS’de *işle-*, “çalışmak, iş yapmak” anlamında yer almaktadır. Bu yörede kullanılmayıp sözlükte olan bazı anlamlar (çimlenmek, filizlenmek, ay çekirdeği ya da kabak çekirdeği yemek, mısır tanelerini ayırmak) bulunmaktadır. DS, “işlemek”, IV/2565. EDPT’de bu fiil, “çalışmak, bir şey yapmak” anlamlarında yer almaktadır. Clauson, EDPT, 262.

- Habuna bi bak da nasi işmar edīy? (Şuna bir bak, nasıl gülüyor?)
- Kız, işmar ettum sağa da niye celmedun yanuma? (Kız, göz kırptım sana da, niye gelmedin yanıma?)
- Hau uşak işmar mi etti bağa? (Şu oğlan göz mü kırptı bana?)

itekle-: 1. Tekmelemek. 2. İtmek.⁴⁴⁷

- Habu dana ahırayken itekledi beni. (Bu dana ahırdarken tekmeledi beni.)
- Uġa iteklema beni. (Oğlum itme beni.)

it-: Kaybolmak.⁴⁴⁸

- Bilmeduğun bi şehre itersun tabi. (Bilmediğin bir şehirde kaybolursun tabi.)
- Anahtar cebumeydi, ne ara itti? oni bilmeyrum. (Anahtar cebimdeydi, ne ara kayboldu? onu bilmiyorum.)

itur-: Kaybetmek.⁴⁴⁹

- Anahtari iturdum. (Anahtarı kaybettim.)
- Paçıyi bi anda iturduk pazara. (Kızı bir anda kaybettik pazarda.)

kağanis et-: Tavuğun yumurtlarken bağırması.⁴⁵⁰

kaġdur-: Yok etmek.

- Orkúnmeni kaġdurayim. (Korkunu yok edeyim.)

kaġ-: 1. İkamet etmek, oturmak. 2. Birinin evinde bulunmak, yatılı kalmak. 3.

Miras olarak bırakmak.

- İlk atandüğümde Rize’de kaġmıştum. (İlk atandığımda Rize’de ikamet etmiştim.)

⁴⁴⁶ DS’de “kaş, göz, dudak ile işaret etmek, davranışta bulunmak” anlamına gelmektedir. DS, “işmar etmek”, IV/2566.

⁴⁴⁷ DS’de olmayan *itekle-* fiili, KBS’de “sürekli iteklemek, kakmak” anlamlarına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 443.

⁴⁴⁸ YTS’de *itir-* / *itür-* / *yitir-* / *yitür-*, “kaybetmek, zayi etmek, telef etmek, mahvetmek”; *yit-* “kaybolmak, zayi olmak, yok olmak” anlamlarında yer almaktadır. Dilçin, YTS, 259. EDPT’de *it-*, “bir şeyi itmek, yapmak, gülmek”; *it-* / *yit-* “başıboş olmak, kaybolmak” biçimlerinde tanımlanmıştır. Clauson, EDPT, 38.

⁴⁴⁹ DS’de *itir-* fiili, hem aynı (kaybetmek) hem de farklı anlamlara (itmek, ileri sürmek; yağlı veya şekerli yiyeceklerin tiksinti vermesi) gelmektedir. DS “itmek”, IV/2570. YTS’de *yitür-* fiili, “kaybetmek, zayi etmek, telef etmek, mahvetmek” anlamlarında yer almaktadır. Dilçin, YTS, 259.

⁴⁵⁰ Rumcada *kaksiman* “haykırma” *kaksimo* “haykırmak” anlamlarına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 20.

- Ben okurken emicemün evine çok kalmıştım. (Ben okurken amcamın evinde çok bulunmuştum.)
- Bize babamdan kaldı bu çaylukla. (Bize babamdan miras olarak kaldı bu çaylıklar.)

ķamsıla-/ķomsıla-: 1. Gıybet etmek, birinin arkasından konuşmak. 2. Birinin taklidini yapmak.⁴⁵¹

- Hau uşagun sabahtan beri ķomsılāy beni. (Şu oğlun sabahtan beri taklidimi yapıyor.)

ķan-: 1. Anlamak. 2. İnanmak. 3. Su gibi sıvı şeylere doymak.⁴⁵²

- Ŗanāy mi sağa? (Dediğimi anlıyor musun?)
- Ŗandum oğa da nēdeyim? (İnandım ona da ne yapayım?)
- Ŗana ķana su içtüm puğardan. (Pınardaki suya doydum çok şükür.)

ķaşin-: Kişinin birçok uyarıya rağmen istenmeyen hal ve hareketlerde bulunması.

- Ŗaşiniysun hā vuracaum sağa. (Rahat durmuyorsun bak, vuracağım sana.)
- Ulā paÇiya niya vurdun? İyi ettüm, ķaşinmasaydı. (Oğul, kıza niye vurdun? İyi ettim, bunaltmasaydı beni.)

ķap-: 1. Yanmak. 2. Isırmak.⁴⁵³

- Soba ķapti mi? (Soba yandı mı?)
- Ŗopeķ ķapti elumi. (Köpek elimi ısırdı.)

ķaptur-: 1. Birine çok bağlanmak, sevmek. 2. Çaldırmak. 3. Aktif halde olan bir alete kişinin elini sürmesi ve zarar görmesi. 4. Hızlanmak.⁴⁵⁴

- PaÇi, uşağa cónlini ķapturdi. (Kız, oğlanı sevdi.)

⁴⁵¹ DS'de *ķomsila-* fiili, "çekiştirmek, birinin arkasından konuşmak, iki yüzlülük etmek, boşboğazlık etmek" anlamlarına gelmektedir. DS, "ķomsilamak", IV/2915.

⁴⁵² DS'de bulunmayan *ķan-* fiili, TETTL'de hem somut hem de soyut anlamda "tatmin olmak, doymak" olarak açıklanmaktadır. Tietze, TETTL, 632. KBS'de "söylenilen sözün doğruluğuna inanmak; bir ihtiyacını, isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak (kana kana su içmek), yetinmek" biçimlerinde ifade edilmektedir. Clauson, EDPT, 457.

⁴⁵³ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (türemek, çıkmak) gelen bir fiil olarak ifade edilmektedir. DS, "ķapmak", IV/2636. EDPT'de *ķap-* fiili, "elleri ya da dişleri ile kavramak, ele geçirmek" olarak belirtilmiştir. Clauson, EDPT, 580. KBS'de "her yerini örtmek, istilā etmek" anlamında ifade edilmiştir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 461.

⁴⁵⁴ DS'de "sıkıştırmak" anlamında *ķaptur-* fiili yer almaktadır. DS, "ķaptırmak", IV/2637. DLT'de "çaldırmak" olarak ifade edilmiştir. Mahmut, DLTD, çev. Atalay, 264.

- Ćarşıya dolaşıuēen şantayı şapturdi. (Ćarşıda dolaşıırken şantayı çaldırttı.)
- Elini řay motorına řapturdi. (Ćay motoru, elini parçaladı.)
- Řapturdun ćidēysun, bekle bizi da. (Hızlandın gidiyorsun, bekle bizi de.)

ķartlař- 1. Sertleşmek. 2. Bir sebzeyi yeme zamanının geçmesi. 3. Kişinin derisinin büzüşmesi.⁴⁵⁵

- Misirlarum ćuneřten hep ķartlařtı. (Mısırlarım güneşten dolayı hep sertleşti.)
- Hiyarla ne ķada ķartlařtı. (Salatalıkların zamanı ne kadar geçti.)
- Ellerum ne ķada ķartlařtı, yaşlandum da. (Ellerim ne kadar büzüştü, yaşlandım da.)

ķat- 1. Birini herhangi bir gruba dahil etmek. 2. Vermek. 3. Koymak.⁴⁵⁶

- Çat oni bulara da biraz açıl-sun. (Bunlara dahil et onu da, çekingenliēi ortadan kalksın.)
- Şizi da ķattile olara. (Kızı da onlara verdiler.)
- Yemeēe birazopo tuz ķat, çayın tuzsuz olđi. (Yemeēe biraz tuz koy, çok fazla tuzsuz oldu.)

ķayna- 1. Unutkanlıktan ya da fırsat bulamamaktan söylenmesi gereken bir şeyi söyleyememek. 2. Çok kalabalık bir ortamın olması. 3. Çok kızgın olduēun veya sevmediēin insanların bir arada bulunması. 3. Çok sıcak bir havanın olması. 4. Bir gruba dahil olmak, katılmak.⁴⁵⁷

- Bu da ķaynadi arada. (Söylemeyi unuttum.)

⁴⁵⁵DS'de *ķartlař-* fiili "kızmak, sinirlenmek" anlamında gösterilmektedir. DS, "ķartlaşmak", IV/2671. KBS'de *ķart* isim hâliyle "eski, yaşlı" anlamlarına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 471.

⁴⁵⁶DS'de *ķat-* fiili, "koymak" anlamına gelmektedir. DS, "ķatmak", IV/2686. EDPT'de "iki şeyi karıştırmak; bir şeyi birine eklemek; ipliēe yün döndürmek (bu anlam, bazen kullanılmakta), sert, katı olmak" olarak belirtilmiştir. Clauson, EDPT, 594 - 95.

⁴⁵⁷DS'de bulunan ama farklı anlamlara (kapta bulunan suyun donarak hacminin genişlemesi; yerinde duramamak, oynamak; dövmek, sataşmak) gelen bir fiil olarak yer almaktadır. DS, "ķaynamak", IV/2705. KBS'de *ķayna-* fiili, "bir sıvının sıcaklıēının belli bir dereceyi bulunca buhar durumuna geçerek fokurdaması" olarak belirtilmiştir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 485. DLT'de ise *ķayın-*, *ķayna-* fiillerinin "karşı gelmek, sözünden çekinmek, kabulü reddetmek" şeklinde mecazi anlamları da bulunmaktadır. Mahmut, DLTD, çev. Atalay, 285.

- Ali emicemun_ evi kaynāydi dün. (Ali amcanın evi çok kalabalıktı dün.)
- Mikrop kaynāy burası. (Hep sevmediğim insanlar var burada/Çok kirli burası.)
- Kaynāy burala. (Çok sıcak buralar.)
- Kayna aralarına da. (Katıl onlara da.)

ķaynat-: 1. Bir yemeği çok fazla ısıtmak. 2. Şaka yapmak, ciddi bir konuyu basite almak. 3. Sakin duramamak, yaramazlık yapmak.

- Yemeği bu ķada kaynatmak olu mi yā? (Yemeği bu kadar ısıtmak olur mu ya?)
- Senin iřun gūcun kaynatmaķtu. (Senin iřin gūcūn řakalařmaktır.)
- Çocukla, sinifi çok kaynatmişle. (Çocuklar, sınıfta çok yaramazlık yapmışlar.)

ķemane vur-/ ķemane ķal-: Duymamak, gırgıra almak.

- Kemane vurıy, umrunda miyim? (Duymuyor ki, umrunda mıyım?)

ķesil-: Kurban olmak.⁴⁵⁸

- Kesileyim sağa. (Kurban olurum sana.)
- Kesilurum o muncurlarına. (Kurban olurum o dudaklarına.)
- Kesilurum o bal surata. (Kurban olurum o bal surata.)

ķestur-: 1. Biraz uyumak. 2. Pekmez yaparken üzümün şırasına kireç veya toprak koymak. Bunu yapmadaki amaç; pekmez suyunun parlak olmasını sağlamaktır.⁴⁵⁹

- Biraz ķestureyim uşağum. (Biraz uyuyayım oğlum.)
- Siz cidun ķaylūęa, ben azopo ķestureyim. (Siz gidin ķaylıęa, ben azıcık uyuyayım.)
- Pekmezi ķireçle ķesturdum, renci çok cūzel, parlak oldu. (Pekmeze kireç koyarak parlamasını saęladım.)

ķir-: Her işe koşmak, koşturmak, yorulmak.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ DS’de *kesil-* fiili, “sūt ve ayranın bozulması, ekřimesi” olarak ifade edilmektedir. DS, “kesilmek”, IV/2765. YTS’de “ayrılmak, uzaklařmak, ilgiye son vermek, vazgeçmek” olarak dile getirilmiřtir. Dilçin, YTS, 147.

⁴⁵⁹ DS’de bulunan ama farklı anlamlara (pekmez kaynatılırken şıraya pekmez toprağı koymak, kaynayan şeker şerbetine ya da reçele limon suyu koymak gebe hayvanın yavrusunu dūřürmek) gelen bir fiil olarak ifade edilmektedir. DS, “kestirmek”, IV/2770.

- Çok kıraysun çenduni. (Çok yoruyorsun kendini.)
- Bu paçıyi bu kıada niya kıraysun? (Bu kızı bu kadar niye her işe koşturuyorsun?)

ķiril-: 1. Bir bireyin sağılığını düşünmeden kendini yorması ve bünyesinin zayıf düşmesi. 2. Havanın biraz ısınması. 3. Küşmek, üzülmek.⁴⁶¹

- Ben bu çayluklara ķirildum hepten. (Ben bu çaylıklarda yoruldum çok.)
- Hava ķirildi biraz. (Soğuk hava kayboldu gibi.)
- Çok ķirilmişim oğa, ebbedi konuşmam onlan. (Çok üzdü beni, asla konuşmam onunla.)

ķoća-: Yaşlanmak, her şeyi unutmak.⁴⁶²

- Kari hepten ķocadun sen. (Kadın, tamamıyla yaşlandın sen.)

ķoķin-: Sevmek, kurban olmak anlamına gelmektedir.

- Gel bi ķokinaym seni. (Gel bir seveyim seni.)
- Babāne bi ķoķinsun baloposini. (Babaanne bir sevsin balını.)

ķo-: 1. Atmak. 2. Bırakmak. 3. Sermek. 4. Koymak.⁴⁶³

- Bi ğaloçi ķorum ķafana. (Bir tükürük atarım kafana.)
- Ķo oriya. (Bırak oraya.)
- Bezi ķoyayim mi taminun üzerine? (Bezi sereyim mi taminin üzerine?)
- Maķasi ķo sepetun içine. (Makası koy sepetin içine.)

ķop-: 1. Yırtılmak, parçalanmak. 2. Bir arazinin sel ve heyelan sonucu toprağının kayması.⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ DS’de bulunan ama farklı anlamlara (iskambil oyununda koz kırmak, sıvışmak) gelen bir fiil olarak ifade edilmektedir. DS, “kırmak”, IV/2834. EDPT’de “kazımak; (saç) yolmak; kırmak, parçalamak; yok etmek” gibi anlamlarda ifade edilmiştir. Clauson, EDPT, 643.

⁴⁶¹ EDPT’de *ķiril-*, “kazınmak, katletmek, parçalamak, yok etmek” anlamlarına gelmektedir. Clauson, EDPT, 659.

⁴⁶² DS’de olmayan *koca-* fiili, KBS’de “yaşlanmak” biçiminde bulunmaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 529.

⁴⁶³ DS’de *ko-* fiili, “durdurmak, kaçırmamak” anlamlarına gelmektedir. DS, “komak”, IV/2914. YTS’de “bırakmak, terk etmek; izin vermek, müsaade etmek; alıkoymak; etkilemek” olarak ifade edilmiştir. Dilçin, YTS, 155.

⁴⁶⁴ DS’de hem aynı (parçalanmak) hem de farklı anlamlara (koşmak, hızlı gitmek, kalkmak, ayrılmak, çıkmak) gelmektedir. DS, “kopmak”, IV/2922. YTS’de “ayağa kalkmak, meydana çıkmak, harekete geçmek, fırlamak” vb. anlamlarda yer almaktadır. Dilçin, YTS, 156. DLT’de ise farklı

- Sepetun ipi kopti. (Sepetin ipi yırtıldı.)
- Burala hep kopti. (Buralarının bütün toprakları kaydı.)
- Hasan emicemun çayluğı kopti. (Hasan amcamın çaylığı kaydı.)
- Sizun oraladan koptan yer var midu? (Sizin oralardan kayan yer var mı?)

kopla-: Bir yerden hızlı bir şekilde uzaklaşmak, gitmek, atlamak.

- Çay setlerinden kopliya kopliya indum. (Çay setlerinden atlaya atlaya indim.)

kovla-: Korumak, gözetlemek.⁴⁶⁵

- Paçiyi kovla, patağa basmasun. (Kızı koru, çamura basmasın.)
- Ne zamandan beri olari kovlayrum? yerinden oynamadile. (Ne zamandan beri onları gözetliyorum? hiç hareket etmediler.)

kover-/koyver-: 1. Bırakmak. 2. Koymak. 3. Yellenmek.⁴⁶⁶

- Makasları koverdum çayluğa. (Makasları bıraktım çaylığa.)
- İnekleri niya koverdun yalağuz? (İnekleri niye yalnız bıraktın?)
- Kover oriya binam. (Koy oraya kızım.)

kudur-: 1. Çıldırarak, delirircesine bağırarak, azmak. 2. Çocukların çok fazla oynaması, coşması.⁴⁶⁷

- Ula kudurdun mi sen? (Oğlum delirdin mi sen?)
- Bu kada kudurmak olu mi he? (Bu kadar bağırarak olur mu?)
- Habu çocukla hepten kudurdi da. (Şu çocuklar tamamıyla coştı da.)

kumbila-: Çayın tomurcuk vermesi.

- Çay, kumbiladi. Bir aya toplaruk. (Çay, filiz verdi. Bir aya toplarız.)

kuru-: Çayın yanması, geçmesi ve verimini kaybetmesi durumunda kullanılmaktadır.

- Çayluklarum bu sene hep kurudi. (Çaylıklarım bu sene hep yandı.)

olarak “başlamak, baş kaldırmak, gelmek” gibi biçimleri mevcuttur. Mahmut, DLTD, çev. Atalay, 345.

⁴⁶⁵ DS’de bulunan ama farklı anlama (dedikodu yapmak) gelen bir fiil olarak ifade edilmektedir. DS, “koğlamak”, IV/2903. KBS’de “çekiştirmek, dedikodusunu yapmak” anlamında yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 543.

⁴⁶⁶ DS’de kover- fiili, “bırakmak” anlamına gelmektedir. DS, “kovermek”, IV/2940. YTS’de ko-biçiminde “bırakmak, terk etmek; izin vermek, müsaade etmek; alıkoymak; etkilemek” anlamlarında ifade edilmiştir. Dilçin, YTS, 155.

⁴⁶⁷ DS’de kudur- fiili, “oynamak” anlamına gelmektedir. DS, “kudurmak”, IV/2992.

kuyis et-: 1. Haykırmak, bağırarak, 2. Çok fazla ağlamak.⁴⁶⁸

- Bizim komşı öyle kuyis ediy ki, karşı dağlara cidēy sesi. (Bizim komşu öyle bağırıyor ki, karşı dağlara kadar gidiyor sesi.)
- Paçi kuyis ediy, bi bak oğa da. (Çocuk ağlıyor, bir bak ona da.)

laşkalaş-: Şımararak.

- Saba çay toplarken laşkalaştı, sinir etti beni hepten yā. (Sabah çay toplarken şımarırdı, sinir etti beni ya.)

maķas et-: Budamak.

- Tamile duzcún olsun diye filizleri maķas ettum. (Tamiler düzgün olsun diye filizleri budardım.)

marosía-: Sebzelerin kendini bırakması, çürümeye yüz tutmuş olması, buruşması.

- Buzdolabına koyduğum lahanalarum hep marosíadi. (Buzdolabına koyduğum lahanalarım hep buruştu.)

metet-: Birini övmek .

- Bu kada metetma oni da, şimariy. (Bu kadar övme onu da, şımarıyor.)
- Ayşe teyze, o kızi çok metetti. (Ayşe teyze, o kıızı çok övdü.)

mudaralaş-: Kötü bir hâle bürünmek, hastalanmak, fenalaşmak, bitkin düşmek.⁴⁶⁹

- Çayluğa mudaralaştum dün. (Çaylıkta fenalaştım dün.)

nasiplen-: 1. Kişinin kendi hakkına düşeni alması. 2. Herhangi bir bilgiden faydalanmak.

- Ben de nasiplendum habundan. (Ben de hakkıma düşeni aldım bundan.)
- Ben çok nasiplendum ondan. (Ben çok fayda buldum ondan.)

oğuştur-: 1. Ovalamak, masaj yapmak. 2. Köpüklü herhangi bir şeyi suda güzelce akıtmak.

- Biraz kolumi oğuştur da. (Biraz kolumu ovala da.)

⁴⁶⁸ DS’nde aynı anlama gelen *kuyis et-* fiili, Rumcada *kuyizo* “bağırarak” , *kuyiman* “bağırma” anlamlarına gelmektedir. Ahmet Altunbaş, RTS, 27.

⁴⁶⁹ DS’de *mudaralaş-* fiili yer almamakta fakat isim hali olan *mudara* kelimesi, “beceriksiz, işe yaramaz, güçsüz; kötü, işe yaramaz; güç” anlamlarına gelmektedir. DS, “mudaralaşmak”, IV/3216.

- Tabakları úzel oğuştur. (Tabakları güzel yıka.)

orç(k)in-: Korkmak, ürkmek.⁴⁷⁰

- Sebi, orçindi. (Çocuk korktu.)
- Sen çok orçiniysun. Bi okusunle seni da. (Sen çok korkuyorsun. Bir okusunlar seni de.)

otuğa-: Oturtmak.

- Neneyi otuğa oriya da, niya tııldunuz oriya? (Neneyi oturt oraya da, niye orada bekliyorsunuz?)

paçari(u)şluk et-: Ayak bağı olmak, birinin iş yapmasını engellemek.⁴⁷¹

- Bućún habu paçi anća paçarişluk etti bağa. (Bugün şu kız, sadece ayak bağı oldu bana.)
- Uła paçaruşluk etma bağa da, cit içeri. (Adam, işimi yapmama engel olma, git içeri.)

paqlan-: 1. Temizlenmek, yıkanmak. 2. Birinin suçsuz olduğunun ispatlanması.

- Cit bi paqlan da cel hayde. (Git bir yıkan da gel haydi.)
- Cúzelcene paqlandun mi? (Güzelce temizlendin mi?)
- Cózun aydin, paqlandi uşagun. (Gözün aydın olsun, oğlunun suçsuz olduğu anlaşıldı.)

paqluk ol-: Bir insanı sevmemek, bulunduğu ortamdan gitmesini istemek.

- Fesat komşı citti burdan, paqluk oldi burala. (Fesat komşu gitti buradan, temizlendi buralar.)

park-: 1. Bırakmak. 2. Rahat bırakmak.

- Makasi nere parktun? (Makası nereye bıraktın.)
- Bu seni parkar mi? (Bu seni bırakır mı?)
- Park beni ya. (Rahat bırak beni ya.)

parla-: 1. Kızmak, bağırarak, sinirlenmek. 2. Birinin çok para kazanması, bir meslekte kişinin yükselişe geçmesi. 3. Temiz olmak. 4. Herhangi bir kişinin banyo sonrası yüzüne aydınlık gelmesi.⁴⁷²

⁴⁷⁰ DS'de örkin- fiili, "ürkmek" anlamına gelmektedir. DS, "örkinmek", IV/3350.

⁴⁷¹ DS'nde paçariş et- fiili, hem aynı (engel olmak) hem de farklı anlamda (eziyet etmek) yer almaktadır. DS, "paçariş etmek", IV/3378. Rumcada paçarez isim hâliyle "engel olma" anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 34.

- Bi parlarum sağa éorusun éúnuni. (Bir kızarım sana görürsün gününü.)
- Bi anda parladı. (İş hayatında bir an yükselişe geçti.)
- Araba parladı. (Araba tertemiz oldu.)
- Sihhatler ólsun, parladun. (Sihhatler olsun, yüzüne aydınlık geldi.)

patla-: 1. Kızmak, öfkelenmek. 2. Çatlamak. 3. Çok yemek yemekten rahatsız olmak.⁴⁷³

- Bucún çok doliyim, her an patlayabilurum. (Bugün çok sinirliyim, her an kızabilirim.)
- Salatala hepten patladi. (Salatalar tamamen çatladı.)
- Çok yedim, hayin patladum ya. (Çok yedim, çok fazla rahatsız oldum ya.)

pert ol-: 1. Tamir edilemeyecek durumda olmak. 2. Çok yorulmak.

- Araba pert oldu ya. (Araba paramparça oldu.)
- Hiç bişeye dokünmam, pert olmişim çayluğa. (Hiç bir şey yapmam, çok yoruldum çaylıkta.)

pirak-: Bırakmak.

- Makasları çayluğa mi piraktunuz? (Makasları çaylığa mı bıraktınız?)
- Pirak oni oriya da éel bi çay içelum. (Bırak onu oraya da gel bir çay içelim.)

riv riv et-/ vir vir et-: Çok konuşmak.

- Paçilâ bi vir vir etmayun da. (Kızlar çok konuşmayın da.)
- Bu kada riv riv etmek olu mi hē? (Bu kadar konuşmak olur mu?)

⁴⁷² DS’de bulunan ama farklı anlamlara (uçmak; odunu yarmak, parçalamak) gelen bir fiil olarak ifade edilmektedir. DS, “parlamak”, IV/3399. KBS’de “güçlü bir ışık çıkarmak, saçmak” olarak açıklanmıştır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 686.

⁴⁷³ DS’de olmayan *patla-* fiili, KBS’de “yırılıp açılmak, ortaya çıkmak, yeşermek, ansızın ve çok güçlü bir şekilde patlamak” olarak belirtilmiştir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 690.

sar-: 1. Birinin hâlinde hiç hoşlanmamak. 2. Eğlenmek, hoş olmak. 3. Dolamak.⁴⁷⁴

- Hiç sarmāy bağa hâlun. (Hiç hoşlanmadım senin durumundan.) Buradaki anlam, kişinin yakın zamanda hastalanacağı ya da kötü bir işe karışacağı anlamına gelmektedir.
- Akşam çok sardi değil mi? (Akşam çok eğlendik değil mi?)
- Atkıyı sar belune, sicak tutsun seni. (Atkıyı dola beline, sıcak tutsun seni.)

sataş-: 1. Rahatsız etmek. 2. Alay etmek, laf atmak. 3. Kavga etmek.⁴⁷⁵

- Kaç kere dedum sağa, uşaklara sataşma diye. (Kaç kere dedim sana, çocukları rahatsız etme diye.)
- Ya anne yā abim sataşīy bağa. (Ya anne ya abim laf atıyor bana.)
- Uşakopola cún boyinca sataştı. (Çocuklar bütün gün kavga etti.)

seğirt-: Koşmak.⁴⁷⁶

- binam, bi seğırt de cel. (Canım bir koş al da getir.)

ser-: 1. Yatağı hazırlamak. 2. Asmak. 3. Devirmek. 4. Bir yere uzanmak.⁴⁷⁷

- Git kevreti ser. (Git yatağı hazırla.)
- Çamaşurları ser ipe da. (Çamaşurları as ipe de.)
- Kuçuk corundugına bakma, serdi beni yere. (Küçük görüldüğüne bakma, devirdi beni yere.)
- Çedi odanın içine serildi yere. (Kedi odanın içinde uzandı yere.)

sindir-: Bir kişinin kötü, çirkin sözlerini unutamamak.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴ DS'de bulunan ama farklı anlamlara (kucaklamak, sarılmak; sermek, yaymak, yüklemek, tırmanmak, köpek vb. hayvanların saldırması) gelen bir fiil olarak yer almaktadır (DS, "sarmak", IV/3549). KBS'de *sar-* fiili, "çevresini çevirmek, kucaklamak, yumak yapmak, örtmek, sözle saldırmak vb. anlamlarda yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 734.

⁴⁷⁵ DS'de olmayan *sataş-* fiili, KBS'de "bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak, musallat olmak" şeklinde ifade edilmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 740.

⁴⁷⁶ DS'de *seğırtmek*, *seyirtmek* vd., kelimeleri, "koşmak" anlamına gelmektedir. DS, "seyirtmek", IV/3598. YTS'de ise *seğırt-* fiili, "koşmak, yürümek, koşturmak, saldırmak" olarak tanımlanmıştır. Dilçin, YTS, 195.

⁴⁷⁷ KBS'de *ser-* fiili, "asmak; göstermek amacıyla asmak veya yaymak; kurutmak için düz bir yere yaymak" şeklinde tanımlanmaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 754. EDPT'de ise "bir şeye katlanmak (hastalık, ağrı vb.), sabırlı olmak; yere yayılmak; vurmak" gibi anlamlarda yer almaktadır. Clauson, EDPT, 843.

- Haunun íaflarini sindiremēyrum. (Onun söylediklerini unutamıyorum.)
- Sindurdum sanķim ben onun íaflarini. (Unuttum sanki ben onun laflarını.)

soķ-: Bir insanı ya da hayvanı bir yere almak. 2. Arının iğnesini batırması. 3. Kirli nevresim takımlarını çıkarmak. 4. Eski yün kıyafetlerini ip haline getirmek.⁴⁷⁹

- Hauni eve niya soķtun? (Onu eve niye aldın?)
- Ari soķar sizi, aman diķat edun. (Arı iğnesini batırır size, aman dikkat edin.)
- Nevresimleri soķayım da, ataim olari maķınaya. (Nevresimleri çıkarayım da, atayım onları makineye.)
- Eski kazaķlari soķtum, deķerlendurdum olari hep. (Eski kazakları bozdum, deķerlendirdim onları hep.)

soĺla-: 1. Hızlı hareket etmek. 2. Arabanın hız yapması.

- Habu paķi soĺladı beni. Ne kada hızlı ķay toplāy. (Bu kız geķti beni. Ne kadar hızlı ķay topluyor.)
- Emiķem ķarşıya soĺladı beni. (Amcam ķarşıda arabasıyla geķti beni.)

sóndur-: Bir kişinin evliliķi olan çifti ayırması, ailesini paramparķa etmesi.⁴⁸⁰

- O ķaybana sóndurdi ocaķumi. (O kötü kadın, evliliķimi bozdu/ailemi darmaduman etti.)

sóylen-: Kızmak, baķırmak, ķaķırmak, ófkeyle konuşmak.

- Sen anķa sóylen, baķka ne anlarsun zati. (Sen sadece kız, baķka ne anlarsın zaten.)
- Bu ķada sóylenmek olu mi? (Bu kadar kızmak olur mu?)
- O sóylensun, sen oģa baķma ķizum. (O baķırsın, sen ona bakma kızım.)

⁴⁷⁸ DS’de bulunan ama farklı anlamlara (yakıştırmak; suçu cezasız kalmak; dokumacılıkta renkleri uygun düşürmek; usandırmak, bıktırmak) gelen bir fiil olarak açıklanmıştır. DS, “sindirmek”, V/3640.

⁴⁷⁹ DSde olmayan sok- fiili, EDPT’de ise “dövmek, ezmek, toz hâline getirmek” anlamlarına gelmektedir. Clauson, EDPT, 805.

⁴⁸⁰ DS’de yer almayan sóndür- fiili, KBS’nde “ ışığın veya ateşin yanmasına, aydınlatmasına son vermek” biçiminde yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 204.

taķil-: 1. Biriyle şaka mahiyetinde uğraşmak, uyarılara rağmen devam etmek.
2. Birinin arkasından gitmek.⁴⁸¹

- Taķılma da uşağa, piraķ sebī. (Çocukla uğraşma, rahat bırak onu.)
- Kedi ćamiye ķada taķildi peřume. (Kedi camiye ķıkana kadar arkamdan geldi.)

tepin-: 1. Zıplamak, yerinde duramamak. 2. Islaklığın yok olması, kuruması.⁴⁸²

- Ulā tepinma. (Çocuk zıplama.)
- Çaylúķların islākluđı tepindi. (Çaylıkların ıslaklığı kurudu.)

teřúr-: Çay veya meyve toplamak. Daha çok çay için kullanılır.⁴⁸³

- Çayı teřúrduktan sora evi temizlerum. (Çayı topladıktan sonra evi temizlerim.)
- Teşürmek bu ķada kolay bişe deil. (Çay toplamak bu kadar kolay bir şey değil.)
- Kīz ne biçum teřúriysun? (Kız ne biçim topluyorsun?)

teyduş-: Hayvanların kötülük yapması.

tiķil-: 1. Bir anda birinin karşısına çıkmak, orada bekleyip durmak. 2. Canlanmak.⁴⁸⁴

- Çaylúđa tiķildi karşuma. (Çaylıkta bir anda çıktı karşıma.)
- Ulā ne tiķiliysun karşuma? (Ula, ne duruyorsun karşımda?)
- Oni ćorince áltunlarum tikilīy ćózumun online. (Onu görüncē altınlarım gözümün önünde canlanıyor.)

toķezle-: Bir yere vurmak, çarpmak.⁴⁸⁵

⁴⁸¹ KBS’de *takıl-* “şaka yapmak, alay ederek eğlenmek” anlamında yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 248.

⁴⁸² DS’de *tepin-* fiili, hem aynı anlama (yerinde duramamak) hem de farklı anlamlara (kulaktaki küpe deliğinin tıkanması, yufka, hamur gibi ıslak şeylerin hafif kuruması) gelmektedir. DS, “tepinmek”, V/3886. EDPT’de *tepin-* (*d-*) şekilleri ile; “bir kişinin ayakları ile atını kışkırtması, bazı şeyler için bireyin ayaklarını hareket ettirmesi” anlamlarına gelmektedir. Clauson, EDPT, 442.

⁴⁸³ DS’de aynı anlama gelen *teřúr-* fiili, DLT’de *deřúr-* / *derřúr-* / *dirřúr-* / *divřúr-* / *döğřúr-* / *döřúr-* gibi şekillerde yer almakta ve “derlemek, toplamak, bir araya getirmek anlamlarına gelmektedir. Dilçin, YTS, 81.

⁴⁸⁴ DS’de *dikil-* hem aynı (ayakta durmak, dik durmak) hem de farklı anlamlara (vücudun belli bir yerine sancının girmesi, pike uçuşu yapmak) gelmektedir. DS, “dikilmek”, II/1487,1501. Bu fiilin kökü, “yukarıya yönelmiş” anlamına gelen *dik* isimdir, -il eki getirilerek “yukarıya doğru yönelmek, ayakta durma pozisyonunu almak” anlamında ifade edilmektedir. Tietze, TETTL, 614.

- Ahıra éiderken bućún toķezledum, duřtım. (Ahıra giderken bugün bir yere çarptım, düřtüm.)

toķ-: Boşaltmak, dökme⁴⁸⁶

- Çay sepetini toķtun mı? (Çay sepetini boşalttın mı?)
- Çayi toķer misun? (Çayı boşaltır mısın?)

toplá-: Çay kesmek.⁴⁸⁷

- Bu sene çay toplamićaum. (Bu sene çay kesmeyeceğim.)
- Çok çay toplamak insani yorāy. (Çok çay toplamak insanı yoruyor.)

toslá-: 1. Bir yere çarpmak. 2. Kafasıyla vurmak.⁴⁸⁸

- Kamyon tosladı duvara. (Kamyon çarptı duvara.)
- İnek ahıra durmadan toslay bağa. (İnek ahırda durmadan vuruyor bana.)

túķen-: 1. Bitmek. 2.Kendini güçsüz, zayıf hissetmek, fazlasıyla yorulmak.⁴⁸⁹

- Bi çuval şeker túķendi mi? (Bir çuval şeker bitti mi?)
- Ben túķendum, daha çay toplıyamam. (Ben bugün çok yoruldum, daha çay toplayamam.)
- Onun uşakları hayatım boyınca túķettile beni. (Onun çocukları hayatım boyunca mahvettile beni.)

tut-: 1. Karın tam olarak yağması sonucu her tarafın bembeyaz olması. 2 Yakalamak. 3. Yoğurdu mayalanmak. 4. Kiralamak. 5. Yapışmak.⁴⁹⁰

⁴⁸⁵ DS’de aynı anlama gelen *tokeze-* fiili, KBS’de “yürürken bir yere ayağı çarpıp sendelemek” anlamına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 925.

⁴⁸⁶ DS’nde *dok-* fiili, hem aynı anlamda (dökmek) hem de farklı anlamlarda (döşemek, düşünmek) yer almaktadır. DS, II/1540. TETTL’de “akıtmak, bırakmak, saçmak, (gemiden) çıkarmak, kalıba akıtarak şekil vermek, ortaya sermek, anlatmak, yazmak” gibi anlamlarda bulunmaktadır. Tietze, TETTL, 650.

⁴⁸⁷ DS’de *topla-* fiili, “tereyağı yapılan yayığın içerisindeki yağların yoğurt ve kaymaktan ayrılıp bir araya gelmesi” anlamına gelmektedir. DS, “toplamak”, V/3966. EDPT’ de “bir araya toplamak, top hâline gelmek” olarak açıklanmaktadır. Clauson, EDPT, 440.

⁴⁸⁸ DS’de *tosla-* fiili, hem aynı anlama (vurmak, çarpmak) hem de farklı anlamlara (gizlice izlemek, pot kırmak, yellenmek) gelmektedir. DS, “toslamak”, V/3974. KBS’de *tos* “alın veya boynuzla vuruş” *tos-* “başıyla vurmak, dövüşmek” anlamlarına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 920.

⁴⁸⁹ DS’de olmayan *túken-* fiili, KBS’de “bitmek, sona ermek” anlamında yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 942.

⁴⁹⁰ DS’de *tut-* fiili, “nişan alınan yere değmek, yeni alınan bir şeyi ilk kez kullanmak” gibi anlamlarda ifade edilmektedir. DS, “tutmak”, V/4002. EDPT’de “kavramak, ele geçirmek” anlamında yer almaktadır. Clauson, EDPT, 452. KBS’de ise “elde bulundurmak, ele almak; ele geçirmek;

- K ar tutti mi? (K ar tam olarak oldu tu mu?)
-   ayl kl arun  arasına gizlendim, o yüzden k   i tuttum. (  ayl kl arın arasına gizlendim, o yüzden k   u yakaladım.)
- Yoğurt tutti mi? (Yoğurt mayalandı mı?)
-   ar ıdaki evi tuttum. (  ar ıdaki evi kiraladım.)
- V ! ezme   ahana tutti dibini. (Eyvah! ezme lahana yapı tı tencereye.)

tutul -: 1. Ba lanmak, bırakmak istediği halde bırakamamak. 2. Boynu veya beli hareket ettirememek. 3. Açık olmak.⁴⁹¹

- Tutul dum o diziye, bırakam yrum. (Ba landım o diziye, bırakamıyorum.)
- Bel m tutul di. (Belimi hareket ettiremiyorum.)
- Ben o kıza çayın tutul dum oğlum. (Ben o kıza çok büyük sevdalandım oğlum.)

uç-: 1. Güzel olan herhangi bir olay ya da haber sonucu kişinin mutluluktan yerinde duramaması. 2. Herhangi bir kokunun sona ermesi. 3. Hızlıca bir yerden uzaklaşmak.⁴⁹²

- Babasinun  ele e ini duyn ca u ti haval ra. (Babasının geleceğini duyunca mutluluktan haval ra uçtu.)
- K lonya k kisi u ti hemen. (Kolonya kokusu çabuk kayboldu.)
-   ayl  a  itmeye eydi, o ı parayı duydi, u ti. (  ayl  a gitmeyecekti ama parayı duyunca hızlıca gitti.)

uf la-: K    k parçalara ayırmak.

- Ekme i birazopo uf la, süte k  da  edilere vereym. (Ekme i biraz parçalara ayır, süte koy da, kedilere vereyim.)

u ra -: 1. Birinin hoşuna gitmeyen hal ve hareketlerde bulunmak, durmadan onu kızdırmak. 2.  aba sarfetmek.⁴⁹³

avlamak; anlamak, farkına varmak; alıkoymak, tutuklamak; kaplamak” olarak belirtilmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe S z  klerin KBS, 935.

⁴⁹¹ DS’de hem aynı (açık olmak) hem de farklı anlama (fel  olmak) gelmektedir. DS, “tutulmak”, V/4003. YTS’de *dutul-* fiili, mahkum olmak, zan altına düşmek; durdurulmak, zaptedilmek; donukla mak, kararmak, sıkılmak; sesi çıkmaz olmak; kullanılmak gibi anlamlarda yer almaktadır. Dilçin, YTS, 86.

⁴⁹² DS’de *uç-* fiili, sadece “ ok    mek” olarak yer almaktadır. DS, “  mak”, VI/4024. EDPT’de “temel olarak bir ku un  uması, en eski anlam olarak bir yöneticinin ölmesi, büyük bir hızla gitmek vb. anlamlarda açıklanmıştır. Clauson, EDPT, 19.

- Kızla uğraşma. (Kızı kızdırmayı bırak.)
- Ulā dōveçoum seni bak, piraş sebīy. (ula döveceğim seni bak, bırak çocuğu.)
- Buriya celene kada çok uğraştım. (Bu duruma gelene kadar çok çaba sarfettim.)

uslan-: Yaramazlığı bırakmak, akıllanmak. 2. Büyümek.⁴⁹⁴

- cünden sora bayā uslandı. (O günden sonra bayağı akıllandı.)
- Uslandı da teyzesi. (Büyüdü de teyzesi.)

uydur-: 1. Bir elişide renkleri ya da odayı güzel bir şekilde birleştirmek. 2. Bir yeri düzenlemek. 3. Yalan söylemek, bir olayı olduğu gibi anlatmamak.⁴⁹⁵

- Elişiyi ne cūzel uydurdun? (Elişideki renkleri ne güzel birleştirdin?)
- Koltuğu uydur. (Koltuğu düzelt.)
- E uydurdi bişe da. (Olmayan bir şeyi söyledi da.)

uzat-: 1. Vermek. 2. Herhangi bir sohbette konuşan bir kişinin veya topluluğun aynı şeyleri tekrarlaması.⁴⁹⁶

- Çayı uzat bağa. (Çayı ver bana.)
- Sepeti bi uzat da. (Sepeti bir ver da.)
- Koniye uzatti da uzatti. (Aynı şeyleri tekrarlayıp durdu, hiç susmadı.)

vârlan-: Yuvarlanmak.⁴⁹⁷

- Çayluktan vârlandum aşā. (Çaylıktan aşağıya doğru yuvarlandım.)
- Teris vârlandı bozcere. (Çay bezi yuvarlandı uçuruma.)

vur-: 1. Canı çekmek. 2. Yönelmek, yukarı doğru çıkmak. 3. Yükleme.
4.Yağmurun az yağması.⁴⁹⁸

⁴⁹³ DS’de olmayan uğraş- fiili, EDPT’de “birbiriyle savaşmak” anlamında bulunmaktadır. Clauson, EDPT, 92.

⁴⁹⁴ DS’de uslan- fiili, “büyümek, eğitilmiş olmak” anlamlarında bulunmaktadır. DS, “uslanmak” VI/4045. KBS’de ise “yadırganan, ayıplanan davranışlardan vazgeçmek, herhangi bir olaydan ders almak” anlamlarında gösterilmiştir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 368.

⁴⁹⁵ DS’de uydur- fiili, “kız kaçırmak, benzetmek, yolunu bularak ele geçirmek” gibi anlamlara gelmektedir. DS, “uydurmak”, VI/4050.

⁴⁹⁶ DS’de yer almayan uzat- fiili, KBS’de “uzamasına sebep olan uzatmasını sağlamak; başı, kolları ve bacakları bir yere yönelmek; bir şeyi vermek için birine yönelmek; konuşmayı sürdürmek, germek, vermek” vb. anlamlarda yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 983.

⁴⁹⁷ DS’de olmayan vârlan- fiili, yuvarlan- kelimesinin başındaki -y ve -u seslerinin düşmüş hâli olarak ifade edilmektedir.

- Akluma bi hamsikoli vurdi çi anlatamam oni sağa. (Canım o kadar hamsikoli çekti ki anlatamam onu sana.)
- Vur yoldan yukarıya. (Çık yoldan yukarıya doğru.)
- Bezi vur arķana. (Bezi yükle arkana.)
- Yağmur bi vurdi. (Yağmur çok sürmedi.)

vurul-: 1. Birine sevdalanmak, aşık olmak. 2. Alışkanlık haline getirmek, kopamamak.⁴⁹⁹

- Ben o kıza vuruldum oğlum. (Ben o kıza aşık oldum oğlum.)
- Sende vuruldun bu ekmeğe, sofrandan hiç eksuķ olmay. (Sende bu ekmeksiz yapamıyorsun. Sofrandan hiç eksik olmuyor.)

yaldan-: Aldanmak, inanmak, kanmak.⁵⁰⁰

- Yaldandum deduklerine da. (İnandım dediklerine de.)
- Sakin çimselere yaldanma. (Sakin kimselere inanma.)

yaldat-: Aldatmak, kandırmak, şaşırtmak.⁵⁰¹

- Saat yaldatti beni. (Saat şaşırttı beni.)
- Yoldaki tabela yaldatti olari. (Yoldaki tabela şaşırttı onları.)
- Neneyi niya yaldattun? (Neneyi niye kandırdın?)

yan-: 1. Üzücü bir haber veya olay sonrası kişinin acı çekmesi. 2. Sıcaktan çok terlemek, fenalaşmak. 3. Mahvolmak. 4. Oyunda kaybetmek. 5. Sevdalanmak.⁵⁰²

- Yandi yüreğum yandi. (Çok acı çekiyorum çok.)

⁴⁹⁸ DS’de *vur-* fiili, hem aynı (yönelmek, yüklemek) hem de farklı anlamlara (denk getirmek, koymak) sahip bir fiildir. DS, “vurmak”, VI/4110. KBS’de “elini veya elinde tuttuğu bir şeyi yere hızla indirmek; etkisi bir yere kadar uzanmak, girmek, duyulmak, yansımak; hızla değmek, çarpmak; sürmek” vb. anlamlarda ifade edilmiştir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 415.

⁴⁹⁹ DS’de *vurul-* fiili, “çok üzölmek, yanmak; hastalanma belirtisi göstermek” anlamlarına gelmektedir. DS, “vurulmak”, VI/4110.

⁵⁰⁰ DS’de olmayan *yaldan-* fiili, *aldan-* fiilin başına “y” sesi getirilerek oluşturulan bir fiildir. Burada ünsüz türemesi meydana gelmiştir.

⁵⁰¹ DS’de aynı anlama gelen *yaldat-* fiili, *aldat-* kelimesinin başına “y” sesi getirilerek oluşturulan bir fiildir. DLT’de *alda-* fiili, “yalan söyleyerek aldatmak, birinin malını hile ile almak” olarak açıklanmıştır. Mahmut, DLTD, çev. Atalay, 18. KBS’de ise *yaldat-* “aldatmak” anlamında verilmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 1044.

⁵⁰² DS’de *yan-* fiili, hem aynı anlamlara (sevdalanmak, bir oyunda yanlış yapmak, üzölmek) hem de farklı anlama (durdine ortak olmak) gelmektedir. DS, “yanmak”, VI/4174. EDPT’de “geri dönmek, birini tehdit etmek, yanmak, parlamak, istifra etmek” olarak açıklanmaktadır. Clauson, EDPT, 941- 42. KBS’de ise “bir takım etmenlerin etkisiyle işe yaramaz duruma gelmek, yanık acısına benzer acı duymak, değerini yitirmek, zarara uğramak” vb. biçimlerinde ifade edilmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 1053.

- Bucún yanduk çayluğa. (Bugün çok terledik çaylıkta.)
- Annem burāy cormesun, yoksa yanaruk. (Annem burayı görmesin, yoksa çok kötü olur bizim için.)
- Sen yandun, çık oyundan. (Sen yanlış yaptın, çık oyundan.)
- Ben yanmışım oğa, sen ne desan boş. (Ben sevdalanmışım ona, sen ne desen boş.)

yan(m)sıla-: Birini taklit etmek, dil çıkarmak.⁵⁰³

- Yansılama beni ulā. (Dilini çıkarma bana çocuk.)
- Yamsılamağ iyi bi şe dijl çizum. (Taklit etmek iyi bir şey değil kızım.)

yat-: 1. Uyumak, uzanmak. 2. İçine sinmek. 3. Hastalık sebebiyle uzun süre yatakta kalmak.⁵⁰⁴

- Babam çoktan yatti. (Babam çoktan uyudu.)
- biraz uzansun. (O biraz yatsın.)
- Bu işe aqlun yatti mi? (Bu iş içine sindi mi?)
- Evun plāni kafama yatti. (Evin planı içime sindi.)
- Bi haftadur yatāy. (Bir haftadır yataktan çıktığı yok.)

yatuğa-: Yatırmak.

- Dedekayı yatuğayin benum odama. (Dedeyi benim odama yatırın.)

yaz-: Bir yemeği güzel yapmak.⁵⁰⁵

- Pılavi yazdı. (Pilavı harika yaptı.)

ye-: 1. Sıkıntıya sebep olmak. 2. Tokat atmak.⁵⁰⁶

- Bu adam yedi beni da. Qalduğ sıkıntıya yā. (Bu adam çok sıkıntı veriyor bana da. Kaldık sıkıntıya ya.)

⁵⁰³DS'de aynı anlama (taklit etmek) gelen *yansıla-* fiilinin (DS, "yamsılamak", VI/4175) "dönmek" anlamına gelen *yan-* fiili, kökeni kabul edilmektedir. +sı eki ile "yankı, tepki" manasını oluşturan *yansı* kelimesi ve son olarak da +la- eki ile meydana gelen *yansıla-* fiili, KBS'nde "ışığın yansıması, birinin söylediklerini, yaptıklarını tekrar etmek, alay etmek" olarak ifade edilmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 1061.

⁵⁰⁴DS'de *yat-* fiili, hem aynı anlama (içine sinmek) hem de farklı anlamlara (loğusa olmak, uygun gelmek) gelmektedir. DS, "yatmak", VI/4204. KBS'de "bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak, uyumak veya dinlemek için yatağa girmek, hastalık sebebiyle yatakta kalmak, olumsuz veya başarısız bir sonuç almak, bir düşüncüyü veya öneriyi benimsemek" anlamlarında belirtilmiştir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 1086.

⁵⁰⁵DS'de *yaz-* fiili, "hamur açmak, sofrayı hazırlamak, geçmek, saç taramak, gelin yüzü süslemek" gibi anlamlarda ifade edilmektedir. DS, "yazmak", VI/4220, 4221.

⁵⁰⁶DS'de *ye-* fiili, "öldürmek" anlamında ifade edilmektedir. DS, "yemek", VI/4243.

- Darlama beni yersun bi şamar hā. (Üzme beni atarım sana bir tokat ha.)

yesir ol-: Kurban olmak.

- Yesir olaim sağa. (Kurban olayım sana.)

yetiş-: 1. Olgunlaşmak, büyümek. 2. Varmak istenilen yere ulaşmak. 3.

Birinin beklediği yardıma zamanında koşmak.⁵⁰⁷

- Paçilerun hepsi beni yetiştı. (Kızların hepsi benim boyuma ulaştı.)
- Patetes yetişur mi buriya? (Patates büyür mü burada?)
- Siz onden cidun, ben yetişurum sizi. (Siz önden gidin, ben yakalarım sizi.)
- Son anda doktor yetişmasaydı, çok çoti şeyle olabılıdı. (Son anda doktor müdahale etmeseydi, çok kötü şeyler olabilirdi.)

yet-: 1. Yetişmek, koşmak, varmak, ulaşmak. 2. Kol kanat germek, sahip çıkmak.⁵⁰⁸

- Bekle, yettum heman. (Bekle, yetiştim hemen.)
- Ben yeterum size, çimsenun yardimına ihtiyaçumuz yoktu. (Ben kol kanat gererim size. Kimsenin yardımına ihtiyacımız yok.)

(y)ipran-: 1. Herhangi bir şeyin yırtılması, kopması. 2. Kişinin sürekli her işe koşması, perişan bir durumda olması.⁵⁰⁹

- Ey! Pontulum iprandı. (Eyvah! pantolonum yırtıldı.)
- Habu çayluklara bu kıda yıpranmak olu mi? (Bu çaylıklarda bu kadar perişanlık olur mu?)

(y)iprat-: 1. Bir bireyin sağlığını, durumunu düşünmeden kendini yorması, bünyesinin zayıf düşmesi veya herhangi bir kişinin karşısındakini düşünmeden ona iş

⁵⁰⁷ DS'de *yetiş-* fiili, hem aynı (varmak, büyümek) hem de farklı anlamlara (başa çıkmak, gücü yetmek) gelmektedir. DS, “yetişmek”, VI/4261. EDPT'de “varmak, ulaşmak” anlamlarında yer almaktadır. Clauson, EDPT, 894.

⁵⁰⁸ DS'de *yet-* fiili, hem aynı anlama (varmak, ulaşmak) hem de farklı anlamlara (olgunlaşmak, bir kimseyi elinden tutup götürmek, başa çıkmak, gücü yetmek) gelmektedir. DS, “yetmek”, VI/4261. EDPT'de “yetişmek, gerekli olan bir şeyi yakalamak, ulaşmak” olarak ifade edilmektedir. Clauson, EDPT, 884.

⁵⁰⁹ DS'de *yıpran-* fiili, “bağırarak, yırtınmak” anlamlarında ifade edilmektedir. DS, “yıpranmak”, VI/4275. KBS'de “zamanla veya çok kullanma sonucu eskimek, aşınmak” anlamında yer almaktadır. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 1042- 43.

vermesi, acımaması. 2. Koparmak, yırtmak, kesmek. 3. Ağlayarak ya da bağırarak kendine zarar vermek.⁵¹⁰

- Bu kıada ipratma çenduni da. (Bu kadar yorma kendini.)
- Habu adam var ya hepten yipratti beni. (Bu adam var ya bana hiç acımadı.)
- Kağidi yiprat. (Kağıdı kopar.)
- Bućún entaruni iprattun, eldurećoum seni o paçi. (Bugün elbiseni yırttın, öldüreceğim seni o kız.)
- Ey! maķasi yipratti. (Eyvah! makası kesti.)
- Yipratti çendini uşakopo bahçeye. (Çocuk çok ağladı bahçede.)

yokla-: Hastalıkların kısa sürelerle belirmesi. 2. Gözetlemek, bakmak.⁵¹¹

- Geçenlere grip bi yokladı hepimizi. (Geçenlerde hepimiz grip olacak gibi olduk.)
- Baş ağrısı yine bi yokladı beni. (Baş ağrım yine bir geldi, gitti.)
- Kıpıları bi yokla. (Evin etrafına bir bak.)

yolla-: Göndermek.⁵¹²

- Uşagi okula yolladun mi? (Oğlanı okula gönderdin mi?)
- Hazırladıklarımı İstanbul'a yollıcağım. (Hazırladıklarımı İstanbul'a göndereceğim.)

yukla-: Uyumak.⁵¹³

- Biraz yukliyorum. (Biraz uyuyayım.)
- Hemen da yukladun. (Hemen de uyudun.)
- Oriya yukla uşagum ha. (Orada uyu oğlum.)

yuklet-: İneğin gebe kalmasını sağlamak.

⁵¹⁰ DS'de *yıprat-* fiili, "yırtmak, koparmak" anlamında yer almaktadır. DS, "yıpratmak", VI/4275. KBS'de "yıpranmış duruma getirmek, eskitmek, eski gücünü yok etmek" anlamına gelmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 540.

⁵¹¹ DS'de *yokla-* fiili, hem aynı anlama (bir hastalığın ara ara belirmesi) hem de farklı anlamlara (hasta, loğusa görmek, armağan vermek, nişanlı çiftlerin ve ailelerin hediyeleşmesi) gelmektedir. DS, "yoklamak", VI/4289. EDPT'de *yokla-* / *yoklu-* biçimlerinde "bakmak, ziyaret etmek, kontrol etmek, doğrulamak, sorgulamak" anlamlarında yer almaktadır. Clauson, EDPT, 902.

⁵¹² DS'de aynı anlama gelen *yolla-* fiili, KBS'de "göndermek" anlamıyla ifade edilmektedir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 554.

⁵¹³ DS'de aynı anlama gelen *yukla-* fiili, KBS'de *yukla-* / *yuhla-* biçimlerinde bulunmaktadır. *udu-* / *udu-* "uyumak" (DLT) + *k* "uyuklayan" (DLT) + *la* "uyuklamak" şeklinde kökeninin nereden geldiği de belirtilmiştir. Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin KBS, 1172.

- Siğirumi yúckettum. (İneğimi gebe olmasını sağladım.)

zíkķımlan-: 1. Yemek yemek. 2. Kötü bir işe karışmak ya da o işi yapmak.

Her iki durumda da bu ifadeyi kullanan kişi kızgın bir haldeyken söylemektedir.⁵¹⁴

- Git zíkķımlan. (Git ye.)
- Ne zíkķımlandun da éeldun? (Kim bilir hangi kötü işe karıştın?)

zírła-: 1. Çok konuşmak 2. Bağırarak. 3. Ağlamak.⁵¹⁵

- Bi zírłama da. (Bir konuşma da.)
- Anća zírła sen. (Sadece bağır sen.)
- Zírłama ulā. (Ağlama çocuk.)

zibar-: Uyumak.

- Yat zibar, óozleruni açık óormiyeyim. (Yat uyu, gözlerini açık görmeyeyim.)

4. 3. 6. Ünlemler

alláhise: Allahını seversen, Allah aşkına anlamlarında kullanılmaktadır.

- Alláhise, senun yaptığın iş midu şini? (Allahını seversen, senin yaptığın doğru mu şimdi?)
- Alláhise, o uzerundeki yirtuk eteği ya çıkar. (Allah aşkına, o üzerindeki yırtık eteği ya çıkar.)

binam: Canım, yavrum, oğlum, kızım anlamlarında kullanılan bir sevgi ifadesidir.⁵¹⁶

- Binam, habu çekyati bi duzelt da. (Yavrum şu koltuğu bir düzelt de.)
- Binam, nasısun? (Canım nasılsın?)

esetten mi/esse mi/essah mi: Gerçekten mi? Arapça kökenli olan *essah* kelimesinin yöre ağzında telaffuzu bu şekilde ifade edilmektedir.

- Ulā esetten mi dijsun? (Ula gerçekten mi diyorsun?)

⁵¹⁴ DS'de *zıkkım-* fiili, “yemek yemek” (kızgınlıkla söylenir) anlamına gelmektedir. DS, “zıkkımlanmak”, VI/4369. GTS'te “bir şeyler yemek, içki ve sigara içmek” olarak açıklanmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük, “zıkkımlanmak”.

⁵¹⁵ DS'de *zırıla-* fiili, hem aynı (çok söylemek, çocuğun inleyerek ağlaması,) hem de farklı anlamlara (yakınmak, saat çingırağı ya da başka benzeri bir şeyin ses çıkarması, bağırarak konuşmak) gelmektedir. DS, “zırlamak”, VI/4380.

⁵¹⁶ DS'de aynı anlama gelen *binam* kelimesi, TETTL'de “sevgi, dostluk bildiren bir nida” olarak belirtilmektedir. Tietze, TETTL, 348.

- Kızı kaçırdu da. Esse mi? (Kızı kaçırdı da. Gerçekten mi?)

findilik: Bir sevgi ifadesi.

gugusi: Bir sevgi ifadesi.

- Dedesinin gugusidu da. (Dedesinin her şeyi, balı.)

haketten mi/hesetten mi: Gerçekten mi? Arapça kökenli olan *hakikat* kelimesinin yöre ağzında telaffuzu bu şekilde ifade edilmektedir.

- Emicemun küçük oğlu eldi. Haketten mi? (Amcamun küçük oğlu öldü. Gerçekten mi?)

hayde: Hadi anlamına gelmektedir.

- Hayde da geç oldu, hemen cidelum çayluğa. (Hadi da geç oldu, hemen gidelim çaylığa.)

momolim: Canım, her şeyim anlamlarına gelen bir sözcük.

- Bu benim momolimdu da. (Bu benim her şeyimdir de.)

o hatuncuk: Yaşlıların birbirine hitap şekli.

o kışağaz: Yaşlıların birbirine hitap şekli.

olā/ulā: Erkeklerle karşı söylenilen kaba bir sesleniş şekli.⁵¹⁷

- Olā bi cel haburaya. (Ola, bir gel buraya.)
- Ulā darlama beni. (Ula, sinirlendirme beni.)

patoma: Karşı tarafa kızgınlık, öfke anında söylenilen bir söz.⁵¹⁸

puli: Küçük çocuklar sevilirken kullanılmaktadır.⁵¹⁹

- Bu benim pulimdu, sever oni nenesi.

pistoma: Kızgınlık anında yaşlı teyzeler tarafından özellikle kız çocuklarına ya da yetişkin bir birey tarafından yaşlılara söylenilmektedir.

vū: Şaşırtma ifadesi.⁵²⁰

⁵¹⁷ DS’de bulunan *ula* kelimesinin “kaba seslenme” anlamının yanında “şaşıklık ünlemi, at kuyruğu, ip” anlamları da bulunmaktadır. DS, “ula”, VI/4033.

⁵¹⁸ DS’nde yer almayan *patoma* kelimesinin diğer bir anlamı, “ahırda ineklerin altına yapılan tahta döşeme” olarak yörede ifade edilmektedir. Bu nedenle bu sözcüğe hayvan kavram alanında da yer verilmiştir. Rumcada *pato* “ayak basmak”, *patono* “tahtayla döşemek” anlamlarında yer almaktadır. Altunbaş, RTS, 35.

⁵¹⁹ DS’de *puli*, hem aynı anlamlara (çocuk, büyümemiş kabak, kuş yavrusu, piliç) hem de farklı anlama (ağaç sabanın iki yanında el ile tutulacak yer) gelmektedir. DS, “puli”, V/3486. Bu kelimenin “kuş yavrusu ve piliç” anlamlarına hayvan kavram alanında yer verilmiştir. Rumcada *pulin* “kuş, piliç, sevgili, yavru”, *puliya* “kuşlar”, *pulim* ise “yavrum” anlamına gelmektedir. Altunbaş, RTS, 38.

- Vū! nēdecoğuz? (Eyvah! ne yapacağız?)
- Vū! Yapma da óyle uşağum. (Ey! Yapma da öyle oğlum.)
- Vū! nasi dúşti? (Ey! nasıl düştü?)

yavu: Yahu.

- Yavu buía hiç oğkaya celmedi. (Yahu bunlar hiç kiloya gelmedi.)

⁵²⁰ DS’de olmayan *vū* kelimesi, Lazcada “hayret, korku, endişe” anlamında yer almaktadır. Metin Erten, Lazca - Türkçe Türkçe - Lazca Sözlük, (İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2000), 331. Rumcada ise “korku ve dehşet ifadesi” anlamına gelen *vuy* kelimesi yer almaktadır. Tursun, Romeika - Türkçe Sözlük, 206.

5. KETENLİ KÖYÜ AĞZINDA YER ALAN KELİMELERİN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Derleme Sözlüğü, ağız araştırmalarında söz varlığı bakımından başvuru kaynağıdır. Derleme Sözlüğü; 1932 - 1934 yılları arasında yapılan ilk derleme, 1952 - 1959 yılları arasında gerçekleştirilen ikinci derleme çalışmaları ve Anadilden Derlemeler adlı sözlük çalışmasının birleştirilmesi ile meydana getirilmiş 12 ciltlik bir sözlüktür. Bu sözlük, konuşma dilinde var olan ama yazı diline geçmemiş halk ağzından derlenen sözcüklerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.⁵²¹

Bu bölümde; derleme alanımız olan Ketenli köyünün sahip olduğu söz varlığı içerisindeki tüm kelimeler, Derleme Sözlüğü'nden taranmıştır. Bu sözcükler, “aynı anlama gelenler”, “hem aynı hem de farklı anlamlara gelenler”, “bulunan ama farklı anlama gelenler” ve son olarak da “olmayanlar” olmak üzere toplam dört kategoride sınıflandırılmıştır. Bazı kelimelerin yöre ağzında birkaç anlamı varken, DS’nde sadece bir ya da iki anlamı bulunmaktadır. Bunlar sınıflandırılırken aynı anlam içeren bir kelime “aynı olanlar” grubunda; yine bu kelimenin sözlükte yer almayan diğer bir anlamı da “olmayanlar” grubunda gösterilmiştir. O yüzden bir kelimeyle iki kategoride karşılaşmak mümkün olacaktır.

5. 1. Derleme Sözlüğü'ndeki Anlamı ile Yöre Ağzındaki Anlamı Aynı Olan Kelimeler

abril: Nisan ayı.

ac ol-: Acıkmak.

ağulan-/avulan-: Kaşınmak, zehirlenmek, mikrop kapmak.

ahā/ahān: İşte burada, işte orada.

ahpon: Gübre.

aj: Aç.

ahtaril-: Devrilmek.

analıs et-: Kirli çamaşırları, daha çok sıcak suda bekleterek yumuşatmak.

ang-/anga-: Anmak, birinin hakkında konuşmak.

⁵²¹ Songül Erdoğan, “Türkiye’de “Derleme Sözlüğü” ile İlgili Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi/27 (Nisan 2022), 212.

arap kabağı: Siyah bir kabak çeşidi.

aşla-: Herhangi bir ağacın üzerinde belli bir süre sonra tekrardan fide vermesi için bazı işlemlerin yapılması.

ateşliük: Eski ahşap evlerde ateşin yakıldığı bölüm. Ateşliğin çok uzun bir bacası bulunmaktaydı, bu bacadan uzun bir zincir asılır, güğüm veya çaydanlık buna asılırdı. Etrafında herhangi bir koruma yoktu, açık haldeydi. Ateşliğin bulunduğu kısım, hem mutfak hem de oturma odası işlevi görmekteydi. Ayak basılan yer, toprak veya taştan oluşmaktaydı. Yemek yapma, çay ve su ısıtma gibi işler burada yapılırdı. Ayrıca tüm ev halkı, ateşliğin etrafında oturup ısınır ve sohbet ederlerdi. Günümüzde bu ateşliğin yerini kuzinalar almıştır.

atiçi: Tam olgunluğa erişmemiş küçük bir salatalık.

at-: Yüklemek.

avli: Evin bahçesi, kapı önü, avlu.

bat-: Çok olmak.

bayū: Bayağı, epeyce, oldukça.

beydava: Beddua.

bılama: Bir nebze, bir parça, biraz.

binam: Canım, yavrum, oğlum, kızım anlamlarında kullanılan bir sevgi ifadesidir. Yaşlılarımız tarafından kız ve erkek çocuklarına seslenilirken kullanılan bir hitap şeklidir.

bit-: 1. Fidanın ya da ekilen herhangi bir sebze, meyve tohumunun filizlenmesi, büyümesi, ortaya çıkması. 2. Mahvolmak, tükenmek. 3. Bir anda ortaya çıkmak.

bôlaş-: 1. Biriyle uğraşmak, dalga geçmek. 2. Başlamak.

boğal-: Bunalmak.

buldur: Geçen sene.

bulme/bülme: Evin bir bölümü, oda, yatak odası.

çağ: Atkı, patik, battaniye, çorap gibi örgü işlerinde kullanılan kalın bir tığ.

çimçikle-: Birini çimdiklemek, koparmak.

çağana: Yengeç.

çamçağa: Değirmende olan taşın mısır öğütülürken dönme sırasında *takatuka* ya da *taktak* şeklinde ses çıkararak vurma işlemine denilmektedir.

 apra:  st  başı kirli olan kişi; kir, pas.

Çaput: Eski bez parçası.

 aruk:  k z postundan yapılan bir ayakkabı çeşidi.

 at-: Rastgelmek.

 ekli: Iřıĥın olmadığı zamanlarda aydınlatmaya yarayan aĥa  yapımı bir araç.

 i ili: 1. Solucan. 2. Zayıf.

 ik-: Oyunu kazanmak.

 ilbur: Süt, mısır unu, yaĥ ve peynirden yapılan yemek, muhlama. Günümüzdeki muhlama yemeĥinde süt bulunmamaktadır.

 ilimbura: Ateş b ceĥi.

 ipa: Göbek.

 ofa: Otların toprakla beraber kopması.

 ukundur: Kırmızı pancar.

 upi: Çok ince dal.

 al-: Saldırmak.

 ara -: Sıkıntıya düşmek.

 avli: Yanmış odun parçası.

 eĥenek: 1. Baston. 2. Baston işlevi gören uzun sopa.

 eĥ-: Meyvenin olgunlaşması.

 eremen: Deĥirmen.

 işle-: Isırmak.

 olaylı : Bahçede veya Çaylıkta herhangi bir işle uĥrařırken kirden korunmak adına kullanılan bir etek  eşidi. Bu eteĥin bele sarılan iki ipinin olması ve bu ip bozulduĥunda dümdüz bir kumaş haline gelmesi bakımından normal etekten ayrılmaktadır.

  n-: Sinirlendiĥi ya da hoşnut duymadıĥı kimseye sırtını çevirmek.

  ş-: Bir şey üzerinde fazlasıyla emek harcamak.

 let-: Götürmek, ulaştırmak anlamlarında kullanılmaktadır.

 afatara: Kelebek.

 ambur: 1. Ihlamur. 2. Ihlamur aĥacı.

 eretiko: 1. Kumaş  eşidi. 2. Feretiko g mleĥi.

furlayan: Çekirge.

geç-: Uykuya dalmak.

ćóresle-: Özlemek.

ćes-: Çocuđu sütten ayırmak.

güneli: Güneş alan arazi.

hałać: Dolu.

ħarći: Taze fasulye dallarının sarıldığı sırık.

haşindi: Şimdi, az önce, birazdan.

ħers: Sinir, öfke.

ħerslen-: Sinirlenmek, kızmak.

ħersli: Sinirli.

ħohori: Baykuş.

ħovini al-: Hevesini almak ya da sinirini canlı, cansız herhangi bir şeyden çıkarmak.

ilán: Yılan.

irgat: İmece usulü.

iskemi/iskembi/eskemi: İskemle.

işle-: Arıların güzel havalarda sürekli çalışması.

işmar et-: Göz kırpmak.

ħaćafan: Dik olan yerler.

ħamsiła-/ħomsiła-: Gıybet etmek, birinin arkasından konuşmak.

ħaramiş: Ağzı buruşturan bir meyve, karayemiş.

ħartuli: Baca kurumu.

ħavadi: Yırtık, eski bez parçaları.

ħestur-: Pekmez yaparken üzümün şirasına kireç veya toprak koymak. Bunu yapmadaki amaç; pekmez suyunun parlak olmasını sağlamaktır.

ħohlidi: Sümüklü böcek, salyangoz.

ħomar: Sarı ve mor renkli çiçeklere sahip, kokusu çok güzel olan bir bitki.

ħot: Öğütölen mısırı ölçmek için kullanılan bir araç.

ħover-/ħoyver-: Bırakmak, salmak.

ħudur-: Çocukların çok fazla oynaması, çoşması.

kuşari: Çok uzun sapı olan, ucunda bez ya da file torba bulunan bir meyve toplama aracı. Bununla meyve ağaçlarının yüksek kısımlarında bulunan meyveler, kolaylıkla toplanmaktadır.

kupli: Asma kilit.

kuplika: Hıçkırığa verilen isim.

kurseli: Harman zamanında mısır ağacı belli bir yere kadar kesilmektedir. Bu kesme işleminden sonra geriye kalan kısmına *kurseli* denilmektedir. Mısırın faydalı yeri kesildikten sonra geriye kalan alt kısmı. Taze mısırın kökünün kurumuş hâli. Bir şeye yaramayan bu kısım, ya çürümeye bırakılmakta ya da yakılmaktadır.

kuvari: İncirin olmamış ve yeni yaratılmış hâli.

kuviça/kuviça: Küçük meyve toplama sepeti.

kuyis et-: Haykırmak, bağırmak, çok fazla ağlamak.

lahmi: İnek yemi. Bu yemeğin özelliği; lahana yaprağı, arpa, yulaf gibi otların karıştırılıp pişirilmesidir.

laho: Mezgit balığı.

langona/angona: Küçük, zehirsiz bir erkek kör yılanı.

lavust: Mısır.

lem: Nem.

likmen lambasi: Aydınlatma aracı.

minci: Çökelek, lor peyniri.

mitari: Dokuma tezgahında tarağı, aşağı yukarı çeken araç.

muta: Ahırda ineklerin altına sermek için ormanlardan toplanılan kuru yaprakların koyulduğu seyrek biçimde olan bir sepet.

nalim: Abdest alırken kullanılan bir terlik çeşidi, takunya, nalın.

oçak: Fasulye ya da kabak dikmek için oluşturulan çukur.

oçi: Mademki.

paçi: Kız evlat.

pali: Ahırda ineğin ipinin sarıldığı çatal kazık.

pasmaniğa/paspaniğa: Patlamış mısır.

patak: Çamur.

patuli: Kar tanesi.

pepeçura: Siyah üzüm, mısır unu ve şekerle yapılan bir tatlı çeşidi.

pilaği: Eski ahşap evlerde mutfak ve oturma yerinin bir olduğu yerde bulunan ateşlikte ekmeğin veya mısır ekmeğinin yapıldığı kısım. Ateşin üstündeki taş ayarlanır, pişirilmeyi bekleyen mısır ekmeği bu taşın üzerine konur ve pişirilmeye bırakılırdı.

pimpağ: Tertemiz.

pontul: Pantolon.

pumburi: Büyük bir sinek çeşidi.

sapanđaya: Sert bir cismi atmaya yarayan, ip ve lastikten yapılan oyun aracı, sapan.

selender: Eski ahşap evlerin yanında dört ayaklı olan, tahta yapımı bir yapı, nayla. Eski zamanlarda mısırlar burada kurutulmaya bırakılırdı. Ayrıca farenin zarar verebileceği tüm gıda malzemeleri burada koruma altına alınırdı. Günümüzde köyde yapılan yeni binalardan dolayı çoğu selender yıkılmıştır.

sinor: Kendine ve başkasına ait çaylıkları ayıran sınır.

sumar: Büyümemiş, olgunlaşmamış meyve ya da sebzelerin tamamı.

suser: Gömme kilit.

şepidi: Eşek arısı.

şerevaz: Üzümün ezilme işleminin yapıldığı geniş kap.

tahra: Çay orağına benzeyen ve onun işini yapan kesici alet. Çalı kesme aracı. Odun yapmaya yarayan küçük balta.

tağil:- 1. Biriyle şaka mahiyetinde uğraşmak, dur ihbarlarına rağmen devam etmek. 2. Birinin arkasından gitmek.

tentene: Dantel, oya.

tepin:- Zıplamak, yerinde duramamak.

teşúr:- Çay veya meyve toplamak. Daha çok çay için kullanılmaktadır.

tiğil:- Bir anda birinin karşısına çıkmak, orada bekleyip durmak.

tiyeter: Aşağıya doğru daralan uzun bir meyve toplama sepeti. Bununla daha çok üzüm toplanmaktadır.

toğli: Erkek buzağı.

tokezle:- Bir yere vurmak, çarpmak.

tutul:- Aşık olmak.

uslan:- 1. Yaramazlığı bırakmak, akıllanmak. 2. Büyümek.

varya: Balyoz.

vurçı: Domuz kılından yapılmış inek tarağı.

vur-: 1. Yönelmek, yukarı doğru çıkmak. 2. Yükleme.

yağlık: Havlu.

yalaguz: Yalnız.

yaldat-: Aldatmak, kandırmak, şaşırtmak.

yan(m)sıla-: Birini taklit etmek, dil çıkarmak.

yan-: 1. Üzücü bir haber veya olay sonrası kişinin acı çekmesi. 2. Oyunda kaybetmek. 3. Sevdalanmak.

yat-: İçine sinmek.

yeni yıl: Ocak ayı.

yer elmasi: Patates.

yetiş-: 1. Olgunlaşmak, büyümek. 2. Varmak istenilen yere ulaşmak.

yet-: 1. Yetişmek, koşmak, varmak, ulaşmak.

yiri: Şişman.

yokla-: Hastalıkların kısa sürelerle belirmesi.

yukla-: Uyumak.

yumurcaq: İyileşmeyen çıban.

zati: Zaten.

zıkımlan-: Yemek yemek.

zükkân: Nezle.

5. 2. Derleme Sözlüğü'nde Yöre Ağzındaki Anlamından Farklı Bir Şekilde Anlamlandırılan Kelimeler

al-: 1. Duymak. 2. Yanında götürmek. 3. İki gencin isteme merasiminde kız tarafının evliliğe onay vermesi, kabul etmesi. 4. Satın almak. 5. Elde etmek. 6. Çıkarmak.

ala karga: Çiha kuşu.

alamedî: Kilim dokumada ipin sarıldığı alet.

allahise: Allahını seversen, Allah aşkına anlamlarında kullanılmaktadır.

ancağa: Sadece, şimdi.

ar et-: Utanmak.

aşurtma/atlatma: Teleferiğin aşağı inerken ya da yukarı çıkarken arasından geçtiği tahta yapılar.

atil-: Dengeyi kaybetmek, sendelemek.

atlat-: 1. Çok sinirlenmek, kızmak. 2. Hastalık veya kötü bir durumun sona ermesi, bitmesi. 3. Sevmediğin ya da konuşmak istemediğin bir kişiyi herhangi bir sözle geçiştirmek.

avla-: 1. Balık tutmak. 2. Bir erkeğin ya da erkek topluluğunun kızlara bakması, seyretmesi.

bağa: 1. teklik şahıs olan “ben” zamirinin yönelme eki almış hâli.

basma: Kumaşı renkli, yumuşak olan bir etek çeşidi.

beri: Bu tarafa.

bet: Çirkin.

bez-: Sıkılmak.

bozul-: Darılmak, alınmak.

bucağ dibi: Evin dış veya iç bölümündeki bir köşe.

buğa: “bu, o” işaret zamirlerinin yönelme eki almış hali.

çambaz: İki yüzlü kişi.

çazi: Kötü kalpli, merhameti olmayan kişiler için kullanılır. Yaşlılarımız küçük bir çocuğa kızdığında da bu kelimeyi ona karşı kullanmaktadır.

çicili: Saka kuşu.

çingar çıkar-: Kavga, gürültüye sebebiyet vermek.

çon: Hayvanın derisi.

coz: Nazar.

çafi: Ağız kısmında iki ya da dört dişi olan uzun saplı bir araç. Bu araç; çay alım yerleri veya fabrikalardaki çayı karıştırma ve havalandırmada; ahırlardaki gübreyi dışarı atmada ve güneşte bırakılan otları karıştırmada kullanılmaktadır.

çari: Süt süzgeci.

çatara: Yaramaz.

çeğle: Bit.

çek-: 1. Huy ve karakter olarak birine benzemek. 2. Izdırap görmek.

çendir: Salatalık fidanlarının sarıldığı ince, kuru dal parçaları.

çikli: Halka.

çimidi: Ezme, mincık mincık etme.

dağ: Arazi ismi. Bu kelime, bir araziye nitelendirmesinin yanında köyün camisi veya fabrikasını da nitelendirmektedir.

dandaniça: Başı boş gezen kişi.

dibeğ: Buğdayın dövülme işleminin yapıldığı araç.

dirgen: Ahırda gübreyi çıkarmaya yarayan, ucunda iki dişi olan bir araç.

dolan-: 1. Gezmek. 2. Birinin etrafında dönmek.

dol-: 1. Bir üzüntü veya özlem sonucunda kişinin ağlayacak duruma gelmesi. 2. Kırıcı, ağır sözlere karşı kişinin çok üzülmesi, sözleri unutamaması. 3. Patlayacak duruma gelene kadar yemek yemek.

el değirmeni: Un yapmak için kullanılan bir araç.

emiçe: Amca.

eşik: Işık.

feretiko: 1. Kumaş çeşidi. 2. Feretiko gömleği.

ferik: Çok küçük olan tavuk yumurtalarına denilmektedir.

fosuk: Çay bahçesinde etrafında tamilerin olduğu çay bezinin açıldığı küçük bir boş alan.

gazel: Yaprak.

ger-: 1. Bir ipi iyice sıkmak. 2. Birine sıkıntı vermek, rahatsız etmek.

habura: Yön eki alan “bura, ora, şura” kelimelerinin yerine kullanılmaktadır.

haşali: Taze fasulyenin tanesi. Fasulyeyi tanesinden ayırma işlemine de denilmektedir.

han: Evlerin alt kısmında yer alan ahırın hemen yanında yaprak koyulan yer.

hark: Küçük su yolu. Yağmur çok yağdığı zaman yol kenarlarında biriken su topluluğu, ark.

haşlama: Lahanadan yapılan bir yemek çeşidi.

hepsi: Hepsi, tamamı.

hıtlak: Çok yemek yiyen, aç gözlü olan kişi.

hobur: Çok öfkeli olmak.

hoşoli/hoşol: İneğin altına serilmesi için ormanlardan toplanılan kuru yaprak. Bu kullanımı, yok denecek kadar çok azdır.

ho e: Sinir,  fke.

hubi:  ay torbası.

hus:  ne e mısır unu ile karıştırılıp verilen bir yemek çeşidi.

iliman: Çok sıcak olmayan hava durumu.

ir il-: 1. Korkmak,  rkmek. 2. Uykudayken bir anda korkarak uyanmak, silkelenmek.

i  illen-: Şüphelenmek.

 abal k: Eski zamanlarda çay toplarken yağmurdan korunmayı sağlayan mu ambalar (ya murluklar) yoktu. Eskilerimiz ıslanmamak için bo  gübre torbalarını üstten keserlerdi ve ba larından geçirirlerdi. Buna *kabalak* denilirdi. Bir nevi ya murluk da diyebiliriz.

 ap: Bula ık.

 apara: B y yememi ; geri kalmış; küçük, körpe çay filizi.

 ap-: 1. Yanmak. 2. Isırmak.

 art a -: Sertle mek, bir sebzeyi yeme zamanının geçmesi.

 asn k: Teleferikte bulunan çok uzun demir telinin sarıldığı bölüm. Bu demir teli, teleferi i çok uzakta olan çay bezinin ya da herhangi bir yükün olduğu yere ula tırmaktadır.

 a : Hem kayalık hem de topraktan oluşan dik yer.

 at-: Birini herhangi bir gruba dahil etmek, vermek.

 aybana: Kötü karaktere sahip kişi.

 ayna-: 1. Unutkanlıktan ya da fırsat bulamamaktan söylenmesi gereken bir şeyi söyleyememek. 2. Çok kalabalık bir ortamın olması. 3. Çok sıcak bir havanın olması. 4. Bir gruba dahil olmak, katılmak.

 esil-: Kurban olmak.

 evi: Sıkı anlamına gelmektedir.

 ir-: 1. Bir kişinin yorgun, zayıf d  mesi, her i e ko turulması. 2. Kendini yormak, her i e ko mak.

 iti  iti: Yavaş yavaş, acele etmeden anlamlarına gelmektedir.

 oltu : Kuytu bir yer olan arazi ismi.

 o-: 1. Atmak. 2. Bırakmak. 3. Sermek. 4. Koymak.

 opali:  ri sopa.

ķop-: 1. Yırtılmak, parçalanmak. 2. Bir arazinin sel ve heyelan sonucu toprağının kayması.

ķovġa-: Korumak, gözetlemek.

ķózama/ķózama: Ėneğın idrarı, idrarının biriktiğı yer.

ķukudi: 1. Ėsmini ağačların dallarına konan *kukudi* adlı kuştan alan, ağačlara çok çıkan kişiler için kullanılmaktadır. 2. Mayıs ayında tarla ekimine başlanması gerektiğini *kuku kuku* diye öterek haber veren bir kuş türüdür Bu kuş, *guguk kuşu* olarak da ifade edilmektedir.

ķusķun: Kuyruk sokumu.

ķuşak: Bele sarılan bir kumaş çeşidi.

ķuymak: Mısır unu, peynir ve tereyağı ile yapılan bir yemek çeşidi, muhlama. Her öğün yenilebilmektedir.

ġahmi: Akılsız insan.

ġala: Akılsız kişi.

ġalik: 1. Akılsız kişi. 2. Çelimsiz.

leta: Sarı, uzun bir böcek.

ġori: Hamile bir ineğın memelerinin şişmesi.

masti: Kötü kalpli, merhametsiz yaşlı teyzeler için de kullanılmaktadır. Ayrıca yaramazlık yapan bir kız çocuğuna, yaşlı bir teyze tarafından da söylenilmektedir. Günümüzde kullanımı hâlâ mevcuttur. Biriyle şakalaşırken de ifade edilmektedir.

meleş-: Ėneğın yatarken ve kalkarken ses çıkarması.

meneviş: Bir metalı cilalama.

mġġa: Kızgınlık veya sinir anında karşı tarafa “akılsız, akı olmayan” anlamında söylenilen kalp kırıcı bir söz. Daha çok *o mġhla* şeklinde ifade edilmektedir.

momoli: Küçük haşerelerin tamamına verilen isim.

muhġama: Mısır unu, peynir ve tereyağı ile yapılan bir yemek çeşidi. Her öğün yenilebilmektedir.

muşmula: Yeni dünya meyvesi.

načak: Baltanın küçüğüne denilir.

omuz: Evin çatısında bulunan dört adet ağaç. Bunlar “ok ağacı” denilen yerde birleşip bağlanmaktadır.

otluk: Mısır, dalından koparıldıktan sonra üst kısmı yarısına kadar kesilmektedir. Bu kesme işleminden sonra geriye kalan kısma “otluk” denilmektedir. Üst kısmı ineklere verilmektedir. Otluk denilen kısım ise ya bahçede çürümeye bırakılmakta ya da kuruduktan sonra yakılmaktadır.

oturtma: Kara lahanadan yapılan bir yemek çeşidi, haşlama.

paçavra: Eski, yırtık bez parçaları.

parla-: 1. Kızmak, bağırmak, sinirlenmek. 2. Birinin çok para kazanması, bir meslekte kişinin yükselişe geçmesi. 3. Evin temizlik sonrası çok güzel görünmesi 4. Herhangi bir kişinin banyo sonrası yüzüne aydınlık gelmesi.

pati: Tahtanın incesine verilen isim.

patiğa: 1. Dar yol. 2. Mezarlığın ayak ve baş kısmına koyulan tahta.

pelit: Bir ağaç türü.

peş: 1. Kardeşler arasında sonraki sırada yer alan kişi.

peşkir: Kökeni Farsça olan kelime, havlu anlamına gelmektedir.

pitemi: Dokumada yapılan ipliğin koyulduğu yer.

porsuk: Birisinin hatırında kötü kalan kişi.

puçi: Şiş, gergin karın.

sapan: Mısır tarlalarının çekilmesine yarayan iki öküze bağlanan bir araç.

saraybağı: Eski ahşap evlerin çatısının dışarıya çıkan kısmına veya ot bağlarının asıldığı yere denilmektedir. Eski zamanlarda otlar, bu dışta kalan kısma asılır ve kurutulmaya bırakılırdı.

sar-: 1. Birinin hâinden hiç hoşlanmamak. Bu durum kişinin hastalanacağını ya da kötü yola düşeceğini veya kötü işlere adım atacağını belirtmektedir. 2. Eğlenmek, hoş olmak. 3. Dolamak.

seke: Oturma grubunun olmadığı zamanlarda iki üç kişinin oturabileceği tahtadan bir divan, koltuk çeşidi. Üzerine yatak koyulurdu.

sergi: Çay bezi.

set: Çay bahçelerinde bulunan sıra sıra dizilmiş uzun çay bölümleri. Her set arasında boşluk vardır. Toplayan kişi ve onun sepeti buradadır.

Bazılarının aralıkları genişken bazılarınıninki dardır. Bu dar alana sahip çay setleri, yılın belli zamanlarında daha rahat hareket edebilmek adına kesilmektedir

sıh: Sık.

sindir-: Bir kişinin kötü, çirkin sözlerini unutamamak.

sirma: Teleferiğin teli.

şima: Arının mevsimsiz kendine ait olmayan başka bir peteğe bıraktığı oğul.

şina: Kolay çözülen düğüm.

tabaka: Sigara izmaritinin konulduğu tabak.

tahtağa: Değirmende mısırın döküldüğü yer.

tavara: Eli çok bol olan kişiler için ifade edilmektedir.

teğne: Ağaçtan yapılmış ekmek yoğrulan geniş bir kap.

tel: 1. Çamaşır ipi. 2. Teleferik.

termaş: Yaramaz çocuk.

ters: Sinirli, dengesiz kişi.

tokluk: Bereket, bolluk.

tomari: Yemeği de yapılan bir ot çeşidi.

topla-: 1. Çay kesmek. 2. Dağınık bir yeri düzeltmek, etrafı toplamak.

tor: Ağacın yüksek yerlerindeki meyvenin kolaylıkla alınmasını sağlayan uzun saplı bir meyve toplama aracı.

tosla-: 1. Bir yere çarpmak. 2. Kafasıyla vurmak.

tuğ/tuluğ: Çay toplarken dolu olan çay makasının boşaltıldığı bir sepet çeşidi.

uç-: 1. Güzel olan herhangi bir olay ya da haber sonucu kişinin mutluluktan yerinde duramaması. 2. Herhangi bir kokunun sona ermesi. 3. Hızlıca bir yerden uzaklaşmak.

ufa-: Küçük parçalara ayırmak.

uşak: Erkek evlat, çocuk, oğul.

uydur-: 1. Uyum sağlamamak, herhangi iki şeyi güzel birleştirmek. 2. Bir yeri düzenlemek. 3. Yalan söylemek, bir olayı olduğu gibi anlatmamak.

varangel: Teleferik. Çay bezini veya herhangi bir yükü çeken araç.

vurul-: 1. Birine sevdalanmak, aşık olmak. 2. Alışkanlık haline getirmek, kopmamak.

yan: Taraf.

yaşmak: Baş örtüsü.

yavu: Yahu.

ye-: 1. Sıkıntıya sebep olmak. 2. Tokat atmak.

yonga: Ağaç kabuğu.

yúk: Bitmek bilmeyen iş zinciri.

zanık: Çam ağaçlarının gövdesinde bulunan akışkan sıvı.

zirzop: Düzensiz kişileri ifade etmektedir.

5. 3. Derleme Sözlüğü'ne Katkılar

abyak: Atmaca yakalamak için kişinin gizlendiği yer. Atmaca gözetleme kulesi. Bu kulenin önünde atmacanın yakalanmasını kolaylaştıran *ğaço*, *kızıtlıya*, *puli*, *gomokutavi* isimli kuş çeşitleri uçurtulur. Bunun sonucunda atmaca, kolaylıkla ağa takılır. Bu gizlenme yeri, atmaca sevdalıları tarafından yapraklı ağaç dallarından ya da büyük filelerden yapılmaktadır.

açdeğer: Çok yiyen veya gözü aç olan kişiler için kullanılmaktadır.

acından nefesi kók-: Fakir olmak.

acılan-: Acıkmak.

açıl-: 1. Geminin ya da teknenin sahilden uzaklaşması. 2. Çekingen birinin başkalarıyla kaynaşması, gezmesi. 3. Borca girmek.

ok ağacı: Evlerin çatısında çadır direği denilen iki direğin üzerine uzatılan ağaç.

ağno: 1. Yabancı bir misafir. 2. Farklı bir yemek çeşidi.

ağuli ot: Zehirli ot.

ağurluk: Kadın ya da gelinin ziynet eşyası.

ahas et-: Esnemek.

ahır bağı: Ahşap evin bodrum katı.

ahnoz et-: Esnemek.

ahrahti: Ahır.

ahret: Ahiret.

ajluk: Açlık.

aklan-: 1. Birinin suçsuz olduğunun ortaya çıkması. 2. Temiz olmak.

aşsi: Sakar olan kişiler için kullanılır.

alil: Saf bir kişiyi nitelemek için kullanılmaktadır.

amel: İshal olma durumu.

anağula: Köstebek.

anağulis et-: İstifrar etmek.

apaska/aposka: Çaylık, taze çayın olduğu kısımlar. Bir kişinin çalışma halindeyken önünde var olan iş. Çoğunlukla çay toplarken kullanılan bir ifadedir.

aponconoz: Rize merkeze bağlı Ketenli köyünün eski ismi.

apsimati: Ateş külünün tozları, kül parçacıkları, kıvılcım.

aptes: Abdest.

arapiyas: Dudakların çatlaması.

ardin: Bir arazi ismi. Ardin, Ardın, Kıpçak boylarından biridir. ET’de *ardın*; arkası anlamına gelmektedir.

arısak/arişak: Feretikoda yiğ adlı aletin alt kısmına verilen isim.

arkaluğuni al-: Birinin iyi ya da kötü herhangi bir davranışını veya söylemini desteklemek, savunmak.

arço lahana: Özellikle ineklerin çok sevdiği kırmızı saplı bir ot çeşidi.

aşla-: 1. Çay demliğindeki suyun bitmesi sonucu tekrardan su takviye etmek.
2. Bir sıcak suyu ılık ya da soğuğa yakın bir seviyeye getirmek, ayarlamak.

at-: 1. Fırlatmak. 2. Bir sorunun cevabı bilinmediği halde uydurarak yanıtlamak.

attur-: Birinin sinirlenmesi veya öfkelenmesine sebep olmak.

avropa cubresi: Bir gübre çeşidi. Yılın ilk çay sezonu olan mayıs ayından önce çaylıklara verilmektedir. Bahçedeki meyve ve sebzeler için de kullanılmaktadır.

ayağa tik-: Kaldırmak.

ayanla-: Havanın aydınlanması.

ayapi: Küçük, yeşil, ciğerli, sulu bir armut çeşidi.

aykiri: Dik yol, bayır.

aykiri al-: Sinirlenip bulunduğu ortamı terk etmek.

azina: Toprağa bir şeyler ekmek için kullanılan; düz, yemyeşil, dere kenarlarında bulunan; sulak bir tarla anlamına gelmektedir.

azopo: Çok az, azıcık.

balıkçı lambası: Aydınlatma aracı.

balli lobyası: Soya fasulyesi.

bambi: Şişman.

barağa: Uzak yerlerden çay bezini çeken telefereğin bazı parçalarının olduğu küçük beton veya tahta kulübe. Bu kulübe, başlangıçta teleferiğe ait bazı araçların yağmurdan ıslanıp zarar görmemesi için yapılmıştır. Böylelikle hem ıslanmaması gereken araçlar hem de çay bezini çeken kişi yağmurdan korunmaktadır.

barotluk: Tüfeği doldurmak için içerisine barut veya kurşun koyup kullanılan, bele takılan ağaç yapımı bir araç.

bas-: 1. Yardım ve iyiliğe karşı çok dua etmek. 2. Yemeğe malzemelerin birini fazla koymak.

baş çeşani: Başa sarılan örtü.

başuğari/baş yukari: Yukarı.

bat-: 1. İflas etmek, her şeyini kaybetmek. 2. Sel veya heyelan sonucu oluşan olumsuz görüntünün oluşması. 3. Arabanın çamura saplanması. 4. Kirlenmek. 5. Kendisini sinirlendiren bir kişinin yaptığı iyi veya kötü her hâl ve hareketten hoşlanmama, tahammül edememe durumu.

beden armudi: Kahverengi bir armut çeşidi.

bekim: Belki.

benle/benlan: Benimle.

benum: İlgi eki alan 1. tekil şahıs.

beşi birli: Beş tane çeyrek altından oluşan gerdanlık, beşi bir arada.

betine cıt-: Kötü hissetmek, garipselemek.

bey aşağı/beyişağa: Aşağı.

beydava: 1.Bedava. 2. Çok ucuz.

beyit-: Büyütmek.

beyuk: Büyük.

bihov/bihova: Birazcık, biraz.

bihovaya: Hemen, hemencecik.

bişsağa: Ters, kötü.

birazopo: Çok az, birazcık.

birlan: Birdenbire, hemen.

birľuk: Bir hane içerisinde aile ile bazı akraba üyelerinin beraber yaşaması.

bit-: Beğenmek.

bitur-: Yormak, mahvetmek.

biyāyimi: Bazıları.

bizle/bizľan: Bizimle.

bizum: İlgı eki alan 1. çoğul şahıs.

bóľaş-: 1. Kirlenmek. 2. Hastalığın veya saçta meydana gelen bitin başkasına geçme durumu. 3. İstmeden bir şeye karışmak.

bodaľali: Ağaçların yüksek kısımlarında yer alan meyveleri almaya yarayan uzun saplı bir toplama aracı.

boşľama: İki ırmak arasına denilir.

boylá-: Ulaşmak, varmak.

bozćer/bozger: Ormanlık alan.

budar-: Ağacın dallarını kesmek. Bu işlem, ıhlamur ağacının çiçeklerini daha kolay toplayabilmek ya da ineğe sevdiği ağacın yapraklarını vermek için yapılmaktadır.

buğrem: Demirden yapılmış su borusu.

burme/bolme: 1. Evin bir bölümü, oda, ahşap evlerin oda bölmeleri. 2. Yatak odası. 3. Bir evi donatmak.

ćadoloz: 1. Kötü. 2. Gözü açık, çok konuşan kişi.

Toprağa bir şeyler ekmek için kullanılan düz, yemyeşil, dere kenarlarında bulunan sulak bir tarla anlamına gelmektedir.

ćanľan-: 1. Hasta birisinin birden ayađa kalkması. 2. Bahçede bulunan sebzelerin bereketlenmesi.

ćarćar et-: Çok konuşmak.

ćennetuķa: Yaka kısmında kırmızı rengi olan bir kuş çeşidi.

ćipķır: Gevşek, sağı solu belli olmayan kişilere denilmektedir.

ćilavli: Kesici aletlerin biletilmiş şekli.

ćit-: 1. Ölmek. 2. Yürümek. 3. Geçmek.

ćođe değ-: Boyu uzun olan kişiler için ifade edilmektedir.

ćomuk: Kemik.

éoš-: 1. Eğlencenin dozunu kaçırmak. 2. Mutluluktan havalara uçmak. 3. Bir dere veya akarsunun çok yağmur sonrası taşma durumuna gelmesi, çok şiddetli akışa sahip olması. 4. Tarladaki ya da bahçedeki sebze topluluklarının veya meyve ağaçlarının bereketlenmesi, çoğalması.

écote vur-: Umursamamak, söz dinlememek.

écoti çik-: Çok çalışmak, yorulmak.

écoti duyma-: Umursamamak, söylenenleri duymak istememek.

écotini tereğе ko-: Tembelleşmek.

écotini yiprat-: Kişinin kendini yorar derecesinde gayret etmesi, çabalaması.

éúneş éozi: Ayçiçek.

éúzelcéne: Güzelce.

éaçara: Çok konuşan kişiler için ifade edilmektedir.

éaçel: Orta ve Doğu Karadeniz'e özgü mimari yapı olan serenderin orta katı.

éadır direği: Çatının toplanan kısmının altındaki iki direğe denilmektedir.

éafila-: Tırmalamak.

éahçapuris: Çok konuşan, yaygara koparmaya sebep olan kişilere verilen isim.

éahuli: Saçı birbirine karışmış kişiler için kullanılır.

éahumi: Saç, ip, yumak vb. şeylerin karışması, birbirine dolanması.

éaçal yağmuri: İnce, kısa süren yağmur.

éak-: 1. Odun, çivi, tahta gibi şeylerin bir yere sabitlenmesi. 2. Vurmak.

éakum: Örümcek ağı.

éali baçağ: Zayıf kız.

éalimli koniş-: Kibirli konuşmak.

éambi: 1. Saç örgüsü. 2. Taze mısırın kabuklarının birleştirilip düğümlendiği şekil.

éapula: Çok konuşan kişiler için bu ifade kullanılmaktadır.

éari: Süzgeç. Eski zamanlarda süt, bununla süzdürülürdü.

éataliça: Bir kuş çeşidi.

éatila-: 1. Kıskanmak. 2. Kırılmak.

éat-: Dokunmak, rahatsız etmek.

 ay çalisi:  ay tamileri budarıldıktan sonra yere atılan çayın sert, ince dalları. Bu dallar, çoğunlukla  aylı ın bir bölümünde toplandıktan sonra yakılır ya da kuzina veya sobada ateşi rahat tutu turmak adına odun olarak kullanılır.

 ay   p : Fabrikalarda  ay yapraklarının siyah çaya d n  t kten sonra geriye kalan artı ı. Bu, verimi artırmak adına gübre niyetine sebze veya meyve köklerine ya da çay tamilerinin aralarına bırakılmaktadır. Bunun yanında ahırda ine in altına da serilmektedir.

 ay ora ı: Ot, diken, ince ağaç dallarını kesmeye yarayan alet. Eski zamanlarda çay makası yokken bununla çay yaprakları kesildiği için bu şekilde bir adlandırma yapılmıştır. Günümüzde ise bu işlevini tamamen kaybetmiştir.

Çayır: 1.  ay tamilerinin bir arada bulunduğu yer, çay topluluğu, çay arazisi. 2. Bahçe. 3. Arazi ismi.

 e er: Ci er.

 e li a: Bir ot çeşidi.

 eneye vur-: Çok konuşmak.

 eremit: Kiremit.

 es-: 1. Sütün veya ayranın bozulması. 3. Susmak. 4.  ay toplamak. 5. Durmak. 6. Koparmak.

 e an: Ba  rt s . Günümüzde bu   rt y  daha çok ya lılarımız kullanmaktadır.

 evdo: Ciddiyetten yoksun, laubali insanlara söylenilmektedir.

 iban: Yara,  ıban.

 i i dur-: Yaranın iyileşmesi.

 ifut: Yaramaz  ocuk.

 i  irina: Çok küçük bir ku  çeşidi.

 i na-: Ezmek,  i nemek.

 i a: Alakarga, ıhlamur ağacında yuva yapan bir ku  türü. Atmaca gibi  i a da yılın belli zamanlarında yakalanmaktadır. Günümüzde çok pahalı bir ku  olan  i a, kimileri için bir zevk, kimileri içinde de bir gelir kaynağıdır.

 i ar: Bir ağaç türü.

 i ar a: Bir arazi ismi. Bir bitki türü olan  ikarla kelimesi, Yunancada  ikar “memba, kaynak” anlamına gelmektedir. Lazcada  kari “su” anlamına gelmektedir.

çiliğani: Et haşlaması.

çipin: Bazı bölgelerde çiftin olarak anılan sarı renkli, güzel kokulu bir yaban gülü. Bu çiçek; çiftin çiçeği, çiftin gülisi olarak da ifade edilmektedir.

çirihta: Krep.

çirka: Taş kırma aleti.

çiroli: Kefal balığının küçüğü.

çişon: Boz bir rengi olan göçmen kuşu.

çişona: Ağaçların gövdesine sarılan yada çaylıklara dolanan bir ot çeşidi, sarmaşık.

çita: 1. İnce tahta. 2. Küçük balık.

çiyam: Henüz deşmemiş meyve, ham.

çofa: Kısa, çok sık bir ot çeşidi, çim.

çók-: Bir bireyin yaşadığı acı veya yorgunluk sonucunda yaşından büyük durması, kötü hale bürünmesi.

çopek çimeni: Bir ot çeşidi.

çopek dikeni: Sivri, acısı çok fazla olan bir diken çeşidi. Bu bitki, çakır diken olarak da anılmaktadır.

çoteğ ye-: Sert bir darbe almak.

çözama/kózama: İneğin idrarı, idrarının biriktiğı yer.

çuis et-: Yanan veya kesilen vücuda ait herhangi bir yerin ağrı sonucu sızlaması.

çule kal-: Bir genç kızın evlenme yaşı gelmiş olmasına rağmen evlenmemesi.

çumbule-: Cimciklemek.

çumuş: Yumak halinde olan şeylere denilir.

çunçuri/çunçurida: Küçük, çok fazla ısırın, ince bir sinek çeşidi.

çúnkati: Çaylıktan oluşan bir arazi ismi. Bu yerin etrafında üçgen şeklinde bir yol bulunmaktadır.

çúnkim: Çünkü.

çupuri: Üzüm, armut, hurma vb. meyvelerin pekmezi yapıldıktan sonra suyunun çıkarılma işlemi, çöpe giden üzüm kabukları ve sapları.

çuruğayi: Temmuz ayı. Bu ayda yağmur çok fazla yağmaktadır. Evin kapılarının önü hep yosunlaşmakta ve çamaşır zor kurumaktadır.

çuru-: Kanser hücrelerinin kişinin vücudunun her yerini kaplaması, organlarının gün geçtikçe işlevini yitirmesi.

çuruşi: Çayın en küçük, tam büyümemiş hâli, çay filizi. Beyaz çay olarak satılan ürün, bu şekildeyken elle toplanır. Ve fabrikalarda kurutulduktan sonra tüketicilere sunulur. Toplama işlemi meşakkatlidir.

dağvet: Davet.

dağka: Dakika.

dağ-: 1. Uykuya geçmek. 2. Birdenbire bir yere girmek.

dara düş-: Sıkıntı içerisinde olmak.

darağ-: 1. Sıcak havadan bunalmak. 2. Sıkılmak. 3. Belin incilmesi.

dar canli: Sabırsız olan kişi.

darla-: Üzmek.

darluğ: Sıkıntı.

darni: Evlerde çatının alt kısmına verilen isim, ev ve çatının ortası, çatı katı. Eski zamanlarda burada daha çok ot muhafaza edilirdi. Ama günümüzde kışlık herhangi bir ürün veya arada bir alınıp kullanılan araç - gereç koyulmaktadır.

dedeka: Anlamında sevgi, şefkat olan dede kelimesini çağrıştırmaktadır.

degere: Zayıf bir kişiyi nitelendirmektedir.

değenek: Oklava.

değnek: 1. Baston, baston işlevi gören uzun sopa. 2. Oklava.

delilen-: Aşırı derecede birini merak etmek, kendini kaybetmek.

deremen ağız: Çok yemek yiyen kişi.

deyine: Diye.

deyman: Devamlı, her zaman.

didali: Zayıf insanlar için kullanılır.

didiş-: 1. Kavga etmek, tartışmak. 2. Uğraşmak, başa çıkmak.

tiğen kafuli: Dikenin bol olduğu yer.

dişle-: Sokmak, batırmak.

diz-: Yerleştirmek.

doğdi: Kazmanın demir yapımı olan vurma kısmı.

dolaş-: Gezmek.

dón-: Hareket etmek, açılmak.

doy-: Hasret gidermek.

duduli: Akılsız, beceriksiz, yavaş insanlar için söylenilmektedir.

dunqof: Akılsız kişi.

duşkún: Hamile.

dúş-: Zayıflamak.

dúve: Sütü sağılan inek.

ebedîlúk: Ömrü çok uzun olan eşya, giysi vb. şeylerin her biri.

ebiri: Diğeri.

eğlen-: Gecikmek.

ehkârlá-: Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

eliş-: 1. Rahatsız etmek, istemediği şeyleri inadına yapmak. 2. Kaybolan bir nesneyi yakın bir zamanda görmek veya bir kişinin görünmesi.

el lâmbasi: Aydınlatma aracı.

enćami: Yani, hiç olmazsa.

enćili kuncili: Tahtaravalli.

epeyćene: Çok, çok fazla.

eri-: Bir kişiye olan sevdada sonrasında aşığın kendinden geçmesi, zayıflaması.

esetten mi/esse mi/essah mi: Gerçekten mi? Arapça kökenli olan *essah* kelimesinin yöre ağzında telaffuzu bu şekilde ifade edilmektedir.

espenuqa: Serçenin bir çeşidi.

esse: Gerçek.

etmeğäşi: 1. Mısır ekmeği ve kavurmanın karıştırılıp yapıldığı bir yemek çeşidi. 2. Ekmek parçalarının veya peksimet olan ekmeklerin pişirilmiş hali.

ev içi: Eski ahşap evlerde ateşliğin olduğu bölüm. Eski zamanlarda burası hem mutfak hem de oturma odası işlevi görürdü.

eyićene: İyice.

ezme lâhana: Lahanadan yapılmış yemeğin blenderdan geçirilmiş hâli. Blender makinesi olmadan önce insanlar, tahta kaşık yardımıyla bu lahana yemeğini ezerlerdi. Bu yüzden bu şekilde adlandırma yapılmıştır.

fafataris: Kalp çarpıntısı.

fafatuqa: Kelebek.

fałamidi: Sandığın ufak gözü.

farfara: Geveze bir kişi.

fařlaķa: Pis.

feh̄ti: Odundan örgü, çit.

feh̄tiden iķerisi: Odundan örülen ağaĉların birbirine ĉakıldığı arazi.

feli: Kabaĝın kabuklu halinin büyük şekillerde kesilip fırında pişirilmesi.

ferman: Hâl.

feruķ: Bir elma ĉeřidi.

fi et-: Burnu akan kişinin burnunu sümķürmesi. Genellikle küçük çocuklara karşı söylenilmektedir.

findilik: Bir sevgi ifadesi.

firildaķ: Yerinde duramayan kişi.

fir̄lama: Akklı fikri yaramazlık peşinde olan kişi.

fir̄la-: Hemen, birden ayaĝa kalkmak, gidilmesi gereken yere ĉabucak gitmek. Koşmak.

fit̄ili ľamba: Fener.

fit̄il topi: Çocukların oynaması için patlayan bir oyuncak türü.

fitruķa: Kestanenin toprakta filizlenmesi, yeni bitmiş kestane fidanı.

fittur-: Sinirlenmek, öfkelenmek.

foter/ fotor: ĉaylıklarda veya bahĉelerde güneşten korunmak için kullanılan bir şapka türü.

fufuĉa/fufuķa: ĉok naif, ĉıtkırıldım, korkak kişiler için ifade edilmektedir.

fufuĉi: Dolu bir ĉay veya ot sepetinin bastırılmamış hali olarak ifade edilmektedir.

fufuľa: Hafif.

fukara: Fakir, yoksul, kötü durumda olma hâli.

furfur: Rüzgarın ĉok hafif esmesi.

furfura: Minik kelebek, uĉan minik böcek.

furnesi/furneşi: Mısırın fırında pişirilmiş, kavrulmuş hâli. Eski zamanlarda bu kavru lan mısırlar, deĝirmende öğütülürdü. Bunun muhlaması ĉok güzel olurdu.

fústan: Elbise.

fuřķi: Dışkı.

ĝaĉaluķ: Evin bahĉesi.

ğaço: 1. Atmacanın yakalanmasını kolaylaştıran bir kuş türü. 2. Böcek türü.

ğalayis/ğarğaris/ğallayis etmek: Çılgılık atmak, çıldırmak, kendinden geçmek.

ğaloçi/ħaluçi: Balgam, tükürük.

ğanca: 1. Kene. 2. Zayıf kız çocuğu.

ğara ğura: Çok hızlı, karmakarışık, dağınık.

ğavroz: Eski zamanlarda çocuk bezi yokken beşiklerde bebeğin dışkısını ve idrarını yaptığı yer, lazımlık. 2. Suda yaşayan yenmeyen bir hayvan.

ğayduri: Florya kuşu.

gaz feneri: Gaz ile yanan bir aydınlatma aracı.

gaz ocağı: Tüp yokken kullanılan bir ocak. Eski zamanlarda yemekler burada pişirilirdi.

gazğanis et-: Kendi kendine söylenmek, içi içini yemek.

geç-: Çayın toplanması gereken zamandan uzun süre sonra kesilmesi, geç kalınması.

gelgür: Delikli kepçe.

gezep: Merhametsiz, kötü olan kişiler için kullanılır.

ğılça: Mısır.

gırgır şamata: Eğlence, şaka.

ğolokopi: Ahşap evlerin köşelerindeki boşluklardan suyun gittiği yer, gider.

ğolokopis: Yuvarlanıp bir yerden aşağıya doğru gitme.

ğomo: Topraktan çıkan bir böcek türü.

ğomokutavi: Dana burnu böceği. Atmaca, kuş vb. uçan hayvanları tutmak için yem olarak kullanılmaktadır.

ğosti: 1. Çok yüksek ateş. 2. Sobanın çok közlü olması.

ğoy: Aynı anne ve babadan olmayan kişi, üvey kardeş.

ğoyluk: Üvey olma durumu.

gudele: Bir kişinin kafasında cadı şapkası gibi herhangi bir şapkanın olması veya saçını, sivri şekilde yapması.

gugusi: Bir sevgi ifadesi.

ğumeti: Tomari adına sahip otun bir çeşidi.

ğunduli: Etine dolgun, kilolu, şişman.

ğupi: Fasulyenin kabuk kısmı.

ğurzulá: Sevimsiz.

ğangel: Beli eğri olan kişi.

ğes: Sopa.

ğoncidi: Mezara konulan tahta.

ğumbi: Şişman olan kişi.

habele/habole/haboyle: Böyle.

habuğa: Yönelme eki almış olan “buna, şuna ona” işaret zamirlerinin yerine kullanılmaktadır.

habuni: Belirtme eki alan “bunu, onu, şunu” işaret zamirlerinin yerine kullanılmaktadır.

haburaya kadar cel-: Sabredememek, tahammül edememek.

haçalúk/hakâlúk: 1. Ahır etrafında ineğin gübresinin atıldığı yerler, pis kısımlar. 2. Bahçe.

hağetten mi/hesetten mi: Gerçekten mi? Arapça kökenli olan *hakikat* kelimesinin yöre ağzında telaffuzu bu şekilde ifade edilmektedir.

halaçi: Dolu.

hale: Tuvalet.

hamalıka/hamal lastiği: Ayakkabı işlevi gören bir lastik çeşidi. Kaloş lastiği.

hambi: Feretiko yapım aşamasında oturulan yer, koltuk.

hambuspara/hamduspara: Ahududu, böğürtlen.

hamsi çirihtasi: İçerisinde hamsi olan bir köfte çeşidi.

hamsiğoli: İsmi içindeki hamsiden alan bir yemek çeşidi. Fırında, kuzinada pişirilmekte ve her öğün yiyilmektedir.

hane: Hani.

hara hura: Karmakarışık, hızlı hızlı, aceleyle.

harali: Etin kavrulmuşunun tenekeye koyulmadan önceki hâli.

harhali çorbasi: Taze fasulyeden yapılan bir yemek çeşidi.

harhali/horhali: Taze fasulyenin tanesi. Fasulyeyi tanesinden ayırma işlemine de denilmektedir.

harhali: Göz kapağı.

harli: 1. Çok kızgın ateş. 2. Çok sıcak yemek.

harman ayi: Ağustos ayına verilen isimdir. Bahçeye ya da çayıra dikilen mısırlar, bu ayda orakla kesilip biçilmektedir.

harman çimeni: Bir ot çeşidi.

haşeri: Yaramaz çocuk.

haşla-: Yemeği çok fazla kaynatmak, ısıtmak

haşli: Çok sıcak, kaynamış bir yemek veya içecek.

haşluğ: Harçlık.

haşuli: Mısır ekmeğinden yapılan etli bir yemek çeşidi.

hauni: Belirtme eki alan “*bunu, onu, şunu*” zamirlerinin her birinin yerine kullanılmaktadır.

hayat: Evin odalarının ön kısmı.

hayde: Hadi anlamına gelmektedir.

hayf al-: İntikam almak.

hayf çıkar-: Sinirini başkasından çıkarmak.

hayin: Çok fazla. Sıkıca, kuvvetlice. 2. Kötü kalpli, gaddar, düşüncesiz, kıymet bilmeyen, değer vermeyen kişi, hain.

he dā: Aynen, tabi.

hebisoy/hebisoy/ebisoy: Diğer türlü, bir diğer şekilde.

hemençeçuk: Çabucak, hemen.

hepten: Tamamen, çok.

herif: Kadının kocası, eşine hitap şekli.

hers: Hırs.

hersli: Kızgın, sinirli.

hırlı: İyi, doğru kişiler için kullanılmaktadır.

hışiret: İsmi sesinden kaynaklanan; başı kara, yakası mavi olan bir kuş çeşidi.

hoğol/hoğoli ol-: Düğüm hâline gelmek, karışmak.

hoğoli: Karışık.

hoğovis et-: Çömelmek.

hopeçi: Bakımsız, göbekli inek yavrularına denilmektedir.

hopi çorbasi: Kurutulmuş yeşil fasulyenin kabuğu ile birlikte yapılan bir ekşi yemek çeşidi.

hotka: Uzak çaylıklarda ve araba yolunun olmadığı yerlerde teleferik kullanılmaktadır. Teleferikte herhangi bir yükün özellikle de çay bezinin koyulduğu tahta, araba lastiği veya demir yapımı dikdörtgen bir bölüm. Teleferiğin bir parçası da diyebiliriz.

hudut taşı: Çay bahçelerinin sınırlarına koyulan taş. Geçmiş zamanlarda yürüyemeyen çocukların ayakları, engelinin ortadan kalkması için bu taşla sürülürdü. Bu işlemden sonra yürüyen çocuklar da olurdu.

hupi/hopi: Meyve ve sebzelerin dış kabuğu. Yörede genellikle taze fasulyenin kabuğu için ifade edilmektedir.

husyan: Aralık ayı.

hutup(b)is et-: Bitirmek, yalayıp yutmak, tabakta bir kırıntı bile bırakmamak.

huvi: Bir çamur kabı.

huyılan-: 1. Birisinden şüphelenmek, 2. Alınmak, darılmak.

huyli: Alınan.

içluk: Gömlek.

iki canli: Hamile olan kişi için kullanılır.

ikil-/yikil-: 1. Çok kalabalık bir ortamın olması. 2. Üzüntü, ölüm haberi, sevdiği kişinin kötü hâlde olması gibi durumlar sonucunda perişan olmak, her şeyden kendini geri çekmek, çok fazla üzüntüye kapılmak, hayatın sonu gelmiş gibi davranmak.

ikra et-/ikret-: Nefret etmek, tiksilmek.

ince çeğlisa: 1. Bir ot çeşidi. 2. İnce tahta parçaları.

isir: Bir ot çeşidi.

isirluk: 1. Mezarlık olan yere verilen isim. Bazı mezarlıklarda isir denilen ottan bulunduğu için bu şekilde adlandırılmaktadır. 2. Mısır tarlası.

iskafi: Organ.

iskampi: Ayakkabı.

istavrit: Eylül ayı.

istuf: Rahatı bozmama durumu.

işle-: 1. Herhangi bir yoldan araba ile ya da yürüyerek geçmek. 2. Elişi yapmak.

işmar et-: Küçük bir bebeğin çevresine gülücükler saçması.

ıştahli çaliş-: Severe, isteyerek bir işe kendini vermek.

it-: Kaybolmak

itekle-: Tekmelemek, birini itmek.

itmiş: Uzun süre ortalıkta olmayan kişi.

itroni: Daha çok yaşlıların oturduğu sandalye çeşidi.

kaad: Kağıt.

kabağ felisi: Kabağı kabuğu ile beraber büyük dilimlere ayırarak ve kuzinada pişirerek oluşan bir tatlı çeşidi.

kaber: Mısır tohumunun bir çeşidi.

kaçimali: Ateşin külü, toz parçacıkları.

kadi(o)matiça: Sulak yerlerde yetişen, acı tadı olan yabancı bir roka çeşidi.

kafullük: Dikenlik.

kağve: Kahve.

kakanis et-: Tavuğun yumurtlarken bağırması.

kakata/kukuta: Çay tohumu.

kalami: Feretiko dokuma esnasında kalın ipin sarıldığı alet.

kalış: Sıcak esen hava olarak ifade edilmektedir.

kaldur-: Yok etmek.

kaleci: Boncuk.

kalif: Küçük çocuk oyuncak evi.

kal-: 1. İkamet etmek, oturmak. 2. Birinin evinde bulunmak, yatılı kalmak. 3.

Miras olarak bırakmak.

kamsila-/komsila-: Birini taklidini yapmak.

kanaçi: İneklerin çok sevdiği bir ot çeşidi.

kançi: Küçük dilim.

kan-: 1. Anlamak, inanmak. 2. Su gibi sıvı şeylere doymak.

kapi: Evin avlusu, ön kısmı.

kaptur-: 1. Birine çok bağlanmak. 2. Sevmek. 3. Çaldırmak. 4. Aktif halde olan bir alete kişinin elini sürmesi ve zarar görmesi.

kara kış: Çok sert geçen bir kış mevsimi.

kari: Kadın, hanım anlamına gelmektedir. Bu kullanım kaba olduğu için birçok kişi tarafından yadırganmakta ve sevilmemektedir.

ķarnaķrisi: 1. Karın aķrısı. 2. Sıkıntı.

ķastaniķa: Beyaz bal kabaķı.

ķaşin-: Kişinin birçok uyarıya rağmen istenmeyen hal ve hareketlerde bulunması.

ķataķa: Alın.

ķavurma tavasi: Kavurmanın yapıldıķı geniş bir tava. İçerisinde sadece kavurma yemeķi yapıldıķı için böyle bir adlandırma yapılmıştır.

ķaynat-: 1. Bir yemeķi çok fazla ısıtmak. 2. Şaka yapmak, ciddi bir konuyu basite almak. 3. Sakin duramamak, yaramazlık yapmak.

ķayret: Gayret.

ķayta(o)n: Yöresel kıyafete veya pantolona benzeyen bir giysi çeşidi.

ķazmaş: Bir aķaç türü.

ķazyak ķimeni: İneķe yedirilen bir çeşit ot.

ķeķileri ķaybet-: Aklını kaybetmek. Daha çok şaka amaçlı birisine söylenilmektedir.

ķemane vur-/ ķemane ķal-: Duymamak, gırgıra almak.

ķendini taşi-: Tembel olmak, kendi hizmetini bile yapamamak.

ķenef: Tuvalet.

ķepķe aķız: Büyük aķza sahip olan kişileri ifade etmektedir.

ķepķeli laķana: Bir yemek çeşidi. İsmi; bu yemeķin ezilmesini saēlayan tahta, ucu düz bir kaşık türünden almaktadır.

ķeregin: Dayının hanımı.

ķerez ayi: Haziran ayı.

ķerip: Garip.

ķesilmiş: Büyük çay tamilerinin çay motoruyla küçük hâle getirilmesi. Bu çay, yılda iki kez toplanmaktadır. Bu kesme, yılın sonbahar ya da ilkbahar mevsimlerinde gerçekleşmektedir. Bunu yapmaktaki amaç; çayın verimliliğini arttırmaktır.

ķestur-: Biraz uyumak.

ķevi tut-: Tüm gücünle bir şeyi tutmak, bırakmamak.

ķiril-: 1. Bir bireyin saēlığını düşünmeden kendini yorması ve bünyesinin zayıf düşmesi. 2. Havanın biraz ısınması. 3. Kûsmek, üzmek.

ķırnat: Su musluğu.

ķısaćunli: Kısa 6mre sahip olan ķiřiler ićin ifade edilmektedir.

ķıřt6lyya: Atmacanın yakalanmasını kolaylaştıran bir kuş t6r6.

ķilistara: Eski kapılarda olan bir anahtar.

ķitli: Kilitli.

ķızopo: Kız evlat.

ķoćakari: Yařlı bir teyze.

ķoća-: Yařlanmak, her řeyi unutmak.

ķoćamiř: Yařlı bir amca.

ķoćyali: Eski zamanlarda tarlalarda ekilen sebzeleri, yabani hayvanlardan korumak ićin yapılan sesli bir arać. Hayvan, bu sesi duyar duymaz kaćmaktadır. G6n6m6zde bu aletin g6revini g6bre veya naylon pořetler 6stlenmektedir. Bahćede bulunan bir aęać dalına ya da harći denilen sırıęa bu pořetler asılmakta ve 6oęu kez de fayda saęlamaktadır.

ķofa: Sağır olan ķiři.

ķoftere: Eski zamanlarda ineęin yem kabı olan gerdelin bir parćasını ya da herhangi bir řeyi kesme aleti.

ķoķin-: Sevmek, kurban olmak.

ķoķoći: Ayakkabı yerine kullanılan lastik. Bu lastik 6eřidine *of lastięi* de denilmektedir.

ķoķona: 6ok řık, s6sl6 giyinen ķiřiler ićin kullanılmaktadır.

ķoķulu yabani ot: Bir ot 6eşidi.

ķol izari: Aęać kesmeye ve tahta bićmeye yarayan kol g6c6 isteyen bir alet. G6n6m6zde *hızır* aletinin y6re aęzında telaffuzu bu řekildedir.

ķoleti/ķol6ti: Bazlama.Tavada ya da kuzina 6zerinde pişirilen yuvarlak ekmek. Daha 6ok kahvaltıda tereyağı ile t6ketilmekte ve her 6ę6n de yenilmektedir.

ķolevistara/ķolistara/ķolistavra: Kertenkele.

ķoliva: Suda pişmiş taze mısır.

ķoma ķutus: Hızlıca, hemencecik, 6abucak.

ķonidi: Bitin yumurtası.

ķopeli: 1. Dokuma aleti. 2. Gayri meşru 6ocuk. 3. Tokmak.

ķopidi: Yavaş anlamına gelmektedir.

kopla-: Bir yerden hızlı bir şekilde uzaklaşmak, gitmek.

kórdizme: Eski tahta evleri taşıyan kalın bir ağaç.

korķizan: Korkak kişiler için söylenir.

korķoti: Mısırın değirmende iri kırılmış hâli. Bu, haşlama ve sarma yemeğinde kullanılmaktadır

ķormi: Geleneksel tahta yapımı küçük iskemle.

ķorse: Eski zamanlarda içerisine köz koyup ekmek pişirilen mutfak eşyası.

ķoti: Lahananın sap kısmı.

ķotila: Ense.

ķotori: Tezek, ineğin dışkısı.

ķover-/ķoyver-: 1. Koymak. 2. Yellenmek.

ķoz de-: 1. Bir yerde çok durmak, kalmak, gelmek istememek. 2. Dediğini yaptırmak.

ķuķuķayi: Şubat ayı.

ķuķuķopo: Çok küçük, küçücük, küçük bir şekilde.

ķudur-: Çıldırmak, delirircesine bağırarak, azmak.

ķudurmiş: 1. Sürekli hareket halinde olan kişi. 2. Öfkeli, sinirli kişi. 3. Havlayan, saldıracak gibi olan köpek.

ķúflet: Ev ahâlisi, çoluk çocuk anlamına gelmektedir.

ķuķarapi: Ağustos ayında yetişen bir armut çeşidi.

ķuķuli: Yumuşak diken.

ķulak yapraķi: Kan çıbanına faydası olan bir ot çeşidi.

ķúlluķ: Ateşlikte odunların yandığı yer, orada biriken kül yeri.

ķumar: Sarı ve mor renkli çiçeklere sahip, kokusu çok güzel olan bir bitki.

ķumbi: Çay filizi.

ķúmbi: Çok kilolu olan kişi.

ķumbila-: Çayın tomurcuk vermesi.

ķumbule: Dağın zirvesi.

ķumbuli: Yığın.

ķúmbuliķi: Tabağın dolu hâli.

ķumuşı: Kestanenin dikenli hâli.

ķunći: Yokluk.

ķunduri: Bir ķok Şeyin doğrandığı kütük Şeklinde olan doğrama tahtası.

ķungul: Yüksek yerlere verilen ad. Köyümüzde böyle bir isme sahip yüksek bir yer bulunmaktadır. Daha ķok oturma, mangal yeri olarak kullanılmaktadır.

ķupas dur-: Eğri durmak.

ķupsi: Çocukların kayması için tahtadan yapılmış olan oyuncak arabaların tekerleğinin takıldığı “mazi” adı verilen kısmın ucu.

ķurdeleķ: Ćay toplarken kiőinin ıslanmasını engelleyen yaęmurluk.

ķuriķa: Zayıf olan kişiler için ifade edilmektedir.

ķuru-: Ćayın yanması, geķmesi ve verimini kaybetmesi durumunda kullanılmaktadır.

ķuspi: Ćayın kőkü.

ķuő uzumi: Frenk üzüümü.

ķutali: Odun parķası.

ķüllama: Birķok kiőinin bu Őekilde adlandırdıęı arazileri bulunmaktadır. Bu arazide Ćay setleri geniő olabilmektedir. Ćay bahķeleri olmadan önce bu “ķüllama” denilen yerlere ateőin ķülü ile birlikte mısıır ekilirdi.

ķahana: Pancar.

ķahmi ķazani: İneğin yem kazanı. Bu kazana her Şey koyulmaktadır.

ķahoros: Sıcaktan bunalmak.

ķalaķi: Bir ot ķeőidi.

ķamberi: Eski evlerin iķini sıcak tutmak ve soğuktan korumak için yarısına kadar yapılan tahta.

ķaperi/ķeperi: Kavurma tavaında kavurmayı karıştırma işlemini gerķekleőtiren odundan yapılmış uzun bir araķ.

ķaőķalaő-: őııarmak, kendini bırakmak.

ķaus/ķaust/ķaęus: Mısıır.

ķav al-: Terlemek.

ķaőķaluęa ver-: őııarmak.

ķeő ol-: Islanmak.

ķ(i)hķi: Bir ot ķeőidi.

ķibir maķasi: Eski Ćay kesme aleti. Günümüzde bunun görevini Ćay motoru üstlenmektedir.

liğda: Kaygan olan her şey.

liğançi: Yavan.

liķapa: Yaban mersini.

liķmen: Çok zayıf.

liķofos/liķofoz: Yer ismi. Rumcada *likos- fos*; “kurt çukuru” anlamına gelmektedir.

litropi: Toprağa geç ekilen sebzelere denilmektedir.

ĺobyay: Fasulye.

ĺopi: Bilgisiz insanları küçümseme, kınama.

lūkús: Elektrik yokken ispirto maddesi ya da gaz ile aydınlanmayı sağlayan bir araç.

mabeyin: Evin salon kısmı.

maçitali/matiçali: Eğreltinin bir çeşidi. Bu eğrelti çeşidi, “aşk merdiveni” olarak da adlandırılmaktadır.

maķaçi/maķoçi: Geçmişte kilim, feretiko gibi şeylerin yapıldığı eski dokuma aleti.

maķas et-: Budamak.

maķasli çeşan: Omuza sarılan örtü.

maķas vur-: Çay toplamak.

maķi: Büyük çay tamilerinin sonbahar ya da ilkbahar mevsiminde yarısından fazlasının kesilmesinden sonra yere atılan çay dalları. Bu dallar kuruduktan sonra sobayı, kuzinayı daha iyi tutuşturmak için kullanılmakta ya da çay bahçelerinin belli bölgelerinde bir araya toplandıktan sonra yakılmaktadır. Ateş külünün biriktiği bu verimli toprağa kabak, fasulye, mısır gibi sebzeler ekilmektedir.

maķitami: Sarp bir ormandan oluşan bir arazi ismi.

mamulápi: Arazi ismi. *Mamul*, Türkçe yer adı; *Mamulu* ise Türkmen kollarından bir tanesidir.

mamuli: Diken meyvesi.

manća ķazani: Lahana yemeğinin yapıldığı kazan.

manća: Büyük kazanda yeşil fasulyeden yapılan bir yemek çeşidi.

marçuķ: Yeni dokuma aleti.

marosła-: Sebzelerin kendini bırakması, çürümeye yüz tutmuş olması, buruşması.

masure/masuri: 1. Dokumada ince iplik sarılan alet. 2. Dikiş makinesinin iplik sargı aleti.

māsus: Yaptıklarının veya davranışlarının gerçek olmaması, karşısındakini sergiledikleri ile kandırması.

mayaçi: İneği bağlamak için kullanılan kolyeye benzeyen ip.

mayasil: Alerji.

mayis dali: Eğreltinin dallı olanı.

mazi: Çocukların kayması için tahtadan yapılmış olan oyuncak arabaların tekerleğinin takıldığı kısım.

meğersam/ meğersem/ meyersa: Meğer, meğerse.

meraķ: Acı.

meraķli: Duygusal, içten, ağlamaklı olan olan kişi. Bu durum; konuşmalarına, duruşuna yansımaktadır.

mesediķo: Eski tahta evlerde iki odanın ortasından giden, oturma yerinin tam üstünde olan, evi taşıyan kalın bir ağaç.

mesur: Ahırda otun ve ineğin yem kabı olan gerdelin koyulduğu yer.

met deĝnek: Çelik çomak oyunu.

metet-: Birini övmek anlamında yöre ağzında yer almaktadır.

mezar oti: Daha çok mezarlıkta yetişen bir ot çeşidi.

minćani: Taze mısırın olmamış hâli.

minći kayaĝanasi: Minci, un ve tereyağı ile yapılan bir yemek çeşidi. Daha çok kahvaltılarda tüketilmektedir.

miteris: Evin koridoru, hol.

mizari: Cevizin yeşil olan kabuğu, olmamış en küçük hâli.

modyoli: Deĝirmende mısırın döküldüğü yer.

moli: Bir yemeğin içerisinde bulunan unun topaklanması.

momolim: Canım, her şeyim anlamlarına gelen bir sözcük.

nudarałas-: Kötü bir hâle bürünmek, hastalanmak, fenalaşmak, bitkin düşmek.

murukas: İneğin geniş getirmesi.

muşamba: Çay toplarken giyilen yağmurluk.

muşi: Ayak topuğu.

mutuşı: Meyvenin olgunlaşmaya yüz tutmuş hâli.

muzur: Yaramaz, meraklı kişiler için kullanılır.

nafiran: Yıldırım.

naħra ketani: Örümcek ağı.

naħra: Örümcek.

namaz tahtasi: Seccade yerine kullanılan uzun tahtadan yapılmış bir araç.

nasi/nasî: Nasıl anlamının yanında şaşırma ifadesi olarak da kullanılmaktadır.

nasiplen-: 1. Kişinin kendi hakkına düşeni alması. 2. Herhangi bir bilgiden faydalanmak.

navi: Tulum çalgısının ağız kısmı.

nebedil: Kötü bir insan.

neneħa: Anlamında sevgi, şefkat olan nene kelimesini çağrıştırmaktadır.

niçun: Niçin, ne için.

noniħa: Yavaş hareket eden kimseler için kullanılır.

o hatunćuħ: Yaşlıların birbirine hitap şekli.

o kışağaz: Yaşlıların birbirine hitap şekli.

oćak: 1. Eski ahşap evlerde mutfak ve oturma bölümünün bir olduğu yerdeki ateşlik. 2. Soy.

oğa: Hem kişi hem de işaret zamiri olan 3. tekil şahsın yönelme eki almış hâli.

oğuştur-: 1. Ovalamak, masaj yapmak. 2. Köpüklü herhangi bir şeyi suda güzelce akıtmak.

ohtori/ ohtovri/oktober/oħtobri/oħtobur/oħtovri: Ekim ayı.

oħene: Öteki, oradaki, yukarıdaki anlamlarına gelmektedir.

oĺa/oĺar: 3. çokluk şahıs zamiri.

oĺarda: Bulunma hâli eki alan 3. çoğul şahıs.

oĺardan: Ayrılma hâli eki alan 3. çoğul şahıs.

oĺari: Belirtme hâli eki alan 3. çoğul şahıs.

oĺarla: Vasıta eki alan 3. çoğul şahıs.

olárun: İlgi eki alan 3. çoğul şahıs.

omur kayışı: Omurilik.

oni: Belirtme hâli eki alan 3. tekil şahıs.

onlá/onlán: Onunla.

orç(k)in-: Korkmak, ürkmek.

orç(k)únme: Korku.

orneķ: Oya, elışı.

orsidi: Bir ağaç türü.

otuķa-: Oturtmak.

paçari(u)şlúķ et-: Ayak bağı olmak, birinin iş yapmasını engellemek.

paçatara: Bir otun kökü.

paçiķa: Anlamında sevgi, şefkat olan kız çocukları için kullanılmaktadır.

pafuli: Patlamış mısır.

pah(ğ)ça: Evlerin yanında tek katlı, geniş bir kulübe. Hem ot koyma yeri hem de ambar olarak kullanılmaktadır. Alt kısmında ise ahır bulunmaktadır.

paķlán-: 1. Temizlenmek, yıkanmak. 2. Birinin suçsuz olduğunun ispatlanması.

paķlúķ: Bir insanı sevmemek, bulunduğu ortamdan gitmesini istemek.

pāli: Pahali.

pali: İskemlenin ayaklarının her biri.

pamaķulá/pambaķulá: Çimene benzeyen bir ot çeşidi.

pambuliç: Tüylü bir ot çeşidi.

para ćanlisi: Paraya aşırı düşkün olan kimse.

paraķami/paroķami/pereķami: Ahşap evlerde bulunan ateşliğin arkası, ocak başı, yanı, yakıldığı yer, büyük bacası.

park-: Bırakmak, rahat bırakmak.

pasaķli: Kirli kişi veya hayvan için kullanılan bir sözcük olarak ifade edilmektedir.

patlá-: 1. Kızmak, öfkelenmek. 2. Çatlamak. 3. Çok yemek yemekten rahatsız olmak.

patoma: Ahırda ineklerin üzerine bastığı tahta yer. 2. Karşı tarafa kızgınlık, öfke anında söylenilen bir söz.

pāy: Kız, kadın.

peçeta: Yarasa.

peçi: Sığırın içkembesinin kurutulduğu küpün ağzına bağlanan, kapak işlevi gören, hayvan derisinden yapılmış bir örtü.

pelçi/pelki/perke: Eski ahşap evlerde mutfak ve oturma yerinin bir olduğu yerde bulunan ateşlikte ekmeğin veya mısır ekmeğinin yapıldığı kısım. Ateşin üstündeki taş ayarlanır, pişirilmeyi bekleyen mısır ekmeği bu taşın üzerine konur ve pişirilmeye bırakılır.

perili: Çok temiz kadınlar için ifade edilmektedir.

persa: Pırasa.

pert ol-: 1. Tamir edilemeyecek durumda olmak. 2. Çok yorulmak.

peşe düş-: Birisinin arkasına takılmak.

peşe kaç-: Kimsenin iznini almadan sevdiklerinden habersiz evi terk ederek ailesinin rızasının olmadığı birisiyle gitmek, evlenmek. Kaba bir ifade olan *kocaya kaçmak* da denilmektedir.

peşte(a)ma!: Bel kısmına sarılan örtü.

peşuk: Tahta beşik.

pif kok-: Kötü kokmak.

pilayire: Değirmende taşı tutan ve döndüren, demirden yapılmış çubuk.

piltara/piltoro: Irmak ismi.

pimi/pili: Un ile karıştırılan, ineğe verilen bir yemek çeşidi.

pirak-: Bırakmak.

pis boğaz: Çok yiyen, açgözlü kişi.

pisi: Kedi.

pisiruk: Çok korkak.

pistoma: Kızgınlık anında yaşlı teyzeler tarafından özellikle kız çocuklarına ya da yetişkin bir birey tarafından yaşlılara söylenilmektedir.

pitari: Küçük.

pomo/pormo: Erken büyüyen meyve ya da sebze.

post: Seccade, paspas, kilim olarak kullanılabilen hayvan derisi.

pozvoli: Kilolu kişiler için kullanılır.

punburi: Büyük bir sinek çeşidi.

puşkúl/puşkúl: 1. Feretiko işlenilen aletin bir parçası. 2. Mısırın püskülü.

riv riv et-/vir vir et-: Çok veya boş konuşmak.

roka: 1. Dokumada kalın ipin sarıldığı alet. 2. Taze mısır.

roköpi: Yeni çıkan mısır fidelerini kopartma ve seyrekleştirme işlemine denilmektedir. Yeni fidan. Mısırın ayıklanan kısmı.

roköpodî: Dikiş için tel yapma aracı, ipin işlendiği alet. Dokumada kendir ipinin sarıldığı “roka” adı verilen aletin koyulduğu yer.

sać ayak: Ahşap evlerde bulunan ateşlikte tencere, kazan veya çaydanlığın altına konulan demirden yapılmış üç ayaklı bir araç.

sağa: 2. teklik şahıs olan “sen” zamirinin yönelme eki almış hâli.

sağudi: Üzüm salkımı.

salâha yabani: Bir armut çeşidi.

salâhana: Boş gezen kişi için ifade edilir.

salâdabaş: Başıboş gezen kimse.

sarapi: Sarı renge sahip bir armut çeşidi.

sataş-: 1. Birinin hoşuna gitmeyen davranışlarda bulunmak. 2. Alay etmek, laf atmak. 3.Kavga etmek.

sayabağı/sere bağı: Eski ahşap evlerin çatısının dışarıya çıkan kısmına veya ot bağlarının asıldığı yere denilmektedir. Eski zamanlarda otlar, bu dışta kalan kısma asılır ve kurutulmaya bırakılırdı.

sebab: Sevap.

seçe: Oturma grubunun olmadığı zamanlarda iki üç kişinin oturabileceği tahtadan bir divan, koltuk çeşidi. Üzerine yatak koyulurdu.

sefilluk çek-: Yoksul olmak.

seğ(h)ter: Fındık çubuğundan yapılan çok geniş bir sepet. Daha çok ahırda ineklerin altına serilen “hoholi” adı verilen kuru yapraklar bu sepetle taşınırdı. Günümüzde bu taşıma işlevini çay bezleri üstlenmiştir. Bu sepet, bazı evlerin duvarlarında süs olarak asılmakta ya da bir köşeye bırakılmaktadır.

seğirt-: Koşmak.

senle/senlan: Seninle.

senun: İlgi eki alan 2. tekil şahıs.

serbes: Serbest.

(-den) serep: (-dan) dolayı anlamında olan bir edattır.

ser-: 1. Yatağı hazırlamak. 2. Asmak. 3. Devirmek. 4. Bir yere uzanmak.

sevdalūğa dūş-: Aşık olmak.

siğir kazani: İnek yeminin hazırlandığı geniş bir kazan.

síğran/sirgan: Isırgan otu.

sikintiya kal-: Sıkıntı içerisinde olmak, içinden çıkamamak.

siliva: Kışın ortaya çıkan bir ot çeşidi.

sirma: Teleferiğin teli.

sivri ot: Bir ot çeşidi.

sizle/sizlan: Sizinle.

sizun: İlgi eki alan 2. çoğul şahıs.

soq-: Bir insanı ya da hayvanı bir yere almak. 2. Arının iğnesini batırması. 3. Kirli nevresim takımlarını çıkarmak. 4. Eski yün kıyafetlerini ip haline getirmek.

solla-: 1. Herhangi bir işte yanında olan kişi veya kişileri hızı ile geçme durumu. 2. Arabanın hız yapması.

sóndur-: Bir kişinin evliliği olan çifti ayırması, ailesini paramparça etmesi.

sopaľuk: “Dayağı haketmek” anlamına gelmektedir. Daha çok kişi, istenmeyen bir şeyi yaptığında veya hoş olmayan bir şey söylediğinde ona karşı kullanılmaktadır.

sóylen-: Kızmak, bağırmak, çağırmak, öfkeyle konuşmak.

su ol-: Baştan aşağıya ıslanmak.

sútli: Sütlaç.

sürüngen: Yılan.

şaloti: Salya.

şamandura: Buruşturulan bir kağıt parçası.

şayit: Şahit.

şilt: Para cüzdanı.

şini: Şimdi.

şişeli lamba: Aydınlatma aracı.

şokali: Mısır koçanını saran yapraklar.

şoşan: Çocukların giydiği lastik çeşidi.

şóz/şöz: Güneşin vurmadığı yer, taşlık.

şozopo: Hiç güneş almayan, ıslak bir arazi.

şurnuli: İri, sarkık dudak.

tağuli/tahuli: Bir ot çeşidi. Rize'ye özgü olan kara lahana ve hamsikoli yemeğine de katılmaktadır.

tahtaravalli: Tarladaki taze mısırları, yabani hayvanlara karşı korumak amacıyla yapılan, ses çıkartan bir araç.

taqe: Fes.

tamar: Bir ot çeşidi. Mide ve kalbe faydası olan bir ilaç olarak da kullanılmaktadır.

tarağiça: Eğrelti ailesinden olan bir ot çeşidi. Bu ot çeşidi, “aşk merdiveni” olarak da anılmaktadır.

tavara: Eli çok bol olan kişiler için ifade edilmektedir.

tenta: Çayın döküldüğü bez.

tepin-: Islaklığın yok olması, kuruması.

teris: Çay filizlerinin döküldüğü kare, sert bir bez parçası.

termoni: Üzüm, şeker, mısır unundan yapılan bir çeşit tatlı, pepeçura.

teydu-: Hayvanların kötülük yapması.

teyter: Aşağıya doğru daralan uzun bir meyve toplama sepeti. Bununla daha çok üzüm toplanmaktadır.

tifti: Süt, yoğurt veya çaya ekmek doğranıp daha çok kahvaltıda yenilen bir yemek çeşidi. Küçük çocuklar için yapılmaktadır. Bu, “çay tiftisi” ya da “süt tiftisi” olarak karşımıza çıkmaktadır.

tiğ boğaz et-: Birini aşırı derecede sıkıştırmak, zor duruma sokmak.

tiğ nefes ol-: Çok hızlı yürümekten yorulmak, nefes nefese kalmak.

tiğil-: Canlanmak.

tomeçi: Göğüs kemiği.

tomele/temele: Ahşap evlerde bulunan ateşliğin etrafındaki taşlara verilen isim. Taşların üzerine ateşlikte kullanılan kazan, tencere gibi şeyler koyulurdu. Bunun yanında ekmek de daha iyi pişsin diye bu taş kullanılırdı.

tomon/tomen: Hasat zamanında toplanılan mısırın bir ağacın etrafında biriktirilip kule yapılması ve kurutulmaya bırakılması işlemine denilmektedir.

Bir araya getirilen bir ot topluluğu. Eski zamanlarda kışın ineğe yem olarak verilmekteydi.

torpi: Tahta ya da odunu soyma, törpileme aleti.

tosla-: 1. Bir yere çarpmak. 2. Kafasıyla vurmak.

túkân: Dükkan.

tuğalete düş-: Tuvaletten geç çıkmak.

tumurli/tumuli: Ekmek kırıntısı.

tusuluk/tusilik: Süs kabağından yapılan tuzluk.

tut-: 1. Karın tam olarak yağması sonucu her tarafın bembeyaz olması. 2. Yakalamak 3. Yoğurdu mayalanmak. 4. Kiralamak. 5. Yapışmak.

tutul-: 1. Bağlanmak, bırakmak istediği halde bırakamamak. 2. Boynu veya beli hareket ettirememek.

uğraş-: 1. Birinin hoşuna gitmeyen hal ve hareketlerde bulunmak, durmadan onu kızdırmak. 2. Çaba sarfetmek.

uruba: Elbise, elbise kesmek.

uskuçi/uçkuçi: Mısır tanelerinin gövdesinden alındıktan sonra veya taze mısırı yedikten sonra geriye kalan sert kısmı.

uskuli: Feretiko işlenilen aletin bir parçası.

ust: Kıyafet, giysi.

uşakopo: Çocuk veya oğlan evlat.

uyki torbasi: Çok uyuyan kişi için kullanılmaktadır.

uzat-: 1. Vermek. 2. herhangi bir sohbette konuşan bir kişinin veya topluluğun aynı şeyleri tekrarlaması.

vabis: Çok kilolu olan kişi.

vârlan-: Yuvarlanmak.

viça: Atmaca kuşunun konulduğu değenek, sopa.

võlla: Vallahi anlamında kullanılmaktadır.

vũ: Şaşırma ifadesi.

vunduli: Kilolu bebek.

vur-: 1. Canı çekmek. 2. Yağmurun az yağması.

vurvura/vuvula: Havada uçarak ses çıkaran bir böcek çeşidi.

yaldan-: Aldanmak, inanmak, kanmak.

yalin: Çıplak.

yanē: “Tabiki, ne sandın, herhalde” anlamlarında kullanılmaktadır.

yanliyaq: Yalın ayak.

yan-: 1. Sıcaktan çok terlemek, fenalaşmak. 2. Mahvolmak.

yarayışli: Faydalı, fayda sağlayan şey.

yari gece: Gece yarısı.

yaşına bas-: Bir insanın ya da hayvanın yaşını doldurması.

yat-: 1. Uyumak, uzanmak. 2. Hastalık sebebiyle uzun süre yatakta kalmak.

yatuqa-: Yatırmak.

yavlaqoz: Arazi ismi. Büyük vadi, uğursuz vadi anlamlarına gelmektedir. Kıpçakçada *yavlak* “büyük, korkunç” ET’de “kötü, fena, uğursuz” anlamlarına gelmektedir.

yedukleri ayri citme-: İki kişinin her zaman yan yana olması, hiç ayrılmaması.

yeni açma: Etrafı açık, aydınlık olan düz bir yer.

yesir ol-: Kurban olmak.

yetiş-: Birinin beklediği yardıma zamanında koşmak.

yet-: Kol kanat germek, sahip çıkmak.

yıgne: İğne.

yıqanti: Herhangi bir yemek artığı.

yipran-: 1. Herhangi bir şeyin yırtılması, koparılması. 2. Kişinin sürekli her işe koşması, perişan bir durumda olması.

yiprat-: 1. Bir bireyin sağlığını, durumunu düşünmeden kendini yorması, bünyesinin zayıf düşmesi veya herhangi bir kişinin karşısındakini düşünmeden ona iş vermesi, acımaması. 2. Koparmak, yırtmak, kesmek. 3. Ağlayarak ya da bağırarak kendine zarar vermek.

yoğusem: Yoksa.

yokla-: Ara sıra kontrol etmek.

yol kızi: Evlenme çağına erişmiş genç kız.

yolla-: Göndermek.

yukli: Hamile.

yumurcaq: Bela.

yúređi bółan-: Midenin bulanması.

yúređi fafataris et-: Fenalaşmak, bayılacak gibi olmak.

yúređi etme-: Acı veya úzúntú sonucu kişinin isteksiz olması.

zayta: Kútúk biçme aleti, bıçkı. Eski zamanlarda ormanlarda kalas, bu alet ile yapılırdı.

zerdava: Kediye benzeyen, gece uçan bir kuş çeşidi.

zíkqımlan-: Kótú bir işe karışmak ya da o işi yapmak.

zimbilaçi/ zimilaçi: Sert bir diken çeşidi.

zit qap-: Nefret etmek, soğumak.

zivanadan çiķ-: Karakter, hal ve hareket olarak değişmek.

zotozot cit-: İnatlaşmak.

zubut: Sinirli olan kişiyi ifade etmektedir.

zutra: Zayıf kişiler için ifade edilmektedir.

zuzulata: Kışın çıkan bir ot çeşidi.

zükân/züçan: Nezle.

zülüf: Çayın yaprağı.

6. SONUÇ

Rize Ketenli köyünün tespit edilen söz varlığı, kavram alanı bakımından incelendiğinde 11 ahşap ile ilgili kavram, 16 akraba ve aile ile ilgili kavram, 59 araç ve gereç, 6 değirmen, 46 doğa, 22 dokuma, 64 ev, 36 giyecek, 7 hastalık, 94 hayvan, 153 insan, 2 meslek, 70 mutfak, 8 oyun veya oyuncak, 146 tarım, 3 taşıt, 45 yer ve arazi ismi, 6 yön kavramı ve 115 diğer kavram olmak üzere 951; söz varlığı unsuru bakımından incelendiğinde 44 beddua ve dua, 29 kalıplaşmış ifade, 49 deyim ve 5 yemin ifadesi ile birlikte 127; sözcük türü bakımından incelendiğinde ise 312 olmak üzere toplam 1394 veri elde edildiği görülmüştür. Bu 1394 verinin 1134'ü kelime, 133'ü kelime grubu, 49'u deyim, 29'u kalıplaşmış ifade, 44'ü beddua ve dua, 5'i ise yemin ifadesinden oluşmaktadır. Elde edilen verilerin 798'i Derleme Sözlüğü'nde yer almamaktadır. Çalışmanın amaçlarından biri olan Derleme Sözlüğü'ne katkıda bulunmak, bu 798 veri ile beraber gerçekleştirilmiştir.

Söz varlığı içerisinde yer alan kelimelerin 669'u Türkçe, 181'i Rumca, 35'i Lazca, 23'ü Rumca eklerle oluşturulan kelimeler, 6'sı Yunanca, 1'i İngilizce, 10'u hem Lazca hem de Rumca kaynaklı sözlüklerde yer alan kelimeler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 364 sözcüğe inceleme esnasında elde bulunan sözlüklerde rastlanılmamış ve hangi dile ait olduğu tespit edilememiştir. Yöre ağızında tespit edilen kelimelerin sözlüklerden hareketle ulaşılan köken bilgileri, yöre tarihine paralel olarak bölgede Türklerin yanı sıra farklı millet ve toplulukların yaşadığını da kanıtlamaktadır. Eski zamanlarda Karadeniz bölgesinde, özellikle de Rize ve Trabzon'da yaşayan Rumlar nedeniyle bu dile ait *ğallayis/ğalayis/ğarğaris et-* “bağırarak, çığlık atmak”, *kağanis et-* “tavuğun yumurtlarken bağırması”, *kuyis et-* “bağırarak”, *ağno* “yabancı misafir, farklı bir yemek”, *hers* “sinir, öfke”, *furnesi* “taze mısırın kavrulmuş hâli”, *gezep* “bela, çile”, *fafatara* “kelebek”, *zoli* “ılık”, *kataça* “alın”, *kotila* “ense”, *fufuğa* “çıtkırıldım” gibi birçok sözcüğün fazla olması; Lazların Rize'de yaşamaları sebebiyle de *kalami* “feretikoda kalın ipin sarıldığı araç”, *kopeli* “dokuma aleti”, *lobya* “taze fasulye”, *bodaqali* “uzun, meyve toplama sırığı”, *laperi* “geniş, yayvan ve ağaçtan oluşan bir kürek”, *yaşık* “kasa, sandık”, *çiliğani* “et haşlaması”, *şoz* “güneş almayan yer”, *varya* “balyoz”, *doğdi* “kazma,

kürek gibi şeylerin sapları”, *ğes* “sopa”, *ķopali* “iri sopa” gibi Lazca kelimelerin konuşma dilinde kullanılması derleme ve inceleme esnasında dikkat çekmiştir.

Türkçede kelime başında bulunmayan /ğ/ sesi, Ketenli köyünün söz varlığı içerisinde bazı kelimelerde yer almaktadır: *ğes* “sopa”, *ğoncidi* “mezara koyulan tahta”, *ğangel* “beli eğri olan kişi”, *ğere* “arazi ismi”. Ağızlarda yer alan hırıltılı /ğ/ sesi birçok kelimeye dikkat çekmektedir: *ğoy* “üvey”, *ğanca* “kene”, *ğoloķopis* “bir yerden aşağıya doğru yuvarlanmak” *ğezep* “merhameti olmayan kimse” *ğomoķutabi* “danaburnu böceği”, *ğılça* “mısır”, *ğazğanis et-* “mırıldanmak”. Ayrıca hırıltılı /h/ sesi de çoğu sözcükte özellikle de kelime başında görülen önemli bir husustur: *hayin* “çok, kötü”, *hutubis et-* “silip süpürmek, didiklemek”, *hıtlaķ* “gözü aç olan kişi”, *hızan* “cimri”, *hers* “sinir, öfke”, *hoķori* “baykuş”, *hov al-* “sinirini başkasından çıkarmak”, *hersli* “sinirli, öfkeli”, *haşı* “sıcak”, *hobur* “öfkeli olan kişi”.

Anadolu ağızlarında yer alan ses olayları hadisesi, bu yöre ağzında da birçok kelimeye kendini belli etmektedir:

İç seste iki ünlü arasında yer alan /h/ sesinin kaybolması: *pāli* < pahalı.

Ön seste /y/ sesinin düşmesi: *ılan* < yılan, *ipran-* < yıpran-, *iprat-* < yıprat-, *ikil-* < yıkıl-.

İç seste /l/ sesinin düşmesi: *beķi* < belki.

İç seste /n/ sesinin düşmesi: *olar* < onlar, *sora* < sonra.

Ön seste /y/ sesinin türemesi: *yiri* < iri, *yığne* < iğne, *yaldan-* < aldan-, *yaldat-* < aldat-.

Son seste ünsüz türemesi: *meķersam* “meķerse”, *beķim* “belki” *ķünķim* “ķünkü”.

Söyleyişı kolaylaştırmak için iki ünlü arasına ünsüz getirilmesi: *dova* < dua.

İç seste /k/ sesinin sıZıCı ünsüze dönüşmesi; *ķuruğayi* < ķürük ayı “temmuz ayı”, *ķuķuğayi* < küçük ay “ķubat ayı”.

n > *ğ* deķişımesi; *buğa* “buna”, *oğa* “ona”, *sağa* “sana”.

k > *ķ* deķişımesi; *ķopeķ* “ķöpek”.

g > *ć* deķişımesi; *ćuzelćene* “güzelcene”, *ćon* “gön”, *ćol* “göl”.

v > *f* deķişımesi; *ķofa* “kova”.

b > *p* deķişımesi; *aptes* “abdest”, *peķuķ* “beķik”.

g > *k* deķişımesi; *ķayret* “gayret”, *ķerip* “garip”.

ç > j değişmesi: aj “aç”, ajluk “açlık”.

i > e değişmesi; eyicene “iyicene”.

Kelime başı t ünsüzünün korunması; tok- “dökmek”, tikil- “dikilmek”, tükân “dükkan”.

Zamirlerin başına ha ünleminin getirilmesi bir diğer özellik olarak kendini göstermektedir: habu “bu, o, şu”, hağu “bu, o, şu”, habuni “bunu, onu, şunu”, habole “böyle”, habura “bura”, habuğa “buna, ona, şuna”. Burada bir düz ünlü ile bir yuvarlak ünlünün yan yana gelmesi sonucu, ünsüz türemesi meydana gelmiştir. Ayrıca 3. çoğul kişi zamirinde yer alan -lar eki, -la olarak ifade edilmekte ve kullanılmaktadır: ola “onlar”.

Büyük ünlü uyumu, Ketenli köyü ağzında gözetilmemektedir: çık- “çıkmaq”, yipran- “yırılmak; kişinin her işe koşup kendini yorması”, tok- “dökmek”, çuru- “çürümek”, açil- “deniz taşıtlarının herhangi birinin sahilden uzaklaşması; borca girmek; çekingen birinin kalabalık ortamlarda bulunması”, buni “bunu”, oni “onu”, içluk “gömlek”, karnağrisi “karın ağrısı”.

Çalışma boyunca elde bulunan başka dillere ait kaynaklardan hareketle Rumcada kelimelere küçültme anlamı katan -opo yapım eki, yörede bulunan bazı kelimelerde yer almaktadır: birazopo “birazcık”, azopo “azıcık”, uşakopo “erkek evlat”, kızopo “kız evlat”. Yine bu dilde yer alan küçüklük, sevgi, şefkat anlamı katan -ka eki de ağızda görülen bir diğer yapım ekidir: neneka “nene”, dedeka “dede”, paçika “kız çocuğu”, kırıka “zayıf kimse”. Son olarak armut çeşitlerini adlandırırken yörede kullanılan ve Rumca olması muhtemel olan -api, söz varlığında göze çarpan bir diğer önemli husustur: kuçarapi “tadı çok ballı olan küçük bir armut çeşidi”, sarapi “sarı rengi olan bir armut çeşidi”, ayapi “yeşil, ciğerli, sulu bir armut çeşidi”.

Çalışmada elde edilen 19 kavram alanı, 4 söz varlığı unsuru ve sözcük türleri içerisindeki kelimeler ile ifadelerin bazıları şu şekildedir:

Ahşap ile ilgili kavram alanı kategorisinde; çita, ince çeğlisa “ince tahtalara verilen isimler”, çupi “çok ince dal”, davli “yanmış odun parçası”, doğdi, kutali “odun parçaları”, ges “sopa”, goncidi “mezara konulan tahta”, pati “tahtanın incesine verilen isim”, fehti “odundan örgü, çit” kopalı “iri sopa” olmak üzere 11 adet kelime derlenmiştir.

Akraba ve aile ile ilgili kavram alanında; *emiće* “amca”, *uşak*, *uşakopo* “erkek evlat”, *paçi*, *paçiķa* “kız evlat”, *ķeregin* “dayının hanımı”, *ģoy* “üvey olan kimse”, *neneķa* “nene”, *dedeķa* “dede” gibi kelimeler yer almaktadır.

Araç - gereçlere dair söz varlığı unsurları; aydınlatmayı kolaylaştıran araç - gereçler, yük taşımayı kolaylaştıran araç - gereçler ve diğer araç - gereçler olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmıştır. *çekli* “aydınlatmaya yarayan ağaç yapımı bir araç”, *fitili lamba* “gaz ile çalışan aydınlatma aracı”, *balıkçi lambasi*, *likmen lambasi* “aydınlatma aracı”, *şişeli lamba* “gaz ile çalışan bir aydınlatma aracı” gibi aydınlatmayı kolaylaştıran araç - gereçler; *bodaķali* “ağaçların yüksek kesimlerinde yer alan meyveleri almaya yarayan uzun saplı bir araç”, *ķarnali* “ormandan toplanılan kuru yaprakların koyulduğu aralıklı bir geniş sepet”, *ķuviķa/ ķuyiķa* “meyve toplama sepeti”, *hubi* “çay torbası”, *muta* “kuru yaprakların koyulduğu bir sepet çeşidi”, *varangel* “teleferik” gibi yük taşımayı kolaylaştıran araç - gereçler; *vurçi* “domuz kılından yapılan bir inek tıraşı”, *dirgen* “ahırda gübreyi çıkarmayı kolaylaştıran iki dişli bir araç”, *çirķa* “taş kırma aleti”, *naçaķ* “küçük bir balta çeşidi”, *ķoftere* “eski zamanlarda gerdel olarak adlandırılan ineğin yem kabını veya herhangi bir şeyi kesme aleti”, *zayta* “küçük biçme aleti”, *yağluk* “havlu”, *yığne* “iğne” gibi diğer araç - gereçler yörede tespit edilen önemli kelimelerdir.

Yörede daha çok eski zamanlarda önemli bir yere sahip olan değirmene dair kavram alanında; *çamçaķa* “değirmende olan taşın mısır öğütülürken dönme sırasında takatuka ya da tak tak şeklinde ses çıkararak vurma işlemine verilen ad”, *deremen* “değirmen”, *ķot* “öğütülen mısırı ölçmek için kullanılan araç”, *modyoli* “değirmende mısırın döküldüğü yer”, *pilayire* “değirmende taşı tutan ve döndüren demirden yapılmış çubuk”, *taķtaķa* “değirmende mısırın döküldüğü yer” olmak üzere altı kelime tespit edilmiştir.

Doğa kavram alanında; *ķumbule* “dağın zirvesi”, *ķungul* “yüksek yerlere verilen ad”, *çiya* “ateşin külü”, *çilimbura* “kıvılcım” gibi doğayla ilgili sözcükler; *çakal yağmuri* “ince yağın ve kısa süren bir yağmur çeşidi”, *patuli* “kar tanesi”, *halāçi*, *halāç* “dolmuş”, *ķalaş* “sıcak esen rüzgar”, *nafiran* “yıldırım” gibi doğa olayları ile ilgili sözcükler; *abril* “mayıs ayı”, *çuruğayi* “temmuz ayı”, *husyan* “aralık ayı”, *ķerez ayi* “haziran ayı”, *harman ayi* “ağustos ayı”, *istavrit* “eylül ayı”, *kuçuğayi*

“şubat ayı”, *yeni yıl* “ocak ayı”, *ohitori*, *ohtovri*, *oğtober*, *oğtobur* “ekim ayı” şeklinde zaman adlandırmaları yer almaktadır.

Dokuma kavram alanında; *andi* “feretiko dokuma işleminin yapıldığı ocak”, *kopeli* “dokuma aleti”, *roka* “dokumada kalın ipin sarıldığı parça”, *hambi* “feretiko dokuma aşamasında oturulan yer”, *mitari* “dokuma tezgahında tarağı, aşağı yukarı çeken araç” *rokopodi* “dikiş için tel yapma aracı, ipin işlendiği alet” gibi kelimeler göze çarpmaktadır.

Ev kavram alanında; *tomele* “eski ahşap evlerde yer alan ateşliğin etrafındaki taşların her biri”, *bucağ dibi* “evin iç ve dış bölümündeki bir köşe”, *búlme*, *búlme*, *búrma*, *bólme* “evin bir bölümü, yatak odası, evi donatmak”, *ğaçalúk* “evin bahçesi”, *kilistara* “eski kapılarda olan bir anahtar çeşidi”, *mabeyin* “evin salon kısmı”, *miteris* “evin koridoru, hol” gibi ev ile alakalı kelimeler; *itroni* “daha çok yaşlıların oturduğu bir sandalye çeşidi”, *kevret* “yatak”, *qormi* “geleneksel tahta yapımı küçük iskemle”, *peşkir* “havlu”, *seçe*, *seke* “iki kişinin oturabileceği tahtadan yapılmış bir koltuk çeşidi”, *falamidi* “sandığın ufak gözü”, *tabure* “iskemle çeşidi” gibi evde kullanılan eşyaları kapsamaktadır.

Giyecek olarak başlıklandırılan kavram alanı, beş alt başlıkta ele alınmıştır: ayağa giyilenler, başa giyilenler, bedene giyilenler, bele ve omuza takılanlar, takılar. *şoşan* “çocukların giydiği lastik çeşidi”, *koçoçi* “ayakkabı yerine kullanılan lastik”, *ışkampı* “ayakkabı”, *yemeni* “boyası ve cilası olmayan ayakkabı çeşidi”, *nalim* “takunya” gibi ayağa giyilenler ile ilgili kelimeler; *çeşan*, *çember*, *yaşmak* “başörtüsü”, *foter/fotor* “şapka çeşidi”, *taqe* “fes” gibi başa giyilenler ile ilgili kelimeler; *anteri* “entari”, *içlúk* “gömlek”, *fústan* “elbise”, *qayto(a)n* “yöresel kıyafete ve pantolona benzeyen bir giysi çeşidi”, *kabalak*, *kurdelek* “yağmurluk” gibi bedene giyilenler ile ilgili kelimeler; *peştamal* “bele sarılan örtü”, *dolaylúk* “kadınların bahçede, çayırda çalışırken kirlenmemek adına belden aşağısını saran bir etek çeşidi”, *mağasli çeşan* “omuza sarılan örtü”, *kuşak* “bele sarılan bir kumaş çeşidi” olmak üzere bele, omuza takılanlar ve *ağurlúk* “ziynet eşya”, *beşi birli* “gerdanlık, beşi bir arada”, *kaleçi* “boncuk”, *qopça* “düğme” olmak üzere takılar ile ilgili dörder kelime bu kavram alanında tespit edilen önemli sözcüklerdir.

Hastalıkla ilgili *amel* “ishal olma durumu”, *arapiyas* “dudakların çatlaması”, *karnağrisi* “karın ağrısı”, *mayasil* “alerji”, *zúkân*, *züçan* “nezle” olmak üzere toplam beş kelime tespit edilmiştir.

Çalışmada hayvan kavram alanı beş alt başlıkta ele alınmıştır: böcekler, kuşlar, suda yaşayan hayvanlar, diğer hayvanlar, hayvanlarla ilgili kavramlar. *çataliça* “bir kuş çeşidi”, *çağana* “yengeç”, *çilimbura* “ateş böceği”, *fafatuğa* “kelebek”, *ğomo* “topraktan çıkan bir böcek çeşidi” gibi böcekler; *hoğori* “baykuş”, *cennetuğa* “yaka kısmında kırmızı rengi olan bir kuş çeşidi”, *karabaş* “çitlembik kuşu”, *çiğçirina* “küçük bir kuş çeşidi” gibi kuşlar; *çiroli* “kefal balığının küçüğü”, *çita* “küçük balık”, *ğavroz* “suda yaşayan ama yenmeyen bir hayvan çeşidi”, *laho* “mezgit balığı” olmak üzere suda yaşayan hayvanlar; *anağula* “köstebek”, *kolivistara/ kolistara/ kolistavra* “kertenkele”, *langona/angona* “küçük, zehirsiz kör yılan”, *peçeta* “yarasa” gibi diğer hayvanlar; *çózama/kozama* “ahırda hayvanın idrarının biriktiği yer”, *patoma* “ahırda ineklerin üzerine bastığı tahta yer” *mayaçi* “inekleri bağlamak için kullanılan, kolyeye benzeyen ip”, *gerdel* “ineklere yem verilen kap”, *çağum* “örümcek ağı”, *kaçan* “hayvanın içkembesi”, *lahmi* “ineklere her şeyin karıştırılıp hazırlandığı yemek çeşidi”, *çağum* “örümcek ağı”, *kaçan* “hayvanın içkembesi”, *kotori* “tezek”, *lahmi* “ineklere her şeyin karıştırılıp hazırlandığı yemek çeşidi” gibi hayvanlarla ilgili diğer kavramlar tespit edilen önemli sözcüklerdir.

İnsan ile ilgili kavram alanı, beş alt başlıkta ele alınmıştır: organlar, fiziki özellikleri ile ilgili kavramlar, karakter özellikleri ile ilgili kavramlar, insanlara verilen lakaplar, insanlarla ilgili diğer kavramlar. *ışkafi* “organ”, *harhali* “göz kapağı”, *kışkun* “kuyruk sokumu”, *muşi* “ayak topuğu”, *kotila* “ense”, *omur kayışı* “omurilik”, *kataça* “alın”, *tomeçi* “göğüs kemiği” *muncur*, *muncuri* “dudak” vb. organ isimleri; *şurnuli* “iri, sarkık dudak”, *vabis* “çok kilolu kişi”, *vunduli* “kilolu bebek”, *bambi* “şişman”, *ğança* “zayıf kız çocuğu”, *zutra* “zayıf kişi”, *aruğ* “zayıf” vb. insanın fiziki özellikleri ile ilgili kavramlar; *alil* “saf kişi”, *çahçapuris* “çok konuşan”, *bet* “çirkin”, *çambaz* “iki yüzlü”, *çaçara* “çok konuşan”, *çifut* “yaramaz çocuk”, *nebedil* “kötü insan”, *noniğa* “kimse” vb. insanın karakterini nitelendiren özellikler; kişinin saçı, kilosu, kafa boyutu, boy ölçüsü gibi özelliklere dayanılarak ya da kişiye ait olan ismi yine ona yakın bir yakıştırma ile meydana getirerek

oluşturulan *pistoma*, *patoma*, *fitoz*, *sarı çiyan*, *peçibaş*, *ķotibaş*, *didima*, *sepet baş*, *paçoroş*, *zerdali*, *şukuli*, *cürçenli* vb. insana ait lakaplar bu kavram alanında bulunmaktadır.

Meslek kavram alanında 2 kelime ifade edilmektedir: *ćambaz* “kasap”, *paytar* “veteriner”.

Mutfak kavram alanında; yemek çeşitleri, yemekle ilgili diğer kavramlar olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir. *dibeķ* “buğdayın dövölme işleminin yapıldığı araç”, *huvi* “çamur kabı”, *ķunduri* “kütük şeklinde olan bir doğrama tahtası”, *şerevaz* “üzümün ezilme işleminin yapıldığı geniş bir kap” gibi mutfak başlığı altında ifade edilen araç - gereçler; *ćiríhta* “krep”, *ħamsiķoli* “ismini içerisindeki ana madde olan hamsiden alan, her öğün yiyilen bir yemek çeşidi”, *ħaşuli* “mısır ekmeğinden yapılan etli bir yemek çeşidi”, *ķoleti* “bazlama”, *oturtma* “kara lahanadan yapılan bir yemek çeşidi”, *ķoliva* “suda pişmiş taze mısır” gibi yemek çeşitleri; *moli* “topaklanma durumu”, *ħaşli* “çok sıcak, kaynamış bir yemek veya içecek”, *liķanći* “yavan”, *tumurli/tumuli* “ekmek kırıntısı”, gibi yemekle alakalı sözcükler yörede tespit edilen kavramlardır.

Oyun ve oyuncak olarak adlandırılan kavram alanında; *enćili kunćili* “tahtaravalli”, *fitil topi* “patlayan bir oyuncak türü”, *ķalif* “küçük çocuk oyuncak evi”, *met değnek* “çelik çomak oyunu” vb. sözcükler yer almaktadır.

Tarım kavram alanı, altı alt başlıkta ele alınıp incelenmiştir: ağaçlar, bitkiler, ekin, meyve ve sebzeler, yabani otlar, tarımla ilgili diğer kavramlar. *ćiķar* “bir ağaç türü”, *fambur* “ıhlamur, ıhlamur ağacı”, *roķopi* “yeni çıkan mısır fidelerini seyrekleştirme işlemi”, *aposķal* “çaylık, çayın taze olan kısımları”, *fitra* “topraktan yeni çıkmış mısır fidanı”, *ķapara* “büyümemiş, küçük kalmış çay filizi”, *ķaķata/ķuķuta* “çay tohumu” *ķazmaş* “bir ağaç türü” gibi ağaç ile ilgili kavramlar; *ćúneş ćozi* “ayçiçeğı”, *ćifin/ćipin* “sarı renkli, güzel kokulu bir yaban gülü”, *ķuķuli* “yumuşak diken”, *ķadimatića* “sulak yerlerde yaşayan, acı tadı olan, yabani bir roka çeşidi”, *şoķali* “mısır tanelerini saran yapraklar”, *zimiĺaći/zimbiĺaći* “sert bir diken çeşidi” gibi bitki ile ilgili kavramlar; *alaf* “yulaf”, *tomon/tomen* “hasat zamanında toplanılan mısırın bir ağacın etrafında biriktirilip kule yapılması, kurutulmaya bırakılması”, *ķurseli*, *otĺuķ* “taze mısırın kökünün kurumuş hâli” olmak üzere ekin ile ilgili kavramlar; *atići* “olgunlaşmamış salatalık”, *ćuķundur* “kırmızı pancar”, *yer*

elmasi “patates”, *hambuspara/hamduspara* “böğürtlen”, *kuş uzumi* “frenk üzümü”, *sarapi* “bir armut çeşidi”, *kuğuçi* “meyvenin ham hali”, *kastaniça* “ beyaz bal kabağı”, *koti* “lahananın sap kısmı”, muşmula “yeni dünya meyvesi”, *kumuşi* “kestanenin dikenli hali”, *kuvari* “incirin olmamış biçimi, *sakudi* “üzüm salkımı” gibi meyve ve sebzeler ile ilgili kavramlar; *ağuli ot* “zehirli bir ot çeşidi”, *siliva* “kışın ortaya çıkan bir ot çeşidi” *çofa* “kısa boylu ot çeşidi”, *çeğliça* “bir ot çeşidi”, *kanaçi* “ineklerin çok sevdiği bir ot çeşidi”, *lapaza* “kışın ortaya çıkan bir çeşit ot”, *paçatara* “otun kökü”, *pamaķula/pambakula* “çimene benzeyen bir ot çeşidi” gibi yabancı otlarla ilgili kavramlar; *azina* “sulak bir tarla”, *çiyam* “ham meyve”, *harçi* “taze fasulye dallarının sarıldığı sırık”, *litropi* “toprağa geç ekilen sebze”, *kaber* “mısır tohumunun küçük çeşidi”, *pomo/pormo* “erken büyüyen meyve veya sebze”, *isirlük* “mısır tarlası” gibi tarımla ilgili diğer kavramlar bu kavram alanında yer alan önemli sözcüklerdir.

Taşıtlar alanında üç kelime ortaya çıkarılmıştır. Bunlar; *maķine* “araba”, *taķa* “bir çeşit sandal”, *tiyare* “teyyare” sözcükleridir.

Arsanın yapısı, güneş ya da yağmur alıp almadığı, içerisinde bulunan ağaç veya ot çeşitleri gibi birçok özelliklere göre adlandırılan yer ve arazi isimleri de Ketenli Köyü ağzının söz varlığı zenginliğidir. *Tarlabası*, *misirlük*, *maranun yani*, *kayaľukla*, *kanaçiľuk*, *tepe*, *muşmulanın sirt*, *ķopmiş*, *çayır*, *çúnķati* “etrafında üçgen şeklinde bir yol olan, çaylıktan oluşan bir arazi ismi”, *güneli* “güneş alan arazi”, *isirlük* “ısır denilen ot sebebiyle oluşturulan bir yer adı”, *şóz*, *şöz* “güneşin vurmadığı yer” vb. unsurlar bunu örneklemektedir.

Yön kavram alanında; *başuķari/baş yuķari* “yukarı”, *beyaşaķi/beyişaķa* “aşağı”, *beri* “bu taraf”, *yan* “taraf” olmak üzere altı sözcük bulunmaktadır.

Diğer kavram alanında; *avu/aķu* “zehir”, *çahumi* “saç, ip, yumak vb. şeylerin birbirine karışması”, *bilşaķa* “ters, kötü”, *bağardak* “eski zamanlardaki beşiklerde bebeklerin düşmesini engellemek için kenarda bulunan bez parçalarına takılan tahta çubuk”, *çaput* “eski bez parçası”, *fafataris* “kalp çarpıntısı”, *faşlaķa* “pis”, *ğaloçi/haluçi* “balgam, tükürük”, *kaçafan* “dik olan yerler”, *ķunçi* “az, yokluk”, *kumbuli* “yığın”, *ķupliķa* “hıçkırıķa verilen isim”, *pataķ* “çamur”, *puçi* “şiş, gergin karın”, *yenliķ* “hafif”, *yalāķuz* “yalnız” gibi birçok kelime yer almaktadır.

Söz varlığı unsurları başlığı altında; *Ellah sağa tepeden baksun, oçağı kurusun, tomele arkana gezesun, kuncılan kaşinasun, nafiran vursun o kafaya, yumurcak vursun o kafaya, bir günün bin olsun, helâl hibbi olsun, su verenlerin çok olsun* vb. beddua ve dualar; *burdan hauriya cıtmim, cözüm çıksun, içi cözüm çor olsun, sabaa çıkmıyayım, vollâ billâ* biçimlerinde yemin ifadeleri; *ander kalasıca, ander kalasun* “kötü, fena bir hâl alma durumu”, *başı kesile* “kurban ol”, *oy kildum, oy ikildum*, “acıklı bir durum karşısında verilen tepkiler”, *oy başuma celenle* “ne yapacağız cümlesi ile eşdeğer bir ifade”, *vû başuma celenle* “şaşıрма esnasında kullanılan bir ifade”, *dúnya ahret kardaşum olsun* vb. kalıplaşmış ifadeler yer almaktadır.

Ketenli köyü söz varlığının kavram alanları ve söz varlığı unsurları konulu başlıklarından ayrı olarak ele alınan sözcük türlerinde ise *habu* “bu”, *habole* “böyle”, *habuğa, habuna* “buna”, *oğa* “ona”, *sağa* “sana” gibi sıfat veya zamirler; *azopo* “çok az”, *bilama* “biraz, bir nebze”, *şini* “şimdi” gibi zarflar; *ençami* “yani, hiç olmazsa”, *zati* “zaten”, *meğersam* “meğerse” gibi bağlaç ve edatlar; *aqlan-* “birinin suçsuz olduğunun ortaya çıkması, temiz olmak”, *al-* “satın almak, elde etmek, çıkarmak”, *at-* “fırlatmak, yüklemek” vb. Türkçe ve *anağulis et-* “istifra etmek”, *çuiş et-* “bir yaranın sızlaması” vb. başka dillere ait fiiller; *vû* “şaşıрма ifadesi”, *hesetten mi? haketten mi?* “gerçekten mi?” gibi ünlemler yer almaktadır.

Ketenli köyü ağız üzerine yapılan bu çalışma ile kavram alanlarına göre tasniflenen yöre ağız söz varlığı unsurları incelendiğinde “bitki” ve “hayvan” kavram alanının diğer alanlara göre fazla veri içerdiği görülmektedir. Bunun en büyük nedeni; köy halkının özellikle de kadınların tarım ile uğraşmaları, ineğin bakımını üstlenmeleri ve bitki çeşitleri hakkında büyük bir bilgi birikimine sahip olmalarıdır. Ayrıca erkek, kadın fark etmeksizin tüm köy halkının hayvanlar özellikle de yörede farklı ifade edilen hayvan isimleri hakkında tecrübe sahibi olmalarıdır. Bu yöreye özgü olmasına rağmen “değirmen” kavram alanının çok az veri içermesi, köy halkının bu iş bölümüyle uğraşmaması olarak açıklanabilir.

Ağızlar üzerine yapılan çalışmalar, gelişen hızlı teknolojiyle küçülen dünyada küçük yerleşim yerlerine ait ağız özelliklerini ve söz varlığı unsurlarını kayıt altına almak açısından önemli görülmektedir. Bu çalışmayla coğrafi olarak diğer alanlara kapalı ancak eğitim, iş gibi sebeplerle diğer bölgelere açık yöre ağzının Rize ağızları

içerisindeki yeri ve söz varlığı konusu ile ilgili çalışma yapacakların istifadesine sunmak için ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ketenli köyünün söz varlığı ile ortaya çıkarılan söz varlığı unsurlarının ses ve şekil bilgisi çalışmasının yapılması ve ayrıca başka dillere ait olduğu düşünülen kelimelerin elde edilen sözlükler aracılığıyla tekrar kontrol edilmesi düşünülmektedir. Bundan sonraki zamanlarda bu yörenin ağızındaki Türkçe ve köken bakımından diğer dillere ait sözcüklerin derlenerek not edilmesi ve bu çalışmanın devamı niteliğinde Türk dili ve edebiyatı alanına, ağızlarda var olan sözcüklere ilgi duyanlara sunulması hedeflenmektedir. Ağızların söz varlığını kaybolmadan önce derlemek, belgelemek, Türkçenin tüm zenginliği ile tespit edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu yoldaki çalışmaların artarak devam etmesi gerekmektedir

KAYNAKÇA

- Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yayınları: 697, Ankara, 1999. (Metin, Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayınları: 795, Ankara, 2003.
- Ak, O, N, 2003, Rize Tarihi, Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yayınları: 8, Rize.
- Aksan, D, 2000, Türkçenin Söz varlığı, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D, 2001, Türkçenin Gücü, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D, 2002, Anadilimizin Söz Denizinde, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D, A, 2006, Anlambilim, Anlambilim konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Engin Yayınevi, Ankara.
- Altunbaş, A, 2011, Rumca - Türkçe, Türkçe - Rumca Sözlük, PDF: Kendi Yayınları, <https://turuz.com/book/title/Rumca-Turkce-Turkce-Rumca->
- Altunsu, C, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 69.
- Altunsu, E, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 46.
- Altunsu, F, S, (Öğretmen), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 48.
- Altunsu, M, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 62.
- Altunsu, M, (Öğrenci), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 21.
- Altunsu, N, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 43.
- Altunsu, N, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 60.
- Altunsu, S, (Öğrenci), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 13.
- Altunsu, S, (Mevsimlik İşçi), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 46.
- Aslan, Z, Başaran, S., 2020, Cumhuriyet Döneminde Rize III (1950-1980), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları: 32, Ankara.

- Atalay, B, 1985, Divanü Lûgat - it Türk (Cilt 4 - Dizin), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Balcı, A, (İnşaat, Kalebodur Ustası), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 56.
- Balcı, C, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 55.
- Balcı, E, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 47.
- Balcı, E, (Ev Hanımı), 2021, ‘Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar’ Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi 57.
- Balcı, E, (Öğrenci), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar”, Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 19.
- Balcı, F, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 72.
- Balcı, F, E, (Öğrenci), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar”, Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 24.
- Balcı, H. (Çiftçi), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 55.
- Balcı, H, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar’ Konulu Görüşme, Ketenli- Balcılar Mahallesi, 49.
- Balcı, L, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 69.
- Balcı, M, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 67.
- Balcı, M, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar”, Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 59.
- Balcı, R, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 47.
- Balcı, S, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar”, Konulu Görüşme, Ketenli - Balcılar Mahallesi, 50.
- Bay, A, Turan, R., 2020, 19. yy’dan Cumhuriyete Rize, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Bostan, H, 2020, Rize’nin Sosyal Tarihi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, Ankara.

- Bucaklışı, İ., Uzunhasanoğlu, H., Aleksiva, İ., 2007, Lazca - Türkçe Sözlük, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul.
- Clauson, S, G, 1972, An Etymological Dictionary of Pre - Thirteenth - Century Turkish, Oxford Üniversitesi Press, Oxford.
- Çoşar, A, M, “Trabzon Ağızlarında Bir Fiil Kullanımı”. Dil Araştırmaları/7 (Güz 2010), 75 - 85. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/54722>
- Çoşkun, O, 2013, Doğu Karadeniz Yer Adları ve Söz Varlığı (Rize - Trabzon - Artvin), Çatı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Dilçin, C, 2018, Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Dursun, V, 2021, Romeika - Türkçe Sözlük, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, S, “Türkiye’de “Derleme Sözlüğü” ile İlgili Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”. Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi/27(Nisan2022),211, 226. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2377210>.
- Eren, H, 1999, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Bizim Büro Basımevi, Ankara
- Erkman - Akerson, F, 200, Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Erol, B., G, Güveloğlu, A., Kul, E., 2020, Başlangıçtan 19. Yüzyıla Rize Tarihi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları: 31, Ankara.
- Erten, M, 2000, Lazca - Türkçe Sözlük, Türkçe - Lazca Sözlük, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Gülensoy, T, 2007, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Günay, T, 2003, Rize İli Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 15 Ekim 2021. <https://sozluk.gov.tr>.
- Hengirmen, M, 1999, Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Engin Yayınevi, Ankara.
- Kar, E, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli- Koşkoşlar mahallesi, 25.
- Kar, E, (Ev Hanımı), 2021, Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli- Karoğulları mahallesi, 38.
- Kar, E, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Karoğulları mahallesi, 71.

- Kar, E, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Karoğuları mahallesi, 84.
- Kar, G, (Öğrenci), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Koşkoşlar mahallesi, 23.
- Kar, Ş, (Emekli), 2021, , “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Karoğulları mahallesi, 69.
- Kar, T, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Koşkoşlar mahallesi, 65.
- Karahan, L, 2014, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karaosman, E, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Orsidi Mahallesi, 36.
- Karaosman, E, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Orsidi Mahallesi, 64.
- Karaosman, H, (İşletmeci), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Orsidi Mahallesi, 36.
- Karçıga, S, 2015, “Dil Eğitiminde ve Öğretiminde Kavram Alanı Sözlüklerinin Önemi, International Journal of Languages” Education and Teaching, Manheim - GERMANY, UDES, 2514 - 2524.
- Koç, M, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” konulu Görüşme, Ketenli - Koşkoşlar mahallesi, 70.
- Koç, M, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Koşkoşlar mahallesi, 72.
- Koç, R, (Öğretmen), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Koşkoşlar mahallesi, 37.
- Koç, Z, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Koşkoşlar mahallesi, 63.
- Kuyumcu, O, Türkçenin Hemşin Ağzı. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Pehlivan, S, Rize Hemşin İli Ağzı. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Sariahmet, E, Rize Çamlıhemşin Ağzı. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.

- Tietze, A, 2002, Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, Simurg Kitapçılık, Yayıncılık ve Dağıtım, İstanbul.
- Uç, T, 2010, Anadolu Ağızlarında Kavramlaştırma ve Adlandırma, I. Uluslararası Türk Diyalogolojisi Çalıştayı, 15-20 Mayıs 2008, Gazi Magosa/Kıbrıs Türk Dilleri Araştırmaları; 20, 251-273.
- Yazıcı, A, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 54.
- Yazıcı, A, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 69.
- Yazıcı, A, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 73.
- Yazıcı, B, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar”, Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 79.
- Yazıcı, H, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 75.
- Yazıcı, K, (Öğrenci), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 16.
- Yazıcı, K, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 55.
- Yazıcı, L, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 45.
- Yazıcı, M, (Emekli), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar”, Konulu Görüşme’ Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 75.
- Yazıcı, M, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 92.
- Yazıcı, N, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 57.
- Yazıcı, R, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 50.
- Yazıcı, S (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 38.
- Yazıcı, Z, (Ev Hanımı), 2021, “Ketenli Köyü Ağzında Yer Alan Kavramlar” Konulu Görüşme, Ketenli - Kar oğulları mahallesi, 70.
- Yurtsever, S, T., 2005, Divânü Lügâti’t Türk, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

EKLER

Ek - 1. Araştırmada Kullanılan Çeviri İşaretleri

Ünlüler

á: /a/ ile /e/ arası bir ünlü.

ā: Uzun /a/ ünlüsü.

â: /a/ ile /o/ arası bir ünlü.

ē: Uzun /e/ ünlüsü.

ī: Uzun /ı/ ünlüsü.

ĩ: Uzun /i/ ünlüsü.

í: /ı/ ile /i/ arası bir ünlü.

ó: /o/ ile /ö/ arası bir ünlü.

ō: Uzun /o/ ünlüsü.

ô: /o/ ile /u/ arası bir ünlü.

ú: /u/ ile /ü/ arası bir ünlü.

Ünsüzler

ç: /c/ ile /j/ arası bir ünsüz.

ć: Normalden daha önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan /c/ harfi.

č: Normalden daha önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan /ç/ harfi.

ğ: Art damağın gırtlığa yakın bölgesinde boğumlanan hırıltılı /ğ/ sesi.

h: Tonlu hırıltılı /h/ sesi.

ķ: Ön damak k'si (yalnız kalın ünlülerle hece kurduğu zaman).

ķ: Arka damak k'si.

k: Orta damak k'si.

ĺ: Ön damak l'si (yalnız kalın ünlülerle hece kurduğu zaman).

ð: Bu ünsüz, IPA'da /ð/ şeklinde geçmektedir. Dil ucunun üst diş uçlarına bastırılıp ses vererek çıkarılmaya çalışılan bir sestir.

ø: Bu ünsüz, IPA'da /ø/ şeklinde geçmektedir. Dil ucu üst diş uçlarına değdirilip verilen yarı basınçlı nefesle çıkarılmayan çalışılan bir sestir.

x: Türkçede karşılığı olmayan /x/ sesinin kalın ve ince olmak üzere iki telaffuzu vardır. Kalın telaffuzunun karşılığı, IPA /x/ gibidir. İnce olanın karşılığı ise IPA /ç/ gibidir.

Ek - 2. Dizin

A

<i>abril</i>	29, 145, 192
<i>abyak</i>	41, 43, 158
<i>ać ol-</i>	104, 145
<i>aćdeğer</i>	48, 158
<i>aćindan nefesi kók-</i>	87, 158
<i>aćlan-</i>	104, 158
<i>aćan/aćanki/haćanki</i>	102
<i>aćıl-</i>	104, 158
<i>afkur-</i>	105
<i>ağlamişle</i>	74
<i>ağno</i>	60, 76, 159
<i>ağu/avu</i>	76
<i>ağulan-/avulan-</i>	105, 146
<i>ağuli ot</i>	70, 159
<i>ağurluk</i>	39, 159
<i>ahā/ahān</i>	103, 146
<i>ahas et-</i>	105, 159
<i>ağır bağı</i>	43, 159
<i>ağnoz et-</i>	105, 159
<i>ahpon</i>	43, 146
<i>ahrałti</i>	43, 159
<i>ahret</i>	76, 94, 159
<i>aj.</i>	76, 146
<i>ajluk</i>	76, 159
<i>aklan-</i>	105, 159, 197
<i>aksi</i>	48, 83, 159
<i>aktarıl-</i>	105, 146
<i>ala karga</i>	41, 152
<i>alaf</i>	67

<i>aľamedí</i>	30, 152
<i>alil</i>	48, 159, 194
<i>aľľahise</i>	142, 152
<i>aľ-</i> 87, 88, 89, 90, 106, 113, 115, 126, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 148, 152, 159, 160, 164, 170, 173, 177, 183, 197	
<i>amel</i>	39, 159
<i>ameşiler</i>	56
<i>anağula</i>	42, 159, 194
<i>anağulis et-</i>	106, 159
<i>analís et-</i>	106, 146
<i>anća</i>	103, 130, 133, 152
<i>ancaķa</i>	103, 112, 152
<i>ander</i>	48, 92, 94, 197
<i>ander ķalasića</i>	94
<i>andi</i>	30, 193
<i>ang-/anga-</i>	106
<i>anteri</i>	37
<i>apaskal/aposkal</i>	64
<i>aponćonoz</i>	74, 159
<i>apsimati</i>	26, 159
<i>aptes</i>	76, 159
<i>ar et-</i>	107, 152
<i>arap ķabađi</i>	69, 146
<i>arapiyas</i>	39, 159
<i>ardin</i>	74, 159
<i>arısak/arişak</i>	30
<i>arķaluđuni aľ-</i>	87
<i>arķo ľahana</i>	70, 159
<i>aruk</i>	46, 107, 194
<i>arukľa-</i>	107
<i>asmaluk</i>	74
<i>aşlama</i>	63

<i>aşla-</i>	107, 146
<i>aşurtma</i>	152
<i>ateşlük</i>	32, 146
<i>atiçi</i>	67, 146
<i>atil-</i>	107, 152
<i>atlat-</i>	108, 152
<i>at-</i>	107, 109, 110, 113, 120, 132, 140, 146, 158, 160, 168, 182, 197
<i>attur-</i>	108, 160
<i>avla-</i>	108, 136, 152
<i>avli</i>	32, 146
<i>avropa cubresi</i>	72, 160
<i>ayağa tik-</i>	87, 160
<i>ayanla-</i>	108, 160
<i>ayapi</i>	69, 160
<i>aykiri</i>	76, 87, 160
<i>aykiri al-</i>	87
<i>azina</i>	72, 74, 160
<i>azopo</i>	99, 126, 160, 191

B

<i>bağ</i>	27, 30, 31, 43, 51, 63
<i>bağa</i>	25, 39, 56, 72, 76, 78, 79, 80, 81, 87, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 111, 115, 122, 130, 132, 135, 137, 152
<i>bağardak</i>	77, 196
<i>balıkçı lambasi</i>	21, 160
<i>balli loby</i>	67, 160
<i>bambi</i>	46, 160
<i>ban-</i>	108
<i>barağa</i>	77, 160
<i>barotluk</i>	24, 160
<i>basma</i>	37, 152
<i>bas-</i>	91, 106, 109, 143, 186

<i>baş çeşani</i>	37, 160
<i>başukari/baş yukari</i>	75
<i>bat-</i>	108, 109, 146, 160
<i>bayā</i>	77, 119, 137, 146
<i>bećit</i>	77
<i>beçi/ beçim</i>	103
<i>beden armudi</i>	69, 160
<i>benle/benlan</i>	96, 161
<i>benum</i>	55, 96, 113, 139, 143, 161
<i>beri</i>	17, 75, 79, 124, 128, 152, 196
<i>bertil-</i>	109
<i>beşi birli</i>	39, 161
<i>bet</i>	48, 152, 194
<i>betine ćit-</i>	87, 161
<i>bey aşığı/beyişağa</i>	75
<i>beydava</i>	77, 146, 161
<i>beyin-</i>	109
<i>beyit-</i>	161
<i>beyuk</i>	77, 161
<i>beyuk çayluk</i>	74
<i>bez-</i>	110, 152
<i>bihov/bihova</i>	99, 161
<i>bihovaya</i>	99, 100, 161
<i>bilama</i>	100, 146
<i>bişaga</i>	77, 161, 196
<i>binam</i>	78, 81, 82, 94, 128, 132, 143, 146
<i>birazopo</i>	43, 79, 100, 125, 137, 161, 191
<i>birlan</i>	100, 161
<i>birluk</i>	78, 161
<i>bit-</i>	110, 135, 146, 161
<i>bitur-</i>	110, 161
<i>biyāyimi</i>	99, 161

<i>bizle/bizlan</i>	96, 161
<i>bizum</i>	96, 100, 114, 161
<i>bôlaş-</i>	111, 146, 161
<i>bodaqali</i>	22, 161, 192
<i>boğal-</i>	111, 146
<i>boşlama</i>	26, 161
<i>boylá-</i>	111, 161
<i>bozcer/bozger</i>	26
<i>bozul-</i>	111, 152
<i>bućak dibi</i>	32, 152, 193
<i>budar-</i>	161
<i>buğa</i>	97, 152, 190
<i>buğrem</i>	24, 161
<i>buldur</i>	29, 147
<i>bulme/bülme/burme/bolme</i>	32

Ć

<i>ćadołoz</i>	48, 162
<i>ćag</i>	24, 147
<i>ćambaz</i>	49, 58, 152, 194
<i>ćanlan-</i>	112, 162
<i>ćarćar et-</i>	112, 162
<i>ćazi</i>	49, 152
<i>ćennetuķa</i>	41, 162
<i>ćıpkır</i>	49, 162
<i>ćićili</i>	41, 152
<i>ćilavli</i>	78, 162
<i>ćimćikle-</i>	112, 147
<i>ćingar çıkar-</i>	87, 152
<i>ćoğe değ-</i>	87
<i>ćol ol-</i>	114
<i>ćomuk</i>	78, 162

<i>çon</i>	43
<i>cón</i>	43, 152
<i>córesle</i> -.....	112, 148
<i>coş</i> -.....	114, 162
<i>cote vur</i> -.....	88
<i>coti çık</i> -.....	88
<i>coti duyma</i> -.....	88, 162
<i>cotini tereğə ko</i> -.....	88, 162
<i>cotini yiprat</i> -.....	88
<i>coz</i>	78, 153
<i>cúneş cozi</i>	66, 162, 195
<i>cúzelcéne</i>	100, 162, 190
<i>cücüman</i>	74
<i>cürćenli</i>	56

Ç

<i>çaçara</i>	49, 162, 194
<i>çaçel</i>	32, 162
<i>çadır direği</i>	32, 34, 159, 162
<i>çafi</i>	24, 153
<i>çafilá</i> -.....	112, 162
<i>çağana</i>	40, 147
<i>çaħçapuris</i>	49, 162, 194
<i>çaħuli</i>	56, 162
<i>çaħumi</i>	78, 162, 196
<i>çaķal yağmuri</i>	28, 162, 192
<i>çaķ-</i>	163
<i>çaķum</i>	43, 163, 194
<i>çali baćak</i>	46, 163
<i>çalimli koniş</i> -.....	88, 163
<i>çambi</i>	78, 163
<i>çamćaka</i>	26, 147, 192

<i>çapana</i>	32
<i>çapra</i>	56, 147
<i>çapuía</i>	36, 49, 163
<i>çaput</i>	78, 84, 147, 196
<i>çari</i>	58, 153, 163
<i>çaruk</i>	36, 49, 147
<i>çaruk ağız</i>	49
<i>çatalıça</i>	41, 163, 194
<i>çatapat cel-</i>	88
<i>çatara</i>	49, 153
<i>çatla-</i>	113, 163
<i>çat-</i>	111, 113, 147, 163
<i>çay çalisi</i>	64, 163
<i>çay çöpü</i>	64, 163
<i>çay orağı</i>	24, 163
<i>çayir</i>	64, 74, 78, 163, 196
<i>çeğer</i>	60, 163
<i>çeğle</i>	40, 153
<i>çeğliça</i>	70, 163, 196
<i>çekli</i>	21, 147, 192
<i>çek-</i>	90, 113, 120, 121, 138, 153, 171, 183, 186
<i>çelün mali</i>	74
<i>çember</i>	22, 37
<i>çendir</i>	72, 153
<i>çeneye vur-</i>	88
<i>çeremit</i>	78
<i>çes-</i>	113
<i>çeşan</i>	37, 38, 163, 177
<i>çevdo</i>	49, 163
<i>çiban</i>	78, 164
<i>çiçi dur-</i>	114, 164
<i>çiçili</i>	40, 46, 147

<i>çifut</i>	49, 164, 194
<i>çiğçirina</i>	41, 164
<i>çiğna-</i>	114, 164
<i>çiha</i>	41, 164
<i>çikar</i>	64, 74, 82, 116, 142, 164
<i>çikaríá</i>	74, 164
<i>çikli</i>	79, 153
<i>çik-</i>	88, 114, 147, 162, 187, 191
<i>çilbur</i>	60, 147
<i>çiliğani</i>	60, 164
<i>çilimbura</i>	27, 40, 147, 192, 194
<i>çimidi</i>	79, 153
<i>çipa</i>	45, 147
<i>çipin/ çifin</i>	66
<i>çirihta</i>	60, 164
<i>çirka</i>	24, 164, 192
<i>çiroli</i>	42, 164
<i>çişe</i>	28
<i>çişon</i>	41, 164
<i>çişona</i>	70, 164
<i>çita</i>	18, 42, 164, 191
<i>çivit</i>	72
<i>çiya</i>	27, 192
<i>çiyam</i>	72, 164
<i>çofa</i>	70, 147, 164, 196
<i>çók-</i>	114, 164
<i>çopek tikení</i>	66, 164
<i>çotek ye-</i>	88
<i>çoy</i>	74
<i>çóy daği</i>	74
<i>çózama</i>	43, 155, 164
<i>çuis et-</i>	115, 164

<i>çukundur</i>	68, 147
<i>çule kał</i>	88
<i>çułlan-</i>	115
<i>çumbule-</i>	115, 165
<i>çumuşı</i>	79, 165
<i>çuncuri/çuncurida</i>	40
<i>çúnkati</i>	74, 165
<i>çúnkim</i>	103, 165
<i>çupi</i>	18, 58, 147, 191
<i>çupuri</i>	72, 165
<i>çuruğayi</i>	29, 165, 192
<i>çúru-</i>	115, 165, 191
<i>çuruşı</i>	64, 165
<i>çútúk daği</i>	74

D

<i>dağ</i>	5, 34, 59, 74, 153
<i>dağvet</i>	9, 79, 165
<i>dağka</i>	79, 165
<i>dał-</i>	111, 115, 120, 147, 148, 165
<i>dandaniça</i>	49, 153
<i>dar ćanlı</i>	50, 165
<i>dara dúş-</i>	88, 165
<i>daral-</i>	116, 147, 165
<i>darła-</i>	116, 165
<i>darłan-</i>	116
<i>darłuk</i>	79, 165
<i>darni</i>	33, 165
<i>davli</i>	18, 147, 191
<i>dedeka</i>	19, 165, 191, 192
<i>degere</i>	46, 165
<i>değenek/değnek</i>	24, 58

<i>değ-</i>	87, 116, 136, 138, 147, 162
<i>delilen-</i>	116, 165
<i>deremen</i>	26, 50, 147, 166, 192
<i>deremen ağız</i>	50, 166
<i>deyine</i>	100, 166
<i>deyman</i>	100, 166
<i>dibeķ</i>	58, 153
<i>didali</i>	46, 166
<i>didima</i>	56
<i>didış-</i>	117, 166
<i>dirgen</i>	24, 153, 192
<i>dişle-</i>	117, 124, 147, 166
<i>diz-</i>	117, 166
<i>doğdi</i>	19, 24, 166, 191
<i>dók-</i>	135
<i>dólan-</i>	117, 153
<i>doláš-</i>	117, 122, 166
<i>dolaylık</i>	38, 147, 193
<i>dol-</i>	117, 153
<i>dón-</i>	118, 148, 166
<i>dova</i>	93
<i>doy-</i>	118, 124, 166, 173
<i>duduli</i>	50, 166
<i>duman</i>	28, 33
<i>dunķof</i>	50, 166
<i>dur-</i>	90, 118, 122, 134, 151, 175, 176
<i>duşkún</i>	56, 166
<i>dúş-</i>	90, 91, 118, 148, 166, 181, 183, 185
<i>dúve</i>	42, 166

E

<i>ebbedi</i>	97, 99, 100, 101, 120, 127
---------------------	----------------------------

<i>ebedilük</i>	79, 166
<i>ebiri</i>	97, 166
<i>ebisoy/hebisoy/hebisoy</i>	100
<i>eğlen-</i>	118, 134, 166
<i>eğreli</i>	34, 72
<i>eğretilük</i>	74
<i>ehkârla-</i>	166
<i>el değirmeni</i>	58, 153
<i>el lambasi</i>	21, 166
<i>elet-</i>	119, 148
<i>eliş-</i>	119, 166
<i>emiçe</i>	19, 153, 192
<i>en'cami</i>	103, 166
<i>en'cili kunc'ili</i>	63, 166, 195
<i>epey'cene</i>	101, 166
<i>eri-</i>	119, 166
<i>eruğun altı</i>	74
<i>esetten mi/esse mi/essah mi</i>	143
<i>eskihozan</i>	74
<i>espenuka</i>	41, 166
<i>esse</i>	79, 143, 166
<i>eşik</i>	36, 79, 153
<i>etmeğası</i>	60, 167
<i>ev içi</i>	33, 167
<i>eyi'cene</i>	101, 167, 191
<i>ezme lâhana</i>	60, 167

F

<i>fafatara</i>	40, 148, 167
<i>fafataris</i>	79, 91, 167, 187, 196
<i>fafatuka/fafatara</i>	40
<i>falamidi</i>	35, 167, 193

<i>fambur</i>	64, 112, 148
<i>farfara</i>	40, 50, 167
<i>faşlâka</i>	79, 167, 196
<i>feẖti</i>	19, 167, 191
<i>feẖtiden i�eri̱si</i>	75, 167
<i>feli</i>	61, 69, 167
<i>fena</i>	75, 92, 94, 186
<i>fereti�o</i>	16, 30, 31, 148, 153, 177, 193
<i>feri�</i>	43, 153
<i>ferman</i>	56, 167
<i>feru�</i>	69, 167
<i>fesler</i>	56
<i>fi et-</i>	119, 167
<i>findilik</i>	143, 167
<i>findu�luk</i>	74
<i>firild�</i>	50, 167
<i>fir�lama</i>	50, 167
<i>fir�la-</i>	119, 167
<i>fi�kani</i>	56
<i>fitil topi</i>	63, 167, 195
<i>fitili �amba</i>	21, 167
<i>fitoz</i>	56
<i>fitra</i>	64
<i>fitru�a</i>	64, 167
<i>fittur-</i>	119, 167
<i>fosu�</i>	79, 80, 153
<i>foter/ fotor</i>	37
<i>fufu�a/fufu�a</i>	50
<i>fufu�i</i>	80, 168
<i>fufu�a</i>	80, 168
<i>fukara</i>	56, 168
<i>furfur</i>	101, 168

<i>furfura</i>	40, 168
<i>furlayan</i>	40, 148
<i>furnesi/furneşi</i>	68
<i>fústan</i>	37, 168
<i>fuşki</i>	80, 168

G

<i>gaz feneri</i>	21, 168
<i>gaz o'caği</i>	58, 168
<i>gazel</i>	66, 153
<i>geç-</i>	50, 111, 115, 119, 120, 122, 127, 140, 146, 148, 165, 168, 172
<i>gelberi</i>	24
<i>gelgür</i>	58, 168
<i>gerdel</i>	43, 47, 192, 194
<i>ger-</i>	120, 137, 140, 153, 186
<i>gırgır şamata</i>	80
<i>git-</i>	80, 90, 112, 119, 120, 121, 127, 128, 134, 136, 150, 162, 167, 168, 175, 181
<i>gogona</i>	63
<i>gudele</i>	47, 169
<i>gugusi</i>	143, 169
<i>güneli</i>	75, 148

Ğ

<i>ğaçaluk</i>	33, 168, 193
<i>ğaço</i>	41, 168
<i>ğalayis/ğarğaris/ğallayis et-</i>	120, 168
<i>ğaloçi/haluçi</i>	196
<i>ğan'ca</i>	40, 47, 168, 190
<i>ğara ğura</i>	80, 168
<i>ğavroz</i>	42, 80, 168
<i>ğayduri</i>	41, 168
<i>ğazğanis</i>	50, 168
<i>ğezep</i>	50, 168, 190

<i>ğılça</i>	68, 168
<i>ğışiret</i>	41, 171
<i>ğolókopi</i>	33, 168
<i>ğolókopis</i>	80, 168, 190
<i>ğomo</i>	40, 168, 194
<i>ğomokutavi</i>	40, 169
<i>ğosti</i>	33, 169
<i>ğoy</i>	20, 169, 190
<i>ğoyluk</i>	20, 169
<i>ğumeti</i>	70, 169
<i>ğunduli</i>	47, 169
<i>ğupi</i>	68, 169
<i>ğurzula</i>	50, 169

Ğ

<i>ğalozli</i>	56
<i>ğandara</i>	56
<i>ğangel</i>	47, 169
<i>ğere</i>	74
<i>ğes</i>	19, 169
<i>ğonćidi</i>	19, 169, 191
<i>ğumbi</i>	47, 169

H

<i>habele/habole/haboyle</i>	99, 101
<i>habu</i>	84, 98, 99, 122, 130, 143
<i>habu/haġu/hau</i>	98, 99
<i>habuġa</i>	98, 169, 191, 197
<i>habura</i>	98, 153, 191
<i>haburaya kadar ćel-</i>	89, 169
<i>haćaľuk/hakâľuk</i>	27, 44
<i>hahali</i>	68, 154, 170
<i>haķetten mi/hesetten mi</i>	143

<i>haġaċi/haġaċ</i>	28, 148, 169
<i>hale</i>	33, 94, 117, 164, 169
<i>hamaliġa/hamal ġastiġi</i>	36
<i>hambi</i>	31, 169, 193
<i>hambuspara/hamduspara</i>	69
<i>han</i>	33, 154
<i>hane</i>	78, 101, 161, 170
<i>hara hura</i>	80, 170
<i>harġ</i>	80, 154
<i>harman ayi</i>	29, 170, 192
<i>haġeri</i>	50, 170
<i>haġindi</i>	101, 148
<i>haġġak</i>	62
<i>haġġama</i>	60, 61, 154, 156, 175
<i>haġġuk</i>	81, 170
<i>hauni/habuni</i>	98
<i>hayat</i>	33, 170
<i>hayde</i>	93, 130, 143, 170
<i>he dā</i>	81, 170
<i>hedik</i>	36
<i>hele</i>	20, 21
<i>hemenċeċiġ</i>	82, 100, 101, 161, 170, 175
<i>hendeġ alġi</i>	74
<i>hepi</i>	90, 99, 115, 140, 154
<i>hepten</i>	54, 80, 81, 90, 102, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 119, 121, 122, 127, 128, 129, 141, 170
<i>heri</i>	74
<i>heriġ</i>	20, 170
<i>hoġe</i>	51, 154
<i>hopeċi</i>	44, 171
<i>hubi</i>	22, 154
<i>hudut taġi</i>	81, 171

<i>hus</i>	44, 154
<i>husyan</i>	29, 171
<i>hutuş</i>	56
<i>huvi</i>	58, 171

H

<i>hamsi çirih̄tasi</i>	60, 169
<i>hamsikoli</i>	61, 171, 196
<i>harali</i>	60, 170
<i>harçi</i>	72, 148
<i>harhali çorbasi</i>	60, 170
<i>harhali çorbasi</i>	60
<i>harhali/horh̄oli/hah̄ali</i>	68
<i>hark</i>	80
<i>harkun başı</i>	74
<i>harli</i>	62, 170
<i>haşla-</i>	120, 170
<i>haşli</i>	62, 170, 195
<i>haşuli</i>	60, 170, 195
<i>hayf al-</i>	89
<i>hayf çikar-</i>	89, 170
<i>hayif/ hayf</i>	81
<i>hayin</i>	23, 39, 48, 78, 86, 98, 101, 104, 106, 110, 115, 118, 120, 125, 131, 136, 170, 190
<i>hers</i>	51, 148, 170
<i>herslen-</i>	120, 148
<i>hersli</i>	51, 148, 171
<i>hersun çıkması</i>	94
<i>hırli</i>	51, 171
<i>hışiret</i>	41
<i>hıtlak</i>	51, 154, 190
<i>hızan</i>	51, 190

<i>hobur</i>	51, 154
<i>hoḥol/hoḥoli ol-</i>	89
<i>hoḥoli/hoḥol</i>	66
<i>hoḥori</i>	41, 148, 194
<i>hoḥovis et-</i>	121, 171
<i>hopi çorbasi</i>	60
<i>hotka</i>	22, 171
<i>hov</i>	89
<i>hov al-</i>	148
<i>hupi/hopi</i>	72
<i>hutup(b)is etmek</i>	121, 171
<i>huylan-</i>	121, 171
<i>huyli</i>	51, 171

İ

<i>içluk</i>	37, 171
<i>iki cânli</i>	56, 171
<i>ikil-/yikil-</i>	121
<i>ikra et-/ikret-</i>	121, 171
<i>ilan</i>	42, 77, 148
<i>ilica yirmağı</i>	74
<i>iliman</i>	28, 154
<i>imambaşı</i>	74
<i>ince çeğlisa</i>	19, 70, 171, 191
<i>irgat</i>	81, 148
<i>irkil-</i>	122, 154
<i>isir</i>	70, 75, 171, 172
<i>isirluk</i>	72, 75, 172, 196
<i>iskafi</i>	45, 172, 194
<i>iskampi</i>	36, 172, 193
<i>iskele</i>	22
<i>iskemi/iskembi/eskemi</i>	35

<i>istavrit</i>	29, 172, 192
<i>istuf</i>	81, 172
<i>işkillen-</i>	122, 154
<i>işle-</i>	122, 148, 172
<i>işmar et-</i>	122, 148, 172
<i>iştahli çalış-</i>	89, 172
<i>itekle-</i>	123, 172
<i>it-</i>	123, 172
<i>itmiş</i>	56, 172
<i>itroni</i>	35, 172, 193
<i>itur-</i>	124

K

<i>kaad</i>	81, 172
<i>kabak felisi</i>	60, 172
<i>kabalak</i>	37, 38, 154
<i>kaber</i>	73, 172, 196
<i>kaçafan</i>	81, 148, 196
<i>kaçan</i>	44, 194
<i>kaçimali</i>	27, 172
<i>kadi</i>	58, 66, 172
<i>kadi(o)matiça</i>	66, 172
<i>kafa</i>	55, 73
<i>kafulluk</i>	27, 172
<i>kağve</i>	81, 172
<i>kağanis et-</i>	123
<i>kaķas</i>	56
<i>kaķata/kuķuta</i>	64
<i>kaķami</i>	31, 172
<i>kaķaş</i>	28, 172, 192
<i>kaķdur-</i>	123, 172
<i>kaķeķi</i>	39, 172

<i>kalif</i>	63, 172, 195
<i>kal-</i>	88, 90, 91, 116, 121, 123, 133, 139, 165, 175, 183, 185, 186
<i>kamsıla-/komsıla-</i>	124
<i>kanaçi</i>	70, 74, 173
<i>kanaçiluk</i>	74
<i>kançi</i>	82, 173
<i>kan-</i>	124, 138, 173, 186
<i>kap</i>	26, 35, 43, 47, 58, 59, 80, 124, 150, 154, 157, 194
<i>kapara</i>	65, 154
<i>kapi</i>	33, 173
<i>kap-</i>	91, 105, 124, 146, 154, 187
<i>kaptur-</i>	124, 173
<i>kara ağaçluk</i>	74
<i>kara kiş</i>	29, 173
<i>kara yaprak</i>	70, 71
<i>karabaş</i>	41, 73
<i>karamiş</i>	69, 148
<i>kari</i>	20, 52, 173
<i>karnağrisi</i>	39, 82, 173
<i>karnali</i>	22, 192
<i>kartlaş-</i>	125, 154
<i>kartuli</i>	82, 148
<i>kasımlar</i>	56
<i>kasnak</i>	22, 154
<i>kastaniça</i>	68, 173, 196
<i>kaş</i>	27, 122, 154
<i>kaşin-</i>	124, 173
<i>kataça</i>	45, 173, 194
<i>kataralar</i>	56
<i>katılan-</i>	132
<i>kat-</i>	107, 125, 154
<i>kavadi</i>	82, 148

<i>ķavara</i>	82
<i>ķavran</i>	44
<i>ķavurma tavasi</i>	58, 173
<i>ķaya</i>	74
<i>ķayaľukľa</i>	74
<i>ķaybana</i>	52, 133, 154
<i>ķayna-</i>	125, 155
<i>ķaynat-</i>	120, 126, 170, 173
<i>ķayret</i>	82, 173
<i>ķayta(o)n</i>	38, 173
<i>ķazmaş</i>	65, 173
<i>ķazyak ķimeni</i>	71, 173
<i>ķebre</i>	44
<i>ķeķileri ķaybet-</i>	89, 173
<i>ķemane vur-/ķemane ķal-</i>	126
<i>ķendini taşı-</i>	89, 173
<i>ķenef</i>	33, 173
<i>ķepķe aķız</i>	47, 173
<i>ķepķeli ľahana</i>	61, 173
<i>ķeregin</i>	20, 173, 192
<i>ķeremit</i>	78, 163
<i>ķerez ayi</i>	29, 173, 192
<i>ķerip</i>	82, 174
<i>ķesil-</i>	126, 155
<i>ķesilmiş</i>	36, 58, 65, 174
<i>ķes-</i>	38, 112, 113, 135, 141, 148, 157, 161, 163, 185, 187
<i>ķestaneluk</i>	74
<i>ķestur-</i>	126, 149, 174
<i>ķevi</i>	82, 90, 155, 174
<i>ķevi tut-</i>	90, 174
<i>ķevret</i>	35, 193
<i>ķırnat</i>	24

<i>kısaçunli</i>	57, 174
<i>kıştulya</i>	42, 174
<i>kilistara</i>	33, 174, 193
<i>kindi</i>	29
<i>kiril-</i>	127, 174
<i>kiti kiti</i>	82, 155
<i>kitli</i>	82, 174
<i>kizopo</i>	20, 174, 191
<i>koçaqari</i>	57, 174
<i>koća-</i>	127, 174
<i>koćamiş</i>	57, 174
<i>koćyali</i>	24, 174
<i>koşa</i>	25, 52, 174
<i>koftere</i>	25, 174, 192
<i>koşlidi</i>	40, 149
<i>koşin-</i>	127, 174
<i>koşoçi</i>	36, 174, 193
<i>koşona</i>	52, 174
<i>koş izari</i>	25, 175
<i>koleçanun yurdi</i>	74
<i>koleti peyniri</i>	61
<i>koleti/koşoti</i>	61
<i>kolevistara/koşistara/koşistavra</i>	42, 175
<i>koşiva</i>	61, 175, 195
<i>koştuş</i>	31, 36, 75, 155, 157, 169, 183, 193
<i>koma</i>	27, 75, 82, 118, 175
<i>koma kutus</i>	82, 175
<i>ko-</i>	127, 155
<i>komar/kumar</i>	66
<i>konidi</i>	44, 175
<i>kopali</i>	19, 31, 155, 191
<i>koşça</i>	39

<i>kopeli</i>	31, 33, 83, 175, 193
<i>kopidi</i>	83, 175
<i>koplama</i>	128, 175
<i>kop-</i>	127, 155
<i>kopmiş</i>	74
<i>korinun başi</i>	74
<i>korķizan</i>	52, 175
<i>korķoti/korķota</i>	61
<i>kormi</i>	35, 175, 193
<i>kot</i>	26, 58, 149
<i>koti</i>	26, 68, 175, 196
<i>koti baş</i>	56
<i>kotiĭa</i>	45, 175, 194
<i>kotori</i>	44, 175, 194
<i>kover-/koyver-</i>	128
<i>kovĭa-</i>	128, 155
<i>koz de-</i>	90
<i>kuĉuĝayi</i>	29
<i>kuĉukopo</i>	102, 175
<i>kudur-</i>	128, 149, 175
<i>kudurmiş</i>	52, 175
<i>kuķarapi</i>	69, 70, 175
<i>kuķari</i>	22, 23, 149
<i>kuķuĉi</i>	69, 196
<i>kuķudi</i>	42, 57, 155
<i>kuķuli</i>	66, 175, 195
<i>kuĭak yapraĝi</i>	71, 175
<i>kumbiĭa-</i>	128, 176
<i>ķumbuli</i>	83, 176, 196
<i>ķumuĝi</i>	69, 176, 196
<i>ķunĉi</i>	83, 176, 196
<i>ķunduri</i>	59, 176

<i>ķungul</i>	27, 176, 192
<i>ķupas dur-</i>	90, 176
<i>ķupli</i>	34, 149
<i>ķupliķa</i>	83, 149, 196
<i>ķupsi</i>	63, 176
<i>ķurdeleķ</i>	38, 176
<i>ķuriķa</i>	47, 176
<i>ķurna</i>	25
<i>ķurseli</i>	67, 149
<i>ķuru-</i>	128, 134, 176
<i>ķuskun</i>	45, 155, 194
<i>ķuķ uzumi</i>	69, 176
<i>ķuķaķ</i>	38, 77, 155
<i>ķutali</i>	19, 176, 191
<i>ķuvari</i>	69, 149, 196
<i>ķuviķa/ķuyiķa</i>	23
<i>ķuvus</i>	56
<i>ķuyis et-</i>	128, 149
<i>ķuymaķ</i>	61, 155
<i>ķuzina</i>	61, 64, 163, 175
<i>ķüle ķal-</i>	88, 165
<i>ķullama</i>	75, 176

K

<i>ķir-</i>	126, 155
<i>ķórse</i>	59, 175
<i>ķórdizme</i>	33, 175
<i>ķóteķ</i>	88, 164
<i>ķózama/ķozama</i>	43, 155
<i>ķúflet</i>	20, 175
<i>ķullama</i>	75, 176
<i>ķulluk/ķüllük</i>	34

<i>kumbi</i>	47, 65, 176
<i>kúmbi</i>	47, 176
<i>kúmbule</i>	27, 176
<i>kúmbuliçi</i>	59, 176
<i>kúspi</i>	65, 176

L

<i>lahana</i>	60, 61, 65, 68, 167, 173, 176
<i>lahmi</i>	44, 52, 149, 155, 176, 194
<i>lahmi kazani</i>	44, 176
<i>laho</i>	42, 149
<i>lahoros</i>	57, 176
<i>lala</i>	52, 155
<i>lalaçi</i>	71, 176
<i>laliğ</i>	52, 155
<i>lamberi</i>	34, 176
<i>langona/angona</i>	42
<i>lapak</i>	56
<i>lapara</i>	52
<i>lapaza</i>	71, 196
<i>laperi/leperi</i>	59
<i>laşkaş-</i>	129, 177
<i>laşkaluğa ver-</i>	90
<i>lav al-</i>	90, 177
<i>lavust/ laus/laust/lağus</i>	68
<i>leka</i>	74
<i>lem</i>	28, 149
<i>leta</i>	40, 155
<i>h(i)hçi</i>	71, 177
<i>libir makasi</i>	25, 177
<i>liğda</i>	83, 177
<i>likanıci</i>	62, 177, 195

<i>liķapa</i>	69, 177
<i>likmen</i>	21, 47, 149, 177
<i>likmen lāmbasi</i>	21
<i>liķofos/liķofoz</i>	75
<i>litropi</i>	73, 177
<i>lizoraļ</i>	74
<i>lobya</i>	68, 72, 177
<i>lopi</i>	53, 177
<i>lori</i>	44, 155
<i>lūkús</i>	22, 177

M

<i>mabeyin</i>	34, 177, 193
<i>maķitali/matiķali</i>	71
<i>mahmut</i>	27, 56, 125, 127, 130
<i>maķaķi/maķoķi</i>	31
<i>maķas et-</i>	129, 177
<i>maķas vur-</i>	90, 177
<i>maķasli ķeķan</i>	38, 177
<i>maķi</i>	65, 177
<i>maķina</i>	73
<i>maķitami</i>	75, 178
<i>maķoķi</i>	31, 177
<i>mamuļapi</i>	75, 178
<i>mamuli</i>	69, 178
<i>manća</i>	59, 61, 178
<i>manća ķazani</i>	59, 178
<i>maran</i>	34
<i>maran</i>	74
<i>maranun yani</i>	74
<i>marķuķ</i>	31, 178
<i>marosļa-</i>	129, 178

<i>masti</i>	53, 155
<i>masure/masuri</i>	31
<i>māsus</i>	53, 178
<i>mayaçi</i>	44, 178, 194
<i>mayasil</i>	39, 178, 194
<i>mayis dali</i>	71, 178
<i>mazi</i>	63, 176, 178
<i>meğersam/ meğersem/ meyersa</i>	103, 178
<i>meleş-</i>	44, 156
<i>meneviş</i>	83, 156
<i>merak</i>	57, 116, 165, 178
<i>meraqli</i>	53, 178
<i>mesediķo</i>	34, 178
<i>mesur</i>	44, 178
<i>meşe</i>	74
<i>met deġneķ</i>	63, 195
<i>metet-</i>	129, 178
<i>míhla</i>	53, 156
<i>minćani</i>	68, 178
<i>minći</i>	61, 149, 179
<i>minći kayaġanasi</i>	61, 179
<i>misirluk</i>	74
<i>mitari</i>	31, 149, 193
<i>miteris</i>	34, 179, 193
<i>miya</i>	40
<i>mizari</i>	69, 179
<i>modyoli</i>	26, 179, 192
<i>moli</i>	62, 179, 195
<i>momoli</i>	40, 156
<i>momolim</i>	143, 179
<i>mudara</i>	53, 129
<i>mudarałas-</i>	129, 179

<i>muhlama</i>	60, 61, 147, 155, 156
<i>mumut</i>	56
<i>mun'ur/mun'uri</i>	45
<i>murukas</i>	44, 179
<i>muşamba</i>	38, 179
<i>muşi</i>	46, 179, 194
<i>muşmula</i>	69, 156
<i>muşmulanun sirt</i>	74
<i>muta</i>	23, 149
<i>mutuşı</i>	73, 179
<i>muzur</i>	53, 179

N

<i>na</i>	83
<i>naçak</i>	25, 156, 192
<i>naşiran</i>	28, 179, 192, 197
<i>naşra</i>	44, 179
<i>naşra ketani</i>	44, 179
<i>nalim</i>	36, 149
<i>namaz tahtası</i>	25, 179
<i>nasi/nasī</i>	102, 179
<i>nasipen-</i>	129, 179
<i>navi</i>	83, 179
<i>nebedil</i>	53, 179, 194
<i>neneka</i>	20, 179, 191, 192
<i>niçun</i>	102, 103, 179
<i>nonika</i>	54, 179, 194

O

<i>o hatun'uk</i>	179
<i>o kışağaz</i>	143, 179
<i>oçak</i>	30, 34, 58, 61, 73, 83, 149, 168, 179, 181, 193
<i>oğa</i>	28, 53, 94, 96, 98, 112, 113, 118, 124, 127, 129, 134, 139, 180, 190

<i>oğuştur-</i>	129, 180
<i>ohtori/ ohtovri/oğtober/oğtobri/oğtobur/oğtovri</i>	29, 180
<i>oğ ağacı</i>	34, 159
<i>oğene</i>	102, 180
<i>oği</i>	103, 136, 150
<i>oğla/oğlar</i>	96
<i>oğā/ulā</i>	143
<i>oğarda</i>	96
<i>oğardan</i>	96, 180
<i>oğari</i>	19, 91, 96, 100, 128, 133, 138, 180
<i>oğarla</i>	96, 180
<i>oğarun</i>	96, 180
<i>omur kayışı</i>	46, 180, 194
<i>omuz</i>	34, 156
<i>oni</i> 9, 79, 80, 87, 89, 91, 97, 100, 101, 109, 112, 113, 116, 123, 125, 129, 180, 191	
<i>onla/onlan</i>	97, 180
<i>orağ ayi</i>	29
<i>órç(k)in-/ órķú(i)n-</i>	130, 180
<i>órķúnme</i>	83, 180
<i>órnek</i>	83, 180
<i>orsidi</i>	65, 180
<i>otluk</i>	67, 156
<i>otuğa-</i>	130, 180
<i>oturtma</i>	61, 156, 195
<i>oy ikildum/oy kildum</i>	95

P

<i>paçakoz</i>	74
<i>paçari(u)şluk et-</i>	130, 180
<i>paçatara</i>	71, 180, 196
<i>paçavra</i>	84, 156
<i>paçi</i>	20, 21, 48, 94, 97, 101, 106, 113, 118, 130, 133, 141, 150, 192

<i>paçika</i>	20, 180, 191
<i>paçoroş</i>	56
<i>pafuli/ pasmaniķa/paspaniķa</i>	61
<i>pah(ğ)ça</i>	34, 180
<i>paklan-</i>	130, 180
<i>paķluk</i>	130, 180
<i>pali</i>	36, 44, 150, 180
<i>pāli</i>	84, 180
<i>pamaķula/pambakula</i>	71
<i>pambuliç</i>	71, 181
<i>panti</i>	44, 45
<i>para çanlisi</i>	54, 181
<i>paraķami/paroķami/pereķami</i>	34, 181
<i>pardi</i>	42, 43
<i>park-</i>	130, 181
<i>parla-</i>	131, 139, 156
<i>parohot</i>	56
<i>pasakli</i>	54, 181
<i>patak</i>	84, 150, 196
<i>pati</i>	19, 156, 191
<i>patiķa</i>	27, 84, 111, 156
<i>patla-</i>	131, 181
<i>patoma</i>	45, 56, 143, 181, 194, 195
<i>patuli</i>	28, 150, 192
<i>pāy</i>	21, 181
<i>paytar</i>	58
<i>peçeta</i>	43, 181
<i>peçi</i>	59, 181
<i>peçibaş</i>	56
<i>peķsimet</i>	60, 167
<i>pelçi/pelki/perķe/pilaki</i>	35
<i>pelit</i>	65, 156

<i>pepeçura</i>	62, 150, 184
<i>perçem</i>	73
<i>perili</i>	54, 181
<i>perkep</i>	56
<i>persa</i>	68, 181
<i>pert ol</i>	131, 181
<i>peş</i>	21, 156
<i>peşe düş-</i>	90, 181
<i>peşe kaç-</i>	90, 181
<i>peşkir</i>	36, 156
<i>peşte(a)mañ</i>	38, 181
<i>peşuk</i>	36, 181
<i>pif kok-</i>	90
<i>piñayire</i>	26, 181, 192
<i>piltara/piltoro</i>	28, 75, 182
<i>pimi/pili</i>	45
<i>pimpak</i>	84, 150
<i>pirak-</i>	131, 182
<i>pis boğaz</i>	54, 182
<i>pişi</i>	43, 182
<i>pisiruk</i>	54, 182
<i>pistoma</i>	56, 144, 182, 195
<i>pitari</i>	84, 182
<i>pitemi</i>	31, 156
<i>podes</i>	35
<i>pomo/pormo</i>	73
<i>pontuñ</i>	38, 150
<i>porsuk</i>	54, 156
<i>post</i>	36, 182
<i>pozvoli</i>	47, 182
<i>puçi</i>	84, 156, 196
<i>puğar</i>	84

<i>puli</i>	42, 43, 144, 158
<i>pumburi/punburi</i>	41
<i>puşkül/puşkül</i>	31, 73

R

<i>riv riv/vir vir et-</i>	131
<i>roka</i>	31, 66, 68, 172, 182, 193, 195
<i>roköpi</i>	65, 182, 195
<i>roköpodî</i>	31, 182, 193

S

<i>saç ayak</i>	59, 182
<i>sağa</i> . 51, 57, 72, 78, 79, 81, 85, 88, 92, 93, 94, 97, 109, 113, 115, 116, 120, 122, 124, 126, 131, 132, 138, 140, 182, 190, 197	
<i>sakudi</i>	70, 182, 196
<i>salâha yabani</i>	70, 182
<i>salâhana</i>	54, 70, 182
<i>saîdabaş</i>	54, 55, 182
<i>sapan</i>	150, 156
<i>sapankaya</i>	25, 150
<i>sarapi</i>	69, 70, 182
<i>saraybağı</i>	35, 157
<i>sarı çîyan</i>	56
<i>sar-</i>	38, 117, 132, 157
<i>sataş-</i>	111, 125, 132, 182
<i>sayabağı/saraybağı/sere bağı</i>	35
<i>sebab</i>	84, 182
<i>seçe/seke</i>	36
<i>sefilluk çek-</i>	90
<i>seğ(h)ter</i>	23, 183
<i>seğirt-</i>	132, 183
<i>selender</i>	35, 150
<i>senle/senlan</i>	97, 183

<i>senun</i>	9, 97, 142, 183
<i>sepet baş</i>	56
<i>serbes</i>	84, 183
<i>(-den) serep</i>	104, 116, 121, 183
<i>sergi</i>	23, 157
<i>ser-</i>	22, 23, 127, 132, 135, 149, 155, 183
<i>set</i>	59, 65, 66, 157
<i>sevdaluğa düş-</i>	90, 183
<i>sıh</i>	84, 157
<i>siğir kazani</i>	45, 183
<i>siğran/sirgan</i>	71
<i>sikintiya kaç-</i>	90, 183
<i>siliva</i>	71, 183
<i>sindir-</i>	133, 157
<i>sinor</i>	81, 84, 85, 150
<i>sırma</i>	25, 157, 183
<i>sirtopo</i>	74
<i>sirtun dibi</i>	74
<i>sivri ot</i>	71, 183
<i>sizle/sizlan</i>	97, 183
<i>sizun</i>	78, 97, 183
<i>sokak</i>	33, 35
<i>sok-</i>	91, 117, 133, 166, 183, 185
<i>soġla-</i>	133, 183
<i>sóndur-</i>	133, 183
<i>sopa</i>	19, 45, 58, 186
<i>sopaluk</i>	85, 183
<i>sóylen-</i>	133, 183
<i>su ol-</i>	91, 183
<i>sumar</i>	73, 150
<i>suser</i>	85, 150
<i>sútli</i>	62, 184

<i>suyun başı</i>	74
<i>sürüngen</i>	43, 184

Ş

<i>şaloti</i>	85, 184
<i>şamandura</i>	85, 184
<i>şamar</i>	140
<i>şamata</i>	80, 168
<i>şayit</i>	85, 184
<i>şepidi</i>	41, 150
<i>şerevaz</i>	59, 150
<i>şilt</i>	85, 184
<i>şima</i>	41, 157
<i>şina</i>	85, 157
<i>şini</i>	96, 102, 107, 142, 184
<i>şişeli lamba</i>	22, 184
<i>şoqali</i>	66, 67, 184, 195
<i>şoşan</i>	36, 184, 193
<i>şóz/şöz</i>	75
<i>şozopo</i>	75, 184
<i>şukuli</i>	56
<i>şurnuli</i>	47, 184

T

<i>tabaqa</i>	25, 157
<i>tağuli/tahuli</i>	71
<i>tahra</i>	25, 150
<i>tahtaravalli</i>	25, 184, 195
<i>taqa</i>	73, 196
<i>take</i>	37, 184
<i>taķil-</i>	134, 150
<i>taķtaqa</i>	26, 157, 192
<i>tamar</i>	71, 184

<i>tarak</i>	26, 31, 32
<i>tarakiça</i>	71, 184
<i>tarla başı</i>	74
<i>taşlık</i>	74
<i>tavara</i>	55, 157, 184
<i>tefekeol</i>	74
<i>teşne</i>	58, 59, 157
<i>tel</i>	31, 85, 157, 182, 193
<i>tenta</i>	23, 184
<i>tentene</i>	85, 150
<i>tepe</i>	74
<i>tepin-</i>	134, 150, 184
<i>terek</i>	59
<i>teris</i>	23, 184
<i>termaş</i>	55, 157
<i>termoni</i>	62, 184
<i>ters</i>	21, 48, 55, 77, 157, 196
<i>teşür-</i>	134, 150
<i>teydur-</i>	134, 184
<i>teyter/ tiyeter</i>	23
<i>tifti</i>	62, 185
<i>tik boğaz et-</i>	91, 185
<i>tiken kafuli</i>	67, 166
<i>tikil-</i>	122, 134, 151, 185
<i>tik nefes ol-</i>	91, 185
<i>tiyare</i>	73, 196
<i>toğbe</i>	85
<i>tohli</i>	43, 151
<i>tókezle-</i>	135, 151
<i>tokluk</i>	85, 89, 157
<i>tok-</i>	135
<i>tomari</i>	71, 72, 157

<i>tomeçi</i>	46, 185, 194
<i>tomele/temele</i>	32
<i>tomon/tomen</i>	195
<i>topçu</i>	56
<i>topla-</i>	14, 63, 90, 134, 135, 150, 157, 163, 177
<i>tor</i>	23, 28, 157
<i>torpi</i>	25, 185
<i>tosla-</i>	135, 157, 185
<i>tuğalete düş-</i>	91, 185
<i>túkân</i>	85, 185
<i>túken-</i>	135
<i>tuľuğ/tuľuh</i>	23
<i>tumurli/tumuli</i>	62
<i>tusuľuk/tusilik</i>	59
<i>tut-</i>	34, 40, 90, 108, 135, 136, 152, 169, 174, 176, 185
<i>tutul-</i>	136, 151, 185

U

<i>uç-</i>	114, 131, 136, 158, 162
<i>ufaľa-</i>	137, 158
<i>uğraş-</i>	111, 117, 134, 137, 146, 150, 166, 185
<i>uruba</i>	38, 185
<i>uskuçi/uçkuçi</i>	73
<i>uskuli</i>	32, 185
<i>uslan-</i>	137, 151
<i>úst</i>	38, 185
<i>uşak</i>	21
<i>uşakopo</i>	21, 141, 185, 191
<i>uydur-</i>	137, 158
<i>uykí torbasi</i>	55, 186
<i>uzat-</i>	120, 137, 186

V

<i>vabis</i>	47, 186
<i>varangel</i>	23, 158
<i>vârlan-</i>	138, 186
<i>varya</i>	25, 151
<i>viça</i>	45, 186
<i>võlla</i>	85, 186
<i>vũ</i>	95, 144, 186, 197
<i>vũ başuma gelenle</i>	95
<i>vunduli</i>	47, 186
<i>vurçi</i>	26, 151, 192
<i>vur-</i>	88, 90, 132, 135, 138, 151, 157, 162, 163, 177, 185
<i>vurul-</i>	107, 138, 158
<i>vurvura/vuvuľa</i>	41
<i>vuvupi</i>	56

Y

<i>yağlık</i>	26, 151
<i>yağaguz</i>	85, 151, 196
<i>yalđan-</i>	138, 186
<i>yalđat-</i>	138, 151
<i>yalin</i>	86, 186
<i>yan</i>	24, 75, 76, 91, 118, 139, 151, 158, 186, 196
<i>yan(m)sıla-</i>	139, 151
<i>yanē</i>	104, 186
<i>yangaz</i>	55
<i>yanliyak</i>	57, 186
<i>yan-</i>	138, 139, 151, 186
<i>yarayışli</i>	86, 186
<i>yari geće</i>	29, 186
<i>yarma</i>	61
<i>yaşık</i>	59

<i>yaşına bas-</i>	91
<i>yaşlan-</i>	57, 127
<i>yaşmak</i>	37, 158
<i>yat-</i>	139, 151, 186
<i>yatuğa-</i>	139, 186
<i>yavlağoz</i>	56, 75, 186
<i>yavu</i>	144, 158
<i>yaz-</i>	135, 140
<i>yedükleri ayrı cıtme-</i>	91, 186
<i>ye-</i> 9, 20, 44, 45, 50, 51, 53, 60, 61, 62, 67, 68, 76, 101, 104, 107, 108, 117, 118, 122, 131, 140, 142, 147, 151, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 166, 167, 168, 170, 171, 173, 178, 179, 181, 185, 186, 194, 195	
<i>yemeni</i>	37, 52
<i>yeni açma</i>	86, 186
<i>yeni yıl</i>	29, 151, 193
<i>yenlik</i>	86, 196
<i>yer elması</i>	68, 151
<i>yesir ol-</i>	140, 186
<i>yetiş-</i>	113, 140, 151, 186
<i>yet-</i>	140, 151, 186
<i>yığne</i>	26, 186
<i>yıkanti</i>	62, 186
<i>yikil-</i>	121, 171
<i>yipran-</i>	141, 187, 191
<i>yiprat-</i>	88, 141, 162, 187
<i>yiri</i>	48, 72, 86, 151
<i>yiri çeğlisa</i>	72
<i>yirmağla</i>	74
<i>yituk</i>	57
<i>yoğusem</i>	104, 187
<i>yokla-</i>	141, 151, 187
<i>yol kızı</i>	57, 187

<i>yolla-</i>	187
<i>yonga</i>	66, 158
<i>yúk</i>	56, 86, 158
<i>yúkła-</i>	142, 151
<i>yúklet-</i>	142
<i>yúkli</i>	45, 57, 187
<i>yúklúk</i>	35
<i>yumurćak</i>	86, 95, 151, 187, 197
<i>yúreği bolan-</i>	91, 187
<i>yúreği etme-</i>	91, 187
<i>yúreği fafataris et-</i>	91, 187
<i>yúrek</i>	57

Z

<i>zanķ</i>	86, 158
<i>zati</i>	104, 133, 151
<i>zayta</i>	26, 187, 192
<i>zerdali</i>	56
<i>zerdava</i>	42, 187
<i>zetina yirmaği</i>	74
<i>zibar-</i>	142
<i>zíkķımlan-</i>	142, 151, 187
<i>zimbilaći/ zimilaći</i>	67
<i>zirilti</i>	86
<i>zırła-</i>	142
<i>zirzop</i>	55, 158
<i>zivanadan çık-</i>	187
<i>zoli</i>	45
<i>zotozot ćit-</i>	92
<i>zubut</i>	55, 187
<i>zutra</i>	48, 187
<i>zuzulata</i>	72, 187

<i>zükân/zükân/züçan</i>	39
<i>zülûf</i>	66, 187

Ek - 3. Zuzulata

Ek - 4. Kokuli yaban oti

Ek - 5. *Siliva oti*

Ek - 6. Likapa

Ek - 7. Sazlık oti

Ek - 8. ofa

Ek - 9. Harman çimeni

Ek - 10. Çopek dikenii

Ek - 11. Çopek çimeni

Ek - 12. Aġuli ot

Ek - 13. Mezar oti

Ek - 14. İnce çeğlisa

Ek - 15. Kaş

Ek - 16. Bozcer/Bozger

Ek - 17. Komar/Kumar

Ek - 18. Çifin

Ek - 19. Kesilmiş

Ek - 20. Set

Ek - 21. Tami

Ek - 22. Kumbi

Ek - 23. Aşurtma/Atlatma

Ek - 24. Sirma

Ek - 25. Baraka

Ek - 26. Hotka

Ek - 27. Harçi

Ek - 28. Abyak

Ek - 29. Teyter/Tiyeter

Ek - 30. Kuviça/Kuyiça

Ek - 31. Fehti

Ek - 32. Namaz tahtasi

Ek - 33. ay orağı

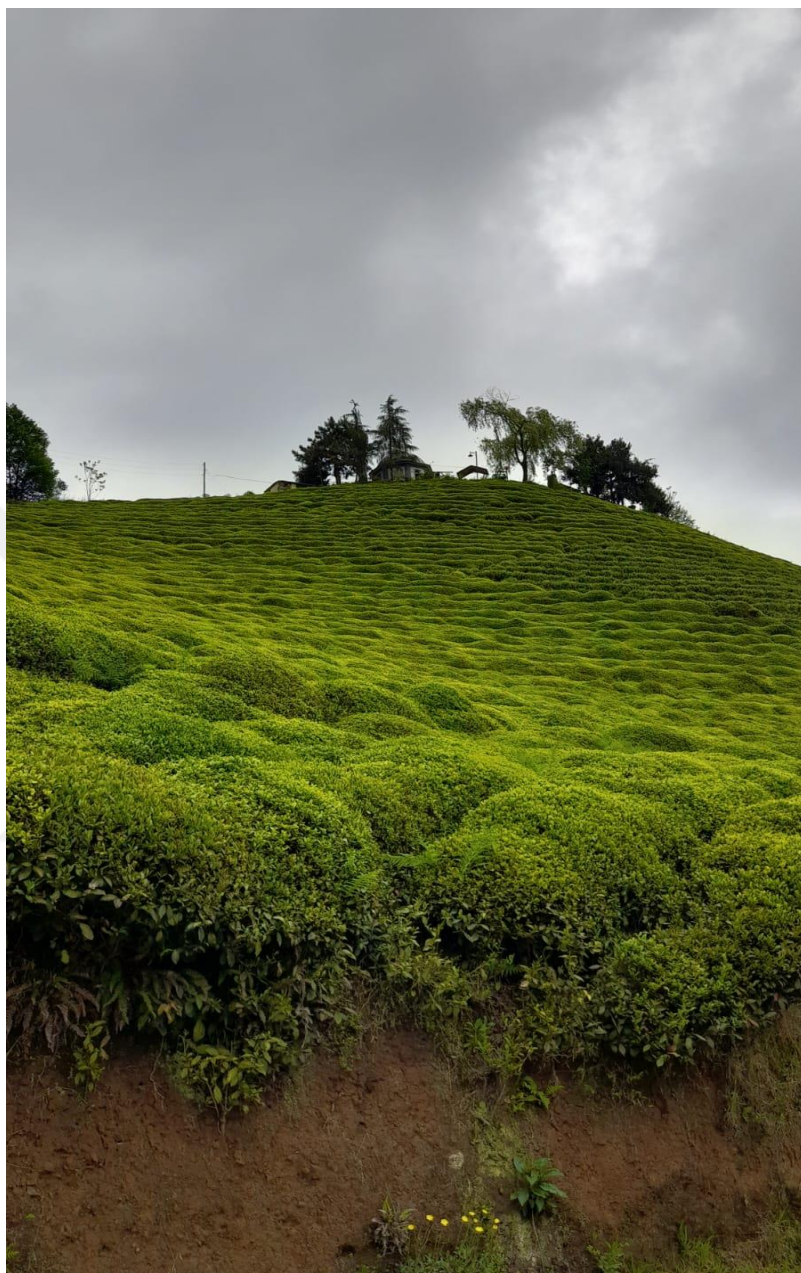
Ek - 34. Naçak

Ek - 35. Bodakali

Ek - 36. Kungul

Ek - 37. Şişeli lamba

Ek - 38. Likmen lambasi

Ek - 39. Peştemal

Ek - 40. Baş Çeşani

Ek - 41. Hamsikoli

Ek - 42. Muhlama

Ek - 43. Minci Kayağani

Ek - 44. Pepeçura

Ek - 45. Ezme Lahana

Ek - 46. Haşlama

Ek - 47. Korkoto

Ek - 48. Koleti/Koloti

Ek - 49. Koleti Peyniri

Ek - 50. Nayla

ETİK KURUL KARARI

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 25/01/2023

Toplantı K. Sayısı : 2023/042

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü Öğrencisi Ayşe ALTUNSU'nun "Rize Ketenli Köyü Ağzında Kavram Alanları ile İlgili Söz Varlığı" isimli projesi kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
- ☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
- ☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ

Başkan

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fener Mah. Zihni Derin Yerleşkesi 53100 RİZE
Tel: 0464 223 81 00 Faks: 0464 223 63 28
www.erdogan.edu.tr